

RŪDOLFS ŠTEINERS

Augstāko pasaulu realitāte

Astoņas publiskas lekcijas

no 1921. gada 25. novembra līdz 2. decembrim Kristiānijā (Oslo)



Die Wirklichkeit der höheren Welten

Acht öffentliche Vorträge

25. November bis 2. Dezember 1921 in Kristiania (Oslo)

© 1988

Bibliographie-Nr. 79

Alle Rechte bei der Rudolf Steiner-Nachlaßverwaltung, Dornach/Schweiz

© 1988 by Rudolf Steiner-Nachlaß Verwaltung, Dornach/Schweiz

Printed in Germany by Konkordia GmbH, Bühl/Baden

ISBN 3-7274-0790-5

*Par Rūdolfa Šteintera lekciju
pierakstu publikācijām*

Antropozofiski orientētās garazinātnes pamatu veido Rūdolfa Šteintera (1861-1925) sarakstītie un publicētie darbi. Turklāt laikā no 1900. līdz 1924. gadam viņš nolasīja daudzas lekcijas un kursus gan publiski, gan Teozofiskās, vēlāk Antropozofiskās biedrības biedriem. Sākotnēji viņš pats vēlējās, lai lekcijas, kuras viņš lasīja pilnībā brīvi, paliktu nepierakstītas, jo tās bija plānotas kā «mutiski ziņojumi, kas nav paredzēti publicēšanai». Tomēr, tā kā tika veidoti un izplatīti arvien nepilnīgāki un kļūdaināki klausītāju pieraksti, viņš jutās spiests noregulēt lekciju transkripcijas procesu. Viņš uzticēja šo uzdevumu Marijai Šteinterei-fon Zīversai. Viņa bija atbildīga par stenogrāfistu norīkošanu, transkriptu pārvaldību un publicēšanai nepieciešamo tekstu pārskatīšanu. Tā kā Rūdolfs Šteinters laika trūkuma dēļ pats varēja labot pierakstus tikai ļoti retos gadījumos, jāņem vērā viņa atruna attiecībā uz visām publicētajām lekcijām: «Vienkārši būs jāsamierinās ar to, ka manuskriptos, kurus neesmu pārskatījis, var gadīties kļūdainas vietas.»

Pēc Marijas Šteinteres (1867–1948) nāves saskaņā ar viņas atstātajām vadlīnijām tika uzsākta Rūdolfa Šteintera darbu pilna izdevuma publicēšana. Šis sējums ir daļa no šī pilnā izdevuma. Nepieciešamības gadījumā papildu informāciju par teksta avotiem var atrast piezīmju sākumā.

SATURS

I. Augstāko pasaulu realitāte. Brīva garīgā dzīve un tagadnes garīgā situācija. Kristiānija (Oslo), 1921. gada 25. novembris.....	4
II. Ceļi augstāko pasaulu izzināšanai 1921. gada 26. novembris.....	16
III. Antropozofijas pamati 1921. gada 28. novembris.....	29
IV. Cilvēks antropozofijas gaismā 1921. gada 29. novembris.....	40
V. Pasaules attīstība antropozofijas gaismā 1921. gada 1. decembris.....	52
VI. Kultūras atjaunošanas nepieciešamība 1921. gada 2. decembris.....	65
VII. Jēzus vai Kristus 1921. gada 29. novembris.....	77
VIII. Saimnieciskās dzīves kardinālais jautājums 1921. gada 30. novembris.....	88
Piezīmes.....	101
Personu reģistrs.....	102
Lekciju detalizēts saturs.....	102

I. BRĪVA GARĪGĀ DZĪVE

UN TAGADNES GARĪGĀ SITUĀCIJA

Kristiānija (Oslo), 1921. gada 25. novembris

Iesākumā ļaujiet man izteikt nožēlu, ka to, ko atļausos Jums sniegt, nespēju izteikt jūsu valodā. Tikai tādēļ, ka tas nav iespējams, man jālūdž jūs uzklausīt manas lekcijas vācu valodā.

Vispirms man ir dziļi sirsnīgi jāpateicas par tiem ārkārtīgi draudzīgajiem, mīļajiem apsveikuma vārdiem, kas tikko tika izteikti. Ceru, ka man izdosies kaut daļēji piepildīt tās cerības, kas uz mani ir liktas. Esmu no sirds pateicīgs te sanākušajiem studentiem par iespēju, ko viņi man dod, kaut nedaudz pastāstīt par antropozofisko garazinātni. Tieši no pēdējo gadu nodarbošanās ar garazinātni es zinu, kādas ārkārtīgas grūtības pastāv padarīt garazinātni saprotamu mūsu šodienas civilizācijai un kultūras virzienam, toties, cik viegli iesākumā rodas dažādi pārpratumi. Šī iemesla dēļ gribu izteikt īpašu pateicību studentiem, kuri mani ielūdza šeit, un apliecināt, ka šādu interesi tieši no studentu puses es uzskatu par īpaši vērtīgu, jo studentu vidū šajā laikā arī citās zemēs antropozofiskā garazinātne izpelnās zināmu uzmanību.

Šim vakaram tika izvēlēta tēma «Augstāko pasaulu realitāte». Tā kā visi mani rakstu darbi gadu desmitiem ilgi galvenokārt faktiski ir mēģinājuši atbildēt uz šo lielo jautājumu par augstāko pasaulu realitāti, tad jūs sapratīsiet, ka tādā īsā vakara lekcijā jau no paša sākuma man ir lemts pateikt kaut ko nepietiekamu un nepilnīgu. Man būs jāpūlas ieskicēt dažas vadlīnijas, norādīt uz to, kā nonākt pie augstāko pasaulu realitātes. Pats par sevi saprotams, ka es nebūšu spējīgs jau šovakar – dažas lietas man vēl būs iespēja izklāstīt nākamajās dienās – kaut kādā veidā sniegt pilnīgi neapgāžamus pierādījumus, bet spēšu tikai ieskicēt ceļus un virzienus, kuros šie pierādījumi ir atrodamī. Antropozofiskā garazinātne nevar runāt par augstāko pasaulu realitāti, neiezīmējot ceļus, kas ved pie šīs realitātes, un šie ceļi nepavisam nav tādi, kas vēlētos būt pretrunā ar to, ko apbrīnas cienīgā veidā ir izveidojuši visas cilvēces zinātniskie centieni un pēdējo gadsimtu zinātnes gars.

Ja no vienas vai otras puses tiek apšaubīts antropozofisko pētījumu zinātniskums, tad šie pētījumi paši uzskata, ka šīs šaubas ir pilnībā balstītas pārpratumos. Antropozofija nekādā gadījumā nevēlas būt tikai kaut kādas diletantiskas plāpas, bet gan kas tāds, kas tuvojas augstākajām pasaulēm, pārjutekliskajām pasaulēm ar tādu pašu zinātnisku rūpību, iekšēju zinātnisku disciplīnu un metodiku, kā jau ilgu laiku dabas likumsakarībām tuvojas nodrošinātais, dabaszinātniskais domāšanas veids. Tikai ir nepieciešams, ja grib nonākt pie pārjutekliskajām pasaulēm ar to pašu stingrību, ar kādu dabaszinātnes mēģina nonākt pie saviem rezultātiem, gan attiecībā uz rezultātiem, gan arī attiecībā uz pētījumu metodēm pacelties pāri tam, kas mūsdienās tiek vispārēji atzīts kā zinātnisks. Antropozofiskā garazinātne ir pilnībā izveidota uz pamatiem, uz kuriem iedzīvojas viss, kas padara lielu moderno zinātni. Šī modernā zinātne ir kļuvusi liela ar rūpīgiem maņu pasaules novērojumiem, ar eksperimentiem un ar saprātīgiem apsvērumiem par to, kas izriet no šiem maņu novērojumiem un eksperimentiem. Visu, ko no šiem pētījumiem var mācīties, ja pats ar tiem nodarbojas, to visu antropozofiskā garazinātne vēlas ņemt līdzi ceļā, kad dodas ārpus gan mūsdienās jau atzītās zinātnes rezultātiem, gan tās pētījumu veidam.

Šī iziešana ārpus pirmkārt spēcīgi balstās atziņā, ka cilvēciskās pētīšanas iespējas, ciktāl tās dabaszinātnēs ir izveidojušās, nonāk līdz zināmām robežām. Kurš ir nodarbojies ar dabaszinātniskiem pētījumiem, tas ļoti labi zina, ka cilvēku esamības lielais jautājums par

cilvēka dvēseles mūžīgo nozīmi, jautājums, ko parasti dēvē par nemirstības jautājumu, jautājums, ko dēvē par likteņa jautājumu, arī jautājums, ko visplašākajā nozīmē sauc par augstāko pasaulu jautājumu, ka šie jautājumi ir pirmie, kas atrodas ārpus moderno dabaszinātnisko pētījumu robežām. Un tad mācās atzīt, ka viss domāšanas veids, izziņas spējas, izziņas iespējas ir izveidojušās maņu pētījumos, un ka tās nonāk pie robežas tajā momentā, kad grib iziet ārpus maņu pasaules. Antropozofija ir pilnīgi vienisprātis ar tagadnes atzītajiem pētniekiem, kad runa ir par secinājumu, ka parastajai cilvēka apziņai šādas robežas patiešām pastāv.

Pastāv daudzi centieni tikt pāri šīm robežām filozofiskā veidā. Tomēr viss, ko cilvēka saprāts, kā arī cilvēka daba spēj izdomāt par to, kas ir viņpus maņu pasaulei, tas tomēr nespēj izturēt zināmu stingru kritiku un atklājas kā neapmierinošs pirmkārt ar to, ka zināmā mērā taustās tukšumā, saprātam sajūtot, ka tas vispirms ir atkarīgs no maņu piegādātā un, mēģinot izrauties ārpus maņu paklāja, kurā esam ievīti, saprātam paliekot tikai pašam ar sevi, īstenībā tam vairs nav nekāda satura, ja paliek stāvam tikai parastajā apziņā.

Dziļākas dabas cilvēki, kuri mūsdienās tomēr mēģina apmierināt savas dvēseliskās un garīgās vajadzības no zinātniskā viedokļa un negrib apmierināties tikai ar to, ka ļautos kādai ticībai, kuri tomēr grib kaut ko zināt par lietām, kas ir aiz laicīgā, šādi dziļāk uztveroši cilvēki mūsdienās ļoti bieži aizbēg zināmā mistikā. Viņi tic, ka tas, ko ārējā zinātne viņiem nespēj dot, var kļūt pieejams, ja viņi dziļi iegremdēsies dvēseles dzīves dziļumos. Viņi tic, ka no cilvēka dabas dzīlēm viņiem var plūst augšup tas, kas varētu sniegt kādas liecības par cilvēka dvēseles mūžīgo vērtību un mūžīgo nozīmi, par cilvēka dvēseles kopsakarību ar dievišķi-garīgo pasauli.

Bet tieši dziļāka dvēseles mācība nevar piekrist šādai mistikai parastajā nozīmē. Jo dziļāka dvēseles mācība pazīst visus cilvēka atmiņas spēju apslēptos ceļus. Protams, ka parastajai apziņai ir savas atmiņas, atmiņu dārgumi, kas atkal un atkal tiek atsaukti atmiņā, jo tas ir nepieciešami veselīgai dvēseles dzīvei. Bet dvēseles dziļumos atdusas dažas lietas, kas iejaucas šajās atmiņās un ko parastā apziņa būtībā nespēj pārskatīt. Tā dažs labs mistiķis izrok no cilvēka dvēseles dzīlēm kaut ko, ko viņš uzskata par domugraudu no augstākajām pasaulēm, bet īstam dvēseles pazinējam tie varbūt ir tikai maņu pasaules iespaidi no sen pagājušās agrīnās bērnības. Dvēseles pētnieks zina, kādas metamorfozes var notikt ar to, ko mēs paši neapzināti uzņemam savā dvēselē visagrīnākajā bērnībā, kā tas izmainījies var atkal parādīties vēlākajā dzīvē. Dažam labam šķiet, ka mistiskā veidā ir atradis dievišķu dzirksti savā dvēselē, bet neizceļ no dvēseles dzīvēm neko citu kā tikai pārveidojušos bērnības pārdzīvojumus.

Tās ir tās abas zemūdens klintis, kas stāv mūsu ceļā, kad mēs nopietnā un godīgā veidā ar ilgām un pētījoši tuvojamies augstāko pasaulu realitātei. Tā ir gan spekulatīva filozofija, kas gribētu izlauzties cauri ārējai maņu pasaulei un tikt līdz sava veida viņpasaulei tikai caur saprāta apsvērumiem, gan arī tāda mistika, kas, pamatā ņemta, tomēr ir tikai pārveidotas atmiņas no cilvēka dabas dzīlēm, no kā nopietnam garapētniekam ir jāpiesargās.

Uz abām pusēm viņš atklāj nepārkāpjamas robežas: vienā pusē ir maņu pasaule, no kuras viņš nevar izlauzties ar parasto apziņu, otrajā pusē, cilvēka pusē, ir atmiņu pasaule, kam tur ir jābūt veselīgai dvēseles dzīvei un kas iekšēji veido robežu, ko parastā apziņa īstenībā arī var pārvarēt tikai ilūzijās un fantāzijās.

Lai nokļūtu līdz patiesai augstāko, pārjuteklisko pasaulu izziņai antropozofiskie garīgie pētījumi gribētu tikt garām abām šīm zemūdens klintīm. Tādēļ garazinātne pavisam godīgi un atklāti atzīst, ka izziņas spējām, kas ir pieņemtas parastajā dzīvē un parastajā zinātnē, ir neizbēgami jānonāk pie abām šīm robežām, ka ar šīm izziņas spējām augstākajām pasaulēm

pieklūt tiešām nav iespējams. Tādēļ antropozofiskā garazinātne vērsta uz to, lai vispirms paceltu apziņā tādas spējas, kādas snauž dvēselē un kuras parastā apziņa neapzinās, ka vispirms nepieciešams izveidot, attīstīt šīs spējas, un tikai tad ar šādām attīstītām spējām var ķerties pie augstāko pasaulu realitātes pētījumiem. Šie garīgie pētījumi nebalstās kaut kādā miglainā mistikā, tie pilnībā pamatojas parastās dzīves spējās, bet ne tikai attīsta tālāk šīs parastās dzīves spējas, bet izveido no tām vēl būtiski citas spējas. Pirmais, kam jāpievērš uzmanība godīgam gara pētniekam, ir cilvēciskās atcerēšanās spējas, kuru ierobežotību mēs tikko pārrunājām. Spēja atcerēties mums parastajā dzīvē padara iespējamu to, ko mēs esam pārdzīvojuši, piedzīvojuši sākot no piedzimšanas vai kāda nedaudz vēlāka momenta, atkal un atkal patvaļīgi vai nepatvaļīgi tēlos uzburt dvēseles priekšā. Šo faktu, kura nozīmīgums parasti netiek pilnībā novērtēts dvēseles pētījumos, antropozofija noliek dvēseles priekšā pilnā nozīmīgumā. Un tā mēģina tieši kā tas parasti ir tikai atceroties, lietojot atcerēšanās spējas, tagad apzināti izvirzīt cilvēka apziņas centrā priekšstatus, jēdzienus, īsi – to, kas ir domās. Šādā veidā antropozofija mēģina ar noteiktiem vingrinājumiem, kas tiek veikti tieši ar domu spēku, attīstīt pirmās augstākās izziņas spējas. Tikai tā neapstājas pie tā domu spēka, kā tas izpaužas parastajās atmiņās. Vingrinājumi ved tālāk – ne jau uz to apzināto meditāciju, par kuru bieži runā miglajā mistikā – bet gan uz iekšēji pilnīgi sakārtotu, sistemātisku meditāciju.

Te es ieskicēju tikai šīs lietas principiālo pusi. Precīzāk visās detaļās jūs to visu varēsiet atrast dažādās manās grāmatās, un šīs detaļas mēs te vēl apspriedīsim nākamajās dienās. Manas grāmatās, kur viss ir sīki izklāstīts, ir pirmkārt «Kā sasniegt augstāko pasaulu atziņas?» un «Slepenzinātnes skices». To, kas ir gadu desmitiem ilgu studiju rezultāts, tagad te es varu principā tikai ieskicēt dažās vadlīnijās. Runa ir par to, ka cilvēka domu spēkam tiek attīstīts lielāks spēks, lielāka intensitāte, nekā tas ir parastajā dzīvē un parasti pielietotajā zinātnē. Ja kādu muskuli regulāri sasprindzina darbā, tad šī muskuļa spēks tiek pastiprināts. Tas, kas tādējādi tiek izpildīts ar ārēju ķermeņa locekli, to gara pētnieks sistemātiski izpilda attiecībā uz dvēseles spēkiem. Viņš ar pilnu apziņu, ar pilnu brīvu gribu ieceļ savas apziņas centrā kādu viegli pārskatāmu priekšstatu kompleksu, un tad zināmu laiku – kādam vajadzīgs ilgāks laiks, citam īsāks, atkarībā no spējām, atkarībā no koncentrēšanās spējām – paliek ar savu apziņu šajā pārskatāmajā priekšstatu kompleksā.

Es jūs lūdzu pievērst uzmanību, ka es runāju par kādu pārskatāmu priekšstatu. Tas ir ārkārtīgi svarīgi. Ja mēs savai meditācijai, savam domu vingrinājumam vienkārši paņemtu kaut ko no mūsu ierastajiem atmiņu dārgumiem, tad mēs netiktu galā. Tajā, kas nāk no mūsu domu dārgumiem, ir daudz reminiscences, neapzinātu dzīves iespaidu, kas iedarbotos, kamēr mēs ar to domās vingrinātos. Pareizā antropozofiskā meditācijā nedrīkst iejaukties nekas no neapzinātā. Visam jābūt pārskatāmam. Visam jābūt pakļautam pilnai apdomībai. Tādēļ dažkārt arī tiek uzstādīta taisnīga prasība, lai tas, kurš pats grib kļūt pat pētnieku antropozofiskajā garazinātnē, vērstos pie jau pieredzējuša pētnieka, kurš viņam dotu vingrinājumus. Kad mēs vingrināties ar lietām, kuras mēs paši vienā vai otrā veidā meklējam, vai arī kad ļaujam mums tās dot, tad tās ienāk apziņā kā kaut kas jauns, līdzīgi kā kāda maņu pieredze, kas arī neceļas no mūsu dvēseles dziļumiem, bet parādās dvēselē kā kaut kas jauns. Runa nav par to, lai mēs kaut ko iemantotu no šādi izmantota priekšstata satura, bet gan lai tas ienāktu mūsu apziņā kā maņu pieredzes jaunums, un mēs ar saviem dvēseles spēkiem pie tā pakavētos. Tieši tāpat kā mēs veicam darbu ar kādu muskuli, tāpat mēs strādājam ar dvēseles spēkiem, kad darbīgi ar iekšēju koncentrēšanos kavējamies pie kāda priekšstata. Ja mēs uzmanīgi ievērosim visas tās detaļas, ko esmu aprakstījis savās grāmatās par šo vingrināšanos, tad noteikti neiekritīsim kaut kādā suģestijā vai autosuģestijā, bet gan katru acumirkli pildīsim šādu domāšanas vingrinājumu pilnīgā savas gribas kontrolē. Bet pēc kāda laika mēs sajūtīsim, kā pastiprinām iekšējos dvēseles spēku, kā mēs padarām to

intensīvāku. Šiem vingrinājumiem nav nepieciešams ilgs laiks katru dienu, bet šie vingrinājumi ir jāatkārto atkal un atkal. Vienam vajadzīgs ilgāks laiks, cits kaut ko ievērojamu var sasniegt jau dažos mēnešos, citiem vajadzīgi gadi. Bet principā jebkurā gadījumā ir vērojams tas pats: dvēseles spēki, proti, domāšanas spēki ar šādiem vingrinājumiem iekšēji pastiprinās. Un galu galā cilvēks nokļūst līdz punktam, kad paveras tā saucamā imaginatīvā domāšana.

To, kas tādā veidā izveidojas, es esmu nosaucis par imaginatīvo domāšanu tā iemesla dēļ, ka var ievērot, ka pakāpeniski domāšana izlaužas no tā abstraktuma un tā intelektuālisma, kam tā ir pakļauta parastajā dzīvē un parastajā zinātnē: pakāpeniski tīri iekšējo domāšanu izgaismo tēlainums, sasilda dzīvīgums, kas pilnībā līdzinās tam, ko mēs attīstām kā dzīvīgumu un tēlainumu pret ārējiem maņu iespaidiem. To ir ārkārtīgi svarīgi ievērot, jo mēs visi zinām, ja pievēršam savu uzmanību ārējiem maņu iespaidiem, tad tur viss ir intensīvs, piesātināts. Mēs ar visu savu būtību esam nodevušies ārējiem maņu iespaidiem. Bet, kad esam novērsušies no šiem ārējiem maņu iespaidiem, visu atstājot domāšanai parastajā dzīvē un parastajā zinātnē, tad šī domāšana ir blāva, tur ir maz siltuma. Tas ir pilnīgi pareizi, ka runā par abstraktās domāšanas bālumu. Un abstrakta ir gandrīz visa domāšana, ko attīsta parastajā dzīvē un parastajā zinātnē. Pilnībā piesātinātas ir tikai tās domas, ko mēs attīstām momentā, kad esam nodevušies ārējai maņu realitātei. Bet līdz šim dzīvīgumam, līdz šim iekšējam piesātinājumam var nonākt iesākumā tikai iekšējos pārdzīvojumos, ja pilda šādus domāšanas vingrinājumus, kā es tos ieskicēju. Tad patiešām var nonākt līdz tam, lai spētu domāt imaginatīvi. Tikai tad ir jābūt skaidram, ka iesākumā šajā imaginatīvajā domāšanā vēl nav nekā, kas jau atbilstu kādai ārējai garīgajai realitātei. Bet šīs imaginatīvās domāšanas reālo, objektīvo nozīmi pamazām un pakāpeniski var labi pamanīt, ja gūst sekojošu iekšējo pieredzi.

Jūs visi ziniat, kā augošam bērnam galvas smadzenes pakāpeniski izveidojas par to brīnumaino orgānu, kādas tās kļūst dzīves gaitā. Var droši sacīt: smadzenes pirmām kārtām ir plastisks orgāns, tās pacieš, ka dvēseles veidojošie spēki nospiežas visā to uzbūvē, smadzeņu savījumos un tā tālāk. Tas notiek bērna dzīves pirmajos gados. Tas apstājas kādā noteiktā punktā, kurā mēs nonākam cilvēka dabiskās attīstības gaitā un parastās audzināšanas rezultātā. Un ar to, ko tādā veidā esam sasnieguši, mēs tad mēģinām tikt galā parastajā dzīvē, ar to mēģinām virzīt uz priekšu parasto zinātni. Bet, attīstoties kā bērnam gadu pēc gada, mēs kļuvām arvien spējīgāki un spējīgāki. Šo kļūšanu arvien spējīgākam un spējīgākam piedzīvo atkal, kad tiecas pēc imaginatīvās izziņas. Tad pieredz, ka ar to darbību, ko es tikko aprakstīju kā darbošanos ar domāšanas vingrinājumiem, atkal sevī tiek apstrādāts kaut kas, kas ir plastisks. Bet arī sajūt, ka tas, ko tā apstrādā – kur tādā pašā veidā, gribētos teikt, tagad dvēseliski-garīgi veidojas rievās, kā rievās veidojās fiziskajās smadzenēs bērnībā – tas cilvēkā ir pārjuteklisks, dvēseliski-garīgs, kas atšķiras no fiziskās miesas. Un tad pēc kāda laika sajūt, ka tagad var pavisam citādāk attiekties pret ārējām un iekšējām izziņas robežām. Tieši kā garapētniekam ir jāatzīst tos, kuri runā par izziņas robežām. Bet tad arī jūt, ka ar jaunattīstītajām spējām šīs izziņas robežas tiešām pakāpeniski var pārkāpt.

Kad šī iekšējā pieredze, šis iekšējais pārdzīvojums ir atnācis, kad cilvēks patiešām sajūt, ka vairs nav jāapstājas tikai pie maņu pasaules, kad viņš izlaužies cauri maņu aizklājam, kad viņš mēģina ieskatīties sevī, viņš uzzina kaut ko caur savu tēlaino domāšanu, caur savu dzīvīgo domāšanu, uzzina, pieredz kaut ko, ko parastā dabaszinātne neuzzina, ko parastā mistika var izsaukt dvēselē tikai ilūziju veidā, kad to godīgi piedzīvo kā iekšējās attīstības rezultātu, tad cilvēks var būt drošs, ka ir uz ceļa, kas patiešām var aizvest uz augstākajām pasaulēm.

Iesākumā cilvēkam vēl nepaveras nekas ārējs. Ir tikai pastiprināti vecie spēki, padarīti intensīvāki. Bet ļoti drīz var pamanīt, ka cilvēka apziņā tagad norisinās kaut kas būtisks, kaut kas ļoti svarīgs. Proti, pamazām un pakāpeniski cilvēks iegūst kaut ko līdzīgu iekšējam

skatījumam, kas izplešas pāri visai līdzšinējai dzīvei kopš dzimšanas. Jā, tā ir pirmā pārjutekliskā realitāte, ko piedzīvo: paša iekšējā dzīve kopš dzimšanas kā pārskatāmā panorāmā. Un šī pārskatāmā panorāma izpaužas tā, ka cilvēks ar savu domāšanu tagad ir citās attiecībās ar to, ko ārēji uztver, nekā tas bija agrāk viņa domāšanā par ārēji doto un iekšēji pārdzīvoto.

Domāšana attīstās arī parastajā dzīvē. Cilvēks par kaut ko domā. Domas ir iekšā, dvēselē, tās ir subjektīvas. Tas „kaut kas“ ir objektīvs, tas ir ārpusē. Domāšanas darbību sajūt nošķirtu no tā, kas ir ārpusē. Bet tagad cilvēka priekšā ir viņa paša dvēseles dzīves kopš dzimšanas panorāma. Bet es gribētu teikt, ka domas ieaužas šajā saaudumā. Cilvēks jūtas ieausts tajā. Tad sev saka: tikai tagad tu sāc pa īstam sevi aptvert. Tev savas domas ir jānodod tam, kas objektīvi parādās tavā apziņā. – Tas iesākumā pat pamato zināmu, gribētos teikt, sāpīgu pieredzi antropozofiskajam garapētniekam. Šādas sāpīgas pieredzes antropozofiskajam garapētniekam ar saviem pārdzīvojumiem ir jāgūst dažādos virzienos. Viņš nedrīkst būties noteiktā veidā pārciest smagas, bieži sāpīgas lietas. Par to man šodien būs vēl jārunā arī citā sakarībā. Bet šajā brīdī attiecībā pret šo dzīves panorāmu iesākumā piedzīvo to, ka izjūt sava veida iekšēju paša būtības nospiešību, nomāktību. Tas nav izjūtams ar to vieglumu, ko parasti piekopj domās, priekšstatos, kā parasti mūsos mājā sajūtas, gribas impulsi, vēlmes un tamlīdzīgi, bet gan to izjūt, kā kaut ko tādu, kas nomāc, nospiež. Īsi sakot, šajā nomāktībā sajūt tieši realitāti. Ja šīs nospiešības nav, tad tomēr vēl ir tikai domu veidojums, tad realitātes vēl nav. Bet šajā nospiešībā ienesot visu to, kas pirms tam bija kā brīvi atplaukstošs domu savijums, cilvēks ir pasargāts no tā, ka ar savu imaginatīvo izziņu varētu iekrist ilūzijās, vīzijās, halucinācijās.

Tas ir tas, kas antropozofiskajai garazinātnei tik bieži tiek pārņemts. Saka: ar šiem vingrinājumiem neattīstās nekas cits, kā tikai vīzijas, halucinācijas. Tie tikai uznes apziņas virspusē kaut kādā ziņā apspiestus nervu spēkus, un neviens nevar pierādīt realitāti tam, par ko runā antropozofiskā garazinātne kā par augstākajām pasaulēm. Ja kāds arī ņemtu vērā tikai to, ko es šodien jau esmu pateicis, tad sajustu, ka ceļš, pa kuru iet antropozofiskā garazinātne, ir pilnīgi pretējs visiem tiem ceļiem, kas noved pie vīzijām, halucinācijām vai pat kāda spiritisma. Viss, kas noved pie spiritisma, pie halucinācijām, pie vīzijām, galu galā ceļas no saslimušiem miesas orgāniem, kas zināmā mērā izelpo savu garīgi-dvēselisko augšā apziņā patoloģiskā veidā. Tas viss notiek zem maņu sajūtām. Turpretī tas, kas tiek izveidota kā imaginatīvā izziņa, norisinās virs parastajām maņu uztverēm, tā tiek veidota tieši no objektīvā, nevis no patoloģiskas iekšienes.

Tādēļ tas ir pilnīgs pārpratums, ja šādu patoloģiju pārmet tam, kas tiek raksturota kā antropozofiskā gara pētniecības metode. Tieši pretēji, līdz ar to, ka visu, ko es attēloju kā imaginatīvo izziņu, aptver pilnīgā apziņas brīvībā, nonāk līdz skaidrai izpratnei par visādām halucinācijām un spiritismiem, mēdijmisticismiem. Neviens cits nenoraidīs kategoriskāk tamlīdzīgas psihopātijas, kā tieši tas, kurš savu dvēselisko nav vēl dziļāk iedzinis savā miesā, kas noved pie halucinācijām, bet tieši pretēji, kurš savu dvēselisko ar attēloto piepūli ir izvilcis ārā no miesas, kurš no vienas puses ir ticis līdz tam, lai pārskatītu kā panorāmā visu savu dzīvi līdz pat piedzimšanai.

Tajā, ko es tikko apzīmēju kā realitāti, pamana, ka tagad patiešām tu aptver, ka tās nav tikai iedomas, bet gan ka tie ir tie dzīvīgi spēki, kuri, kopš mēs uzturamies šīs zemes dzīvē, ir līdzdarbojušies mūsu organisma uzbūvē. Tas, kas atveras kā imaginācijas, nav nekas cits kā to spēku summa, ar kuriem mēs augam, summa spēkiem, kuri darbojas arī mūsu barošanās procesā. Tādēļ antropozofiskā garazinātne to, kas šādā veidā tiek atklāts cilvēkā kā pārjutekliski darbīgais, sauc par ēterķermeni jeb veidojošo spēku ķermeni. Jūs redziet: pavisam sistemātiskā veidā tiek atklāts viens cilvēka būtības augstāks loceklis, tas, kas kā

pārjutekliska daļa mūsos strādā pirmām kārtām pie mūsu šīs zemes miesas veidošanas. Un tajā, ka šajā panorāmā, kas paveras, nepārvietojas kā parastās domās, bet gan tā, ka tieši nomāktībā sajūt realitāti, līdz ar to pamana: tas, ko tu tā iekšēji skati, ir tas pats, kas visu laiku ir bijis darbīgs tavā organismā, tikai neapzināti.

Tas, ko antropozofiskā garazinātne sauc par pārjuteklisko ēterisko jeb dzīvības ķermeni, nav nekas izfantazēts. Tas nav seno laiku hipotētiskais dzīvības spēks, ko zinātne pilnīgi pareizi ir atmetusi, tas ir kas tāds, kas izriet no pavisam reāla vērojuma, kas kļūst par realitāti pastiprinātai priekšstatīšanās spējai, kura ir tikusi attīstīta, tāpat kā realitāte ir ārējā maņu pasaule. Tie nav miglaini mistiski sagudrojumi, kuri mūs ved pie šīs realitātes, bet gan pavisam normālu domāšanas spēju pastiprināšana, spēcīgāšana, tās izvedot brīva, tīri garīgi-dvēseliska Es rīcībā. Tas ir tas, ko mūsu dvēselei parāda šī pirmā augstākā realitāte.

Bet, tā kā no vienas puses mēs iesākumā īstenībā nepārskatām neko citu, kā tikai paši savu šīs zemes dzīvi kā panorāmu laika secībā, mums ir jāvirzās tālāk ceļā uz pārjutekliskajām pasaulēm. Tas notiek atkal ar vingrinājumiem mums izceļot no dvēseles nākamās tajā snaudošos spēkus. Kā jūs ziniet, cilvēka dzīvē ir ne tikai atcerēšanās, tas ir, priekšstatu saglabāšana, bet ir arī aizmirstāšana. Aizmirstāšana parastajā dzīvē mums bieži vien un viegli var sagādāt nepatikšanas. Bet tieši cilvēks, kurš daudz dzīvo domās, zinās, ka ir arī domas, kas var arī mocīt un nomākt, ka ir krietni jānopūlas, lai šādas domas apspiestu. Tas prasa it īpaši lielas pūles, kad mēs tādā sistemātiskā veidā, kā es to esmu aprakstījis, meditējam, kad attīstām iekšēji dziļo domāšanu. Kad mēs izvīzām savas apziņas centrā zināmus priekšstatus un pastiprinām priekšstatīšanās spēkus, tad šie priekšstati pēc tam negrib uzreiz pazust. Tie mūs nospiež. Tos var apspiest tikai tā, ka atkal ir pavisam sistemātiski jāvingrinās to darīt. Mums zināmā mērā, ja drīkstu izteikties nedaudz paradoksāli, ir jāvingrinās mākslīgi aizmirst, apspiest priekšstatus.

Savās jau minētajās grāmatās es esmu sīki attēlojis daudzus vingrinājumus, ar kuriem mēs pastiprinām spēkus, kuri apspiež priekšstatus. Tā mēs varam sasniegt to, ja ilgu laiku pildām šādus vingrinājumus priekšstatu apspiešanai, ka varam pilnīgā nomodā padarīt apziņu pavisam tukšu. Ar to nemaz nav pateikts kaut kas tik nebūtisks, kā to bieži gribētu iedomāties. Vairums cilvēku, kas dzīvo parastu dzīvi, iesākumā, kad mēģinām padarīt viņu apziņu pavisam tukšu, pēc brīža iemieg. Padarīt apziņu tukšu ir vēl grūtāk, ja meditācijas laikā tā ir piepildīta ar pastiprinātiem priekšstatiem. Ir jāvingrinās to darīt. Tā pakāpeniski var sasniegt tiktāl, ka iemācās apspiest ne tikai atsevišķus priekšstatus, attīrīt savu apziņu tikai no tiem, bet pakāpeniski ar pastāvīgu piepūli sasniedz to, ka spēj izslēgt no apziņas visu to līdzšinējās dzīves panorāmu, par kuru es iepriekš stāstīju. Tā ir gandrīz visa dzīve tādā kā, gribētos teikt, par laiku kļuvušā telpā vai par telpu kļuvušā laikā. Mūsu priekšā ir visa iepriekšējās dzīves panorāma. Ar ieskicētajiem vingrinājumiem mēs pakāpeniski sasniedzam spēju visu šo panorāmu izdzēst no apziņas pēc tam, kad esam šo panorāmu saskatījuši, atkal iztukšot apziņu un tomēr palikt nomodā.

Tas ir ļoti svarīgs etaps ceļā uz augstāko pasaulu realitāti. Jo, kad mēs šādā veidā nonākam līdz spējai pilnīgi iztukšot savu apziņu pēc tam, kad bijām to piepildījuši ar savas paša dzīves panorāmu, ar sava ēteriskā ķermeņa vērošanu, tad mēs nebūt nestāvam tukšuma priekšā. Tad mēs gan atzīstam, ka tā visa, kas ir maņu pasaule, ap mums vairs nav – maņu pasaule ap mums tad ir tikpat maz, kā tas ir dziļā bezsapņu miegā, – bet toties uznirst pasaule, par kuru mēs līdz šim neesam zinājuši, tā ir pārjuteklisku būtņu un pārjuteklisku norišu pasaule. To mēs atklājam pēc tam, kad esam atbrīvojuši apziņu no savas dzīves panorāmas. Ir vienkārši absurdi attiecībā pret to, kas tad uznirst pēc visām šīm pūlēm, runāt, ka tās varot būt tikai dzīves reminiscences, atmiņas vai ilūzijas. Kurš to patiešām piedzīvo, tas zina – tieši

tāpat, kā to zina attiecībā pret ārējo maņu realitāti, ka tur mūsu priekšā ir īstenība – tieši no dzīves, ka tad cilvēka priekšā paveras tieši tāda pati realitāte.

Bet būtiskais tajā visā ir, ka, ja cilvēks sāk redzēt halucinācijas, vīzijas, tad viņš pazaudē savu parasto apziņu. Tad viņš dzīvo savās halucinācijās. Viņam vairs nav parastās apdomības. Tas, kurš izglītojas tādā veidā, kā es esmu to aprakstījis, nezaudē neko no sava cilvēka veselā saprāta, nezaudē neko no savas parastās apdomības. Viss, kas viņam bija agrāk, paliek ar viņu, un viņš jebkurā brīdī var novērst skatu no jaunajām pasaulēm, pārjutekliskajām pasaulēm, kas tagad ir uznirušas viņa priekšā, un atskatīties atpakaļ. Tāpat kā atskatās uz savām atmiņām, viņš vienmēr var atskatīties uz to, kas bija iemiesojies viņa apziņā parastajā dzīvē, parastajā zinātnē. Tādēļ izglītojamais tāad var visā pārjutekliskās pasaules uztverē ienest savu apzināto domāšanu, savu pilnībā savas gribas caurausto domāšanu. Viņš var runāt par šo pārjuteklisko pasauli tikpat saprātīgi, racionāli, kā parasti par maņu pasauli runā parastā zinātne. Tā kā viņš tad apraksta šīs augstākās pasaules ar parasto saprātu, ar parasto zinātnisko metodi, tad viņam var sekot katrs, pat arī ja nav kļuvis par nekādu garapētnieku, nekādu pētošo antropozofu, bet vienkārši izmanto savu veselo saprātu kritiskai uztverei. Tā kā antropozofiskais pētnieks visā augstāko pasaulu izziņāšanā ienes šo veselo cilvēka saprātu, tad nav jābūt garapētniekam, lai saprastu viņa ziņojumus. Kad klausās garapētnieka ziņojumus, tiem ir jānāk tādā formā, lai veselais cilvēka saprāts varētu tiem izsekot. Tas attiecas ne tikai uz imaginatīvo domāšanu, tikai caur kuru mums vispirms parādās šīs dzīves, bet tas attiecas arī līdz pat tai izziņas pakāpei, par kuru es tikko esmu te runājis un kuru es savās grāmatās esmu nosaucis par inspirēto izziņu.

Es lūdzu neatdurties pret šādiem apzīmējumiem. Ar tiem nav domāts nekas mānīcīgs, vai pārmantots no senatnes, bet gan tikai tas, ko es aprakstu. Es saucu šo izziņu par inspirētu tādēļ, ka patiešām tieši tā, kā no ārējas pasaules mūsu elpošanas organismā ienāk reāls gaiss, tā mūsu parastajā dvēseliskajā pasaulē tad ienāk pārjutekliskā pasaule. Mēs, nododoties šādai inspirētai izziņai kā garapētnieki, esam sekojošā stāvoklī. Mēs vispirms iesākam no parastā dvēseliskā stāvokļa. Pēc tam, kad esam apguvuši spējas iztukšot apziņu, mēs varam, lai kur mēs atrastos laikā vai telpā, lai kas būtu mūsu apziņā, radīt sev iespēju iztukšot apziņu. Tad mums no noteiktiem izejas punktiem parādās kaut kas no pārjutekliskās pasaules būtēm, norisēm. Tā ir kā ieelpa, inspirācija. Garīgā pasaule tiek ieelpota parastajā pasaulē. Un mums savukārt ir jābūt pietiekami stipriem, lai atjaunotu parasto apziņu, lai spriestu par šo garīgo pasauli ar parasto apziņu. Tā ir nepārtraukta garīgās pasaules ieelpošana un izelpošana, vienmēr atkal atkārtota atgriešanās pie parastās apziņas, kas padara cilvēku pilnīgi apdomīgu arī attiecībā pret šo garīgo pasauli.

Ka termins «inspirācija» ir pamatots, var nākt no kaut kā tāda, ko es gribētu te izmantot tikai salīdzinājumam. Mūsdienų garapētnieks nav tādā situācijā, lai iekļūtu pārjutekliskajās augstākajās pasaulēs tādā pašā veidā, kā tām piekļuva tautas agrāk, proti, cilvēces aizvēstures laikā. Veids, kādā Austrumu tautas iekļuva augstākajās pasaulēs, ir nodots no paaudzes paaudzē, un mūsdienās Āzijā cilvēki ar atšķirīgu ķermeņa organizāciju, ar atšķirīgu fizisko uzbūvi daudzkārt dekadentā veidā to praktizē kā jogas-vingrinājumus. Tas nav nekas tāds, ko mēs Rietumos varētu uzņemt savai laimei un svētībai. Tas notiek instinktīvi, neapzināti, kamēr viss, ko es esmu attēlojis, norisinās pie pilnas apziņas, ar pilnu gribu. Tomēr mēs varam noteiktā veidā kaut ko mācīties no tā veida, kā agrākajos instinktīvajos laikmetos cilvēces attīstība gribēja pacelties līdz augstākajām pasaulēm un to iedarbībai. Ar jogas-vingrinājumiem senais indietis mēģināja noregulēt savu elpošanu, elpot nevis parastajā veidā, bet gan īpaši noregulētā, sakārtotā, vai, labāk sakot, pārkārtotā veidā, elpot tādā veidā, lai tā nonāktu viņam apziņā, lai viņš vienmēr būtu tai klāt ar savu apziņu, kamēr parastā elpošana taču pilnībā norisinās neapzināti kā vienkāršs organisks process. Izjutot šo ritmu: ieelpa-

izelpa, ieelpa-izelpa, jogas māceklis iedzīvojās pasaules ritmā un elpošanas fiziskajā ritmā viņš iedzīvojās garīgās pasaules ieelpošanas garīgajā ritmā, tad atkal garīgo pasauli izelpošanā, kā es to tikko arī aprakstīju piemēroti mūsu Rietumu civilizācijai. Tā patiešām iedzīvojas noteiktā ritmā. Esamība, kāda parasti ir kā šīs zemes esamība, zināmā mērā var tikt nemitīgi inspirēta un atkal inspirēta attiecībā pret pārjuteklisko, augstāko pasauli. Kas ir šī pārjutekliskā augstākā pasaule?

Kāds iepriekš caur imaginatīvo apskatu ir iemācījies izzināt to, kas viņā strādā kā ēteriskais jeb veidojošo spēku ķermenis Zemes esamības laikā. Šis ēter- jeb veidojošo spēku ķermenis tad ir apspiests. Ir atklāta jauna pasaule. Kamēr dzīvo šajā jaunajā pasaulē, tikmēr maņu pasaules tur nav. Tā pastāv tikai kā atmiņas, kā es to jau izklāstīju. Bet šajā jaunajā pasaulē, kuru atklāj, atklāj kādu augstāku realitāti, to realitāti, kuru tagad ēter- jeb veidojošo spēku ķermenis savukārt tā caurstrādā, caurauž, kā šis ēter- jeb veidojošo spēku ķermenis caurauž fizisko ķermeni. Un atkal antropozofiskā garazinātne runā nevis kaut kādas fantāzijas, bet gan par stingri sistemātiski iezīmētiem ceļiem uz augstākajām realitātēm, par cilvēka astrālo ķermeni, kas tiek atklāts šādā veidā un kurš caurauž ēterisko jeb veidojošo spēku ķermeni, bet kurš dzīvo citās pasaulēs. Un ja pārbauda tās pasaules, kurās dzīvo šis astrālais ķermenis kopā ar Es, tāpat kā es ķermeniski dzīvoju starp juteklisko maņu lietām, tad atklāj garīgi-dvēselisko pasauli, no kuras cilvēks ir nokāpis lejup un piedzimstot, vai teiksim, līdz ar apaugļošanās mirkli ir sasaistījies ar fizisko matēriju, ko viņam ir devuši tēvs un māte. Tā tiešā uzskatā atklāj mūžīgo, nemirstīgo cilvēka būtības kodolu, līdz kuram ir izdevies nokļūt un kurš var tikt pārbaudīts ar veselo cilvēka saprātu pamatojoties tajā, ko es esmu minējis.

Mūsu dienās īpaši tiek ņemts ļaunā, ja nerunā vispārīgi kā kāds panteists par kaut kādu izplūdušu garīgo pasauli, kas visu cauraužot, bet gan paceļas līdz īpašam aprakstam par garīgi-dvēselisku pasauli, no kuras mēs piedzimstot esam nolaidušies lejup fiziskai esamībai, kurā mēs atkal pacelsimies augšup, izejot caur nāves vārtiem, kuru mēs tāpat atklājam kā realitāti, nevis caur kādām spekulācijām, nevis caur miglainām, mistiskām sajūtām, bet gan stingri regulētā apskatā. Tas tiek ņemts ļaunā, ja apraksta šīs pasaules, kā es to esmu izdarījis, piemēram, savā «Garazinātnē». Es gribētu ar kādu vienkāršu salīdzinājumu paskaidrot, kā patiešām var aprakstīt šīs pasaules. Kad jūs atskatāties uz parastajām atmiņām un parasto atmiņu, ko jūs tad pārdzīvojat? Jūs esat šo vai to dzīvē pieredzējuši. Kas sen jau ir pagājis, kas sen jau vairs nav nekāda ārēja realitāte, tas kā tēls, kā aina ir jūsu priekšā atmiņās. No šīs ainas jūs atkal uzkonstruējat šo pārdzīvojumu. Tas zināmā mērā ir ieceļojis jūsos no ārpasaules, ir kļuvis par jūsu dvēseles saturu. No mūsu dvēseles satura mēs katrā acumirklī konstruējam visu atmiņu pasauli, to ārējo pārdzīvojumu pasauli, kurā mēs esam tikuši iepīti. Iekšējais tiek uztverts, tiek saprasts, tiek apjēgts priekšstatu, dvēseliskajā, gribas dzīvē. Aptverot iekšējo, ārējā pasaule uzbūvē šos pārdzīvojumus dvēseles priekšā. Bet ko cilvēks aptver caur imagināciju, inspirāciju?

Cilvēks aptver ne tikai to, kas ir uzņemts šīs zemes dzīvē, viņš aptver arī visu cilvēku. Mācās izzināt, kā visos cilvēka orgānos strādā veidojošo spēku ķermenis un kā tas paliek visu dzīvi vienots veselums. Mācās izzināt, kā astrālais ķermenis garīgi-dvēseliskajā pasaulē pirms dzimšanas un apaugļošanās nes mūsu mūžīgo būtības kodolu, kā tas iespiežas mūsos, kā strādā mūsos. Cilvēks, tā teikt, kļūst pilnīgi caurredzams, caurspīdīgs. Mācās iepazīt cilvēka fizisko kā garīgā iedarbību. Tieši tāpat, kā mēs ieskatāmies savās atmiņās, konstruējam sev no tām savu šīs zemes dzīvi, tāpat mēs varam, ja ieskatāmies dziļāk savā iekšējā būtībā, ja aptveram sevī ne tikai to, ko mēs esam garīgi-dvēseliski ielikuši sevī savā šīs zemes dzīvē, bet aptveram arī, kā mēs esam konstruēti savos orgānos, kā fiziskajā ķermenī ir iemiesoti mūsu ēterķermenis, mūsu astrālais ķermenis, mūsu Es. Mēs varam tāpat kā atmiņās mūsu ēterķermenī, redzot pārcelties ārā lielajos kosmiskajos, pasaules pārdzīvojumos. Jo cilvēks ir

piedalījies visā, kas garīgi un dvēseliski, un fiziski ir izspēlējis pasaulē, ar kuru viņš ir saistīts. Viņš var, ja izprot pats sevi attēlotajā veidā, pašapskatā izzināt, caur kādiem notikumiem viņš vēsturiski ir attīstījies, caur kādiem notikumiem kosmosā ir attīstījusies visa cilvēciskā būtība.

Kurš aptver šo ideju visā tās nozīmīgumā, tas vairs neuzskatīs par dīvainu to, ko es esmu attēlojis savā «Slepenzinātnē», kā cilvēks pēc saviem sākotnējiem veidojumiem bija saistīts ne tikai ar Zemi, bet ar planetārajām pasaulēm, kas kā senākas Zemes metamorfozes pastāvēja pirms tās, kā caur to, kas ir dots cilvēkam, var caurskatīt, ka Zeme savukārt vēl pārveidosies citos planetārajos stāvokļos, kā to var izprast ne tikai caur cilvēku, bet kā patiešām caur to var ielauzties augstākās pasaulēs, un var izzināt parastās pasaules, pasaules, kas plešas ap mums kā Zemes cilvēkiem, kā augstāku garīgo pasauli, pārjuteklisku pasauli iedarbības rezultātu. Ir tikai jāiepazīstas ar visām tām pūlēm, kādas ir pārvarējusi antropozofiskā garazinātne, lai nonāktu pie šiem rezultātiem. Bieži cilvēki iedomājas, ka tas, ko antropozofiskie gara pētījumi izsaka par augstāko pasauli realitāti, tiek stāstīts kā kaut kādas iedomas, kādi prāta apsvērumi vai pat kādas fantāzijas. Tā tas nav. Klīniskie pētījumi, pētījumi observatorijās ir jāstūde. Tas ir grūti. Bet tas, ko cilvēks iekaro šādā veidā iekšēji, eksperimentējoši, lai nonāktu pie augstāko pasauli skatīšanas, ir vēl grūtāk. Tas prasa vēl lielāku nodošanos, vairāk rūpības, vairāk iekšēja apzinīguma un metodikas. Un tas, kas šeit nopietnā un godīgā nozīmē tiek attēlots kā garazinātne, ļoti atšķiras no tā, kas vispārpieņemti parādās kā okultisms, kā mistika un tamlīdzīgi. Tāpat kā zinātne attiecas pret mānītību, tā šī garazinātne attiecas pret vispārpieņemto okultismu, kas grib nonākt līdz savām atziņām caur visādiem mēdījumiem vai ar dažnedažādu diletantisku ārišķīgu, pārsteidzošu fakti vākšanu. Šo īpašo modernās mānītības formu nekas nepārvar drošāk, kā nopietni un godīgi gara pētījumi, kuri izveido savas pilnībā apzinīgas metodes.

Un kad cilvēks šādā veidā ir nonācis līdz inspirētai izziņai un līdz ar to līdz to pasauli skatīšanai, kuras viņš ir pametis piedzimstot vai koncepcijas mirklī, un, kurās viņš atkal nonāks pēc nāves, kad cilvēks ieiet šajās pasaulēs, tad iekšēji pieredz kaut ko tādu, kas, kad tas kā atblāzma parādās parastajā apziņā, – un viss pārjutekliskais kaut kā parādās ļoti nenoteiktās sajūtās vai tamlīdzīgi parastajā apziņā – izjūt kaut ko līdzīgu pesimismam. Tas, ko garapētnieks piedzīvo caur inspirēto izziņu, viņam šķiet kā pesimisms. Kādēļ kā pesimisms? Jo garapētnieks patiešām, ieejot šajās augstākajās pasaulēs, sajūt kaut ko kā dziļas sāpes, kā visaptverošu iztrūkumu. Un tad tieši ar tiem vingrinājumiem, kurus es attēloju savās grāmatās, ir jābūt bruņotam, sagatavotam tam, lai izturētu, drosmīgi panestu šīs sāpes. Kas tās ir par sāpēm? Cilvēks mācās atzīt šīs sāpes kā realitāti. Šīs sāpes, kas īstenībā ir intensīvas ilgas, nav nekas cits, kā tā spēka piedzīvošana, ar kuru dvēsele no garīgajām pasaulēm caur piedzimšanu ienāk fiziskajā esamībā. Pēdējā laikā, kuru dvēsele piedzīvo, lai pēc tam, kad ir dzīvojusi garīgajās pasaulēs, nolaistos fiziskajā esamībā, dvēsele piedzīvo ilgas pēc fiziskās pasaules. Un šīs ilgas pēc tam izjūt kā sāpes. Un tieši tas, ka garazinātnē piedzīvo kaut ko ne tikai abstrakti teorētiski, bet gan ar visu savu cilvēcisko būtību, ar visām sajūtām un gribu esot iekšā garazinātnē, tas ir būtiskais šajā ceļā uz augstākajām pasaulēm.

Tur nepietiek ar teoretizēšanu, lai veiktu antropozofisko ceļu uz pārjutekliskajām pasaulēm. Tas, kam ir jātiek piedzīvotam ar šīm garapētniecības metodēm, prasa arī pamatīgu morālo sagatavošanos visās pakāpēs. Un pamatā ņemot nav labākas sagatavošanās visa cilvēka morālai nostiprināšanai miesā, dvēselē un garā, kā veikt tos vingrinājumus, kuriem ir jātiek veikti, lai sasniegtu pārjuteklisko pasauli realitāti. Tikai teorētiķiem tas neizdosies. Tas izdodas tikai tam, kurš liek lietā visu savu cilvēciskumu, kurš atdzīvina savā dvēselē visus labo sajūtu spēkus, pasaules skaistā uztveri, reliģisku, svētbijīgu iedziļināšanos pasaules noslēpumos, kurš padara cilvēkmīlestību un pasaules mīlestību par iekšēja siltuma spēkiem,

tikai tas sasniedz tādu morālo stiprību, kāda ir nepieciešama, lai šajā veidā izlauztos līdz augstāko pasaulu realitātei. Tādēļ daži cilvēki atzīst, ka vingrinājumiem, kurus es raksturoju garazinātnisko ceļu iešanai uz augstākajām pasaulēm, ir arī morālā puse, kas esot ļoti atzīstama. Bet to atzīst arī tie, kuri tad novirzās un īsti nevēlas iet līdz šajā izzīņas ceļā uz pārjutekliskajām pasaulēm. Bet pastāv tikai šis ceļš, kas pretēji mūsdienu zinātniskajām ilgām, kādas cilvēcei nu reiz ir, ieved šajās augstākajās pasaulēs.

Un, virzoties uz priekšu caur imagināciju un inspirāciju, cilvēks vispirms nonāk pie sevis paša. Bet šai patībai pašai arī ir jānododas apkārtējai pasaulei. Es jau minēju, kā domāšanai jau imaginācijā ir jāieplūst objektīvajā. Mēs šo domāšanu ņemam līdz visur. Pilnīgu domāšanas apzinātību mēs ņemam līdz visur, kur atklājam pārjutekliskās pasaules. Bet mums arī ir jāapzinās, ka visam mūsu cilvēkam zināmā mērā ir jānododas šai pārjuteklisko pasaulu realitātei. Bet pēc inspirācijas, ar pūliņiem, kādus mēs paveicam, ar pārdzīvojumiem, kādi mums rodas, mēs nokļūstam līdz tam, lai spēcīgi sajustu arī mūsu Es, mūsu būtības centru. Un tieši šeit iestājas punkts, kurā var iepazīt harmoniju, brīvības pieredzes apvienojumu ar dabiskās nepieciešamības pieredzi. Parastajā dzīvē mēs esam iejūgti šajā dabas nepieciešamībā. Cik ļoti mēs sajūtam, ka tas, kas dzīvo mūsu gribas impulsos, arī tad, kad tas jau nedaudz no grēcīgā ir izstrādāts uz labo, tomēr nāk no dvēseliskās dzīves neapzinātajām dziļēm, no instinktīvā un no dabiskajām dziņām. Gandrīz tikpat maz, kā mēs varam pārskatīt, ko mēs piedzīvojam no iemigšanas līdz pamošanās brīdim, kas tur dzīvo mūsu gribas dziņās, un kas tomēr galu galā satur to, kas tad iespēlējas arī mūsu apzinātajā, atbildīgi tikumiskajā dzīvē.

Bet tas, kurš ir izgājis cauri inspirācijai un imaginācijai, caur tām pūlēm, kādām ir izgājis cauri, saņem arī sava Es pastiprinājumu. Viņš intensīvāk izjūt savu Es. Viņš gan to izjūt, gribētos teikt, izplūdušu ārējā pasaulē, bet izjūt to tā, ka tas viņam atkal tiks atdots atpakaļ. Un tagad viņš vairs nav spējīgs, kā to mēdz darīt aizspriedumainais dabaszinātniskais uzskats, sacīt: tā pati dabas nepieciešamība, kas liek akmenim krist zemē, kas ar saules stariem liek akmenim sasilt, kas dzīvo elektrībā un magnētismā, akustiskajās un optiskajās parādībās, tā pati nepieciešamība dzīvo arī cilvēkā, kad es rīkojos, kad es kā cilvēks attīstu savus gribas impulsus. – Un parastā zinātne un parastā dzīve attiecībā uz šo jautājumu netiek pāri rūgtām šaubām.

Vienā pusē stāv cilvēka brīvība, kuru mēs apzināmies. Tā būtu jānoliedz, tā uzskata, ja ir mūsdienu dabaszinātņu pētnieks godīgā nozīmē un tic enerģijas un masas nezūdamībai. Tad domā, ka no brīvas gribas nevarot nākt neviens cilvēka gribas impulss, neviena cilvēka rīcība, jo cilvēkam ir jābūt pakļautam dabas nepieciešamībai, tāpat kā visām pārējām būtnēm dabas valstībās. Bet kad cilvēka priekšā nostājas viņa patiesā Es-būtība tagad pastiprinātā veidā, tad tiek sasniegta sava veida izzīņa, kas ir vēl augstāka par inspirāciju un imagināciju. Es to nosaucu par patieso intuīciju, patieso ieniršanu, bet tagad garīgajā realitātē. Tur to, ko antropozofija sauc par atkārtotajām Zemes dzīvēm, caurauž patiesa nozīme. Kas kādam šķiet nākam no nepieciešamības paša rīcībā, paša gribā, tas parādās kā iepriekšējo Zemes dzīvju rezultāts. Cilvēka mūžīgais būtības kodols izdzīvo šīs zemes dzīves atkārtojumus, un starp tām, starp nāvi un jaunu piedzimšanu, dzīvi garīgi-dvēseliskajās pasaulēs. Un tagad mācās atzīt: kas stiepjas no dzīves uz dzīvi, ir nepieciešama pakļaušanās attiecībā uz mūsu Es un tā gribas impulsiem, nevis ārējai nepieciešamībai, bet gan tai nepieciešamībai, kas iet cauri atkārtotajām Zemes dzīvēm. Bet ar mūsu domāšanu, kas iesākumā kā parastā apziņa nesaskata šo nepieciešamību, kas ir atvasināta no šīs nepieciešamības, kas attīstās sevī kā brīva, no jutekliskā brīva domāšana, kā es to esmu attēlojis savā «Brīvības filozofijā», atsevišķā šīs zemes esamībā, ar to mums ir pamats mūsu brīvībai. Mums kā cilvēkiem aizcīnoties līdz šādiem morālajiem impulsiem, kas tiek aptverti ar brīvas domāšanas spēku,

mēs šeit uz Zemes starp piedzimšanu un nāvi kļūstam par brīviem cilvēkiem. Un tas, kas dzīvo mūsos kā nepieciešamība, kas izpaužas kā liktenis, tā nav dabas nepieciešamība, bet nāk cauri atkārtotajām Zemes dzīvēm.

Arī tas izriet kā uzskats intuitīvajam, pārjutekliskās izziņas trešajai pakāpei. Mūsu priekšā brīnišķīgā harmonijā stāv tas, kas parādās kā atsevišķas šīs zemes dzīves brīvība, un tas, ko mēs jūtam kā likteņa noteiktu nepieciešamību, bet, kas nav ne ārējās dabas nepieciešamība, ne arī cilvēka dzīves dabiskās norises nepieciešamība, bet gan iestaro no agrākajām Zemes dzīvēm. Tā rezultātā mēs nekļūstam nebrīvi, tieši tikpat maz, kā mēs kļūtu nebrīvi tādēļ, ka izvēlamies jaunu savas dzīves arēnu un tad esam atkarīgi no tā, kā šī jaunā vieta ir saistīta ar iepriekšējo, piemēram, no Eiropas pārceļojot uz Ameriku. Tas ir mūsu liktenis, kā mūs kuģis ir pārvedis pāri okeānam, mēs nonākam jaunā vietā, bet paliekam brīvi, kaut arī esam pārceļojuši no Eiropas uz Ameriku. Mēs varam atšķirt nepieciešamību no brīvības, tikko mēs saskatām šo nepieciešamību atkārtotajās Zemes dzīvēs, brīvību atsevišķajā Zemes dzīvē. Un skats augstākajās pasaulēs sniedz mums cilvēcisku drošību, parādot, kāda ir Zemes dzīves jēga. Mūs ne tikai pārņem ilgas pēc augstākajām pasaulēm, kādas mums noteikti arī jāizjūt, ja gribam droši stāvēt uz Zemes, jo dievišķi-garīgais vienmēr ir mūsos, un mēs kļūstam nedroši Zemes dzīvē, ja mums nav šīs saiknes ar dievišķi-garīgo. Bet mēs nebēgam no šīs pasaules, nekļūstam šai pasaulei sveši cilvēki tādēļ, ka patiesi izzinām augstāko pasaulu realitāti antropozofiskā nozīmē. Mēs zinām, ka mums vienmēr atkal ir jānolaižas uz Zemes, lai savā cilvēciskajā būtībā pakāpeniski uzņemtu brīvību. Mūs caurauž brīvības apziņa, kaut arī lielo likteņa jautājumu mums ir jāprot garīgā nozīmē nolasīt no augstākajām pasaulēm, no šo augstāko pasaulu realitātes.

Man pasakāmo es varēju iezīmēt tikai atsevišķās līnijās. Mūsu dienās jau ir atrodama visai bagātīga literatūra, kas ir pieejama publiskai lietošanai. Tādā īsā vakara lekcijā es varēju sniegt tikai atsevišķas vadlīnijas. Bet no tā, ko es pateicu, jūs zināmā mērā varat secināt, ka šī garazinātne, šie antropozofiskie pārjuteklisko pasaulu pētījumi nekādā gadījumā negrib būt kaut kas svešs pasaulei, kaut kas nepraktisks. Tie negrib cilvēku egoistiski aizvest tukšās gaisa pilīs (*dzeguzes ligzdā mākoņos – burtiski tulkojot*), nē, tie uzskatītu, ka grēko pret garīgo, ja padarītu cilvēkus svešus šai pasaulei. Gars tiek aptverts pareizā veidā tikai tad, ja mēs aptveram tā spēku, ja mēs ar to cauraužamies tā, ka no tā kļūstam praktiski cilvēki. Gars ir radošs. Tam ir uzdevums, misija cauraust materiālo esamību, nevis bēgt no tās. Tādēļ antropozofiskā pārjuteklisko pasaulu izziņa vienlaikus ir ļoti reāla dzīves prakse. Un tāpēc antropozofija cenšas – es to sīkāk aprakstīšu nākamajās lekcijās, kuras man ir atļauts nolasīt šeit, Kristiānijā – bagātināt gan atsevišķās zinātnes, gan māksliniecisko dzīvi, gan praktiskās dzīves jomas ar to, ko tā var pateikt jutekliski materiālajai pasaulei no augstāko pasaulu realitātes.

Ja to, kas cilvēkam ir viņa miesas organizācijā, apjēdz no ēteriskā jeb veidojošo spēku ķermeņa, kurš ir pieejams imaginācijai, kad apjēdz, kas turpina dzīvot laicīgā cilvēka plaušās, aknās, kuņģī, smadzenēs un tā tālāk to veidojumā no astrālā ķermeņa, kurš ir nolaidies lejup no garīgi-dvēseliskajām pasaulēm, tad arī ārišķīgā veidā apjēdz veselību un slimību. Tad no šādas pārjuteklisko pasaulu izziņas var sasniegt ne tikai zināmu izziņas tieksmes apmierinājumu, bet var arī, piemēram, piedzīvot medicīniski-terapeitisko zināšanu auglīgu bagātināšanos. Štutgartē un Dornahā Šveicē mums jau ir medicīniski-terapeitiski institūti, kuri praktiski liek lietā to, kas medicīnai, terapijai, bet arī patoloģijai var nākt no pārjuteklisko pasaulu antropozofiskās izziņas. Un arī mākslinieciskā nozīmē antropozofija meklē, kā padarīt auglīgu to, ko tā aptver no augstākajām pasaulēm.

Dornahas būvē, Gēteānumā, Garazinātnes Brīvajā augstskolā pēc antropozofiskajiem uzskatiem ir radīts jauns arhitektūras stils. Šis jaunais arhitektūras stils nav kaut kas

simbolisks vai alegorisks. Nav atrodams neviens simbols, neviena alegorija; tā vietā viss ir iekļauts patiesā mākslinieciskā dizainā. Garazinātne nav nekāda teorija, tā aptver ne tikai intelektuālo. Intelektuālais, mākslinieciski izmantots, radītu alegorisku, salmu simboliku. Garazinātne ved uz reālu uzskatu, uz konkrētu garīgās pasaules satura aptveršanu. Šis saturs tad savukārt var tikt pielietots matērijai līdzīgi kā tas notiek pašā dabā. Pētījums visaugstākajā mērā koncentrējas uz to, ko *Gēte* pieprasa no mākslas: tai jābūt slepenu dabas likumu izpausmei, kas bez tās nekad netiktu atklāti. – Un tāpat mēs cenšamies no cilvēka organizācijas to, kas darbojas kā veidojošie spēki visā cilvēka organizācijā, to, kas darbojas cilvēkā pārjutekliski, izcelt kā kustību mākslu, ko mēs atļausimies šeit prezentēt nākamajā svētdienā priekšnesumā: eiritmijas izveidošanai. Tā nav dejas māksla, tā nav nekas līdzīgs pantonīmai, tā ir kaut kas, kas no pārjutekliskā ir pārcelts jutekliskajā cilvēka dabā, kas patiešām parāda, kā cilvēks iekšēji ir saistīts ar visu kosmosu un tā likumsakarībām, un kā cilvēks redzamā valodā var attēlot iekšējos dvēseles un gara noslēpumus tieši tāpat, kā viņš to var caur dzirdamo valodu vai dziesmu.

Tāpat garazinātne var darboties sociālajā, morālajā, ētiskajā dzīvē. Es to mēģināju parādīt savā «Sociālā jautājuma galvenie punkti». Tas, kas dzīvo starp cilvēkiem sociālajā ziņā, nekad nevar tikt aptverts ārēji marksistiskā vai cita veida materiālā veidā. Cilvēks nu reiz pēc savas iekšējās būtības ir garīgi-pārjutekliska būtne, un viņš arī kā sociāla būtne ir atkarīgs no tā, lai pārjutekliskais šajā sociālajā sfērā būtu veidots efektīvi. Bez tā arī nevar nonākt līdz kaut cik auglīgam risinājumam sociālajiem jautājumiem, kas mūsu dienās ir tik degoši.

Bet galu galā tas viss, ko pētījumu ceļā, nevis ejot pa ticības ceļu, meklē antropozofiskā garazinātne kā ceļu uz augstākajām pasaulēm ir saistīts ar iekšēji dziļāko, pēc kā cilvēks tiecas, ar to, pēc kā cilvēks tiecas kā pēc saiknes ar dievišķi-garīgo pasaules pamatu, ar to, pēc kā viņš tiecas kā pēc atdošanās, dievbijīgas atdošanās šim pasaules pamatam. Īsi sakot, tas ir saistīts ar visu to, ko cilvēkam ir jāattīsta savā visdziļākajā iekšējā būtībā kā savas reliģiskās sajūtas, kā visu savu reliģisko dzīvi, ja viņš grib nonākt līdz savai pilnai cilvēka cieņai. Tādēļ antropozofiskā pārjuteklisko pasaulu izziņa vienlaikus nozīmē atdzīvināšanu, apaugļošanu reliģiskajā dzīvē, kas mums šodien ir ļoti nepieciešama, kā atzīs jebkurš objektīvs cilvēks. Tādēļ es gandrīz nespēju apjēgt, ka tieši no teoloģiskās puses no jauna atkal tiek izteikti iebildumi pret antropozofisko gara pētniecību, ka tā nonāvējot reliģisko dzīvi. Piemēram, ir izteikts teikums: ja dzīvo antropozofija, tad tas nozīmējot nāvi reliģijai. – Nu, dzīve ar antropozofiju ir saistīta ar to cilvēka dvēseles dzīvi, kas tieši attīsta visintīmākos reliģiskos spēkus. Antropozofiskie pārjutekliskās realitātes pētījumi nevar nozīmēt reliģijas nāvi, bet gan augstākais nāvi kaut kam, ko iedomājas esam par reliģiju un kas īstenībā jau ir atmiris. Tur antropozofijā varētu norādīt uz jau atmirušo, tā būtu sava veida liķa apskate. Bet pēc savas būtības tai ir jābūt, jo tā ir dzīvības pilns ceļš uz pārjuteklisko realitāti, vienlaikus arī līdzeklis, kā paaugstināt, atdzīvināt, sasildīt reliģiskās sajūtas, visa cilvēka reliģiskajai caurstrāvošanai ar dievbijīgu nodošanos pārjutekliskajām pasaulēm.

Tā antropozofija grib auglīgi darboties visdažādākajās, gan vispasaulīgākajās, gan vissvētākajās dzīves jomās. Tā vēlas visskaistākajā un viscēlākajā nozīmē – tas ir tās mērķis, tās ideāls, lai cik maz no tā mūsu dienās vēl var tikt sasniegts – iejaukties gan vispasaulīgākajās, gan svētākajās dzīves jomās cilvēces progresīvās attīstības veicināšanai. Un katrs objektīvs cilvēks, kurš ar skaidru apziņu ir piedzīvojis šo katastrofālo laiku, kam mēs esam izģājuši cauri 20. gadsimta otrajā gadu desmitā, atzīs, ka šodien visdažādākajām dzīves jomām ir nepieciešams atsvaidzinājums, ka dažās jomās ir nepieciešama pilnīgi jauna atdzimšana. Protams, ka tas, ko es esmu atļāvis jums īsās līnijās ieskicēt, ir saistīts ar mūžīgajām cilvēces darīšanām. Tās var kultivēt dzīves forumā, kad cilvēks vēlas apzināties savu iekšējo drošību, kas var slēpties tikai savas mūžīgās būtības apzināšanā; to var kultivēt

klusas būdiņas vientulībā, kad cilvēks ir attālinājies no dzīves foruma: jo cilvēkam vienmēr ir jāsaskaras ar mūžīgo viņa paša būtībā, ar mūžīgo viņā pašā, ja viņš vēlas būt cilvēks vārda pilnā nozīmē. Tātad tas no vienas puses pilnībā ir kaut kas, kas vispārēji cilvēcisks, kas noteikti raisa vispārēji cilvēcisku interesi, jo skar cilvēka mūžīgos jautājumus. Bet mūsu laikos, kad mēs tik daudz ko redzam pagrimstam, ir arī jāatzīst, ka pret šiem pagrimuma spēkiem savukārt atkal ir ļoti nepieciešami impulsi mūsu rietumnieciskās civilizācijas uzplaukumam. Antropozofijai ir nepieciešams pievērst uzmanību ne tikai tādēļ, ka tā pievēršas mūžīgajam, bet arī attiecībā pret lielajiem, grūtajiem mūsu laika uzdevumiem.

Tāpēc, iespējams, es varētu noslēgt šodienas pārdomas ar šādiem vārdiem: antropozofija necenšas vest cilvēkus, kuri ilgojas celt mistiskas gaisa pilis, uz atsvešinātību no pasaules; drīzāk antropozofiskā garazinātne tiecas vest cilvēkus uz pārjuteklisko pasaulu realitāti tādā veidā, lai cilvēks aptvertu garu, lai praktiski iesniegtos materiālajā dzīvē. Viņam tā vajadzīga, jo tā ir nepieciešama dzīves drošībai, nepieciešamajai saskarsmei ar pārjutekliskajām pasaulēm, ar mūžīgo savā dabā un jo īpaši šajā laikā, lai atrisinātu tos nopietnos mūsdienu jautājumus, kuros mēs esam nonākuši mūsu katastrofālajā laikā.

II. CEĻI AUGSTĀKO PASAULU IZZINĀŠANAI

Kristiānija (Oslo), 1921. gada 26. novembris

Ar pirmajiem vārdiem gribu izteikt visdziļāko pateicību par jūsu priekšsēdētāja sirsnīgi skaisto ievada sveicienu, kā arī pateikties jums visiem par iespēju runāt jūsu priekšā par vienu no antropozofiskās garazinātnes nodaļām. Vēlos izteikt pateicību par jūsu uzaicinājumu, kas man ir īpaši vērtīgs, jo ir saprotams, ka turpmākie centieni galvenokārt ir vērsti uz studentu kopienas, jo garīgos dārgumus, iespējams, vislabāk var saglabāt studentu kopībā un no turienes vislabāk nonākt nākotnē. Tieši šīs sajūtas vadīts, es tāpat izsaku visdziļāko pateicību jūsu priekšsēdētājam un jums visiem par silto uzņemšanu.

Mani šodien lūdza runāt tieši par tēmu: ceļi uz augstāko, tas ir, pārvērtējo izzini. Es pieņemu, ka tikai daļa no jums bija klāt manā vakardienas lekcijā, tādēļ šodienas lekcijā būs nepieciešams ieaust arī dažas no vakar izklāstītajām svarīgākajām lietām.

Antropozofiskā garazinātne pirmām kārtām tiecas pēc pilnīgas saskaņas ar to, kas pēdējo gadsimtu gaitā ir sakrājis kā zinātniskie gara sasniegumi. Antropozofija nav nekādā veidā, kā daži iedomājas, vērsta pret zinātniskajiem centieniem, tieši pretēji, vismīļākie ir tie, kuri pilnīgi godīgi un nopietni ir iekļāvušies mūsu antropozofiskajā kustībā, kā tādi cilvēki, kuriem ir pilns spriedums par to, kas jaunākajos laikos ir ticis sasniegts ar zinātnisku rūpīgumu, ar iekšēju zinātnisku noskaņojumu. Tomēr ar to, kas ir vispāratzītā zinātne, kā pareizi tiek uzskatīts, nevar iekļūt pārvērtējo izzinātajās pasaulēs. Un zināmā veidā attiecībā uz šo punktu arī antropozofija stāv uz kopēja pamata ar vispāratzīto zinātni. Antropozofijai ir pilnīgi skaidrs, ka taisnība ir tiem, kuri runā par cilvēcisko zināšanu robežām attiecībā uz dabas izzini. Tai arī ir skaidrs tas, ka šīs robežas nevar tikt pārkāptas ar parastajiem cilvēciskajiem izzināšanas spēkiem. Tādēļ arī antropozofija nemaz nemēģina ar šiem parastajiem apziņas un izzināšanas spēkiem meklēt ceļus uz pārvērtējo izzini, bet gan antropozofija cenšas, ne tikai attiecībā uz zinātnisko pētījumu rezultātiem sākt tur, kur parastajai zinātnei ir jāapstājas, bet arī tā cenšas ar savām metodēm sākt tur, kur ir jābeidzas attiecībā uz ārējo dabu un arī cilvēka fizisko dabu spēkā esošajai zinātnei. Tādēļ antropozofijai ir jārunā ne tikai par citām lietām, bet tai arī ir jārunā citādi. Un tomēr tā ir pilnā saskaņā ar zinātnisko apzinīgumu un zinātnisko disciplīnu. Tā pieņem, ka izzināšanas spēki, ar kuriem var aizcīnīties augšup līdz pārvērtējo izzinātajām pasaulēm, vispirms ir jāpamodina no snaudas cilvēciskajā būtībā. Antropozofija neapgalvo, ka pārvērtējo pasauli izzināšanai piederētos speciālas īpašības, īpašas spējas, kādas piemīt tikai nedaudziem cilvēkiem, bet gan tā pilnībā grib balstīties tajos spēkos, kas var tikt izcelti no jebkura cilvēka dvēseles, bet kuri pārsniedz tos, ko mēs kā cilvēki saņemam iedzimti parastās augšanas gaitā kopš mūsu bērnības, un kuri arī pārsniedz tos, kas tiek sasniegti parastajā audzināšanā, parastajā mācību procesā.

Cilvēkam, ja viņš grib kļūt par garapētnieku antropozofiskā nozīmē, ja drīkst tā izteikties, no tā punkta, kurā viņš stāv parastajā dzīvē un parastajā zinātnē, tagad ir jāņem sava attīstība paša rokās. Tie spēki, kuriem ir jātiek pilnveidotiem vispirms, ir domāšanas spēki. Ar to attīstība tiks tikai iesākta, jo mēs redzēsim, ka runa nav tikai par vienpusēju saprāta jeb domāšanas spēku pilnveidošanu, bet gan par visa cilvēka pilnveidošanu, attīstīšanu. Bet jāsāk ir ar īpašiem vingrinājumiem domāšanā. Tā domāšana, pie kuras mēs mūsdienās esam pieraduši ne tikai ārējā dzīvē, bet arī zinātnē, pakļaujas ārējai novērošanai, tā zināmā mērā norisinās ārējo novērojumu pavadā. Mēs pievēršam savas maņas ār pasaulei un piesaistām savas domas tam, ko mums piegādā maņas. Līdz ar to mums ir stingrs balsts ār pasaules

novērojumos savienošanai ar mūsu dvēseles saturu, ar mūsu pārdzīvojumiem. Tas ir bijis attaisnojams veids zinātniskajiem centieniem, arvien vairāk un vairāk pilnveidot tieši šo balstu, novērojumu balstu. Un šī novērošana vēl ir pieredzējusi īpašu pastiprinājumu ar zinātnisko eksperimentu izmantošanu, kuros patiešām ir iespējams pārskatīt visus atsevišķos nosacījumus, lai nonāktu līdz atsevišķām parādībām, tā ka visas norises zināmā mērā kļūst pilnīgi caurspīdīgas.

No šīs domāšanas pilnīgās uzticēšanās ārējai objektivitātei antropozofiskajai garazinātnei savu uzdevumu veikšanai ir jāizstājas. Tajā runa ir par to, lai pirmām kārtām domāšanu pastiprinātu iekšēji, padarītu intensīvāku. Es vakar atļāvos pateikt: kā kāds muskulis, kad tas veic noteiktu darbu, kļūst spēcīgāks, tāpat ir arī ar mūsu dvēseliskajiem spēkiem. Ja mēs mūsu apziņas centrā vienmēr atkal un atkal sistemātiskos vingrinājumos ievirzām noteiktus, pārskatāmus priekšstatus, un ar visu cilvēku nododamies šādiem priekšstatiem, tad mēs pastiprinām tieši mūsu domāšanas spēkus. Bet šai domāšanas spēku kļūšanai intensīvākiem, dabiski, ir jātiek sasniegtai tā, lai viss, ko ar to uzsāk, saturētu pilnībā apdomātu cilvēka gribu. Tādēļ tam, kurš grib kļūt garapētnieks antropozofiskā nozīmē, pirmām kārtām liels paraugs ir mūsdienu zinātniskumā: tā ir matemātika. Lai cik dīvaini un paradoksāli tas neizklausītos, antropozofiskais garapētnieks, ja grib pacelties pāri diletantismam, pirmām kārtām ievēro kaut ko, kas bija uzrakstīts kā devīze jau senajai Platona skolai: ka īstā garazinātniskā izziņā nevar ielauzties neviens, kuram nav zināma matemātiskā kultūra.

Kas tad ir tas īpašais, ko dvēsele iegūst no matemātikas? Tas ir tas, ka viss, kas nonāk dvēseles priekšā matemātiskajā izziņā, ir iekšēji caurredzams, pārskatāms, ka zināmā mērā šajā izziņā nav nekā, kam cilvēks nodotos tikai neapzināti un bez savas gribas pielietošanas.

Dabiski, ka garazinātne antropozofiskā nozīmē nav matemātika. Bet kā nozīmīgs paraugs var būt tieši tas veids, kā cilvēks atrod ceļu matemātiskajā domāšanā. Īstenībā šis paraugs ir nevis matemātika, bet gan, ja drīkst tā sacīt, matematizēšana. Un kad cilvēks pirmām kārtām ar šādu matematizējošu kultūru ir iemācījies tikt pāri visam iluzorajam, pāri visam suģestējošajam, tad viņš var ar īpašiem panākumiem ķerties pie tā, lai uzņemtu, apgūtu pārskatāmus priekšstatus, bet tādus priekšstatus, kas viņam ir jauni. Tādus ir jāļauj sniegt kādam pieredzējušam garapētniekam, vai pašam citādi jāmēģina atrast priekšstatus, kuri vēl nav atmiņā. Tos ieceļ apziņas centrā un nododas tiem ar visu dvēseles dzīvi, novērš uzmanības spēkus no visa pārējā un mēģina zināmu, ne pārāk ilgu laiku pievērsties šādam priekšstatam vai šādam priekšstatu kompleksam. Kādēļ šim priekšstatam vai šim priekšstatu kompleksam ir jābūt kaut kam jaunam? Jā, ja mēs paceļam augšā reminiscences no atmiņām, tad nekad nevaram būt pilnīgi droši, kas tur norisinās mūsu organismā, kas mūsu organismā ārpusdvēseliski neapzinātajā mūs noved pie noteiktiem pārdzīvojumiem. Mēs savā izziņā varam patiešām brīvi pārvietoties tikai, ja stāvam pretī maņu uztvērumam, jo ar maņu uztvērumu mēs katrā acumirkļī sastopamies tā, ka ar to droši zinām, ka tas nenāk kaut kādā izfantazētā veidā no kādām dzīves reminiscencēm. Tāpat tam, kam mēs izslēdzot juteklisko uztveri ļaujam būt mūsu apziņā, kam mēs pilnībā nododamies, nododamies tā, ka esam bez jutekliskām uztverēm tādā iekšējā dzīvīgumā, kādā mēs parasti esam tikai ārējās jutekliskās uztverēs. Tas ir tas, kas vispirms ir svarīgi ceļā uz augstāko izziņu, lai iekšēji iekustinātu no maņām brīvo domāšanu, lai tā pārņemtu mūsu dvēseli tik spēcīgi, kā parasti tikai ārējā maņu uztvere. Varētu teikt: ko cilvēks parasti piedzīvo ārējā maņu uztverē, tas viņam ir jāmacās pārdzīvot tajā domāšanā, kura pastiprinās un tomēr paliek pilnībā pārdomātas gribas caurausta.

Līdz ar to jau ir uzcelta stipra barjera pret visu to, kas grib ienākt apziņā kā suģestija, ilūzijas, vīzijas, halucinācijas. Garazinātniskā izziņa, kāda tā šeit ir domāta, tiek pārprasta vienmēr, kad kāds saka: nu jā, šāds garapētnieks ar saviem vingrinājumiem arī var nonākt tikai pie

halucinācijām vai tamlīdzīgām lietām, pie visādiem slimīgiem dvēseles stāvokļiem. – Kurš patiešām nopietni uztvers, kā šeit tiek attēlots antropozofijas ceļš uz augstāko izziņu, tas redzēs, ka tieši šie gara pētījumi cilvēkam visskaidrāk parāda visu, kas ir ilūzijas, halucinācijas vai mēdiju mistiska. Tas viss tiks stingri nobīdīts malā uz slimīgo pusi, tā bezvērtību uzreiz parādīs tieši tas, kas var tikt sasniegts patiesos garīgos pētījumos. Tad nonāk līdz tam, lai apgūtu pavisam citādāku domāšanu. Agrākā domāšana, kas ir vajadzīga parastajai dzīvei un parastajai zinātnei, turpina pilnībā pastāvēt. Bet šai domāšanai pievienojas pilnīgi jauna domāšana, ja atbilstošā veidā – to jūs varat atrast aprakstītu manā grāmatā «Kā sasniegt augstāko pasauli atziņas?» vai manā «Slepenzinātnē» - vienmēr atkal un atkal sistemātiskā veidā izpilda tādus vingrinājumus, kā es tos tikko principiāli raksturoju kā domāšanas vingrinājumus – kādam tam ir vajadzīgs ilgāks laiks, citam īsāks – ja šos vingrinājumus izpilda savā apziņā kā iekšēji intīmu dvēseles attīstīšanu. Kas tur pievienojas parastajai domāšanai, es gribētu to raksturot sekojošā veidā.

Varbūt drīkstu pievienot vienu personīgu piezīmi, kas gan nav domāta personiski, bet gan attiecībā uz kuru jūs droši vien piekritīsiet, ka tā pieder objektīvajam manā izklāstā. Es iepriekšējā gadsimta deviņdesmito gadu sākumā uzrakstīju savu «Brīvības filozofiju», lai parādītu, kā brīvība patiešām ir pamatota, patiešām dzīvo cilvēces morālajā, ētiskajā dzīvē. Šī «Brīvības filozofija» izsauca daudzus pārpratumus, jo cilvēki vienkārši nespēja uztvert to domāšanas veidu, kāds tika piekopts «Brīvības filozofijā». Šajā «Brīvības filozofijā» jau tiek praktizēta tā domāšana, uz kuru sistemātiski jātiecas, lai izprastu augstākās pasaules. Tur ir veikts tikai sākums, tas sākums, kādu katrs var veikt jau parastajā dzīvē. Bet tas vienlaikus ir sākums augstāko pasauli izziņai. Parastā domāšana – jums tikai nedaudz jāapdomā šis parastās domāšanas veids, tad sapratīsiet, cik tas ir attaisnots, ko es saku – parastā domāšana īstenībā ir no telpiskām uztverēm sastāvoša domāšana. Mēs savā parastajā domāšanā visu galvenokārt iekārtojam telpiski. Apdomājiet tik, kā mēs arī visu laikā notiekošo sasaistām ar telpisko. Mēs izsakām laiku ar pulksteņrādītāju kustību. Mums, pamatā ņemot, arī mūsu fizikālajās formulās ir tā pati norise. Īsi sakot, mēs galu galā nonākam pie tā, ka parastā domāšana ir kombinējoša, tāda, kas apkopo atdalītus veidojumus. Šī domāšana mums ir vajadzīga veselīgai parastajai dzīvei, vajadzīga arī veselīgai parastajai zinātnei.

Bet tā domāšana, kurai ir jāpievienojas ar nolūku izziņāt augstākās pasaules un kuru sasniedz ar šādiem vingrinājumiem, ir domāšana, kuru man gribētos saukt par morfoloģisko domāšanu, par domāšanu tēlos. Šī domāšana neapstājas telpā, šī domāšana pilnībā ir tāda, kura dzīvo laika mēdijā tā, kā tā otra domāšana telpas mēdijā. Šī domāšana nekārto vienu jēdzienu aiz nākamā, šī domāšana noliek dvēseles priekšā kaut ko līdzīgu jēdzienu organismam. Ja ir viens jēdziens, viena ideja, viena doma, tad nevar patvaļīgā veidā pāriet pie citas. Tāpat kā cilvēka organismā nevar no galvas pāriet pie jebkuras citas formas, bet ir jāpāriet tikai pie kakla, tad pie pleciem, pie krūškurvja un tā tālāk, kā organismā viss ir strukturēts, kā organisms arī var tikt apskatīts tikai kopumā, tā tai domāšanai, kuru es saucu par morfoloģisko domāšanu, ir jābūt iekšēji elastīgai, kustīgai. Tā ir, kā teikts, laika mēdijā, nevis telpas, bet ir iekšēji tik kustīga, ka izsauc vienu tēlu no cita, ka šī domāšana pati nemitīgi organiski strukturējas, nemitīgi aug. Šī morfoloģiskā domāšana, tā ir tā, kurai ir jāpievienojas pirmajai domāšanai un kuru var sasniegt ar šādiem meditatīviem vingrinājumiem, kā es tos principā esmu ieskicējis un kuri pastiprina domāšanu, padara to intensīvāku. Ar šo morfoloģisko domāšanu, ar šo domāšanu, kas norisinās tēlos, bildēs, sasniedz pirmo pārjuteklisko pasauli izziņas pakāpi, proti, to, ko es savos rakstos esmu nosaucis par imaginatīvo izziņu.

Šī imaginatīvā izziņa vēl nedod kaut ko ārēju. Tā iesākumā noved tikai pie cilvēciskas pašizziņas, bet pie daudz dziļākas pašizziņas nekā ir tā, kādu var izcīnīt parastā pašanalīzē. Šī imaginatīvā izziņa ievie mūsu apziņā tēlus. Šie tēli tiek izjusti tik dzīvīgi, kā parasti ir tikai ar

maņu uztverēm. Bet tiem ir kāda pavisam īpaša īpatnība. Mūsu parastās domas nesaglabātos veselīgi mūsu apziņā, ja mēs tās neatcerētos. No mūsu spējām atcerēties, no mūsu atmiņas ir ārkārtīgi daudz atkarīgs mūsu dvēseliskās dzīves veselīgai atplaukšanai, mūsu garīgajai veselībai. Tikai tas, kuram ir nepārtrauktas atmiņas par visiem nomoda stāvokļiem līdz noteiktam punktam bērnībā, ir garīgi vesels. Jums varbūt arī būs zināms, kādā briesmīgā stāvoklī nonāk cilvēks, kurš ir psihopāts tādā nozīmē, ka ir izdzēstas noteiktas atmiņas. Psihiatrijā ir zināms šāds atmiņu izdzīšanas stāvoklis un tieši no tā var secināt, cik būtiski tas ir cilvēka dvēseliskajai veselībai, ka atmiņas ir nepārtrauktas. Tas attiecas uz mūsu ikdienas domāšanas procesiem.

Tas neattiecas uz to, ko es tikko esmu raksturojis kā imaginatīvo, kā morfoloģisko domāšanu. Tieši tāpat, kā mēs, kad pievērsām acis vai kādu citu maņu orgānu kādam ārējam kairinājumam, mums uztveres pārdzīvojums ir tikai tikmēr, kamēr mēs eksponējam šo maņu, tā arī tas, ko mēs esam pieredzējuši kā izveidotu domāšanu, kā imaginatīvo domāšanu, mums ir tikai pārdzīvojuma momentā, un tas, kas tā parādās imaginatīvajā domāšanā, nevar tikt parastajā nozīmē saglabāts kā atmiņas, iespiests atmiņā. Tam ir katru reizi jātiek izsauktam no jauna, ja vajag to piedzīvot.

Tātad tas, kurš nonāk līdz šādai organiski-morfoloģiskai domāšanai, zināmā dzīvīgi augošā veidā turpina sevī to veidot, nevar šīs domāšanas rezultātus paturēt parastajā atmiņā. Arī brīvību var raksturot tikai tad, ja paceļas līdz šādai domāšanai, kas turpina attīstīties, augt. Tādēļ mana «Brīvības filozofija» tika apkarināta ar tādiem pārpratumiem, kā tas notika. Bet tā bija jāsniedz ar šādu metodi, jo brīvība tieši ir tāds garīgs pārdzīvojums, un pie tās nevar nonākt ar parasto kombinējošo domāšanu. Tas ir tas pārsteidzošais iesācējiem garazinātniskajā metodē: viņi parasti iedomājas, ka, ja viņiem ir kāds imaginatīvs pārdzīvojums, ka tas varētu iespiesties viņu dvēselē tieši tāpat, kā jebkura cita doma. Bet tā tas nav. Tas pazūd no apziņas. Saglabāt var tikai to, kā ir nonākts līdz šim imaginatīvajam pārdzīvojumam. Var atkal atjaunot nosacījumus, tad nāk arī pārdzīvojums. Kā ar kādu ziedu, kas ir redzēts un tad ir aiziets prom, ir atkal jāatgriežas, ja grib to ieraudzīt atkal, tāpat ir jāizsauc tās pašas iekšējās norises, lai atkal atgrieztos tāds imaginatīvais pārdzīvojums, kāds reiz jau ir bijis.

Garazinātnisko saturu nevar tāpat vien atcerēties. Tas ir spēkā pat godīgākajam garapētniekam jau attiecībā uz pašam pirmajām viselementārākajām lietām. Un te varbūt es atkal drīkstu pievienot kaut ko personīgu, bet kas arī ir objektīvi. Redzat, to, kas antropozofiskajam garapētniekam ir sakāms, to viņš nevar tādā pašā veidā, teiksim, atkārtot savās lekcijās dienu no dienas, kā tas ir iespējams ar parastajiem zinātniskajiem priekšlasījumiem. Tos jūs atcerieties, tie paliek atmiņā, tos var pēc atmiņas atkal izklāstīt. Kas ir jāizsaka garapētniekam, tam ir jānāk no viņa iekšēji dzīvīga pārdzīvojuma. Viņš nekādi nevar tam sagatavoties tādā pašā veidā, kā parasti sagatavojas ar atmiņas palīdzību. Viņš tikai var radīt tos apstākļus, kas dara viņam iespējamu pārdzīvot pat sākotnējākās garazinātnes lietas. Ir jābūt skaidram, ka antropozofiskā garazinātne tieši jau tās pirmajos iesākumos ved pie parasti dvēselē snaudošu spēku attīstīšanas, un nevajag iedomāties, ka ar parastām filozofiskām spekulācijām varētu nonākt pie kaut kādiem rezultātiem attiecībā uz augstākajām pasaulēm.

Bet šī imaginatīvā izziņa, ko es jums šādā veidā esmu attēlojis, ved, kā es jau teicu, tikai pie sava veida pašizziņas. Galu galā tā noved pie tā, ka it kā tādā lielā tablo, bet laikā vienlaicīgi, pārskata visu, kas būtiskajā likumsakarīgi ir izveidots visas dzīves laikā kopš piedzimšanas šeit uz Zemes. Iekšēji redz radošos veidojošos spēkus cilvēkā, iesākumā pats sevī, savā cilvēkā. Tā, kā tas līdzīgi tiek attēlots – to ir atzinuši pat dabaszinātniski domājošie – dažiem cilvēkiem, kuri bijuši nāves briesmās, piemēram, slīkstot, ka viņi ir ieraudzījuši plūstošu, kustīgu ainu par visu savu līdzšinējo dzīvi, tā – gan nevis kā atmiņu ainas, nevis ar kādām

dzīves atsevišķām detaļām, bet gan tikai galvenās lietas, tos spēkus, kas ir veduši uz priekšu – redz šo tablo, kas, man gribētos teikt, ir tieši dziļāks atmiņu tablo. Bet vienlaikus šis tablo, šis pārskats ir tāds, ka paveras ne tikai parastā, domu dvēseliskā dzīve, bet gan tā iekšējā dzīve, kas no dvēseles strādā organismā.

No šāda uzskata tad nonāk pie viedokļa, no kura šķiet bērnišķīgi, ka vēl 19. gadsimta pirmajās desmitgadēs vitālisms spekulatīvi ir runājis par kaut kādu «dzīvības spēku». Par šādu dzīvības spēku antropozofijā nerunā. Toties runā par tādu dzīves uzskatu, par tā apskatu, ko es saucu par ēterķermeni jeb veidojošo spēku ķermeni, kas no vienas puses attēlo dvēselisko, bet no otras puses, man gribētos teikt, to sablīvēto, intensificēto dvēselisko, kas strādā ar organismu. Tātad vienlaikus tiekam ievesti dziļākā dvēseliskuma izziņā un dziļākā izpratnē par to veidu, kā dvēseliskais strādā ar organismu. Es gribu par to jums minēt piemēru, elementāru, bet raksturīgu piemēru.

Jūs zināt, ka mūsdienu atzītā psiholoģija faktiski tomēr netiek tālāk, kā tikai līdz zināmām spekulācijām par dvēseles un miesas, dvēseles un ķermeņa attiecībām. Dvēsele tiek attēlota tā, it kā tā kustinātu ķermeni, vai arī materiālistiski noskaņotie uzskata dvēseli kā plusu, kas zināmā mērā producē ķermeni. Visbiežāk mūsu dienās runā par psihofizisko paralēlismu: ka dvēseliskās parādības un ķermeniskās parādības norisinās paralēli un tā tālāk. Tas viss ir spekulācijas, kas īstenībā balstās tikai tajā, ka to pašu zinātniskuma garu, kas valda visur, grib ievest arī cilvēka dvēseliski-miesiskajā, dvēseliski-ķermeniskajā dzīvē.

Jūs visi zināt fizikālo uzskatu, kas runā par latentu siltumu, par tādu latentu siltumu, kuru saturot kāda lieta, bet kas neizpaužas kā siltums. Ja radot noteiktus apstākļus, tad šis siltums, kā saka, atbrīvojoties. Tad tas parādās. Iepriekš šis siltums ir iekšā lietās, kaut ko izraisa lietās kaut ko, bet tas ārēji siltuma procesos neizpaužas. Runā par latentu siltumu, kas atbrīvojas.

Šādam uzskatam, dabiski, ka modificētam, bagātinātam, jātiek pilnībā attiecinātam arī uz konkrēto, nevis spekulatīvo dvēseles apskatu. Mēs redzam bērnu augam līdz zobu maiņai, apmēram līdz septiņiem gadiem. Bet ar šo zobu maiņu ir saistīts daudz vairāk nekā parasti uzskata. Kurš spēj objektīvi novērot dvēseliski-miesisko, tas zina, ka viss domāšanas, priekšstatīšanās, arī jūtu un sajūtu dzīvesveids, tātad viss dvēseliskais bērnam paliek pavisam citādāks pēc zobu maiņas, nekā bija pirms tam. Zobu maiņa zināmā mērā ir noslēguma punkts noteiktam bērna dzīvesveidam. Cilvēkam pēc zobu maiņas vairs nav nepieciešams pielietot savam organismam tos spēkus, kurus viņš pirms tam ir pielietojis. Jo šie spēki, kuri – ja drīkstu tagad izteikties triviāli – ir izgrūduši ārā otros zobus, tie nav lokalizēti tikai cilvēka galvā, tie ir spēki, kas ir visā organismā, kuri tikai parādās vienā noteiktā vietā, nākot otrajiem zobiem. Ikviens, kurš zinātniski un mūsdienu dabaszinātnēs ierastajā veidā seko līdzī visam šim procesam, nonāk pie tā, lai atzītu, ka tie spēki, kuri izstumj ārā zobus, iepriekš bija tieši latenti, slēpti, bija piesaistīti organismam, ka tie organizēja organismu un tagad zobu maiņas laikā ir kļuvuši brīvi un pēc zobu maiņas parādās kā bērna dvēseliski-garīgie spēki.

Te mums ir konkrētas, nevis izspekulētas savstarpējās attiecības starp dvēseliski-garīgo un ķermeniski-miesisko. Kurš grib paskatīties uz dvēseli un uz miesu tikai pašreizējā brīdī, tas ilgi var spekulēt un eksperimentēt, bet nonāks tikai līdz abstraktiem uzskatiem par dvēseles un miesas attiecībām. Tas, kurš skatās laika secībā, novēros, kā bērnā pēc zobu maiņas parādās kaut kas no dvēseliskajiem spēkiem, konturējas atmiņas jēdziens, konturējas sajūtas, un zinās, kas tur tagad parādās kā atbrīvojušies dvēseliskā dzīve, kas pirms tam bija nonirusi lejā organismā. Tad novērojoši, nevis tikai domājoši, patiešām mācās iepazīt dvēseles un ķermeņa attiecības.

Tas ir viens piemērs, kā mēs varam izpētīt dvēseles un miesas kopdarbību ar imaginatīvo izziņu. Tā var ieskatīties, kā dvēseliski-garīgais strādā pie miesiski-fiziskā. Tas atainojas arī

tajā tablo, par kuru es runāju. Kad šādā veidā ir nonākts līdz tēlainās, imaginatīvās domāšanas izveidošanai, tad ar to spēku, kāds nu ir iemantots, ir jāiet tālāk. Es teicu: kā muskulis paliek spēcīgāks, to darbinot, tā pastiprinās mūsu domāšanas spēks, veicot tādus vingrinājumus, kādus es esmu raksturojis, kā jūs varat atrast tos tuvāk raksturotus iepriekš minētajās grāmatās. Kad šādā veidā izveido sevī pastiprinātu, līdz tēlainībai, līdz veidojošam spēkam nonākošu domāšanu, kura dzīvo laikā, tad var doties arī līdz tam, lai pastiprinātu arī citus dvēseliskās dzīves spēkus. Parastie priekšstati dzīvē nāk un iet, vai arī mēs mēģinām no tiem atbrīvoties, vai nu mēģinot atbrīvoties dvēseliski, vai arī par to parūpējas mūsu organisms caur aizmiršanu un tā tālāk. Tādus priekšstatus, kurus mēs – kā es to jau esmu attēlojis – padarām par klātesošiem mūsu apziņā ar nolūku piekļūt augstākajai izziņai, aizmirst ir grūtāk nekā parastos. Tad mums ir kārtīgi jāpiepūlas. Tas ir otrs vingrinājumu veids, kas ir, man gribētos teikt, mākslīga aizmiršana, mākslīga priekšstatu apspiešana. Bet atbilstoši mūsu dotībām pietiekami ilgi vingrinoties ar šo priekšstatu mākslīgo apspiešanu, mēs nonākam līdz tam, ka varam apspiest arī visu to tablo, par kuru es tikko runāju, ka mēs varam padarīt savu apziņu pilnīgi tukšu. Kam tikai un vienīgi ir jāpaliek, tā ir gribas un apdomības cauraustā domāšana. Bet šī domāšana tagad savukārt parādās jaunā veidolā. Es tagad esmu jums runājis par divām domāšanas formām, par parasto, telpai piesaistīto domāšanu un to domāšanu, kas pati ir augoša, kurā vienmēr viens jēdziens, viena doma izaug no citas, kā kādā organismā jauna daļa sākas un izaug no citām. Kādu laiku turpinot šo morfoloģisko domāšanu, nonāk līdz tam, ka nu var izveidot trešo domāšanas formu, un tā ir vajadzīga, kad paceļas pie augstākas pārjutekliskās izziņas pakāpes, kuru es tūdaļ attēlošu, kad paceļas augstākajā pasaulē pie kā vairāk, nekā tikai pie pārskata pār pašam savu organizāciju.

Ar imaginatīvo izziņu nonāk līdz tam, ka var tā pārskatīt pats savu organizāciju, ka var sacīt: dvēseliski-garīgais kā pārjuteklisks elements šīs dzīves strādā pie fiziski-miesiskā. Ir vajadzīga šī morfoloģiskā domāšana, citādi nevarētu izprast to, kas norisinās laikā, kas no pārjutekliskā strādā ar juteklisko, jo tur viss notiek nemītīgā metamorfozē. Sava domāšana ir jāpadara elastīga un iekšēji kopsakarīga. To, kas nāk no garīgā, nevar aptvert tikai ar kombinējošo domāšanu, tam ir jātiek aptvertam ar iekšēji dzīvīgu domāšanu. Bet ir jābūt nonākušam vēl līdz citai domāšanai, ja grib būt izaudzis nākamajai augstākajai pārjutekliskās izziņas pakāpei. Un šo citu domāšanu es jums gribētu izskaidrot ar vienu piemēru. Pat šo piemēru ir nedaudz grūti aptvert, bet mēs sapratīsimies.

Es jums atgādinu, ka *Gēte* ir mēģinājis atsevišķos galvaskausa kaulus uztvert kā pārveidotus, metamorfozētus mugurkaula skriemeļu tipa kaulus. *Gēte* saskatīja mugurkaula skriemeļu metamorfozi, pārveidošanos atsevišķajos galvas kaulos. Līdz noteiktai pakāpei, kaut arī modificēti, tas ir arī mūsdienu zinātnes uzskats; ne gluži tā, kā to iztēlojās *Gēte*, bet tomēr tas arī šodien ir pieņemts priekšstats. Bet ar šo tikai morfoloģisko galvas kaulu atvasināšanu vēl nekas nav paveikts, ir jāiet vēl tālāk, ja grib saprast cilvēka galvas attiecības ar pārējo cilvēka organismu – tā tad paliksim pie skeleta. Tur ir jādomā ne tikai par pārveidošanos, bet vēl ir jādomā arī par kaut ko pilnīgi citu, ja uzdod jautājumu: kā attiecas, piemēram, roku vai kāju formas kaulu sistēma pret kaulu sistēmu galvaskausa kaulu, galvas kaulu formā? Ar to ir tā, ka šo metamorfozi, kā viens izceļas no otra, var saprast tikai, ja pieņem, ka notiek ne tikai pārveidošanās, telpiska pārveidošanās laika gaitā, bet ka notiek vēl arī kaut kas pilnīgi cits, proti, sava veida apvēršanās, inversija. Proti, jums, ja gribat saprast savstarpējās attiecības, teiksim, kāju kauliem ar galvas kauliem, jums ir jāsalīdzina galvas kaulu ārējā virsma ar kāda dobā kaula, teiksim, augšstilba kaula iekšējo virsmu. Tā ka tā lieta ir tāda, ka augšstilba kaula iekšpusei būtu jātiek apvērstai uz āru, turklāt vēl jāmainās arī tā elastīgumam. Tad iekšējais parādītos apvērsts uz āru, un kāda galvaskausa kaula ārējā virsma atbilstu locekļu dobo kaulu iekšējai virsmai. Un otrādi: apakšstilba kaula ārējā virsma atbilst nevis galvaskausa ārējai virsmai, bet gan galvaskausa iekšējai virsmai. Jums tā tad ir jāiztēlojas, ka tur notiek kaut kas

līdzīgs cimda apgriešanai uz otru pusi. Iekšpuse tiek apvērsta uz āru, bet vienlaikus tiek izmainīts elastīgums. Rodas cita forma. Tātad ir tā, it kā cimdu ne tikai apgrieztu otrādi, bet pēc apgriešanas citu elastības spēku iedarbībā tas arī pieņemtu arī pilnīgi citu formu.

Jūs redzat, man ir jāmin kaut kas ārkārtīgi komplicēts jau kā pirmā norāde uz trešo domāšanas veidu: domāšanu, kas dzīvo ne tikai sevī mainīgos tēlos, bet arī domāšanu, kas ir spējīga iekšējo veidojumu apvērst uz āru, turklāt mainot formu. Tas nav iespējams citādi, kā tikai tā, ka ar domāšanu vairs nepaliek laikā, bet šīs apvēršanas laikā tas, par ko domā, domāšanā iziet ārā no telpas un laika, nonāk realitātē, kas ir viņpus telpas un laika.

Es ļoti labi zinu, ka nevar uzreiz iejusties, atrast ceļu šajā trešajā domāšanas veidā, kas ir pilnīgi citādāks nekā kombinējošā un veidojošā domāšana, šajā domāšanā, kura, man gribētos sacīt, ienirst netelpiskumā un nelaicīgumā; un tas, kas atkal parādās, ir mainījies pēc formas, iekšpusi ir apvērsis uz āru, ārpusi ir apvērsis uz iekšu. Taču antropozofija negrib pieslēties tai diletantiskajai pļāpāšanai par augstākajām pasaulēm, kam daudzi nododas, bet gan antropozofijai, jo tā ir godīga kā jebkura cita zinātne, ir jānorāda uz to, ka ir nepieciešams ne tikai pamest parastās zinātnes robežas, bet arī domāšanas veidam ir jākļūst pavisam citādākam. Ir pavisam citādāk iekšēji jāsatur kopā cilvēku, ja grib šādā veidā virzīties uz kvalitatīvu domāšanu, jo tā vienkārši ir visas domāšanas kvalitātes pārmainīšana, kas rodas pie šīs inversijas, šīs iekšpuses apvēršanā uz ārpusi.

Tikai tad, kad domāšana šādā veidā ir aizvesta līdz tam, ka tā ir iegremdēta kvalitatīvajā, tikai tad var sekot tai pārjuteklisko pasaulu izziņas pakāpei, kam ir jāpievienojas imaginatīvajai domāšanai. Ja tas tablo, par kuru es runāju, ir apspiests tā, ka ir radīta tukša apziņa, tad uz īsu brīdi apziņa arī ir tukša. Ja apspiež kādu priekšstatu, tad apziņu uz kādu laiku var padarīt tukšu. Bet, ja apspiež realitāti, kas faktiski katram ir nemītīgi kalpojusi augšanā, barības uzņemšanā šīs zemes esamībā, tad ienirst pilnīgi jaunā pasaulē. Tad nonāk augstākajās pasaulēs, un tad parastā maņu pasaule paliek pagātnē kā atmiņas. Tai ir kā tādai jāpaliek, citādi cilvēks nav dvēseliski vesels, citādi kļūst par psihopātisku cilvēku, citādi sāk rādīties halucinācijas un rodas ilūzijas.

Ja ar garīgajiem pētījumiem nodarbojas pareizi, tad cilvēkam saglabājas apdomība, gribas caurausta apziņa paliek līdz pat augstākajām pasaulēm, un nevar būt ne runas par to, ka tās būtu kaut kādas halucinācijas vai suģestija. Ja rodas suģestijas vai halucinācijas, parasto apziņu pilnībā nomāc patoloģiska apziņa. Bet tieši tas ir būtiskais apziņā, pēc kuras tiecas antropozofija ar nolūku izziņāt augstākās pasaules, ka pilnībā turpina pastāvēt parastā apziņa, ka paliek saprātīgs, apdomīgs cilvēks līdzās tam, ka paceļas augstākajās pasaulēs. Un arī tas, ko es jums izklāstīju kā domāšanas pastiprināšanu ar apvērsto domāšanu, ar pārmorfoloģisko domāšanu, arī tas īstenībā kalpo tikai tam, lai šajās augstākajās pasaulēs varētu iekļūt tikai pilnībā apzināti. Tad šīs augstākās pasaules tiešām tiek piedzīvotas ar garīgu saturu.

Ja caur imaginatīvo apziņu ir sasniegts vērojums par to, kas strādā ar cilvēku kopš viņa dzimšanas – par pārjuteklisko, kas strādā pie jutekliskā – tad tagad tiek sasniegtas atziņas par to, kas no cilvēka pirms piedzimšanas, vai teiksim, pirms cilvēka ieņemšanas fiziskajā pasaulē bija garīgi-dvēseliskajā esamībā, kur viņu apņēma būtnes, garīgi-dvēseliskas būtnes tāpat, kā šeit mums laikā starp piedzimšanu un nāvi apkārt ir maņām uztveramas būtnes. Īsi sakot, tiek piedzīvots cilvēka mūžīgais būtības kodols, atskatoties pirms dzimšanas tajā cilvēka esamības pakāpē, kurā viņš dzīvoja pirms tika ieņemts šeit uz Zemes fiziskajā iedzimtības plūsmā, viņš tiek izjūsts viņa garīgajā apkārtnē.

Tātad tas, kas ir novedis pie augstāko pasaulu izziņas, nav spekulācija, nav jēdzienu sistēma, bet ir vērojums. Tieši tāpat, kā ķermeņa attīstības gaitā kopš embrionālās stadijas sasniedz uzskatu par ārējo maņu pasauli, tā ar tiem pasākumiem, kurus es jums principā esmu attēlojis,

ko jūs varat atrast aprakstītus visās detaļās iepriekš minētajās grāmatās, sasniedz zināšanas par dvēseliskajām norisēm, sasniedz iespēju būt aptvertam ar to garīgo pasauli, kurā mēs bijām pirms piedzimšanas un kurā mēs ieiesim, kad iziesim pa nāves vārtiem. Atziņas par augstākajām pasaulēm tiek izcīnītas vērojumā.

Tieši tāpat, kā, ķermenim attīstoties kopš embrionālās esamības, sasniedz skatījumu par ārējo maņu pasauli, tāpat ar tiem pasākumiem, kurus es jums principā esmu attēlojis, kurus jūs varat atrast visās detaļās attēlotus iepriekš minētajās grāmatās, sasniedz zināšanas par dvēseliskajām norisēm, sasniedz iespēju būt tās garīgās pasaules apņemtam, kurā mēs bijām pirms piedzimšanas un kurā mēs ieiesim, kad iziesim caur nāves vārtiem. Augstāko pasaulu izziņa tiek sasniegta vērojumā.

Nu, līdz ar to es esmu jums attēlojis izziņas ceļu. Bet ceļš uz augstākajām pasaulēm nebūtu attēlots pilnībā, ja to attēlotu tikai kā izziņas ceļu, jo tam, ko cilvēks līdz ar to dara, pieder vēl arī kas cits nekā tikai dzīvot domāšanā. Tas var būt grūti, apgūt divas augstākās domāšanas formas, bet tālākas grūtības piedāvā vēl kaut kas.

Ja mēs šeit fiziskajā pasaulē galvenokārt turamies pie novērojumiem, pie eksperimentiem, tad tas notiek tā iemesla dēļ, ka tas zināmā veidā mūs nomierina par mūsu atziņu patiesuma saturu. Var teorētiski strīdēties par maņu uztveru būtību un to attiecībām ar patieso esamību un tā tālāk, tas tagad nav svarīgi. Tas, kas ir svarīgi, ka maņu uztveres mums nodrošina patiesību par to, ko mēs pārdzīvojam dvēseliski, kas parādās kā šo maņu uztveru atspoguļojums dvēseliski, un mēs nomierināmies, pieslejoties ārējai realitātei. Jaunākajos laikos pat ir parādījusies tāda spiritisma slimība, kas grib tādā pašā veidā apstiprināt garīgā esamību caur ārējiem novērojumiem. Dabiski, ka nevar būt lielāks materiālists, kā tad, ja ir spiritists. Spiritisms ir tikai kāpināts materiālisms, jo grib ne tikai apgalvot, ka eksistē matērija, vai varbūt, ka eksistē tikai matērija, bet grib pat apgalvot, ka gars parādotes tāpat ka matērija, tas ir, arī gars esot tikai matērija. Tā tikai ir pēdējā fāze, pēdējā materiālisma konsekvence, kas parādās kā spiritisms. Patiesa garazinātne tiecas pēc pacelšanās garīgajās pasaulēs, nevis pēc garīgo pasaulu novilkšanas lejā materiālajos procesos.

Bet tā, kas, gribētos teikt, ir kā ārējās maņu pasaules balsts dvēseliski pārdzīvotajam, tā vairs nav, kad iezīmētajā veidā paceļas garīgajās pasaulēs. Tad ir vajadzīgs kāds cits balsts. Tad ir vajadzīgs kaut kas, kas tādā pašā veidā sniedz mieru par to, ka cilvēks nelidinās tukšumā, ka tie nav dvēseliski pārdzīvojumi zilā miglā, ir vajadzīgs kaut kas, pie kā var pieturēties tāpat, kā pie ārējām maņu uztverēm parastajā dzīvē. Un tas, kas tajā ir vajadzīgs, atkal var nākt tikai caur iekšējo spēku attīstīšanu. Un es lūdzu nepārprast mani. Es nedomāju, ka ar tiem spēkiem, kuri jau ir parastajā dzīvē – var izmantot tikai vārdus, kas ir ņemti no parastās dzīves – būtu pietiekami. Vēl arī citās jomās, ne tikai domāšanā, ir jātiek attīstītiem spēkiem, lai nonāktu ne tikai līdz uzskatiem, bet gan līdz esamībā sakņotiem uzskatiem. Kas sniedz mierinājumu maņu uztverē, ir tas, ka viena maņa atbalsta citas maņas. Kad kādam ir kāda dzirdes uztvere vai redzes uztvere, tad viņš vēl nav gluži drošs, vai tā nav halucinācija. Viņš kļūst drošs tikai tad, man gribētos teikt, kad viņu atbalsta viss maņu smagums, ja palīgā nāk kāda cita maņa, ja redzētais vai dzirdētais nevar tikt pilnībā garantēts, tad to apstiprina vēl kāda cita maņa. Un kas tad tas īstenībā ir, ar ko mēs jūtamies aicināti runāt par esamību attiecībā pret juteklisko pasauli?

Jūs varat apsvērt dažādas lietas. Man būtu jārūnā teorētiski stundām ilgi – to es, dabiski, šeit nevaru – ja es to, ko gribu te īsi apkopot, gribētu arī izskaidrot. Bet tā ir taisnība, un jūs arī pie tā nonāksiet, ja izsekosiet atbilstošās domas: mēs maņu pasaulē kādu lietu saucam par reālu, ja tā uz mums iedarbojas tā, ka mums būtu jānoliedz pašiem sevi, ja mēs noliegtu šo lietu. Ja jūs ne tikai dzirdiet skanam kādu zvanu, bet arī varat tam pieskarties, redzēt to saistībā arī ar

citām lietām, tad jums, ja jūs dvēseliski piedzīvotu šo realitāti, būtu jāizdzēs pašiem sevi, ja jūs nevarētu šo ārējo lietu saukt par *reālu*. Mēs kādu ārējo lietu saucam par reālu, ja mums neatzīstot tās realitāti, tad būtu jānoliedz pašiem sava realitāte. Jūs redzat, tas, ko mēs apzīmējam kā realitāti, ir cieši saistīts ar mūsu pašu realitāti. Tādēļ arī mums no mūsu pašu, bet tagad garīgi-dvēseliskās realitātes būtu jāsmēlas spēki, kurus varētu salīdzināt ar kādu priekšmetu, kam es pieskaros un kas ar savu smagumu apliecina savu esamību. Mums pašiem sevī ir jāmeklē iekšēji atbalsta spēki augstāko garīgo pasaulu realitātei, kurās mēs iedzīvojamies tajā veidā, kā es jums to esmu attēlojis. To mēs varam tikai tad, ja turpinām attīstīt sevī noteiktas morālās īpašības, kuras mums ir parastajā dzīvē ar nolūku izturēties ētiski. Tāpat kā mēs pastiprinām domāšanas spēkus, mums ir jāpastiprina arī morālie spēki. Runa nav tikai par to, ka šos morālos spēkus attīsta ētiskai dzīvei, bet runa ir par to, ka arī šie morālie spēki ir jāpastiprina.

Es gribētu jums pastāstīt tikai par diviem veidiem. Pirmais ir, ka tai, ko sauc par morālo drosmi, ko vispār sauc par cilvēka drosmi, ir jātiek padarīta tikpat intensīvai kā domāšanas spēkiem. Drosme, kas ir mūsos, var tikt padarīta intensīvāka, ja mēs tieši to, ko imaginatīvajā izziņā paceļam dvēseles priekšā kā atskatu uz pagātnes tablo, apskatām pa īstam, pareizi pārdzīvojam. Tur mēs atklājam, ka mēs paši savā dzīvē, kad ienirstam tajā, atrodam augstāku drosmi, stiprāku iekšēju drosmes spēku, nekā tas mums parasti ir vajadzīgs ārējā dzīvē, kurai mēs nododamies pasīvi. Šai drosmei ir jātiek paaugstināta.

Un ir jāpaaugstina vēl viens morālais spēks. Kamēr drosme īstenībā attiecas uz jūtu dzīvi, ataino zināmu iekšēju drošību, veido zināmu iekšēju spēku, tad attiecībā uz gribu mums ir jāizveido kaut kas, kas faktiski rodas no tā, ka mēs, piemēram, ļoti enerģiskā veidā noteiktos brīžos kaut ko apņemamies darīt un tad ar dzelzainu noteiktību kādā vēlākā brīdī mēģinām radīt apstākļus, lai to, ko agrāk bijām apņēmušies, patiesām arī īstenotu. Šādus vingrinājumus, ļoti sistemātiski, ir jāveic arī katram antropozofiskajam garapētniekam. Viņam savus tagadējos gribas impulsus iekšēji ir jāsaista ar impulsiem, kas viņā bija pirms kāda laika. Parastajā dzīvē mēs ļaujamies tagadnei. Dzīvē, kam būtu mūs jāuzved augstākajās pasaulēs, mums ir jāpievērš uzmanība gribas nepārtrauktībai. Mums ir jābūt spējīgiem arī pēc gadiem no agrākiem nodomiem vēlākā laikā kaut ko izpildīt. Tā mēs izveidojam stipru gribas balstu, spēcīgu gribas strāvojumu, ko mēs attīstām paši sevī. Tā ir ļoti īpaša pašdisciplīna. Mēs nepadarām sevi atkarīgu tikai no tā, kas mūs dzen kaut kādai rīcībai šobrīd no kādiem ārējiem iemesliem, no mūsu dziņām un instinktiem, vai varbūt pat no ideāliem, bet gan iekšēji dvēseliski-garīgi sasaistām gribas impulsu kādā mūsu dvēseliskās dzīves vēlākā laikā ar iepriekšējo laiku. Ja mēs attīstām drosmes paaugstināšanos savā raksturā, attīstām gribas impulsu nepārtrauktību tā, ka mūsu gribas impulsi ilgst pāri laikam, tad mēs nonākam pie tā, paceļoties augstākajās pasaulēs tajā veidā, kā es esmu to attēlojis, lai tieši tāpat, kā mēs varam attiekties pret ārējo maņu pasauli, varam konstatēt arī tā realitāti, ko mēs tad uztveram garīgajā. Šai realitātei ir jāvar tikai konstatētai ar iekšēji pastiprinātiem spēkiem. Tādēļ ceļš uz garīgajām pasaulēm nav tikai vienpusīga izziņas spēku attīstīšana, bet gan ir visa cilvēka attīstīšana domāšanā, jušanā un gribā, attīstot izziņas centienus, estētiskos centienus, ētiskos centienus. Tādēļ šis ceļš uz augstākajām pasaulēm vienlaikus ir reliģiska iedziļināšanās, cilvēka reliģiska padziļināšana.

Tas ir tas svarīgais, lai mums būtu skaidrs, ka jaunākajos laikos tāpat, kā zinātnes dēļ daudzējādā ziņā ir radušās šaubas par garīgajām pasaulēm, tāpat ar zinātnei šīm garīgajām pasaulēm atkal ir jātiek iekarotām. Ir tuvredzīgi ticēt, ka cilvēks ar to, ka ar tikpat apdomīgu apziņu paceļas augstākajās garīgajās pasaulēs, kā ar savām maņām attiecas pret maņu pasauli, kaut kādā veidā tiktu ierobežots savā reliģiskajā dzīvē. Tie, kuri izsaka kritiku šajā virzienā, tie parasti izsaka savu kritiku no pārliecības, ka antropozofiskā garazinātne arī nonākot pie

kaut kāda intelektuālisma, racionālisma. Tā tas nav. Tajā domāšanas attīstīšanās, kas tiek izcīnīta iezīmētajā veidā, ieplūst viss cilvēks ar savām jūtām, gribu, un, ko šeit domātā garazinātne norāda kā ceļu uz augstākajām pasaulēm, tā ir cilvēka atplaukšana, attīstīšanās visā pilnībā. Un kā parastajā maņu dzīvē domāšana parādās kā zieds no organisma, tā arī augstākā izziņa parādās kā zieds no pilnībā attīstījušās cilvēka, kurš harmoniski un intensīvi attīsta visus savus spēkus ceļā uz augstākajām pasaulēm.

Attīstīt tikai domāšanu, tas faktiski noved tikai pie tēlu, bilžu pasaules. Ja šajā tēlu pasaulē grib uztvert realitāti, tad tajā veidā, kā es to esmu iezīmējis, ir jāattīsta arī tas, kas morālē ir drosme, kas raksturīgajā dzīvē ir griba, kas paliek ar mums, kas parādās cauri laikiem. Ir jātiek pastiprinātiem šiem abiem un vēl arī citiem spēkiem, par kuriem jūs varat izlasīt grāmatās, kas ir tikušas minētas. Tajās augstākajās pasaulēs, kurās cilvēks dzīvo, pirms tiek izveidots šeit ar fiziskajiem spēkiem, pirms pāriet fiziskajā dzīvē, vai kurās viņš dzīvo, kad ir izgājis caur nāves vārtiem, ir jāved augšup viss pilnībā dvēseliski-garīgais cilvēks. Ja grib pacelties šajā dzīvē izzinoši, ja grib izcīnīt ieskatu šajās pārjutekliskajās pasaulēs, tad uz tām ir jāved viss dvēseliski-garīgais cilvēks, nevis tikai kaut kas, kas grib teorētiski pastaigāties šajās pasaulēs. Bet līdz ar to šī antropozofiskā garazinātne arī ir auglīga visai dzīvei kopumā. Šī antropozofiskā garazinātne necenšas cilvēku atraut no pasaules ar kaut kāda abstrakta misticisma palīdzību, tā tieši grib viņu ievadīt praktiskā, patiesi praktiskā dzīvē. Un tādēļ tā iedarbojas auglīgi uz zinātņi, uz mākslu, uz sociālo, uz reliģisko dzīvi, īsi sakot, uz visdažādākajām dzīves jomām. Par to es varu pateikt vēl tikai dažas piezīmes.

Ja atzīst, ka tas, ko es iepriekš nosaucu par atskatu uz dzīves tablo, ir veidojošo spēku ķermenis, bet aizplūstošs laikā, tad arī saskata, kā no šo spēku sistēmas izceļas cilvēka fiziskais ķermenis, kā tas izveidojas. Tā ir tikai ārēja šķietamība, kad mēs runājam par sirdi, par plaušām un tā tālāk. Patiesībā sirds ir process, un ārējais telpiskais veidols ir tikai tajā acumirkļi fiksētais process. Tā tas ir ar katru orgānu. Mēs varam saskatīt to, kas tajā acumirkļi ir fiksēts. Bet mēs nevaram saskatīt to, kas ir plūstošais dzīves process, no kā izceļas veselība un slimība, ja mēs nepaceļamies līdz ķermeņa pārjuteklisko veidojošo spēku izziņai. Tādēļ medicīna, īpaši terapija var pieredzēt būtisku bagātināšanos no garazinātnes, un mēs jau esam gan Štutgartē, gan Dornahā, balstoties uz antropozofijas ierosmēm, varējuši ierīkot klīniski-terapeitiskus institūtus, kuri slimajai cilvēcei var padarīt auglīgu to, kas var tikt gūts no antropozofiski orientētās garazinātnes. Un garazinātne var bagātināt dzīvi arī vēl citā ziņā. Dornahā, kad gribējām tur ierīkot augstskolu garazinātnei, mēs nevarējām radīt tai jebkuru patvaļīgu ietvaru. Tas, kas tur notika, kad mūsu antropozofiskā pasaules uzskata draugi gribēja uzcelt būvi garazinātnes augstskolai, bija kaut kas ļoti īpašs. Es gribētu to raksturot ar vienu salīdzinājumu.

Pieņemsim: mums ir rieksts ar čaumalu. Ja jūs domājat objektīvi, tad teiksiet: rieksta čaumalai pēc formas ir jābūt tieši tādai, kāda tā ir, jo rieksts ir tāds, kāds tas ir. Čaumala pieder pie rieksta. Ja mūsu dienās kaut ko garīgi pamato līdzīgā veidā, kā to, kas grib garīgi dzīvot antropozofiskajā kustībā, un ir nodoms uzcelt tam ēku, tad iet pie kāda arhitekta, kurš tad vienā vai otrā stilā uzprojektē būvi, iespējams kaut ko tādu, kas nemaz neder tajā iekšā esošajiem, līdzīgi kā rieksta čaumala, kas nemaz nav piemērota tajā iekšā esošajam riekstam. Tā kā antropozofija negrib būt kaut kas tikai teorētisks, tikai kaut kas vārdos dzīvojošs, tad antropozofiskā kustība nevarēja tā rīkoties arī attiecībā pret savu ierāmējumu. Dornahā visam, kas izskan no paaugstinājuma, kas tiek spēlēts uz skatuves, ar ko cilvēks sastopas mākslinieciski vārdos vai kustībās uz skatuves, ir jābūt ar iekšēji tādu pašu būtības stilu, kā tam, kas runā no sienām, kas parādās cilvēkam ārpusē kā ārējā arhitektūra. Tā kā tiem pašiem augšanas spēkiem, kas veido riekstu, ir jāveido arī rieksta čaumala, tā tam, kas antropozofijā dzīvo vārdos, ir mākslinieciski jādod ierāmējumu jaunam arhitektūras stilam. Tātad tas bija

organiski pilnībā pamatoti, ka Dornahā uzpeldēja jauns arhitektūras stils, kas tieši nav nekas cits, kā ārēji redzamais tam, kas citādi garīgi-dvēseliski dzīvo arī vārdos. To, kas antropozofija grib būt mūsu laikam, varēs ieskatīt tieši no tā, ka tā šādā veidā auglīgi iedarbojas arī mākslinieciskajā dzīvē. Un ar mūsu eiritmiju, kas ir tikai pašā sākumā, mēs esam radījuši cilvēcisku kustību mākslu, kas nav deja, nav kāda pantonīma atsevišķu cilvēku vai cilvēku grupas kustībās, bet gan kurā tas, kas parādās kustību formās, ir tikpat likumsakarīga valoda, kā runātā valoda, vai kas ir redzama dziesma tāpat, kā dziesmu var klausīties skaņās. Tas, kas parādās kā eiritmija, ir pilnībā izcelts no cilvēka garīgi-dvēseliski-ķermeniskajām likumsakarībām.

Tā mēs ar antropozofiju varētu auglīgi darboties visdažādākajos mākslinieciskajos virzienos.

Manā grāmatā «Sociālā jautājuma centrālie punkti» ir ticis mēģināts ieņemt nostāju pret lielajām sociālajām tagadnes problēmām no antropozofiskā skatpunkta. Kurš apdomā, ka sociālajā dzīvē ir darīšana tieši ar visu cilvēku, nevis tikai ar to, ko var sasniegt ar racionālo zinātņi marksismā vai tamlīdzīgi, tas piekritīs, ka tas, kas ielaužas augstākajās garīgajās pasaulēs, var ielauzties arī cilvēku sociālās kopdzīves likumos, jo šie likumi tieši ir dvēseliski-garīgi augstāko pasaulu likumi. Tas arī var mūs novest pie tādiem likumiem, kas var cilvēkiem nodrošināt apmierinošu sociālo kopdzīvi. Jo tas, kas cilvēkus apvieno sabiedrībā, ir garīgs, un kas viņus vieno fiziski, ir tikai izveidojies no garīgā. Ka tas ir aizmirsts, tas daudzējādi ir iemesls mūsu briesmīgajai katastrofai, tagadējiem mūsu lejupslīdes spēkiem. Cilvēcei ir atkal jācauraužas ar garīgumu.

Vēl antropozofija var auglīgi darboties arī audzināšanā, pedagogijā. *Emīla Molta* Štutgartē nodibinātajā valdorfskolā topošajiem cilvēkiem, bērniem tiek pielietots tas, kas parādās kā cilvēka īsta izzīņa no antropozofiskajiem pētījumiem. Ceļi, kas ieved mūs augstākajās pasaulēs, aizved mūs arī līdz tam, lai gadu no gada, nedēļu pēc nedēļas skatītu cilvēkbērnā to, kas viņā aug no viņa piedzimšanas mirkļa līdz dzimumbriedumam, ko bērns ir atnesis līdzī no augstākajām garīgajām pasaulēm, ko ir jāuzbur audzinātājam, skolotājam. Es varu tikai ieskicēt tā virzienu. To visu valdorfskolā tiek mēģināts izveidot detalizēti kā pedagogijas mākslu. Ar to ir sniegti tikai piemēri, kā antropozofija var ierosinoši iedarboties visdažādākajās dzīves jomās.

Uz reliģisko dzīvi, kā es jau teicu, antropozofija var iedarboties atdzīvinoši tādēļ, ka tā zinātniski noved pie augstākajām pasaulēm, jo parāda, kā tas, ko cilvēks nes sevī šajā pārejošajā šīs zemes esamībā kā veidojošo, bet caur parasto izzīņu neizprotamo mūžīgo elementu, izskatās savā patiesajā veidolā, savā būtībā pārjutekliskajās pasaulēs. Tur tas var uztvert ar augstāku skatījumu. Te tas ir apslēpts, jo piedzimstot to uzsūc fiziskais veidojums. Garīgajam strādājot ar materiālo, tas parastajai izzīņai kļūst neredzams. Bet tāpēc jau tas nekļūst nedzīvs. Tas tikai ir apslēpts materiālajā. Garīgais ir izzināms materiālajā. Tādēļ ceļiem, kurus antropozofija grib pavērt uz pārjutekliskajām pasaulēm, ir jānozīmē līdzekļi tam.

Tādēļ antropozofija negrib būt kaut kas tāds, kas cilvēku askētiski ved prom no parastās pasaules, bet gan grib atvērt ceļus uz garīgo, uz pārjutekliskajām pasaulēm, lai cilvēks ar šo garīgumu var savukārt veidot materiālo, praktisko dzīvi. Tas ir pats svarīgākais, lai mēs garu izprastu kā radošo elementu. Tas būtu vājš gars, kas tikai neradoši tiktu izjūsts pāri materiālajam. Ir ļoti daudz cilvēku, kuri saka: ak, materiālais šajā pasaulē, tas ir kaut kas zemāks; ir jāpaceļas tam pāri. Ir jāpamet materiālo, lai nonāktu pie augsta garīguma. – Ir gan daudz kas jāpārvar, lai nonāktu līdz šī garīgā izzīņai. Bet kad ar mīlestību garīgais ir sasniegts – un to var sasniegt tikai ar mīlestību un reliģisku svētbijību un dedzību, jo morālo spēku attīstība, par kuru es arī jau runāju, ved pie tā, lai pārjutekliskajās pasaulēs iekļūtu ar mīlestību

– tad šis pārjutekliski-garīgais ir pietuvināts materiālajam. Jo ne jau tas ir spēcīgs garīgums, kas bēg no materiālā, bet gan stiprs garīgums ir tas, kas veido materiālo, kas var praktiski garīgi iedarboties materiālajā. Tas no vienas puses.

No otras puses es jums noslēgumā tieši šajā vietā varbūt drīkstu pateikt vienu, ka antropozofiskā garazinātne, kā tā šeit ir domāta, ceļus uz pārjutekliskajām pasaulēm veido tā, ka tas, kas tiek atklāts pa šiem ceļiem, nestāv tālu no parastajām dabaszinātniskajām atziņām un to iedarbībai, bet caurauž tās kā garīgi-dvēselisks spēks. Tāpat kā cilvēks ir pilnībā cilvēks caur to, ka stāv šeit uz Zemes savā miesiskajā-fiziskumā, bet šis miesiski-fiziskais nes sevī garīgi-dvēselisko, tā arī zinātne ir zinātne šī vārda pilnā nozīmē, ja tā ir ne tikai zināšanas, atziņas par ārēji materiālo realitāti, bet šīs zināšanas var caurausties ar tām citām zināšanām, ar zināšanām par garīgajām pasaulēm. Tādēļ antropozofiskā garazinātne gribētu iekļauties pārējā zinātnē tā, lai, pamatā ņemot, atbilstu gan cilvēka, gan Kosmosa prasītajai dabai un būtībai. Tāpat kā cilvēkam ir sevī jānes gars un dvēsele savā materiālajā dzīvē, tā īstai garazinātnei, kura paver patiesus, godīgus ceļus uz pārjutekliskajām pasaulēm, ir pašai jāklūst par parastās, materiālās zinātnes garu un dvēseli. Un kā gars un dvēsele cilvēkā necīnās ar miesu, nesaceļas pret ķermeni, bet tiem ir jābūt pilnīgā saskaņā ar to, tā pilnīgā saskaņā ar patiesu, godīgu dabas un vēstures izziņu ir jābūt tam, kas ir antropozofiskā gara izziņa.

III. ANTROPOZOFIJAS PAMATI

Kristiānija (Oslo), 1921. gada 28. novembris

Es domāju trīs lekcijās sniegt jums pārskatu par to, kas antropozofijai ir sakāms par cilvēku un par cilvēka attiecībām ar pasauli. Tās bez šaubām ir divas nozīmīgākās jautājumu jomas visiem cilvēku uzskatiem: pasaule un cilvēks. Tās būtībā aptver visus zinātniskos un eksistenciālos jautājumus, sākot no mazākajiem līdz lielākajiem. Bet tāda ir šī uzdevuma daba, ka man jāprobežojas ar to, ka varu pateikt tikai to, kas par šīm abām jautājumu jomām ietilpst antropozofijas apvāršņos, tātad to, kas attiecas uz cilvēka eksistences lielajiem dzīves jautājumiem, proti, kuri pārsniedz juteklisko izziņu un parastās zinātnes pētījumu lauku.

Nevar noliegt, ka attiecībā uz cilvēku, attiecībā uz cilvēka pašizziņu ir uzdots viens no tiem jautājumiem, kam ir visdziļāk, visintensīvāk jāskar pats cilvēks. Jo cilvēkam, lai viņam būtu drošība dzīvē, lai būtu stingrs atbalsta punkts dzīvē, ir jābūt uzskatam par savu paša būtību. Un cilvēks, tas drīkst tikt apgalvots, vienmēr tiecas izzināt pasauli, jo zina, ka tas, kas ir ieslēgts pasaules attīstības noslēpumos, ir saistīts ar viņa paša būtību, ka viņš par pēdējo, pats par savu būtību var kaut ko uzzināt tikai tad, ja izzina, ko viņam var sniegt pasaule, kurai nu reiz viņš pieder. Un nevar arī noliegt, ka tagadnē pastāv dzīva interese par visu, kas pārsniedz parasto maņu zinātni attiecībā uz cilvēka izziņu un pasaules izziņu, un mēs redzam daudzus mēģinājumus, iziet ārpus parastās zinātnes, lai izpētītu, kas pastāv viņpus piedzimšanas un viņpus nāves, kas atrodas viņpus tā, ko var pamatot ar parastajiem maņu novērojumiem un ar šajos maņu novērojumos balstīto saprātu. Mēs mūsdienās redzam tieši zinātniski pētošus cilvēkus, kuri visdažādākajos veidos nopūlas iziet ārpus iezīmētajām jomām, un es gribētu ievadošā veidā minēt vismaz zīmīgākos mūsdienu pētnieku uzskatus, kuri pierāda, ka pastāv dzīvīga interese par tādiem jautājumiem, kādi man jāapskata savās trīs lekcijās, bet arī ka pat parasto zinātni diezgan labi pārzinošām personībām ir ārkārtīgi grūti ielauzties garīgajā, dvēseliskajā jomā. Un es negribētu runāt apkārt abstrakti, bet tūlīt sākt ar konkrētiem piemēriem.

Kāds vācu pētnieks, kurš ir daudz nodarbojies ar to, lai izprastu, kā būtu pētāma dvēseles pārjutekliskā daba kā tāda, kā dvēseles pārjutekliskā daba iedarbojas uz ķermeņa juteklisko dabu, no savas ārstnieciskās un citas dabas pētījumu pieredzes ir devis dažu labu piemēru par dvēseles iedarbību, par nešaubīgi dvēseliskā iedarbību uz cilvēka ķermeniskumu, un viens spilgts piemērs, ko šis ārsts un pētnieks *Šleih*s, kurš arī man ir personiski labi pazīstams, piemin vienā no savām grāmatām, ir sekojošs. Viņš attēlo, ka pie viņa briesmīgā satraukumā bija atnācis kāds patients, kurš savā birojā pa dienu bija nedaudz ieskrāmbājis ādu ar tintes pildspalvu. Tas bija, kā ārsts to varēja konstatēt, ārkārtīgi viegls, nenozīmīgs savainojums. Bet pacientu bija pārņēmusi vājrātīgi uzmācīga ideja, ka viņš no šī tintes pildspalvas dūriena ir dabūjis asins saindēšanos un ka viņam pilnīgi noteikti ir jāmirst, ja roka tūlīt netiks nogriezta, amputēta, un viņš lūdza, cik vien ātri iespējams plaukstu, roku amputēt. Ārsts viņam nevarēja pateikt neko citu, ka pacientam ir jānomierinās, ka šī lieta pāris dienās sadzīs un viņam ne no kā nav jābaidās. Viņš taču nevarēja griezt nost pacientam roku. Bet šis cilvēks ar to nebija apmierināts, viņš aizgāja vēl pie cita ārsta, kurš viņam pateica to pašu, kurš, dabiski, arī negrieza nost pacientam roku. Bet *Šleih*s tomēr bija nedaudz nemierīgs, jo ļoti labi zināja par cilvēka emocionālajiem stāvokļiem, tādēļ nākamajā rītā painteresējās par pacientu, un skat: šis cilvēks bija nomiris! Autopsijā netika konstatētas nekādas manāmas iekšējas asins saindēšanās vai tamlīdzīgas pazīmes. Par to nevarēja būt ne runas. Bet patients bija nomiris. *Šleih*s šim gadījumam, ko viņš atstāsta, piebilst: nāve radikālas pašiedvesmas rezultātā.

Attiecīgā persona bija sev iedvesusi, ka ir jāmirst; tā bija ārkārtīgi radikāla pašiedvesma, autosugestija, un šis cilvēks patiešām nomira šīs pašiedvesmas ietekmē.

Tā saka pētnieks, kurš kā nekā ļoti labi pārzina visas dabaszinātniskās metodes, visas medicīniskās metodes. Viņš ziņo par šo gadījumu, lai ar to apstiprinātu, cik liela vara var būt tīri dvēseliskajam, tātad domai, kas izveidota par ķermeņa procesu norisi: līdz pat nāves piesaukšanai. Tā uzskata *Šleih*s.

*Šleih*s kā piemērus min vēl daudzus citus piemērus, kas ir mazāk zīmīgi un radikāli, lai pierādītu, ka patiešām pastāv iespēja ieskatīties domās, sajūtās, jūtās, gribas impulsos dzīvojošajā dvēseles būtībā, kas ar savu spēku var iedarboties tikai uz ķermenisko. Tātad mērķis ir ilustrēt pārjutekliskā ietekmi uz juteklisko.

Kāds cits gadījums, ko stāsta kāds daudz ievērojamāks dabas pētnieks, *Olivers Lodge*, ir sekojošs: *Olivers Lodge* Pasaules karā ir zaudējis dēlu Raimonu. Dēls ir kritis pie Beļģijas-Vācijas robežas, un sers *Olivers Lodge* – viņš jau ilgāku laiku bija sliecies uz to, kā uzcelt tiltu no jutekliski dabaszinātniskā un pārjuteklisko – dēļ šī gadījuma, mīlotā dēla zaudēšanas, bija personīgi ārkārtīgi stipri skarts. Un dažādi notikumi, kuros viņš tika iesaistīts, bet kuri nav būtiski šai lietai, tādēļ man arī par tiem nav jāstāsta, noveda viņu pie tā, ka sers *Olivers Lodge* nolēma izmantot kādas personības mediālo spēku, lai sazinātos ar sava dēla Reimonda *Lodge* aizgājušo dvēseli.

Ja šāds gadījums uzpeld parastajās spiritistu aprindās, tad tas nebūtu jāuztver īpaši nopietni, jo ir zināms, cik nekritiski tādos rīkojas un cik diletantiski tiek vērtēti un pētīti šādi gadījumi, šādas lietas attiecībā pret dabaszinātniskajām pētījumu metodēm. Bet uz šo lietu ir jāskatās nopietnāk, ja tur ir darīšana ar vienu no lielākajiem tagadnes dabaspētniekiem, ar kādu, kurš ir ļoti kompetents ārējo dabaszinātnisko pētījumu jomā, kurš pārzina dabaszinātnisko metodi. Tas arī ir iemesls, kādēļ grāmata, kuru sers *Olivers Lodge* uzrakstīja par savu garīgo saskarsmi ar savu dēlu *Reimonda Lodge*, atstāja tik lielu iespaidu. Lasot šo grāmatu uzreiz rodas sajūta, ka te ir darīšana ar personību, kas šādu jautājumu izpētei nepieiet vieglprātīgi, bez zinātniskas atbildības un apzinīguma. Un arī citās lietās, kuras es te nepārstāstīšu, visur ir redzams, ka *Olivers Lodge* šajā jomā pielieto to pašu domāšanas veidu, to pašu zinātnisko metodi, kādu viņš ir radis pielietot fizikālajā laboratorijā. Reālais stāsts, ko viņš tagad stāsta un kas, kā var teikt, pamatoti ir atstājis lielu iespaidu uz visiem tiem, kas lasījuši sera *Olivera Lodge* darbus, ir šāds.

Ar attiecīgā medija starpniecību *Olivers Lodžs* un vairākas citas personas, kas bija klāt eksperimentos, uzzināja, ka viņa dēls, proti, dēla dvēsele, dēla gars, vēlas viņam pastāstīt par ainu, kas risinājās neilgi pirms viņa nāves uz Beļģijas un Vācijas robežas, un tā tika atstāstīta ar medija starpniecību, ka *Reimonds Lodge* pats bija nofotografējies, un šis fotografēšanās akts tika īpaši detalizēti aprakstīts ar medija starpniecību. Tika skaidri norādīts: tika veikti divi uzņēmumi, un šie abi uzņēmumi tika aprakstīti, un tika norādīts uz to, ka otrajā fotogrāfijā *Olivera Lodge* dēls stāv nedaudz citā pozā nekā pirmajā fotogrāfijā. Laikā, kad šie vēstījumi Londonā tika nodoti ar šī medija starpniecību – un sers *Olivers Lodge* to pasniedz tādā veidā, ka patiešām ir skaidrs, es vienmēr atkal un atkal to uzsveru, ka ir veikti visi nepieciešamie zinātniskie piesardzības pasākumi –, laikā, kad tika veikts eksperiments, Londonā neviens neko nezina par fotogrāfijām vai pašu fotografēšanas aktu. Tātad šī ziņa, tā uzskatīja *Lodge* pēc tam, kad visu bija pārbaudījis, ja tā bija patiesa, varēja nākt tikai no viņa paša mirušā dēla. Un skat, pēc apmēram divām vai trīs nedēļām Londonā patiešām pienāca šis fotogrāfijas, par kurām iepriekš neviens neko nebija zinājis. Tās bija tādas, kādas tās bija aprakstījis medijs vai, pareizāk sakot, saskaņā ar sera *Olivera Lodge* ticību, viņa dēla dvēsele. Pat dabaszinātnieks sākotnēji to varētu uzskatīt par, varētu teikt, *experimentum crucis* (izšķirošu

eksperimentu). Neviens Londonā nevarēja būt redzējis šīs fotogrāfijas. Un izrādījās, ka ziņojums bija bijis precīzs līdz tādai pakāpei, ka patiešām bija izdarīti divi uzņēmumi un otrajā fotogrāfijā stāja bija citādāka. Fotogrāfs bija uzņēmis cilvēku grupu, kurā bija arī Reimonds Lodge, un otrajā uzņēmumā viņi bija sasēdināti citādāk, un tas patiešām bija ticis ļoti precīzi aprakstīts. Nav ne mazākā iemesla kaut kā apšaubīt šo paziņoto faktu, kas nāk no apzinīga dabaszinātnieka.

Tātad es esmu jums attēlojis divus radikālus gadījumus, kuri parāda, kā no pilnīgi nopietnu zinātnisku personību alkām, izziņas alkām mūsu dienās izceļas centieni uzzināt par cilvēku vairāk, nekā var sniegt ārējie jutekliskie pētījumi.

Kurš grib runāt no antropozofiskā skatpunkta un kurš grib ziņot par antropozofisko pētījumu pamatiem, tas mūsdienās ir spiests pievērst uzmanību tam, ka šīs antropozofisko pētījumu metodes tomēr ir citādākas nekā tās, kuras pielieto pat nopietni ņemamas mūsdienu personības. Jo šiem pamatiem – es ceru, ka šajās trīs lekcijās, ko šeit nolasīšu, tie kļūs skaidri visos virzienos – šiem antropozofisko pētījumu pamatiem pat salīdzinājumā ar šādiem kritiskiem prātiem ir jābūt vēl kritiskākiem, vēl apzinīgākiem attiecībā uz zinātnisko domāšanas veidu un noskaņojumu. Un, kurš tagad uzdrošinās kritizēt šādas personības, tas varbūt vispirms ir aicināts spriest par to, ar cik daudz lielāku drošību nekā apzinīgākie tagadnes dabaspētnieki, viņš grib pamatot, balstīt antropozofiju, kuru tik viegli apsūdz fantazēšanā. Un tieši, lai te norādītu uz kritisko, uz antropozofisko pamatu zinātniskumu nopietnā nozīmē, es gribu tagad pateikt to, kas tomēr ir kritiski iebilstams pret zinātnisko skaidrojumu, kas abos šajos gadījumos tiek sniegts no tik cienījamām personībām. Es šodien sāku ar šīm lietām, jo tieši attiecībā uz manu šodienas tēmu dažas lietas jau ir pateiktas manās abās iepriekšējās lekcijās, tā ka būtiskākais vairumam no cienījamajiem klausītājiem, kuri šeit sapulcējušies, abās šajās lekcijās jau ir pateikts, un tādēļ es gribētu pateikto vēl īsi apgaismot arī kāda cita skatpunkta.

Šleiam par viņa nāvi no pašsūģestijas ir jāiebilst sekojošais. Es lūdzu vispirms to uztvert tā, ka es te tikai izsaku kritisku iebildumu, ka tā lieta varētu būt notikusi arī tā! Pieņemsim, ka attiecīgajai personai, kura bija iedūrusi sev rokā ar tintes pildspalvu un iedomājusies, ka ir notikusi asins saindēšanās, tomēr ir bijis kāds iekšējs defekts, kas būtu varējis novest pie ātras nāves nākamajā naktī vienkārši dabisku cēloņu dēļ. Tādas pēkšņas nāves dažreiz notiek. Bet no otras puses katrs, kurš nopietni iepazīstas ar to, kas tomēr var notikt ar cilvēka izziņas spēku pastiprināšanos, intensificēšanos tādā nozīmē, kā es to esmu mēģinājis iztirzāt pēdējās dienās, ka anormāli stāvokļi, var droši sacīt, anormāli patoloģiski stāvokļi var zināmus nenoteiktus cilvēka dabiskos spēkus uzkurināt līdz īpaši augstai pakāpei. Un šādi gadījumi noteikti pastāv un savukārt kritiskā nozīmē tie ir aprakstīti literatūrā tā, ka katrs var tos pārbaudīt, ka cilvēka griba – mēs drīz redzēsim, ka tas ir iespējams – dažkārt pārveidojas, metamorfozējas par noteiktu izziņas spēku. Un tā kā cilvēka griba ir vērsta nākotnē, tā var noteiktu patoloģisku priekšnosacījumu ietekmē jau iepriekš atkarībā no apstākļiem nojaust to, kas gatavojas cilvēka nākotnei no visa cilvēka kopējā stāvokļa konteksta. Vai to sauc par priekšnojautu, vai kā nu grib to nosaukt, tas ir vienalga. Un tas noteikti ir pieskaitāms faktiskā sfērai, ka cilvēki patoloģiskos stāvokļos, kas ir tik viegla veida, ka īsti neparādās ārēji kā slimība, teiksim, var nojaust, kā viņi pēc četrpadsmit dienām – viņi to redz kā kādu ainu – nokritīs no zirga. Priekšnojauta. Nekādi piesardzības pasākumi nelīdz, jo tomēr nav zināmi, nav uztverami pavadošie apstākļi. Viņi vienkārši ir iepriekš nojautuši, kas notiks nākotnē.

Tādēļ tas, kurš patiešām pārzina cilvēka garīgos apstākļus un to intensificēšanos, var kritiski iebilst, ka atbilstošajam *Šleiha* pacientam vienkārši varēja būt tas, kas izraisīja viņa nāvi nākamajā naktī, un viņam iepriekš bija iekšēja nojauta par šo tuvojošos nāvi. Šādai iekšējai nojautai nav jānonāk apziņā, tā pilnībā var palikt zemapzinātajā. Bet savu iedarbību uz apziņu

tā var izpaust caur to, ko sauc: cilvēks kļūst nervozs, kļūst dīdīgs, dara visādas nepārdomātas lietas. Un ieduršana ar tintainu pildspalvu rokā pilnīgi var būt notikusi šādas nervozitātes ietekmē, kas ir nākusi no šīs nojautas, tā ka atbilstošais cilvēks vienkārši iekšēji neapzināti zināja – ja drīkstu izmantot šādu paradoks – viņš mirs. Bet viņš to neietērpa apgalvojumā, ka nojauš savu nāvi, bet gan kļūva nervozs, iedūra ar pildspalvu rokā un ietērpa to apgalvojumā, ka miršot no asins saindēšanās. Tad runa bija nevis par nāvi pašsuģestijas ietekmē, bet gan par to, ka atbilstošajam cilvēkam bija iekšēja priekšnojauta par tuvojošos nāvi, un visu, ko viņš darīja, viņš pasāka šīs nojautas ietekmē. Ja šī lieta ir tāda, tad *Šleih*s vienkārši sajauc cēloni un sekas, tad tur nav pašsuģestijas tādā veidā, ka to pieņem *Šleih*s, ka apzināta doma kaut kā suģestīvi izraisa nāvi, bet gan tur ir tas, ka nāve iestātos jebkuros apstākļos, bet šī nojauta par nāvi atbilstošo cilvēku noveda pie viņa prasībām. Jūs redzat, ka var ieņemt kritisku nostāju arī pret šādām lietām, ja ir pazīstams ar to, kas arī ir pilnībā iespējams: noteiktu zemapzinātu stāvokļu, kuri vienmēr pastāv dvēselē, uzaušana apziņā, bet maskētos veidos. Daudz kas no tā, kas izpaužas apziņā, īstenībā citā formā pastāv cilvēka dvēseles neapzinātajās dzīlēs un apziņa to tikai citādi interpretē.

Apskatīsim otro gadījumu ar seru *Oliveru Lodge*. Jūs, iespējams, visi zināt to, ko sauc par «second sight», otrais skatījums. Intensificējoties cilvēka izziņas spēkiem, ir pilnīgi iespējams, ka cilvēks saskata kaut ko, ko ar parastajām veselīgajām maņām nevar skatīt. Tā noteiktā veidā cilvēks var skatīt, kas neatbilst citiem tās telpas nosacījumiem, kurā viņš atrodas, cilvēks var noteiktā veidā ar savām uztveres spējām pārvarēt telpu un laiku. No tā izriet tas kritiskais iebildums, kādu var izteikt pat pret sera Olivera Lodge apzinīgumu. Jo seram Oliveram Lodge tomēr ir vajadzīgs šis *experimentum crucis*, lai pierādītu, ka ar viņu no viņsaules nevar būt runājis neviens cits kā tikai viņa dēla dvēsele. Bet tas, kurš zina, cik smalki un intīmi darbojas šis «second sight», kā caur šāda veida telpas un laika uztveres intimitāti noteiktos anormālos stāvokļos – kādos vienmēr atrodas mediāla personība, kaut arī parasti tas nenāk par labu šai personībai – telpas un laika uztvere var tikt pārvarēta, tas arī zina, ka to var novest arī līdz tādai pakāpei, kuru var raksturot sekojošā veidā.

Abas fotogrāfijas katrā ziņā četrpadsmit dienas vai trīs nedēļas vēlāk pienāca Londonā. Tās personas, kuras piedalījās šajā mēdiju seansā, bija pievērsušas savus skatus šīm bildēm. Tas bija nākotnes fakts, ka sers Olivers Lodge un viņa radnieki aplūkos šos attēlus. Un šo nākotnes faktu vienkārši caur sava veida otro skatu mēdijam bija jāinterpretē. Ja tas notika tā, tad vairs nevar runāt par Reimonda Lodge dvēseles pārjuteklisku iemirdzēšanos sera *Olivera Lodge* eksperimentālajā telpā; tad šajā gadījumā ir darīšana ar kaut ko, kas pilnībā norisinās šīs zemes sfērā, vienkārši kā ieskats nākotnē, kas protams arī pārsniedz parastās uztveres spējas, bet nedod tiesības pieņemt, ka dvēsele no viņsaules būtu izpaudusies sanāksmes telpā.

Es pieminu abus šos gadījumus un kritiskos iebildumus, lai izsauktu sajūtu par to, cik piesardzīgs un ļoti kritisks ir antropozofisko garīgo pētījumu domāšanas veids. Jo šie antropozofiskie gara pētījumi nekādi nesāk no – to jau ir parādījušas manas abas iepriekšējās lekcijas – kādām anormālām parādībām, bet gan sāk no pilnīgi normālas cilvēka dzīves, sāk ar to, kas pastāv kā izziņas spēki, gribas spēki, sajūtu spēki normālā cilvēka dzīvē. Un šos spēkus antropozofiskie pētījumi grib attīstīt tālāk ar nolūku radīt iespēju pārjuteklisko pasaulu izziņai, lai zināmā mērā iegūtu iekšējas tiesības, īsto apzinīgumu, lai uzsāktu vingrinājumus, kuri pastiprina domāšanu. Meditatīvie vingrinājumi, kā es tos esmu aprakstījis iepriekšējās dienās, pastiprina domāšanu līdz tik augstai pakāpei, ka cilvēks nonāk līdz domāšanai, kura ir tikpat dzīvīga, intensīva kā jutekliskā uztvere. Vai arī tie ir gribas vingrinājumi, kā es to arī jau esmu minējis, kā es vēl gribu tos turpināt raksturot šajās lekcijās. Lai uzsāktu šos

vingrinājumus, pirmām kārtām ir nepieciešams, lai cilvēkam būtu intensīva uzmanība pret normālo dzīvi, lai viņš labi orientētos apstākļos, kādos norisinās cilvēka parastā dzīve.

Nesen Vācijā kāds zinātniski izglītots vīrietis sniedza īsu pārskatu par manis dibināto antropozofijas zinātni. Šis vīrs nekādā ziņā nav akli ticīgs. Viņš vienkārši apkopo to, ko esmu jau izklāstījis bagātīgā literatūrā. Viņš apkopo to tā, ka iesākumā neizšķiras ne par, ne pret, un izsaka piezīmi, kas izklausās tā, kā kāda spēcīga pretinieka piezīme, kaut gan šis cilvēks nav ne pretinieks, ne arī piekritējs. Bet man ir jāatzīst, ka man šī asā piezīme ārkārtīgi labi patīk, labi patīk visā tajā situācijā, kādā ir antropozofiskie gara pētījumi attiecībā pret citām mūsu tagadnes garīgajām civilizācijām. Tas vīrs izsaka piezīmi: daži no maniem apgalvojumiem, ja tiem izseko ar parasto apziņu, esot neatvairāmi komiski. – Man jāatzīst, ka man šī piezīme ārkārtīgi labi patīk sekojoša vienkārša iemesla dēļ. Kad stāsta tādas lietas, kā par *Oliveru Lodge* vai par to otru gadījumu, kurus es stāstīju, cilvēki ļoti uzmanīgi ieklausās, jo savā ziņā tur ieskanas sensācija, jo tas izceļas no tā, pie kā ir pierasts, un tur nesaskata neko neatvairāmi smieklīgu. Bet kad antropozofs ir spiests visu saistīt tieši ar pilnīgi normāli cilvēcisko, ar parasto cilvēka atmiņu, ar parastajām cilvēka gribas izpausmēm un tad runā par to, ka ar noteiktiem vingrinājumiem cilvēka domu dzīvi var pastiprināt ar meditāciju, ka noteiktā veidā ar pašaudzināšanu var attīstīt gribu tā, ka cilvēks kļūst citādāks nekā bija pirms tam un kā citādāks var iekļūt pārjutekliskajās pasaulēs, tad var, jo, tā sacīt, runā ar parastiem vārdiem, kādus cilvēki dzīvē izmanto tieši tam, kas vienmēr ir viņiem apkārt, kurus viņi nevēlas lai viņiem atņemtu kaut kam citam, tad tas var iedarboties neatvairāmi komiski. Tādēļ uz dažiem cilvēkiem, kuri vēlas vārdus attiecināt tikai uz to, pie kā viņi ir pieraduši parastajā dzīvē, dažas lietas šķiet tik neatvairāmi komiskas. Antropozofiskais garapētnieks tikai redz, ka ļoti bieži šādi spriedumi par antropozofisko garazinātni līdzinās tam, ka kāds, saņēmis vēstuli, kuru viņam būtu jāizlasa, to nelasa, bet ķīmiski analizē tinti. Man jāatzīst, ka man ļoti daudz kas no tā, kas tiek teikts par antropozofiju, šķiet tāds, ka kāds nelasa vēstuli, bet ķīmiski analizē tinti.

Tas ir būtiskais antropozofijas pamats, ka tā balstās pilnīgi normālos cilvēciskos pārdzīvojumos, ka tā labi pazīst to, kas ir mūsdienu zinātniskā izziņa, kas ir mūsdienu morālā, ētiskā dzīve un ka tieši šīs lietas attīsta līdz augstākai intensitātei, tā ka augstākajās pasaulēs iekļūst, kāpinot tos izziņas spēkus, kas īstenībā zemākā pakāpē pastāv arī parastajā dzīvē un zinātnē. Tomēr šie parastie cilvēka pārdzīvojumi ir jāizprot. Ir uzmanīgi jāaplūko tas, kas ir pilnībā parasts, normāls pārdzīvojums, bet kas izkrīt no tā, ko labprāt uzmanīgi novērotu. Lietām, tā sacīt, ir jāvar kļūt par mīklām, noslēpumainiem jautājumiem, kuru mīklainumu, noslēpumainību parastajā dzīvē viegli nepamana, kaut gan tā ir turpat parastajā dzīvē. Un te jau dažam labam sākas neatvairāmais komiskums, kad saka: pirmām kārtām par noslēpumainiem jautājumiem jāklūst tieši jautājumiem, kas attiecas uz cilvēka mainīgo stāvokli starp nomodu un gulēšanu. Mēs dzīvē nepārtraukti nomainām nomodu ar gulēšanu, bet maz ievērojam šīs dzīves svārstības, kas norisinās starp nomoda stāvokli un miega stāvokli. Ir izveidotas visdīvainākās teorijas. Es varētu ilgi runāt, ja minētu atsevišķās teorijas, kādas ir izveidotas par nomoda un miega nomaņu. Bet es gribu pieminēt tikai vienu, zināmāko, populārāko, kura vienkārši pieņem: nomoda laikā cilvēks nogurst un kad viņš ir pietiekami noguris, tad viņš vienkārši iemieg, un miegs viņam tad nes izlīdzinājumu nogurumam. Tas aizvāc prom – to var attēlot šādi vai tādi, vairāk vai mazāk materiālistiski – noguruma cēloni. Man ļoti gribētos zināt, vai tas, kurš radikāli pārstāv šo teoriju, ir kādreiz pietiekami pavērojis, kad kāds, kuram nav bijis nekāda iemesla dienas laikā kaut kā īpaši nogurt, teiksim, kāds resns rantjē, kad tāds, es pat neteiktu, ka vēl vakarā, bet varbūt jau pēcpusdienā aiziet uz kādu grūtu koncertu vai pat uz kādu lekciju un varbūt pat ne pēc pirmajā piecām minūtēm, bet jau pēc divām minūtēm saldi iemieg, vai par tādu var sacīt, ka nogurums ir iemigšanas cēlonis.

Tās tiešām ir lietas, kurām sākotnēji patiešām piemīt sava veida komiskas iezīmes, bet kurām to pilnajā, nopietnajā noslēpumainībā, tieši spriežot par tām vispusīgi, ir jānostājas cilvēka dvēseles priekšā. Un, kurš vienkārši iedomājas, ka var studēt maiņu starp nomodu un miegu ar parastajām, mūsdienās atzītajām dabaszinātniskajām metodēm, tas nekad nevarēs nonākt pie kaut kāda apmierinoša problēmas risinājuma šajā jomā. Jo jau šādu pilnīgi normālu dzīves jautājumu priekšnosacījums ir, ka šīm parādībām nevar pietuvoties ar parastajiem izziņas spēkiem, bet tikai ar meditāciju, koncentrēšanos un ar citiem dvēseles vingrinājumiem, kā es tos esmu aprakstījis savā grāmatā «Kā sasniegt augstāko pasaulu atziņas?» un savā «Slepenzinātnē», ar pastiprinātu, intensificētu domāšanu un arī pārveidotu gribu.

Ko iegūst, ja vispirms mēģina stiprināt savu domāšanu ar nopietni uztvertu meditāciju? Es to šajās dienās esmu iztīrījis, kā šī meditācija, ja tai jāiedarbojas veselīgā nozīmē, ir virzīta uz to, lai pastiprinātu domāšanu tā, ka šī domāšana kļūst par pārveidotu atmiņu. Parastajā atmiņā mums ir iekšējas ainas, kuras attēlo kaut ko, ko mēs esam piedzīvojuši parastajā šīs dzīves dzīvē kopš piedzimšanas. Atmiņas mums dvēseles priekšā ataino bildes no kāda reāla notikuma un veselīgas dvēseliskās dzīves kopsakarība ar ārējās pasaules, kurā mēs dzīvojam, kopsakarībām, mums vienkārši garantē to, ka mēs atmiņās lietas nesafantazējam, bet gan atmiņu aina tiešām norāda uz kaut ko, kas reiz bija reāls. Līdzīgi ir jānokļūst līdz tam, lai varētu nostādīt dvēseles priekšā bildes, kādas parasti ir atmiņu ainas, imaginatīvajā izziņā, kā es to nosaucu šajās dienās, bildes, kas vienkārši izceļas caur to, ka arvien vairāk un vairāk pārceļ savā apziņā meditātīvus priekšstatus un, tāpat kā muskuļi paliek stiprāki darbā, tāpat pastiprinās, kļūst spēcīgākas domāšanas dvēseliskās spējas. Ir jātiek līdz tam, lai domāšanu padarītu tik spēcīgu, ka tā dzīvo savā saturā, kā parasti tā dzīvo tikai maņu pieredzē, maņu uztverēs. Bet tad, kad pietiekami ilgi ir veikti šādi vingrinājumi, kad patiešām ir nonākts līdz šādam iekšējam domāšanas dzīvīgumam, tad iestājas tas, ko tieši var saukt par tēlainu, veidojošu morfoloģisko domāšanu. Tad domāšanā ir kaut kas tik dzīvīgs, tajā ir tik dzīvīgs saturs, kāds parasti ir tikai jutekliskās uztverēs ar maņām. Bez tam iemācās atzīt vēl arī kaut ko citu. To, ko mums ir atnesusi modernā zinātne, daudzi faktiski nožēlo: tas ir materiālisms. Tomēr noteiktā jomā tieši antropozofijai, kas ar savām metodēm grib ielauzties pārjutekliskajās pasaulēs, mūsdienu zinātnes iedvesmotai pareizā nozīmē ir jāklūst pilnīgi materiālistiskai. Un tas ir gadījums, kad nu ir apgūts, kā veselīgā veidā pastiprināt savu domāšanu, kad ir apgūts, kā imaginatīvajā domāšanā pacelt acu priekšā ainas, kas dzīvīgumā līdzinās jutekliskai uztverei, caur kurām kļūst patiešām brīvs uztveres materiāla apstrādē, kā parasti jūtas brīvs maņu uztverēs, kur pilnīgi droši zina: ja es redzu sarkanu krāsu, ja es dzirdu *cis*, tad man ir darīšana ar kaut ko ārēju, nevis ar kaut ko, kas paceļas no manas dvēseles. Tā es zinu, kad man ir imaginatīvā domāšana, ka man nav kaut kas, kas paceļas kā fantāzija no manas dvēseles, bet kas dzīvo manī līdzīgi kā maņu uztvere.

Bet tad, kad to piedzīvo iekšēji, šo sajūtu būt brīvam no miesiskuma, kā parasti ir brīvs tikai maņu uztverēs, tad arī zina, kas ir parastās dzīves atmiņas, tad zina, ka ar atmiņām, ar atmiņu priekšstatiem vienmēr nonirst lejā fiziskajā ķermenī, ka vienmēr, kad parādās kāds atmiņas priekšstats, norisinās arī paralēli ejošs fizisks vai vismaz ēterisks ķermeņa process. Tad iemācās izziņāt materiālo nozīmi tai dzīvei, kas ir parastā domu dzīve. Tad vairs nepieraksta, kā to dara franču filozofs *Bergsons*, to, kas dzīvo atmiņās, patstāvīgajai dvēselei, bet gan zina, ka parastajā atmiņu dzīvē dvēsele vienkārši nonirst lejā ķermenī un ķermenis ir tās instruments atmiņu uzbūšanai. Jo tad zina, ka tikai imaginācijā ir nonākts līdz tam, lai domātu brīvi no ķermeņa, domātu tikai ar dvēseli un ka to nekad nedara parastajā dzīvē. Parastajā dzīvē cilvēks uztver jutekliski ar maņām, no jutekliskās uztveres abstrahē domas, patur domas atmiņā. Bet šī paturēšana-atmiņā nozīmē, būt nonirušam lejā ķermenī. Tikai tagad cilvēks caur imaginatīvo izziņu iepazīst atcerēšanās procesu un maņu uztveres procesu. Cilvēks mācās atzīt, ko tas nozīmē, dzīvojot domās brīvi, brīvi no miesas, brīvi no ķermeņa. Bet

arī mācās atzīt, ko tas nozīmē, ar domām caur atmiņām nonirt lejā fiziskajā organismā. Un tieši tāpat, kā to var iepazīt, padarot intensīvāku savu domāšanu, pastiprinot, nostiprinot domāšanu meditācijā, tā no otras puses, no gribas puses, var veikt sava veida pašaudzināšanu, ar ko nonāk pie līdzīga rezultāta.

Parastajā dzīvē gribai īstenībā rodas noteikta vērtība tikai tad, ja tā pāriet ārējā rīcībā, citādi tā paliek tikai tāda vēlme, pat ja mēs dzīvojam savos visaugstākajos ideālos, skaistākajos ideālos, ja esam pilnībā ideālisti. Ja neesam spējīgi pielikt roku ārējai fiziskajai realitātei, tad mums var būt visskaistākie ideāli, tas viss paliek pie tikai vēlmes. Kāda tad īstenībā ir vēlmes būtiska īpašība? Vēlmei piemīt tāda īpaša iezīme, ka tā atkāpjas no realitātes. Un var tēlaini sacīt: tā ir kā dvēselisko taustekļu, jutekļu ievilkšana, ja dzīvo tikai vēlmēs. Tad cilvēks iekšēji dzīvo pilnībā dvēseliskajā, ja dzīvo tikai vēlmēs. Bet ir arī zināms, kā vēlmes iekrāso vispirms cilvēku temperamentu. Kaut ko citu vēlas melnholiski cilvēki, kaut ko citu – sangviniski cilvēki. Un tas, kurš ķerties pie darba ar apzinīgu dabaszinātnisku metodi, atklātu arī vēlmju fiziskos nosacījumus. Tātad vēlmju ēteriskos nosacījumus var ieraudzīt temperamentos, bet arī vēlmju fiziskie nosacījumi parādās īpašā asins sastāvā, citos ķermeņa veidojumos un tamlīdzīgi. Tur gan ir nepieciešams, lai patiešām varētu vingrināties tajā kritiskumā, par kuru es runāju šodienas lekcijas ievadā, un man gribētos teikt, ka šis kritiskums tad izgaisminātu dažu labu sapni. Atļaujiet man arī dot mājienu, kā tur tiek izklaidēts dažs skaists sapnis.

Es noteikti nevēlos būt necienīgs, ne arī pietātes trūkuma dēļ jums sagraut ļoti ideālas lietas, jo arī man piemīt skaistuma, brīnišķīguma izjūta par to, kas ietverts, piemēram, Svētās Terēzes vai Jāņa no Krusta misticismā. Nedomājiet, ka esmu sliktāks par kādu citu tā skaistuma godināšanā, kas slēpjas šajās mistiskajās izpausmēs. Bet tas, kurš ir guvis pieredzi par to īpašo veidu, kā, piemēram, Svētā Terēze vai Jānis no Krusta izsaka savus stāstus, savas vīzijas, tas zina, kāda loma šajās lietās ir cilvēciskajām vēlmēm, kāda loma tieši šajās mistiskajās lietās ir dvēseles dziļēs mītošajām vēlmēm, un tad viņš tiek aizvadīts tālāk no vēlmēm pie ķermeniskā veidojuma. Pētniekam te nav nekā, kam šādā veidā varētu tikt atņemts svētums dēļ tā, ka tiek norādīts uz patiesību. Tikai tas ir zināms iekšējs noteiktu orgānu uzbudinājums, citāda nervu darbība noteiktos orgānos, kas iedarbojas augšup uz dvēseli un izraisa pat tik skaistas lietas, kā tās, ko paveic Jānis no Krusta vai Svētā Terēze, vai citi šādi mistiķi. Un ir daudz pamatotāk meklēt to ainu dabu, kas šeit tik skaisti, tik brīnišķīgi poētiski rodas noteiktā fiziskā stāvoklī, nekā meklēt šo attēlu dabu kāda miglaina noslēpuma apcerēšanā. Kā jau teikts, es nevēlos te kritiski izanalizēt to, ko es šeit godāju ne mazāk kā jebkurš cits, taču ir jānorāda uz patiesību, uz antropozofisko pamatu kritisko garu, uz to, ka antropozofam pirmām kārtām nevajadzētu ļauties ilūzijām. Un viņam vispirms ir jābūt brīvam no ilūzijām arī attiecībā uz cilvēka vēlmēm un to saknēm cilvēka organismā, fiziskajā organismā un, kā es gribētu teikt, tā uzmirdzēšanā cilvēka organismā – ja drīkstu tā teikt – kas tur vārās un kļūst par visskaistākajām vīzijām.

Cilvēkam, ja viņš grib kļūt garapētnieks antropozofiskā nozīmē, ir ne tikai ar meditāciju jāpastiprina savas domāšanas spējas, viņam arī ar pašaudzināšanu ir jāizmaina savas vēlmes. Tas notiek tādā veidā, ka to, kas parasti dzīvē notiek it kā pats no sevis, saņem sistemātiski savās rokās. Ja esam godīgi: parastajā dzīvē mēs ļaujam sevi vadīt visam kam vairāk, nekā mēs paši vadām savu dzīvi. Parastajā dzīvē uz mums iedarbojas vienas vai otras lietas un, ja mēs atskatāmies uz desmit gadiem mūsu pagājušajā šīs zemes dzīvē, tad noteikti atklājam, ka ārējie apstākļi, cilvēki, ar kuriem esam saskārušies, ir attīstījuši mūsos to, kas tagad mūsos ir citādāks, nekā tas bija pirms desmit gadiem. Kurš nopietni grib kļūt par garapētnieku antropozofiskā nozīmē, tam šajā ziņā ir jāveic arī tādi vingrinājumi, kādi ir gribas vingrinājumi. Parastajai dzīves gribai ir jēga, kad tā ir vērsta uz ārēju rīcību.

Antropozofiskajam garapētniekam gribas impulsi ir jāpielieto paša attīstībai, paša dzīvei. Viņam jāspēj apņemties: attiecībā un vienu vai otru rakstura īpašību, attiecībā uz vienu vai otru izpausmi dzīvē man ir jāklūst citādākam nekā es esmu tagad.

Lai cik paradoksāli tas neskanētu, ja kaut ko, kas ir ļoti ierasts, kaut vai tas būtu kāds sākums, tas palīdz, ja pēc paša iniciatīvas, pilnīgi pats no sava impulsa apņemas attiecībā uz kādu lietu kļūt citādāks. Kādu sākumu, es saku, tas varētu būt sākums rokrakstā. Jā kāds patiešām ar dzelzainu enerģiju apņemas sākt rakstīt citādākā rokrakstā, nekā ir rakstījis līdz šim, tad šī spēka pielietošana caur ieraduma mainīšanu – te atkal attiecībā uz ieradumu – atkal ir salīdzināma ar muskuļu spēka pastiprināšanos, jo ir pastiprinājusies griba. Un gribai iekšēji pastiprinoties, ne uz ārējo, bet gan iekšēji pielietota, tā attīsta savu iedarbību cilvēkā. Un, ko es parasti ar savām gribas izpausmēm izmainu ārējā pasaulē, to es tagad izmainu attiecībā pats uz savu cilvēku. Un, ja veic šādus gribas vingrinājumus, kuri arī savukārt ir atsevišķi aprakstīti antropozofiskajos rakstos, tad nonāk līdz tam, lai tā pārveidotu cilvēka vēlmes, ka tās kļūst brīvas no cilvēciskās organizācijas, līdzīgi kā domāšana caur meditāciju kļūst brīva no ķermeņa, no miesas. Tad ir pagājis tas – tiem acumirkļiem, kad kavējas antropozofiskajos pētījumos – par ko vēl var sacīt: vēlme ir domas tēvs. – Jā šāda pašaudzināšana, šāda audzināšanas impulsu pielietošana pašam uz sevi tiek vingrināta nobriedušā vecumā, tad vēlme kļūst par iekšēju spēku, kas savienojas ar atbrīvojušos domāšanu. Un tādā veidā cilvēks nonāk pie tā, ka patiešām saskata, kas ir parastās dzīves gribas impulsi, kas ir parastās dzīves domas. Kā iepriekš cilvēks ir mācījies uztvert sarkanu un zilu krāsu, saklausīt *cis* vai *C*, tā tad mācās nodalīti iepazīt gribas impulsus.

Šādā veidā nonāk līdz tam, lai tikai tagad varētu pareizā veidā spriest par nomoda un miega maiņu. Tikai caur to, ka domāšana ar vingrināšanu ir padarīta tāda, ka ir kļuvusi objektīva kā kāda maņu uztvere, ka ar šo brīvā meditācijā attīstīto domāšanu vairs nav saistīts savā ķermenī kā ar kādu domu, kuru atceras, nonāk līdz tam, lai pareizā veidā novērojot varētu aptvert iemigšanas aktu. Tas, kurš gribēs parasto, normālo iemigšanu izprast ar parastajiem izziņas spēkiem, varēs izdomāt hipotēžu hipotēzes: tā nevar izziņāt, kas īsti ir iemigšana. Un šī pastiprinātā domāšana, kāda ir iegūta, un no otras puses pārveidotās vēlmes, tas ir tas, kas cilvēkam parāda: kad tu iemiedz, tu savā ziņā vēl vari izsekot savas iemigšanas momentam, tu zināmā mērā vēro iemigšanu un tagad uzzini, ka iemiegot neiestājas vienkārši izmainīts tava ķermeņa stāvoklis, bet ka tu patiešām ar savu patstāvīgo dvēseles dzīvi izslīdi ārā no savas miesas, izej ārā, ka tu kaut ko atstāj aiz sevis, un tās ir tavas domas.

Tikai caur to, ka domāšana ir pastiprināta, domas var iemiegot apzināti atstāt. Tās paliek pie miesas, domas, tās caurauž miesu kā veidojoši spēki. Un tad pamana, ka ir iziets ārā no ķermeņa ar jušanu un gribu. Bet līdz ar to, redzot, ar kādu dvēselisko iziet ārā no miesas, ir iegūta uzskatāma drošība par to, ka tev ir patstāvīgs dvēseliskums un ka ar šo patstāvīgo dvēselisko izslīd ārā no miesas. Un tagad zina: tas, kas iemiegot ir atstāts guļam gultā, nav tikai tas, ko var izpētīt fiziskā anatomija un fizioloģija, un bioloģija, bet tas ir domu saauduma caurausts. Šim domu saaudumam vispirms bija jātiek padarītam pietiekami stipram, lai to varētu tā atstāt, apzināti, kā novērš skatu no krāsām, kad tās vairs neuzlūko. Un ar pastiprināto domāšanu zina: tu esi atstājis gultā, lai tas pastāvētu pats par sevi starp iemigšanu un pamošanos, savu fizisko ķermeni un spēku ķermeni, kas satur jaudīgi darbojošās domas. – Šīs veidojošās domas, šīs morfoloģiskās domas, par kurām es runāju iepriekšējās lekcijās, tās mūsu parastajā apziņā ir tikai kā spoguļattēli. Tām arī piemīt realitāte, un ar šo realitāti tās kā īpašs ēteriskais ķermenis sēž iekšā fiziskajā ķermenī. Tagad zina: ar savu gribu, ar savām jūtām tu iemiegot esi izgājis ārā no sava maņu ķermeņa un no sava domu ķermeņa – es varētu teikt arī no fiziskā ķermeņa un ēterķermeņa, jeb fiziskā ķermeņa un veidojošo spēku ķermeņa. Tikai parastajā ikdienas dzīvē mēs esam veidoti tā, ka mūsu apziņa nav pietiekami stipra, lai

paliktu apzināti apdomīga, ja tā nav domu pilna. Apziņai, kāda mums ir ikdienas dzīvē un parastajā zinātnē, ir jāsavienojas ar ķermeni un jāizjūt sevī ķermeņa domas, tad tā ir pilnībā apzināta. Kad tā iziet ārā no ķermeņa tikai kā jušana un griba, tad tā parastajā dzīvē paliek neapzināta. Bet, kurš ir apguvis šajās dienās te pieminēto imaginatīvo domāšanu, tas tieši iemigšanas mirkli piedzīvo apzināti, un var arī radīt tādus stāvokļus, kas izskatās kā parastais miegs, tikai tagad tas nav neapzināti, bet gan cilvēks jūt sevī kaut ko spēcinošu, viņš patiesām izjūt to, ar ko ir izgājis ārā no ķermeņa, dvēseles jūtu un gribas organismu, viņš tāpat patiesām pieredz to, kas var kļūt brīvs no miesas.

Kurš šādā veidā ir iepazinis iemigšanas momentu, tas mācās iepazīt arī pamošanās momentu. Tad viņš mācās saprast, ka pamošanās moments īstenībā sastāv no divām daļām: mēs parasti pamostamies, kad mums rada kairinājumu kāds maņu iespaids. Pie katras pamošanās kaut kam ir jārada kairinājumu mūsu dvēselē. Tas var būt arī tikai paša ķermenis, kurš ir pietiekami ilgi gulējis un kas savā pārmainītajā stāvoklī tad rada šo kairinājumu. Bet vienmēr, tieši tāpat maņu iespaidu rada kāds kairinājums, tāpat ir arī kairinājums, lai pamostos, un šis kairinājums uzrunā mūsu sajūtas, kuras iemiegot ir izgājušas ārā. Kā parasti acis, ausis uztver skaņu vai krāsu, tā tagad patstāvīgā dvēsele ar savām sajūtām uztver kaut ko ārēju, un pamošanās moments ir uztvere sajūtās, un pamošanās moments ir ķermeņa pārņemšana. Kā citkārt mēs pakustinām roku vai pakustinām kāju, tā te mēs ar patstāvīgo gribu pārņemam organismu. Tur patiesām ir divi akti, kas notiek pamostoties.

Tagad mēs iemigšanas un pamošanās brīdī esam iepazinuši savstarpējās attiecības starp patstāvīgo dvēseli, kas ar savām sajūtām un gribu katru nakti dodas ārā no ķermeņa, un stāvokļiem, kādos šī dvēsele ir no pamošanās brīža līdz iemigšanai., kad tā ir tieši saistīta ar ķermeni. Tāpat antropozofisko pētījumu pamats ir izziņas un gribas spēju stiprināšana tā, ka var aplūkot lietas, patiesām var uztvert to, ko parasti nevar uztvert. Un, ja cilvēks ir spējīgs šādā veidā uztvert mainīgos stāvokļus starp miegu un nomodu, tad var aizkļūt arī līdz vēl kaut kam citam.

Ja arvien vairāk un vairāk turpina veikt šādus vingrinājumus, kādus es esmu šajās dienās attēlojis, kā tie izsmeltoši ir aprakstīti visās detaļās iepriekš minētajās grāmatās, tad līdz ar to nonāk līdz tam, ka nav vienmēr jābūt aizmigušam, kad esi ārā no sava ķermeņa, bet kļūst iespējams patstāvīgi sajūtas un gribu izvilkt ārā no sava ķermeņa un patiesām atskatīties uz savu ķermeni no malas. Tad cilvēka ķermenis ir kaut kas, kas ir objektīvs, kā pulsts vai galds. Un tikai tā patiesām mācās izzināt kādu lietu, kad nav vairs ar to sasaistīts kopā, nav subjektīvi ar to caurausts, bet gan tā, ka tā kā objekts ir cilvēka priekšā. Tas, kas kā objekts ir cilvēka priekšā, kad viņš ar gribu un jūtām atstāj savu ķermeni, pirmkārt ir fiziskais ķermenis. Mēs rīt redzēsim, kā tas parādās nedaudz izmainītā formā, kā no šī skata no ārpus ķermeņa iegūst arī jaunu skatījumu uz cilvēka fizisko būtību. Bet tas pirmām kārtām ir veidojošo spēku ķermenis, kas sastāv no domu saauduma, bet no stiprinošām domām. Uz tām atskatās kā kādā spogulī. Un tad ir šis īpatnējais fakts, ka pirms tam cilvēks ar savām domām bija sasaistīts kā subjekts, kā personība; tad šī domu pasaule ir, gribētos teikt, viņa priekšā kā fotogrāfija, atskatoties uz savu ķermeni no ārpus. Tas ir līdzīgi, kā acī izveidojas neliels attēls no skatītās pasaules. Tāpat kā acs ir orgāns redzei ar to, ka tajā var atspoguļoties pasaule, tā līdzīgi šādam skatījumam tie ir palikušais ēterķermenis un fiziskais ķermenis, kuri kļūst par atspoguļojošu aparātu, kur gan atspoguļojas tieši garīgi-dvēseliskais, kamēr acī kaut kas atspoguļojas tikai ārēji fiziski. Bet caur šo spoguļi redz ne tikai domu saaudumu, bet redz arī pasauli, kad domas ir atstātas fiziskajā ķermenī.

Tādā veidā var ļoti detalizēti aprakstīt, kas tieši notiek, kad cilvēks ar meditācijas un gribas pašaudzināšanas palīdzību pastiprina savas izziņas spējas ar nolūku izprast pārjutekliskās pasaules. Ar to cilvēks nonāk līdz tam, lai attīstītu noteiktus stāvokļus, kuros viņš nav

aizmidzis, kad ir ārpus ķermeņa, bet tie ir tādi, ko es savos rakstos esmu nosaucis par apziņas kontinuitāti. Cilvēks augstākajā izziņā patiešām iziet ārā no sava ķermeņa ar savu patstāvīgo dvēselisko būtību. Viņš uztver šo būšanu ārpusē caur to, ka domu spogulis viņam ir nevis sevī, bet ārpus sevis. Cilvēks iziet ārā no sava ķermeņa, bet paliek – es to esmu jau izklāstījis – pilnībā pie sevis apzināšanās. Viņš var vienmēr katrā mirklī atgriezties, viņš nav tāds, kam rādītos halucinācijas, kas būtu nodevies vīzijām, bet gan ar matemātisku drošību seko visam šim procesam, kas tur norisinās. Līdz ar to, ka cilvēks šajā veidā var izsekot visu šo procesu, viņš var arī spriest atpakaļ par parasto ikdienas dzīvi. Viņš zina, kā tas ir, kad viņš ar patstāvīgu dvēseli nonirst ķermenī. Viņš mācās izziņāt ne tikai iemigšanu, izešanu ārā no ķermeņa, viņš tagad mācās pilnīgi patvaļīgi ienirt savā ķermenī ar savu patstāvīgo dvēseli. Tas atstāj īpašu iespaidu, kad cilvēks reiz ir piedzīvojis savu patstāvīgo dvēseli un tad ienirst, un ķermenis to atkal saņem savā gūstā. Tad skatam izzūd tas, kas ir apkārt kā patstāvīga garīgi-dvēseliska pasaule. To sajūt kā izzušanu un sajūt, kā tu tiek absorbēts, atkal ienirstot ķermenī. Tāpat mācās iepazīt izešanu ārā no ķermeņa, redzot, kā no tevis attālinās domas, kā tās paliek ķermenī, kā ar dvēseles jūtošo un gribošo būtību iziet ārā no ķermeņa. Bet tajā momentā, kad iet ārā, sajūt uznirstam garīgo pasauli.

Kas tagad ir iepazīts? Tagad pa apkārtceļu caur pamošanos un iemigšanu ir iepazīta piedzimšana un nomiršana. Ir iepazīts, kā cilvēks iemiegot neapzināti ar savām sajūtām un gribu izbīdās ārā no fiziskā un ēteriskā organisma un atkal ienirst tajos, no rīta pamostoties. Ja viņš tajā laikā sevi neapzinās, tad kļūst skaidri apziņošs, kad iziet no sava ķermeņa pēc veiktiem vingrinājumiem. Tas, ko tā piedzīvo pie pilnas apziņas tad ir kā nojauta par norisi, kā iestājas nāve, un nojauta par to, ko pārdzīvo, kad no garīgās pasaules nonirst lejā fiziskajā ķermenī. Kad domas izzūd, kad tās atkal uzpeld kā tikai tēli, kā nerealitātes personībā, ir iepazīts piedzimšanas moments.

Ja ar parastajām zinātniskajām metodēm apstājas pie tā, ka tiek pielietots parastais saprāts un domas, kas paliek saistītas ar cilvēku, tiek pielietotas ārējam novērojumam vai eksperimentam, tad antropozofiskā pētījumā no sevis izveido citu personību tiktāl, cik domas tiek padarītas objektīvas, kad pats savu ķermeni padara par visaptverošu, lielu maņu orgānu. Man gribētos teikt, ka paša ķermenis kļūst par vienu vienīgu aci. Bet acs tagad ir ārpus viņa, tā vienlaikus ir kā fotoplate. Pasaule, kurā atrodas, garīgi-dvēseliskā pasaule, attēlojas domās ārpusaulē. Un tagad, kad, tā sacīt, ir izprasti pavisam normāli procesi, pamošanās un iemigšana, piedzimšana un nomiršana, tam pievienojas arī iekšējs uzskats par dvēselisko. Tagad ar šādu skatījumu mācās izšķirt, vai tas bija tikai neapzināts priekšstats, ko profesors *Šleiss* sauc par pašiedvesmu, vai tas bija «*second sight*», ko apraksta *Olivers Lodge*. Tagad tiešām par pa īstam izprast, kā ir ar cilvēku, ja viņš nav kļuvis par apzinātu garapētnieku, bet gan anormālos apstākļos viņa patstāvīgais dvēseliskais tiek izrauts ārā no fiziskā ķermeņa. Tam pamudinājums var būt, ja fiziskais ķermenis kaut kādā veidā ir kļuvis slims. Teiksim, tiek skarts tikai viens orgāns. Ar to var būt pilnībā pietiekami, lai vēl uz patstāvīgu skatījumu nespējīgam cilvēkam, dvēseliskam un gara cilvēkam, kurš nevis parastā miegā, bet gan dēļ patoloģiska stāvokļa tiek izrauts ārā no sava fiziskā ķermeņa, parādītos nepilnīgs skatījums par to, ko apzinātā, metodiskā veidā panāk garapētnieks. Tādēļ nav nepieciešams tos anormālos novērojumus, kādi mūsdienās ļoti interesē cilvēkus, kuri grib nedaudz pacelties pāri parastajam triviālajam, noliegt to patiesumā. Bet ir jāizturas pret tiem kritiski, un šī kritika vienkārši izceļas no tā, ka antropozofiskā garazinātne nav tas, ko daudzi par to runā, tā nav nekāda karikatūra, par kādu daudzi to grib padarīt, bet gan atzīstot visu zinātnisko, apziņīgo metodiku, kādu cilvēce ir sasniegusi pēdējo gadsimtu gaitā, tā grib pacelties augstāk pārjutekliskajās pasaulēs, pamodinot īpašus garīgos spēkus. Un tā kā cilvēks ar savu iekšējo, mūžīgo būtības kodolu pieder šīm pārjutekliskajām pasaulēm, tad cilvēka mirstīgā un nemirstīgā daļa, visa viņa būtība var tikt izziņāta tikai ar tādiem gara pētījumiem, kādi tiks

izklāstīti rītdienas lekcijā. Bet ar to, ka cilvēks ienirst šajā savā mūžīgajā kodolā, ka viņš neattīsta tikai pliku antropoloģiju, ar kuru zina, kā cilvēks zina ar savu ķermeni, bet gan attīsta antropozofiju, kura zina, kā cilvēks ir veidots caur savu dvēseli un savu garu kā patstāvīga būtne, tikai caur to cilvēks iemācās izzināt patieso pasauli.

No šī viedokļa attēlot cilvēka patieso būtību, arī viņa nemirstīgo, viņa mūžīgo būtību, kā arī patieso pasaules veidojumu, tas būs abu nākamo lekciju uzdevums.

IV. CILVĒKS ANTROPOZOFIJAS GAIŠMĀ

Kristiānija (Oslo), 1921. gada 29. novembris

Diezin vai es varētu šodienas lekciju noturēt tādā formā, kādā esmu to iecerējis, ja iepriekš nebūtu notikusi vakardienas lekcija. Ne tikai tā iemesla dēļ, ka šai lekcijai ir jābūt vakardienas lekcijas turpinājumam, bet arī tā cita iemesla dēļ, ka tas, kas no antropozofiskām atziņām ir sakāms par īsteno cilvēka būtības kodolu, iesākumā ārējai pieredzei skan tik paradoksāli, ka patiešām vispirms ir nepieciešams zināt to drošo pamatu, uz kura balstās šādas zināšanas. Un es uzskatu, ka esmu pietiekami pamanāmi norādījis, ka gan uz vienu pusi, uz kritiskā gara pusi, gan arī uz antropozofijas pētījumu apzinīguma pusi tie pilnībā var konkurēt ar visu, ko jaunākajos laikos ir pierasts uzskatīt par zinātnisku metodiku un zinātniskiem uzskatiem.

Tas, kas veido šodienas lekcijas priekšmetu, ir īstenais cilvēciskās būtības kodols, kurš arī veidojoši, diriģējoši ir pamatā ārējam fiziskajam cilvēkam. Fiziskais cilvēks, kā to var parādīt tieši garazinātne, vairāk nekā parasti to pieņem, pieder visai pasaules attīstībai kā tādai, un tam būs jābūt vairāk nākamās lekcijas priekšmetam tieši kopsakarībā ar visu pasaules attīstību. Arī attiecībā uz īsteno cilvēka būtību mūsu dienās nopietnās aprindās un arī nopietnās zinātniskās aprindās domā citādāk, nekā tas bija parasti pieņemts vēl pirms dažiem gadu desmitiem materiālisma uzplaukuma laikos, īpaši apgaismotāko cilvēku lokā. Bet to, kas kā antropozofija nostājas jūsu priekšā šajā lekcijā, varbūt spēcīgāk nekā no kādas citas puses, noraida tieši tie, kuri savā veidā, es gribētu teikt, pieturoties pie zinātnes vairāk materiālistiskā gara, gribētu pietuvoties garīgi-dvēseliskajam elementam cilvēkā.

Mēs redzam, ka mūsu dienās cilvēki sāk interesēties par īstenajiem iemesliem, kādēļ cilvēks var nonākt noteiktos anormālos stāvokļos, kuros piedzīvo halucinācijas, ilūzijas, kļūst pieejams suģestijai un pašsuģestijai. Par šīm anormālajām dvēseles izpausmēm mūsdienās interesējas ļoti īpaši tā iemesla dēļ, ka tās – bez īstas to dvēselē snaudošo spēku attīstīšanas, par kuru pastiprināšanu es runāju – var īstenot kā ārējus eksperimentus, kas var tikt pakļauti pētīšanai. Vienkārši atrod tādas personas, kurām šādā veidā izpaužas anormāla garīgā dzīve, un pēta izpausmes, kā ir ierasts veikt eksperimentus laboratorijā vai fizikālajos kabinetos. Šīs personības un arī daži citi, kuri arī nav pakļauti atbilstošajiem anormālajiem dvēseles stāvokļiem, ļoti bieži uzskata un tic, ka tieši caur šādiem anormāliem dvēseles stāvokļiem, vīziju redzēšanu, halucināciju pieredzēšanu varētu iegūt kaut kādus lietojamus līdzekļus, lai dziļāk ieskatītos cilvēka patiesajā būtībā. Jā, daži pat tic, ka caur šādiem stāvokļiem varot saņemt sava veida atklāsmes no reālajām garīgajām pasaulēm. Šodien, pētot cilvēka būtību no antropozofiskā skatpunkta, mēs tieši spēsim atkal savā veidā izgaismot šo anormālo dvēseles stāvokļu nozīmi. No manas vakar izteiktās kritikas jūs jau no paša sākuma varat būt pārliecināti, ka antropozofiskā garapētniecība ir kritiska vārda pilnā nozīmē arī attiecībā uz šīm parādībām.

Cita veida izpausmes parādās tad, ja kādu personu domas nešaubīgi var tikt pieredzētas neparastos telpas un laika apstākļos. Arī par šādiem gadījumiem mūsdienās jau runā pat ļoti nopietnās zinātniskās aprindās. Viena no šādām parādībām ir telepātija. Runā par to, ka cilvēki zināmos dvēseles stāvokļos var attīstīt noteiktu domu uztveri bez parastas jutekliskas domu nodošanas, varbūt pat var uztvert domas no attāluma. Runā arī par telekinēzi, tas ir, par noteiktiem spēkiem, kas varot nākt no cilvēka un kuri izpaužoties bez cilvēka fiziskas starpniecības, zināmā mērā iedarbojoties tikai no attāluma tā, ka tad šķiet, ka cilvēks varot attīstīt gribu bez savu locekļu starpniecības, no attāluma. Jā, mūsdienās zinātniskā ziņā ar zinātnisku metodiku jau ir sarīkoti eksperimenti, kurus ierindo teleplastikas nodaļā, kad ap

cilvēku vai cilvēka tuvumā parādās matērijai līdzīgi veidojumi, fantomi, par kuriem ir skaidri redzams, ka tie sastāvot, manis dēļ, no smalkas matērijas, no ēteriskā, bet tajos esot plastiski, kā plastisks veidojošais spēks, iekļauts tas, kas sakņojas cilvēka domās, kas pastāv cilvēka domās.

Tātad runā par telepātiju, telekinēzi, runā par teleplastiku. Antropozofiskajai garazinātnei attiecībā pret šīm parādībām atkal ir jāuzdod kritiskais jautājums: vai šīs parādības patiešām izceļas no tā, par ko vakar tika pateikts, ka tas cilvēkam iemiegot kā sajūtu-gribas būtne iziet ārā no cilvēka fiziskā un ēteriskā jeb veidojošo spēku ķermeņa, un paliek ārpusē no iemigšanas līdz pamošanās mirklim? Vai tajā, kas cilvēkā izpaužas kā telepātija, kā telekinēze, kā teleplastika, ir darīšana ar mūžīgā garīgi-dvēseliskā iedarbību, ar to, ko mēs iepazīnām kā sajūtu un gribas būtni, vai varbūt tur tomēr ir darīšana tikai ar to, kas tiek atstāts guļam gultā, kad cilvēks guļ, kas tātad sastāv no fiziskā ķermeņa un ēteriskā jeb veidojošo spēku ķermeņa? Ja darīšana ir tikai ar pēdējo minēto, tad šīs parādības kādam var šķist cik gribas brīnumainas, cik gribas īpatnējas un dīvainas, tās pieder tikai tam, kas pazūd līdz ar cilvēka nāvi. Jo līdz ar cilvēka nāvi pazūd tas, kas paliek pēc iemigšanas. Tā, kas ir cilvēka īsteni nemirstīgā, mūžīgā būtība, kas iemiegot iziet ārā no fiziskā un veidojošo spēku ķermeņa, tā kā likums tad, kad parādās šīs telepātijas, teleplastikas, telekinēzes parādības, arī dēļ kaut kādas hipnotiskas ietekmes vai tamlīdzīgi, ir izdzīta ārā no fiziskā un ēteriskā ķermeņa. Tā ka ir jāsaka: šīs tā saucamās brīnumainās parādības nevar norādīt ne uz ko, kas būtu saistīts ar cilvēka mūžīgo būtības kodolu. Lai cik brīnumainas tās būtu, tās ir saistītas ar to, kas līdz ar nāvi atraisās un sasaistās ar zemes elementu. Tad jūs varat norādīt tikai uz pasauli, kura cilvēkam tāpat izzūd, kad viņš iziet pa nāves vārtiem.

Tātad antropozofiskajai garazinātnei ir jāizsaka šis kritiskais iebildums pret atsevišķām, mūsu dienās bieži atzītām parādībām tāpat, kā pret tām parādībām, par kurām es jums stāstīju vakar, un svarīgi būs tas, kas antropozofijai ir sakāms par šīm parādībām pēc tam, kad tā no savas puses būs veikusi pētījumus par to, kas ir patiesi mūžīgais cilvēka būtības kodols.

Tagad es varbūt vēlreiz pievērsīšu uzmanību tam, ka ar tiem domāšanas, meditatīvajiem un gribas vingrinājumiem, par kuriem es esmu runājis vakar un arī agrākajās šeit nolasītajās lekcijās, cilvēkā tiek radīts stāvoklis, tieši cilvēka jūtu un gribas būtībā, kas no vienas puses ir līdzīgs miega stāvoklim, bet tomēr radikāli atšķiras no tā.

Es vakar attēloju, kā iekšēji tiek dzīvīgi izgaismota, spēcīgā parasti neapzinātā, it kā paralizētā cilvēka jūtu un gribas būtība, kā cilvēks nolūkā veikt antropozofiskus pētījumus tādējādi tātad var radīt sevī stāvokļus, kuros viņš ar savu sajūtu un gribas būtību ir ārpus fiziskā ķermeņa tāpat, kā tas ir miegā. Bet tad viņš ir nevis tumšā, drūmā pasaulē, pasaulē, kas liek būt bezapziņas stāvoklī, bet gan ir garīgas apkārtnes pasaulē. Un pirmais objekts, uz kuru viņš tad var atskatīties, ir viņa paša fiziskais ķermenis un paša veidojošo spēku ķermenis, tas veidojošo spēku ķermenis, kurš ar domām, bet kuras uztver kā spēkus, atspoguļo pasauli cilvēka būtības kodolam, kas ir izgājis ārpus šī fiziskā un veidojošo spēku ķermeņa. Domu pasaule, kas iepriekš bija saistīta ar cilvēku, tagad zināmā mērā atspoguļojas no palikušā fiziskā ķermeņa, un tad iegūst pasaules ainu tā, ka nevis tikai maņu orgānos, kā piemēram, acīs atspoguļojas ārējā pasaule un tā tiek apzināti pieredzēta fiziskā pasaule, bet gan iegūst pasaules garīgo pamatu ainu ar to, ka zināmā mērā viss cilvēka organisms kļūst par sava veida vienu vienīgu, totālu maņu orgānu, bet kas tagad ir ārpus cilvēka kā kāds cits objekts.

Šī ārpus cilvēka esošā būtne, kuru cilvēks pakāpeniski mācās iepazīt, ja virzās arvien tālāk un tālāk uz priekšu antropozofiskajos pētījumos, kļūst iekšēji arvien spēcīgāka un spēcīgāka. Es jau esmu teicis: no visa, ko cilvēks var piedzīvot kā vizionārs, kā kāds, kuram rādās halucinācijas, kā kāds, kurš vispār ir anormālā dvēseles stāvoklī, stāvoklis, kurā sevi noved

antropozofiskais garapētnieks, atšķiras ar to, ka viņam vienmēr ir iespēja paturēt savu veselo, apdomīgo apziņu līdzās augstākās pasaules skatīšanai. Tad cilvēkam patiešām iestājas kaut kas tāds, ko var saukt par svārstīšanos turp un atpakaļ, svārstīšanos starp garīgās pasaules skatīšanu un fiziskās pasaules skatīšanu. Tas nozīmē, ka cilvēks var pārmaiņus būt ārpus sava fiziskā ķermeņa un novērot tajā veidā, kā es tikko teicu; bet viņš arī var atkal atgriezties pie pilnas apziņas, pie prastās domāšanas, jušanas un gribas un spriest par piedzīvoto ar parasto domāšanu, jušanu un gribu, ar parasto veselīgo apdomību, kā viņš parasti spriež par ārējo maņu dzīvi un parasto dzīvi vispār. Tā ka cilvēks pretī tam, ko viņš pēta šādā veidā, kas viņam parādās kā augstāks pārdzīvojums, var stāvēt pilnīgi kritiski, ar to kritiku, kādu viņš sevī dzīvē ir ieaudzinājis.

Šāda stāvokļu nomaina anormālos dvēseles stāvokļos nepastāv. Vīzijas, halucinācijas redzošajam nav iespējas ar savu veselīgo, apdomīgo gribu patvaļīgi atkal atgriezties, kad vien viņam tas šķiet pareizi, pie savas parastās apdomības, tas ir, savā parastajā ķermenī. Tas ir kaut kas nepatvaļīgs, kaut kas zemapzināts, kas viņu šajos anormālajos stāvokļos noved pie halucinācijām, vīzijām, un tieši šis kritikas trūkums attiecībā pret anormālajiem stāvokļiem ir tas, uz ko vienmēr atkal un atkal ir jānorāda, kad tas, ko nes antropozofiskie gara pētījumi, tiek samests kopā ar to, kas pieder visādu halucināciju un vīziju būtībai.

Bet šādā veidā šūpojoties starp pārjuteklisko skatījumu un parasto apziņas stāvokli, arvien vairāk un vairāk nokļūst līdz tam, lai ar spēkiem, kādi tā ir izveidojušies sajūtu un gribas būtībā, varētu atskatīties uz to, kas kā fiziskais ķermenis un ēterķermenis jeb veidojošo spēku ķermenis kopš tā brīža objektīvi ir ārpus cilvēka garīgi-dvēseliskās būtības kodola. Un, aizeinoties līdz imaginatīvajai apzīnei, tad mācās patiešām to, kas ir cilvēka priekšā, iepazīt kā citas pasaules iemiesojumu. Un tas ir tas svarīgais, ka ar imaginatīvo un inspirēto izziņu, kā es to esmu aprakstījis pēdējās dienās, mācās spriest, kas tas īstenībā ir, uz ko kopš tā brīža no ārpuses skatās kā uz fizisko un veidojošo spēku ķermeni. Tas ir tā, ja drīkstu izmantot salīdzinājumu, kā kad kāda priekšā iesākumā ir kāds attēls un viņš, zinot par perspektīvu, no šī attēla iepazīst atbilstošo realitāti, kas tur attēlota. Tikai tas, ka, ko šādā veidā iepazīst kā atbilstošo realitāti no parasta attēla, tas tomēr ir tikai iekšējs dvēselisks pārdzīvojums, kamēr perspektīva, līdz kurai progresējis garapētnieks, paplašina šo objektīvo fizisko ķermeni, šo objektīvo veidojošo spēku ķermeni, tomēr ir fakta pārdzīvojums. Proti, mācās izzināt, ka šis fiziskais ķermenis un šis veidojošo spēku ķermenis satur to, lai gan kā atspoguļojumā, kas bija cilvēks, pirms viņš piedzimstot, vai teiksim, apaugļošanās mirklī, ir nolaidies fiziskajā pasaulē. Zināmā mērā no tā, kas ir cilvēka priekšā, atraisās tas, kas dod perspektīvu atpakaļ garīgi-dvēseliskajā pasaulē, kura ir izdzīvota pirms tas caur koncepciju un piedzimšanu ir savienojies ar fizisko matēriju, kas ir saņemta no vecākiem un pārējiem senčiem fiziskās iedzimtības plūdumā uz Zemes. Un skatām paveras tas, kas bija cilvēka garīgi-dvēseliskā apkārtnē, pirms viņš nolaidās lejā Zemes esamībai, atklājas tā pasaule, kurā ir tie spēki, kurus cilvēks ir iekļāvis fiziskajā formā, kas viņam ir nodota no vecākiem un senčiem.

Tad mācās sevi iepazīt preeksistences stāvoklī, un īpatnējais, kas tur parādās, ir tas, ka patiešām tajā tablo, kas attēlo cilvēka pirmseksistences būtību, pasaule pamatā ir redzama apgriezta attiecībā pret fizisko perspektīvu. Attiecībā pret fizisko perspektīvu ir tā, ka tuvākie priekšmeti ir redzami skaidri, bet tādā pašā mērā, kā priekšmeti atrodas arvien lielākā attālumā, tie izskatās neskaidrāki. Tas ir raksturīgi perspektīvā skatījuma būtībai telpiskajā pasaulē. Tajā perspektīvā, kas tagad uzaust cilvēkam par palikušo cilvēkbūtni, tas ir otrādi. Kas ir tuvu fiziskajā šīs zemes dzīvē, tas ir tuvu arī tagadējam pārdzīvojumam, un cilvēks nepazīst savu iekšējo pasauli fiziskajā šīs zemes dzīvē. Viņa fiziskā šīs zemes dzīve ir kaut kas tāds, kas viņam aptumšo viņa mūžīgo būtības kodolu. Šis tuvākais nekļūst visagrāk garīgi redzams, kad tāpat ieskatās pirmseksistences pasaulē, bet gan vispirms kļūst redzams tālākais.

Un, kad cilvēks ir pacēlies augšup caur tām trīs pakāpēm, ko ar vingrinājumiem var izveidot sevī kā augstākās izziņas pakāpes tajā nozīmē, kā es to esmu aprakstījis savā grāmatā «Kā sasniegt augstāko pasaulu izziņu?», tad patiešām caur imagināciju, inspirāciju un intuīciju nonāk pie tā, ka saskata noslēgtu, garīgi-dvēselisku pasaules ainu, kas stiepjas atpakaļ līdz cilvēka iepriekšējai Zemes dzīvei.

Kā fiziskā perspektīva ir norobežota tālumā, tā ar pagājušo Zemes dzīvi, kas cilvēkam paveras caur intuīciju, ir norobežots tas, ko iegūst kā tās pasaules ainu, kas ir izdzīvota preeksistences stāvoklī. Tas nav nekas safantazēts, vai loģiski izsecināts, kad antropozofiskajā garazinātnē tiek runāts par atkārtotām Zemes dzīvēm, bet gan kaut kas ar izziņu sasniegts, kaut kas tāds, kas atklājas garīgajam skatījumam. Tikai šim garīgajam skatījumam ir jātiek izceltam no dvēseliskās būtības dzīlēm. Tad tiek sasniegtas pozitīvas atziņas par to, ka cilvēka fiziskajā ķermenī un ēteriskajā jeb veidojošo spēku ķermenī ir iekļāvušies, ievidojušies tie būtības spēki, kas bija cilvēkā starp nāvi un jaunu piedzimšanu. Tas arī izskaidro, ka cilvēks ir attīstījies no garīgās pasaules fiziskajā. Un fiziskajā ķermenī, kuru cilvēks zināmā mērā nes kā instrumentu, ne tikai kā apvalku, un veidojošo spēku ķermenī, kurš satur tos dzīvīgos spēkus, kas ir pamatā orgāniem, vielmaiņai, augšanai, šajā fiziskajā ķermenī un ēterķermenī, kas tad objektīvi atklājas mūsu garīgajam skatījumam, ir ievaidots dvēseles būtības kodols, kā tas ir attīstījies kopš pēdējās nāves līdz šai piedzimšanai garīgi-dvēseliskajā pasaulē. Cilvēks mācās to, ko atstāj, kad kā sajūtu-gribas būtne dodas ārā no sava fiziskā un ēteriskā ķermeņa, zināmā mērā iepazīt kā pēdējo, uz ko cilvēks ir ar ilgām tiesības no garīgās pasaules pēc tam, kad zināmā mērā ir palicis vecs garīgajā pasaulē un ir nomiris garīgajā pasaulē dzīvē starp nāvi un jaunu piedzimšanu. Tāpat kā cilvēks noteiktā vecumā piedzīvo novīstam savu fizisko ķermeni, kad tuvojas vecuma nāvei, tāpat cilvēks garīgajā pasaulē piedzīvo novīstam to garīgi-dvēselisko būtni, kurā viņš tad atrodas.

Šī novīšana dod ziņu par sevi ilgās pēc fiziskās pasaules, pēc miesiski-fiziskas iemiesošanās. Un tā tas, kas dzīvo cilvēka fiziskajā ķermenī, kas dzīvo ēterķermenī, zināmā mērā ir dzīves garīgajā pasaulē pēdējā fāze. Mēs atstājam aiz muguras savu pagātņi, kad kā sajūtu-gribas būtne miegā izejam ārā no mūsu fiziskā ķermeņa. Un ko mēs tad paņemam līdzi? Mums kļūstot skaidram, ka mēs atstājam aiz muguras savu pagātņi, kļūst skaidrs arī tas, ka tas, ko mēs pārdzīvojam no iemigšanas līdz pamošanās brīdim neapzināti parastajai apziņai, cilvēkā ir tas, kas tad iziet caur nāves vārtiem, un tad atkal ienāk garīgi-dvēseliskajā pasaulē. Tā cilvēka būtības daļa, kas nevarēja nonirt fiziskajā ķermenī un ēterķermenī, kura zināmā mērā paliek pāri, tā katru nakti, cilvēkam iemiegot, iziet ārā un kā sajūtu un gribas būtne arī atkal iziet caur nāves vārtiem. Tā cilvēkam ar šo reālo uzskatu tiek garantēta mūžība.

Un ja mēs tagad atskatāmies uz to, ko, pēc kā nesaprotamā veidā izziņai tiecas zināma pie ārējā palikušā zinātne, pētot telepātijas, teleplastikas, telekinēzes parādības, tad redz, ka šīs parādības patiešām ir saistītas ar to, kas ataino cilvēka pagātņi, kas iznīkst līdz ar nāvi, kas tāpat nevar attēlot neko no īstās pārjutekliskās pasaules, bet tikai spēkus, kas ir saistīti ar cilvēku šīs zemes jutekliskajā pasaulē.

Ja mēs dzīvīgi iztēlojamies, kas no mūsu preeksistenciālās būtības līdz ar koncepciju un piedzimšanu nolaižas lejā fiziskajā iemiesojumā, tad uzskatīsim par saprotamu, ka tas sevī, savā veidojumā uzņem tos spēkus un matērijas, kas tiek nodotas iedzimtības plūdumā, bet arī tās, kas tiek uzņemtas dzīves gaitā ar pārtiku, ar elpošanu, ar visu to, ko cilvēks saņem no ārējās pasaules. Jo cilvēks savā pilnajā iekšējā būtībā eksistē tikai tajā būtībā, kas no iepriekš pastāvējušās eksistences nolaižas uz fizisko iemiesojumu. Tas iekļaujas, apklājas ar fizisko matēriju jau mātes ķermenī, tad vēlāk ar elpošanu, pārtikas uzņemšanu un tā tālāk.

Tas, ko cilvēks tā iekļauj sevī, sasaistās ar cilvēka īsteno būtību tikai normālā stāvoklī, caur to starpniecību, kāda ir fiziskajam ķermenim un ēterķermenim ar sajūtu-gribas būtību cilvēkā nomoda stāvoklī. Tā ir normāla kopsakarība starp cilvēka sajūtu-gribas būtību un viņa ar veidojošo spēku ķermeni, kā mēs to redzējam, saistīto domu spēku, kā arī ar fizisko ķermeni.

Pieņemsim, ka tagad, novedot cilvēku kādā hipnotiskā stāvoklī, viņa sajūtu un gribas būtība tiek izcelta ārā no fiziskā un ēteriskā ķermeņa. Tad mūsu priekšā ir cilvēks, nohipnotizēts cilvēks kā tikai veidojošo spēku ķermenis un fiziskais ķermenis ar visu to, kādas nu fiziskas vielas un fiziskus spēkus viņš ir uzņēmis no šīs zemes ārpasaules. Šīm fiziskajām vielām pastāv dažāda veida mijiedarbība ar apkārtējo visu; tās to ienes cilvēkā. Kas var iedarboties no pašām šīm vielām, tas parādās, kad sajūtu un gribas būtība ir ārā no fiziskā ķermeņa un ēterķermeņa. Mums tātad faktiski – to parāda antropozofiskie pētījumi – nav darīšana ar kaut ko, kas pieder cilvēka mūžīgajam būtības kodolam, bet gan ar to, kas šajā mūžīgajā būtības kodolā tiek iekļauts no ārējās pasaules, bet pagātnē. Tas pats var iestāties, ja cilvēks ir pakļauts kaut kādam slimīgam stāvoklim. Normālā stāvoklī cilvēks kādu slimu orgānu sajūt ar sāpēm, ar nelabumu vai tamlīdzīgi. Tas tad ir gadījums, kad sajūtu-gribas būtība ir pareizā veidā sasaistīta ar fizisko ķermeni un ēterķermeni. Bet, ja kaut kādā veidā cilvēka fiziskais ķermenis vai arī ēteriskais ķermenis ir tālejoši deformēti, tad kāda orgāna, kādas iekšējās daļas saslimšanas dēļ garīgi-dvēseliskais, cilvēka sajūtu-gribas būtība ienirst animālistiskajā, fiziskajā dabā dziļāk nekā tas notiek pie normālas apziņas, kur kā atspoguļojumā tiek atmestas atpakaļ tikai atmiņas. Cilvēks ar veselīgiem orgāniem ienirst savā fiziskajā ķermenī tikai līdz zināmai pakāpei. Bet ja orgāni ir kaut kā slimi – bieži tikai viens orgāns ir slim – tad cilvēks ar savu garīgi-dvēselisko būtību, kad saslimšana pieņem atbilstošo formu, ienirst ne tikai līdz sāpju sajūtai, bet gan nonirst vēl dziļāk. Viņš ar savu garīgi-dvēselisko būtību sasaistās ar organismu. Kamēr parasti cilvēks ar savu sajūtu-gribas būtību ir saistīts tikai ar savām maņām un savu nervu sistēmu, tad tagad viņš tiek sasaistīts ar zemākajiem dzīvnieciskajiem orgāniem un veģetatīvajiem orgāniem un līdz ar to nonāk nebrīvu halucināciju, vīziju stāvoklī un pārdzīvojumos. Redzams, ka halucinācijas vīzijas, tāpat kā pārējie šādi stāvokļi ir pilnībā saistīti ar cilvēka fizisko un ēterisko ķermeni, ka tie tātad var attēlot tikai pārdzīvojumus, kas pazūd līdz ar cilvēka nāvi, kuri nevar neko izskaidrot par pārvērtēto pasauli, kurā cilvēks atradīsies starp nāvi un jaunu piedzimšanu. Viens gan ir pareizi un to apstiprina izmeklējumi, ka ir arī iespējams, ka cilvēks mediālā stāvoklī var uztvert kaut ko domu viedīgu ar noteiktu nozīmi, tā ka dažreiz var tikai pabrīnīties par to, kādas cilvēkam pie parastās apziņas neiespējamās, ģeniālas idejas rodas tādā transā, tātad arī sava veida hipnotiskā stāvoklī.

Bet vai tas runā pretī tikko pateiktajam? Tas nerunā pretī tā iemesla dēļ, ka ne tikai fiziskais ķermenis var darboties telpā bez fiziskas starpniecības minētajā veidā, bet arī veidojošo spēku ķermenis. Un tādēļ gadās, ka pat pilnīgi normāli cilvēki, bet tādi cilvēki, kam ir zināmas ģeniālas iezīmes, rada sevī idejas, fantāzijas, kas neizsmel sevī veidojošo spēku ķermenī, bet gan pārsniedz normālo cilvēka dzīvi, ir pāri cilvēkam, zināmā mērā pārsniedz viņa ādu un darbojas vispārējā pasaules ēterā, kuru mēs iepazīsim nākamajā lekcijā.

Noteikti var runāt par to, ka vispārējā pasaules ēterā turpina rezonēt tas, kas, piemēram, kā mākslinieciska ideja pārsniedz normālo cilvēka dzīvi – ja drīkstu tā teikt – apsteidz cilvēciski izjusto un veidoto. Ir tādas apkārt spindzošas domas. Un tieši tas, kurš ar meditāciju, ar tiem gribas vingrinājumiem, par kuriem es runāju vakar un iepriekšējās dienās, ir tam sagatavojies, tas zina, ka cilvēks pasaulē paveic ne tikai to, ko viņš paveic ar saviem fiziskajiem darbiem. Viņš zina, ka domas, idejas, kas nav nepieciešamas individuālās dzīves uzturēšanai – tam ir nepieciešamas domas, kuras tad pārveidojas par augšanas spēkiem – nonāk vispārējā pasaules ēterā. Un, ja cilvēka ēteriskais ķermenis ir sava veida patoloģiskā stāvoklī, ir deformēts vai novests transa stāvoklī, tad gan tas, kas normālā stāvoklī cilvēkā neiekļūst, apkārt spindzošā

domu pasaule ielaužas tieši no garīgā un dvēseliskā visvairāk atrautajā cilvēkā, kurš kalpo kā mēdijs. Un ja nu, piemēram, kāds cilvēks, kurš ir nomiris, caur kaut ko ir nodevis vispārējam pasaules ēteram šādas domas, un tad tās parādās caur kādu mēdiju, tad var šķist, ka patiešām tiekot uztvertas domas, kāda mirušā tagadējās domas, kamēr īstenībā tiek uztvertas tikai bijušo domu atbalsis, kuras mirušais ir izstarojis vēl pirms savas nāves.

Tas ir tas, ko vienmēr ir jāpatur prātā veselīgai garazinātniskajai kritikai: vai ir darīšana ar domu atskaņām, vai tomēr patiešām ar to, ka tiek attīstīti pārjutekliski spēki, notiek iekļūšana pārjutekliskajā pasaulē, kurai cilvēks pieder pēc nāves un pirms piedzimšanas. Ja ir darīšana ar telepātiju, tad tas nav nekas cits, kā ēteriska domu nodošana, izslēdzot maņas. Ja ir darīšana ar telekinēzi, tad tur ar uzturu vai cita veida fizisku matēriju izmainītā fiziskā ķermenī tiek ierosināti spēki, kas var iedarboties cauri telpai bez fiziskas starpniecības. Cilvēks taču ir sastāvošs no tikai apmēram desmit procentiem cietās daļas, par deviņdesmit procentiem viņš ir šķidrums kolona, bet cilvēks sastāv arī no smalkākām matērijām, līdz pat ēteriskajām matērijām. Un ar tām matērijām, kuras viņš noteiktā veidā izstaro, viņš var, it īpaši, kad, kā jau norādīju, dēļ slimiem orgāniem, dēļ patoloģiskiem stāvokļiem, ir pārāk dziļi iegremdējies savā dzīvnieciskajā dabā ar savu garīgi-dvēselisko būtību, nodot savas domas izstarojumiem. Tad arī izceļas teleplastika. Tad viņš var formēt to, ko izstaro kā smalki materiālo, un šis caur domām saformētais var arī gaiši iemirdzēties. Rodas tādas plastiskas formas, kādas bez blēdīšanās vai maldināšanas ir attēlotas vienmēr zinātniski ieturētajos *Šrencka-Notcinga* vai tamlīdzīgos darbos. Bet tur nekad nav darīšana ne ar ko citu, kā tikai ar cilvēka pēc nāves iznikstošās būtības daļas iedarbībām. Tur nav darīšana ne ar ko, kas patiešām ievestu pārjutekliskajā pasaulē. Šajā īstajā pārjutekliskajā pasaulē cilvēks tiek ievadīts tikai, kad ar ļoti sistemātisku normālo dvēseles spēju attīstīšanu un šādā veidā iemācoties saglabāt parasto apziņu novērošanai ārpus sava ķermeņa ar savu jutu-gribas būtību un līdz ar to saskata sava fiziskā un ēteriskā ķermeņa pagātnē to, kas tur ir iestarojis pāri no garīgās pasaules un kas veidojoši iesniedzas fiziskajā un ēteriskajā matērijā. Un tā kā tālāk esošo, es gribētu teikt, vispirms ierauga precīzāk un tikai pēc tam pakāpeniski to, kas ir tuvāk, tad tur ieskatās līdz robežai, līdz tam punktam, kur ir iepriekšējās dzīves nāves mirklis. Tādēļ arī var tā, kā es to esmu izdarījis savā grāmatā «Teozofija», to, ko cilvēks pārdzīvo pēc nāves, aprakstīt no preeksistences dzīves novērojumiem. Tad patiešām apraksta perspektīvu, es gribētu teikt, apgrieztā virzienā, kāda tā tad paveras. Un tā tad viss, ko es esmu aprakstījis par cilvēka stāvokļiem pēc nāves, ir pilnībā aprakstīts uz to skatījumu pamata, kas ir sasniegti tādā veidā, kā es to esmu attēlojis vakar un vēlreiz arī šodien.

Var teikt: cilvēks nevar uzzināt par augstākajām pasaulēm neko, kā tikai to, ko viņš pats vispirms ir attīstījis nopietnā izziņas cīņā. Ar domu stiprināšanu, kā es to vakar raksturoju, ir jāiegūst iespēja apzinātā stāvoklī iziet ārpus sava ķermeņa un tad palūkoties uz miesisko. To var sasniegt tikai ar šo domu stiprināšanu. Bet ir jāmacās atšķirt: kas nāk no iepriekšējās dzīves, tas ir novērojams. Tas, kas būs nākotnē, tas parādās kā iekšējs pārdzīvojums. Tādēļ – lai cik trūcīgi būtu šie iekšējie pārdzīvojumi attiecībā pret to, kas paveras kā varens pārjuteklisks tablo no preeksistences dzīves – iepriekšējā dzīve patiešām var būt izveidotas zinātnes saturs. Bet tas, ko cilvēks uzzina par savu nākotni, ļoti stipri būs atkarīgs no tā, kā viņš spēs kļūt spēcīgāks savā mūžīgajā sajūtu un gribas būtībā ārpus sava ķermeņa. Un arī šo sajūtu un gribas būtību jūs jau varat novērot tās attīstībā fiziskās šīs dzīves laikā un nobriešanu augstākam stāvoklim pēc nāves. Ja šādus novērojumus iekārto tā, ka to, kas parasti iemiegot neapzināti iziet ārā no cilvēka ķermeņa, novēro vairāk jaunības esamības stāvoklī un tad vecākas esamības stāvoklī, tad parādās atšķirības. Tas, kas iziet ārā no fiziskā ķermeņa kā sajūtu un gribas būtība jaunākam cilvēkam, tas satur vairāk domājošo. Parādās, ka viņā neapzināti turpina rezonēt tas, kas slēpjas cilvēkā kā domveidīgais. Kad cilvēks kļūst vecāks, tad viņš caur miega vārtiem ārējā pasaulē vairs neiznes līdzī tik daudz domveidīgā no fiziskā

ķermeņa, bet gan vairāk to, kas ir viņa rakstura spēkos, viņa attīstīto gribas impulsu spēkos. Tādēļ var sacīt: savā garīgi-dvēseliskajā būtībā cilvēks no vairāk domu saturu nesošas būtnes šīs zemes dzīvē caur dažādiem pārdzīvojumiem attīstās par tādu būtni, kas garīgi-dvēseliskajā vairāk uzrāda cilvēka rakstura veidojuma atskaņas. Caur miega vārtiem īstenībā būtiskajā neiziet ar savām domām. Domas iemiegot atstāj aiz sevis, tās atmirdz fiziskajā ķermenī. Arī domas, kas bija apgarotas šīs zemes dzīvē starp piedzimšanu un nāvi, atstāj aiz sevis. Tās mācās iepazīt kā pasaules ārējo domu spēku; vēlāk pēc nāves tās iepazīst kā ārpasauli. Caur miega vārtiem iziet galvenokārt ar to, kas ir kļuvis par cilvēka raksturu, kas ir kļuvis par iekšēju morālu veidojumu. Un katru fāzi, kuru grib patiešām pareizi interpretēt tajā iepriekšējās dzīves perspektīvā, ir jāizcīna izziņai, attīstot normālos dvēseles spēkus.

Es jums to jau skaidroju iepriekšējā lekcijā: kad cilvēks caur meditāciju, domu koncentrēšanu tā pastiprina domāšanu, domu dzīvi, ka var šajās domās dzīvot tā, kā parasti tikai maņu tēlos, kad iekšējā domu dzīve kļūst tik spēcīga, tik dzīvīga, tik intensīva, kāda parasti ir tikai dvēseliskā dzīve, tad pievēršot to maņu iespaidiem, cilvēks nonāk līdz imaginatīvajai izziņai. Un ar šo līdz tēlainībai pastiprināto iekšējo domu dzīvi cilvēks savā priekšā ierauga nevis atmiņu tablo par jau pagājušo, par līdz šim pārdzīvojumu punktam sniedzošos šīs zemes dzīvi, bet gan pārskata, ko visu šajā fiziskajā šīs zemes organismā ir ieorganizējis veidojošo spēku ķermenis. Šajā varenajā tablo viņš kā pirmo pārjuteklisko pieredzi atskatās uz pats savu no bērnības līdz šim punktam pagājušo šīs zemes dzīvi.

Es to jau pieminēju iepriekšējās lekcijās, kas šis tablo, kuru cilvēks piedzīvo, kaut kur līdzinās tam, par ko mūsdienās runā arī pilnīgi nopietni dabas pētnieki, jo tas ir pietiekami izpētīts, ka tāds parādās, kad cilvēks nonāk tuvu nāves draudiem, no kuriem izklūst tikai ar milzīgām pūlēm. Piemēram, kad cilvēks ir tuvu noslīkšanai, viņš var tādā lielā tablo piedzīvot arī to, kas tur ir ēteriskais, laicīgais veidojošo spēku ķermenis: tas tiek pārskatīts. Tas pats tiek pārskatīts pārjutekliskajā izziņā, un tas pats parādās pirmajā pārdzīvojumā pēc nāves pareizā perspektīvas interpretācijā, kuru es jums attēloju par preeksistentu dzīvi. Tur ierauga: kad cilvēks iziet caur nāves vārtiem, viņš uz ļoti īsu laiku, mērot laiku tikai dienās – apmēram tik ilgi, cik ilgi viņš atbilstoši savai organizācijai vai izturēt palikt bez miega vairākas dienas – uztver sava veida tablo, kas ļauj viņam kā domu saaudumā, bet tas ir tēlainis, pārskatīt viņa pēdējo Zemes dzīvi. Šādu pārskatu par Zemes dzīvi iegūst uz īsu laiku, kad cilvēks ir izgājis caur nāves vārtiem. Man gribētos teikt: bez sajūtu un gribas daļas, tas ir tikai tīrs sava veida pasīvs pārskats par šo Zemes dzīvi, un tajā veidā, kā es to esmu attēlojis, šo pirmo stāvokli pēc nāves mācās iepazīt. Tas vispirms ir jāiepazīst ar pārjuteklisko izziņu, caur meditāciju, koncentrēšanos un tā tālāk. Tomēr, ja vēlas pareizi interpretēt šo iepriekšējās Zemes dzīves tablo dzīvē pēc nāves, tad ir nepieciešami vēl cita veida vingrinājumi.

Cilvēks savā Zemes dzīvē un arī pierastajā zinātnē ar savām domām, ar savām sajūtām, arī ar saviem jūtu un gribas impulsiem parasti pasīvi ļaujas ārējai pasaulei. Viņš iet uz priekšu līdz ar ārējo pasauli. Viņš piedzīvo vakardienu, tam vēlāk pievienojas šodiena un tad vēlākā laikā rītdiena. Un tas, ko cilvēks attīsta kā iekšējus domu, sajūtu un gribas atspoguļojumus dvēseliskajā dzīvē, tas arī kā nepārtraukti dabiski pārdzīvojumi pieslēdzas ārējai laika gaitai. Tas, es teiktu, sniedz zināmu atbalstu parastajai domāšanai un arī parastajām sajūtām. Bet šādā veidā, pasīvi ļaujoties ārējai laika gaitai, nevar pastiprināt cilvēka domāšanu līdz tai pakāpei, kāda nepieciešama pārjutekliskiem pētījumiem. Ir jāizpilda vēl citi vingrinājumi: ir jāmēģina iemācīties, ja drīkstu tā izteikties, domāt atpakaļgaitā. Tas ir, kad diena ir pagājusi, var – nevis domās, arī ne ar kritiku, bet gan tēlos, it kā vēlreiz skatītu to, kas ir redzēts dienas gaitā – kā fantāzijā ļaut visam aizslīdēt dvēseles priekšā, bet no vakara līdz rītam, tas ir, pretējā secībā. Ir jāiegūst zināma prakse šādos atpakaļejošos-tēlainos priekšstatos. Jo ir salīdzinoši viegli atpakaļgaitā iztēloties lielākas daļas, bet ilgu laiku prasa tas, lai iemācītos

iztēloties atpakaļgaitā patiešām, man gribētos teikt, atomistiski mazus soliņus, patiešām apgrieztā tā iztēloties dzīves gaitu dienas laikā. Pēc tam var pāriet uz citiem vingrinājumiem, iespējams, balstoties tajā, ka atšķetina kādu drāmu no piektā cēliena atpakaļ uz pirmo cēlienu, iekšēji izjūtot melodijas no atpakaļ uz priekšu, dzirdot tās zināmā mērā garīgi-dvēseliski. Un tad var nonākt līdz tam, lai visas dzīves atmiņas – un tas ir kaut kas cits nekā iepriekš minētais tablo – uztvertu tā, ka patiešām savu dzīvi no tagadējā punkta, atceroties, kas viss ir ticis piedzīvots, uzbūvē dvēseles priekšā apgrieztā veidā un tēlaini-imaginatīvi. Veicot šādus vingrinājumus, domāšana tiek atraisīta no ārējās laika gaitas. Ieradumam, kas ir dziļi iesakņojies – ar domāšanu, ar sajūtām, ar jūtām sekot ārējai laika plūsmai, šim ieradumam ir jātiek pārvarētam. Un pateicoties spēcīgai atpakaļejošai domāšanai cilvēkam rodas iespēja izmantot daudz lielāku, spēcīgāku domāšanas spēku, nekā tas ir vajadzīgs tikai pašīvajai domāšanai. Tieši ar šo atpakaļejošo domāšanu domāšanas spēks tiek būtiski pastiprināts.

Un tad tiek atklāts kaut kas, kas parastajai apziņai, parastajai izziņai noteikti izklausās paradoksāli. Bet tieši tāpat, kā ar laikā aizplūstošajiem priekšstatiem cilvēks skata ar maņām uztveramo pasauli, tā pakāpeniski sāk skatīt garīgo pasauli, ja domāšana šajā veidā ir atraisīta no saistības ar ārējo laika plūdumu. Un līdz ar to tiek iegūta vēl viena prasme. Tā dod cilvēkam iespēju novērot tālākos pārdzīvojumus, un no tās perspektīvas, kuru es attēloju, pareizi interpretēt to, kas pieslēdzas tam dzīves tablo, kuru piedzīvo dažas dienas pēc nāves. Tad skata, kā cilvēks pēc savas dzīves tablo, tikai atpakaļgaitā savos pārdzīvojumos, ļoti reāli tēlaini vēlreiz piedzīvo savu dzīvi. Cilvēks zināmā mērā izdzīvo dvēselisko pasauli pirms garīgās pasaules. Un viņš krietni ātrāk nekā ir dzīvojis starp piedzimšanu un nāvi, pēc nāves izdzīvo to atpakaļ no nāves līdz piedzimšanai. Viņš atpakaļgaitā izskrien cauri šai dzīvei. Iespēju to saprast iemanto ar minētajiem atpakaļejošās domāšanas vingrinājumiem. Un tad iegūst priekšstatu par to, kā cilvēks šajā atpakaļejošajā dvēseliskajā dzīvē pēc nāves pārdzīvo visu to, ko viņš ir izdzīvojis te Zemes dzīvē fiziskajā ķermenī. Tikai tagad viņš to izdzīvo dvēseliski, un var skatīt visu, ar ko ir morāli ierobežojis savu progresu, savu attīstību. Viņš tieši šajā atpakaļejošajā laikā var iegūt pārskatu par to, kas viņam tagad no augstāka skatpunkta ir jāvēlas citādāk savai dzīvei. Viņš var ieraudzīt, kā morālu defektu ietekmē ir ticis aizturēts savā pilnībā. Bet, tā kā viņš tagad to visu piedzīvo ļoti dzīvīgi, tās nepaliek tikai domas. Dvēseliskajā dzīvē, kas šādā veidā rit atpakaļgaitā, man gribētos teikt, atpakaļgaitas dvēseliskā dzīvē doma attīstās, nepaliek abstrakta, jo abstraktās domas ir pamestas nāvē, te tās attīstās kā domu spēks. Un tas attīstās kā impulss kādā nākamajā Zemes dzīvē – kaut kādā veidā atkal izlabot to, kaut kādā veidā piedzīvot pretējus faktus tam, kas tagad zināmā mērā nostājas dvēseles priekšā. Dvēselē attīstās kaut kas, kas nākamajā Zemes dzīvē parādās kā zemapzinātas ilgas tiekties dzīvē pēc tā vai tā. Tieši šajā atpakaļejošajā dzīvē visam, kas ir piedzīvots Zemes dzīvē, attīstās ilgas nākamajā Zemes dzīvē piedzīvot atbilstošu faktu, kas izlīdzinātu iepriekšējo. Un tā šajā atpakaļejošajā attīstībā piedzīvo iedīgli tam, ko neapzināti iznes cauri nākamajai piedzimšanai un kas var tikt attēlots apmēram sekojošā veidā.

Tas parasti izvairās no ikdienas apziņas, bet tomēr dzīvo cilvēkā. Bet novēro, pietiek tikai ar veselīgo cilvēka saprātu, kaut ko, kas tomēr sniedz pārliecību pārjutekliskajiem pētījumiem: kā nonāk līdz kāda svarīgam, izšķirošam dzīves faktam.

Pieņemsim, ka vienā Zemes dzīvē mēs trīsdesmit, trīsdesmit piecu gadu vecumā sastopam citu Zemes cilvēku, kurā mēs – es izvēlēšos ļoti izšķirošu notikumu – rodam dzīvesbiedru, ar kuru gribam pavadīt kopā visu atlikušo dzīvi, un mēs saprotam, ka pastāv dvēseļu saskaņa. Ārēji materiālistiski domājošs cilvēks to sauc par sagādīšanos. Bet dziļāki gari – un tādu ir pietiekami daudz, un to var pierādīt vēsturiski – ir par to nedaudz padomājuši: ja no šī notikuma, kas ir tik izšķirošs, atskatās atpakaļ dzīvē uz to, kas bija pirms un vēl pirms tam, un vēl senāk pirms tam, tad dzīves plānojums, kas noveda pie šī notikuma, sāk izskatīties ļoti

ieplānots. Un tā dažreiz to, ko mēs savā dzīvē piedzīvojam kā faktu, kas iejaucas mūsu dzīvē, mēs atklājam kā organisku noslēgumu tam, kas izskatās kā plāns. Ja šāds plāns iesākumā tiek uzkonstruēts hipotētiski, un tad šo hipotētiski konstruēto, līdz pat piedzimšanai konstruēto, izprot ar to, ko es attēloju kā meditāciju, atpakaļejošo domāšanu, gribas attīstīšanu, tad tomēr var nonākt pie tā, lai teiktu: tas, ko tu tur hipotētiski bijī uzkonstruējis, dažreiz patiešām var būt tikai fantāzija, bet tas nav vienmēr tā. Drīzāk attiecībā uz izšķirošiem faktiem dzīvē ar vislielāko nozīmi parādās, ka cilvēks jau kopš dzimšanas nes sevī zemapzinātais ilgās, un šo ilgu dēļ, kas atbilstošos dzīves posmos var atklāties ļoti atšķirīgi, viņš sper pirmo soli, sper otru soli, visus soļus, kas viņu galu galā noved pie notikuma, ko viņš kā iedīgļi ir iedomājies sevī tajā atpakaļejošajā dzīvē pēc nāves, un ko tagad kā nenoteiktas ilgās ir nesis cauri jaunajai Zemes dzīvei, tā ka mēs neapzinātā veidā veidojam paši savu likteni. Šādā veidā mēs nonākam līdz tam, lai atzītu to, ko mēs Zemes dzīvē atklājam kā likteni, vai kā tas tika saukts senajā, instinktīvajā Austrumu gaišredzīgajā gudrībā: karma. Šo likteni, no kā ir atkarīga visa mūsu laime un nelaime, mūsu prieki un ciešanas šajā dzīvē, mēs mācāmies pazīt saskatot savas vienu otrai sekojošās Zemes dzīves.

Tad cilvēki, dabiski, ļoti drīz sliecas teikt: jā, un kā tad ir ar brīvību? Tad taču cilvēku virza un vada liktenis! Kā tad tas saskan ar cilvēka brīvību? – Jā, līdz likteņa jautājuma risinājumam cilvēks faktiski nonāk tikai, ja ir nopietni pievērsies brīvības problēmai. Un atļaujiet man šajā vietā, jo tam noteikti ir objektīva nozīme, atkal iekļaut kaut ko personisku. Iepriekšējā gadsimta deviņdesmitajos gados es uzrakstīju savu «Brīvības filozofiju». Šai «Brīvības filozofijai» bija uzdevums apliecināt tieši brīvības pārdzīvojumu, brīvības faktu. Es mēģināju no tā, ko cilvēks pārdzīvo, raksturot brīvības apziņu kā absolūti drošu. Un tā tas, ko es mēģināju vēlāk attēlot kā daļēju likteņa jautājuma risinājumu, kā es to tagad ieskicēju, ir domāts pilnīgā harmonijā ar to, ko es esmu attēlojis kā cilvēka brīvību. Bet, kurš studē šo grāmatu, manu «Brīvības filozofiju», tomēr atklās, ka es biju spiests iesākumā runāt nevis par gribas brīvību, bet gan par brīvību tajā, kas tiek pārdzīvots domās, proti, no maņām brīvajās domās, tīrajā domāšanā, bet tajās domās, kas uznirst cilvēka dvēselē apzināti kā tikumisks, kā morāls ideāls, un kas sasniedz to spēku, ka var motivējoši iedarboties uz cilvēka gribu. Mēs varam runāt par cilvēka brīvību, ja runājam par tām cilvēka darbībām, kas notiek no brīvas domāšanas, kur cilvēks ar morālu pašaudzināšanu nonāk līdz tam, ka viņu uz rīcību nepamudina instinkti, dziņas, emocijas, temperaments, bet gan tikai dziļa mīlestība uz kādu rīcību. Šajā dziļajā mīlestībā par rīcību var attīstīties tas, kas ceļas no tīri tikumiskās domāšanas ideālā spēka. Tā tad ir patiešām brīva rīcība.

Tieši caur garazinātņi tad nonāk pie tā, ka domāšana kā tāda, tā domāšana, kas ir pamatā tikumiski brīvai rīcībai, miega stāvoklī paliek atspoguļošajā fiziskajā ķermenī, ka tas tāpat ir kaut kas tāds, ko cilvēks piedzīvo starp piedzimšanu un nāvi, kas jau tikai ar šo brīvības impulsa iekļaušanu vien padara Zemes dzīvi vērtīgu, ja tā arī jau citādi nebūtu bezgalīgi vērtīga. Par to mums vēl būs jārunā nākamajās lekcijās. Cilvēks kļūst brīvs vienā fiziskajā dzīvē, kad viņš attīsta domu kā tādu, kur doma zaudē savu veidojošo spēku, kāds tai vēl ir ēterķermenī, kad tā ir attīstīta kā tīra doma dzīvē esošajā apziņā. Tādēļ es biju spiests toreiz deviņdesmito gadu sākumā uzdrošināties šajā «Brīvības filozofijā» attēlot kaut ko ļoti drosmīgu. Man bija jāattēlo morālie impulsi kā tikumiskie ideāli un jāsaka: tie cilvēkam nerodas no fiziskās pasaules, tie cilvēkam nepiemīt no dabas, tie cilvēkam rodas no intuīcijas. Un es toreiz runāju par «morālo fantāziju». Un kāpēc? Es toreiz savā «Brīvības filozofijā» pateicu: cilvēkā tikumiskie motīvi, bet iesākumā tikai kā tēli, ieplūst no garīgās pasaules. Viņš tos saņem kā intuīciju no garīgās pasaules.

Bet šādā veidā, es teiktu, cilvēks nonāk pie otra pola tam, ko piedzīvo šeit, fiziskajā pasaulē. Ja ar veselo cilvēka saprātu un zinātnisku izglītību ieskatās dabiskajā esamības pasaulē, tad

visur atklājas nepieciešamība. Ja ieskatās morālo impulsu pasaulē, tad atklāj brīvību, bet iesākumā brīvību tikai domās, tīrajā domāšanā, domājošajā intuīcijā. Un iesākumā nezina, kā spēki pāriet gribā, jo šo tikumisko intuīciju redz neapzināti. No vienas puses, cilvēkam ir daba, kurai viņš pieder, kurā rīkojas, un no otras puses ir tikumiskie pārdzīvojumi, un šīm tikumiskajām intuīcijām, ja iesākumā nav nekā cita kā tikai dabaszinātne, pazūd iespēja piešķirt šai tikumiskajai intuīcijai realitāti, pasauli radošus spēkus. Tad zināmā mērā piedzīvo dabu ar visu tās skarbo blīvumu, nepieciešamību. Piedzīvo arī brīvību, bet to piedzīvo smalki saaukstos, līdz tēlainībai novestos domu impulsos, par kuriem zina, jo tie nevar nākt no dabas, jo tie parādās brīvā darbībā, un to es liku manīt manā «Brīvības filozofijā», ka tā nāk no garīgās pasaules.

Bet tagad kaut kam ir jāiebīdās starp šīm intuīcijām, kas ir pilnīgi tēlainas, nereālas, kas kļūst reālas tikai tikumiskajā dzīvē, un starp to, kas mums ir kā priekšmetiskas zināšanas par dabas kārtību. Un tur iebīdās imaginācija un inspirācija, kas izceļas tādā veidā, kā es to esmu attēlojis. Un tad intuīcija arī kļūst par kaut ko citu. Tad zināmā mērā tas, kas kādam ir parādījies tikai tīrajā domāšanā, sablīvējas par garīgu realitāti. Tad ar šo pēc imaginācijas un inspirācijas no jauna sasniegto intuīciju mācās izzināt nevis savu tagadējo Es, bet gan to Es, kas iet cauri atkārtotām Zemes dzīvēm un kas nes mūsu likteni cauri šīm atkārtotajām Zemes dzīvēm tajā veidā, kā es to attēloju. Mēs esam nebrīvi, izdzīvojot atkārtotās Zemes dzīves līdz ar to esam izveidojuši savu likteni. Bet mēs vienmēr varam šajā likteņa saaudumā ieaukt brīvas darbības atsevišķajās Zemes dzīvēs. Tieši caur to, ka mēs tēlainās intuīcijās pārdzīvojam tikumiskos impulsus – nevis kā realitātes, bet gan kā kaut ko, ko mēs varam brīvi atzīt – mēs varam atsevišķajās Zemes dzīvēs likteņa saaudumā ieaukt brīvību. Un tā mēs ar to, ka tiekam likteņa nesti no vienas Zemes dzīves uz nākamo, neklūstam nebrīvāki, nekā mēs kļūtu, piemēram, ja ar kuģi ļautu sevi aizvest no Eiropas uz Ameriku. Tad ar lēmumu, ko mēs pieņemam šeit Eiropā, protams, esam noteikuši savu nākotni. Bet mēs katrā laikā esam noteiktās robežās brīvas būtnes un, kamēr esam tur pāri Amerikā, varam brīvi pārvietoties. Tā mēs nesam savu likteni no vienas Zemes dzīves uz nākamo Zemes dzīvi. Bet tajā faktu pasaulē, ko mēs tā pieredzam atkārtotajās Zemes dzīvēs, var tikt iekļauts tas, kas izplūst no brīvības katrā atsevišķā Zemes dzīvē.

Un tā tieši redz, ka tas, kurš cīnās ar brīvības problēmu, kurš redz brīvības problēmu atrisinātu, apskatot iesākumā tikai morālā fantāzijā aptveramās, bet no garīgās pasaules cilvēka fiziskajā pasaulē ietiecošās tikumiskās idejas, tas, ja viņš šajā veidā iemanto izpratni par brīvību, tieši ar to ir sagatavojies izpratnei par to liktenīgo, kas kā sava veida nepieciešamība iejaucas cilvēka dzīvē.

Kad cilvēks ir izlauzies līdz šai intuīcijai, kad ir sapratis, kā saaukt kopā likteni un brīvību, un līdz ar to ir turpinājis pastiprināt tos spēkus, ko jau bija ieguvis ar meditāciju, koncentrēšanos, atpakaļejošo domāšanu un tā tālāk, tad var uzlūkot, respektīvi, turpināt interpretēt arī to, kas atklājas perspektīvā. Kas tagad pieslēdzas šai atpakaļejošajai dzīvei, ir dzīve tīri garīgā jomā, kurā dodas pretī sekojošajai Zemes dzīvei. Un šajā garīgajā jomā piedzīvo, man gribētos teikt, apgrieztā veidā nekā te Zemes dzīvē. Te Zemes dzīvē visu piedzīvo tā, ka tas, kas ir mūsos, vispirms var tikt skatīts tikai tēlos. Ar parasto apziņu nepiedzīvo cilvēka iekšējo pasauli, bet gan ar nomoda apziņu piedzīvo ār pasauli. Zināmā mērā kā savu centrālo punktu redz apkārtējo telpu, telpisko sfēru, ār pasauli. Cilvēks ir sevī, ār pasaule ir ārpus viņa. Laikā starp nāvi un jaunu piedzimšanu uzskats ir tieši apgriezts pretēji: cilvēks izplūst tajā, kas te bija viņa ār pasaule. Viņš to, kas te bija viņa ār pasaule, sajūt kā savu iekšējo pasauli. Un to, kas viņam šeit ir aizslēgts, cilvēka iekšējo dabu, to viņš tad sajūt kā ār pasauli. Cilvēks ar savu iekšējo būtību dzīvē starp nāvi un jaunu piedzimšanu kļūst par pasauli un pasaule kļūst Es. Un cilvēka pārdzīvojot to, kas tagad ir augstāks nekā tas, kas te pasaulē ir mums visapkārt – jo

cilvēks ir radības kronis, viņš savā iekšējā būtībā nes augstāku jomu nekā ir apkārtējā pasaule – viņam tādā sevī ir vērtīgāka pasaule starp nāvi un jaunu piedzimšanu. Un ko viņš tā piedzīvo kā savu pasauli, kas īstenībā ir noslēpumainā pasaule cilvēka iekšējā būtībā, to viņš piedzīvo radoši. Viņš garīgajā pasaulē radoši piedzīvo spēkus kopībā ar augstākām garīgām būtnēm, kuras mūs aptver kā garīgi-dvēseliskus cilvēkus, tāpat kā te mūs kā fiziskus cilvēkus aptver trīs dabas valstības – dzīvnieki, augi un minerāli. Kopībā ar šīm garīgajām būtnēm izjūt spēkus, ar kuriem pamazām ne tikai darina savu likteni, sava likteņa dīgli, bet arī ar kuriem garīgi-dvēseliskajā pasaulē veido paraugu, bet reālu paraugu tai garīgi-dvēseliskajai būtni, kuru tad pēc noteikta laika pārņem ilgas to, kas iesākumā ir izveidots kā paraugs, bet dzīvīgs, dzīvīgi izveidots domu spēkā balstītā veidā, atkal iemiesot. Jo tam ir jānonāk saistībā ar fizisku ķermeni, tas savu pilnību atkal var sasniegt tikai fiziskā ķermenī, tādēļ šo garīgi-dvēselisko būtni pārņem tieksme, ilgas atkal iemiesoties šeit uz Zemes. Tas nāk no gara, kas kā mūsu pirms-dzimšanas jeb pirms-ieņemšanas eksistence sasaistās ar miesisko ķermeni. Un arī pareizu priekšstatu par to veidu, kā cilvēks kā fiziska būtne tiek ievēidots šeit uz Zemes – precīzāk mēs par to vēl pārrunāsim parīt – iegūst tikai tad, kad izprot, kā tas, kas veidojas mātes ķermenī, ir tikai kaut kas, kas uzņem sevī īsteno cilvēka būtību no kādas augstākas pasaules.

Dabaszinātnei ir noteikts sapnis, kas pastāv tajā, ka kādreiz izdosies pilnībā izpētīt šūnas, tajā skaitā arī vispilnīgākās šūnas, vairošanās šūnas, cilvēka embrija dīgļšūnas attiecībā uz to komplicēto ķīmisko sastāvu. Ar pavisam citiem līdzekļiem un pavisam no cita skatpunkta pie šīs problēmas ķeras garazinātne. Un tā nonāk pie tā, ka zināmā mērā var ieskicēt virzienu, kurā ir jātiek meklētam tam, kas mātes ķermenī izveidojas kā cilvēka embrija dīgļšūna. Tur nav darīšana ar komplicētu ķīmisku savienojumu, bet gan patiesībā ir darīšana ar matērijas haotisko veidošanos. Tas nav augsti komplicēts ķīmisks savienojums vai molekulu veidojums, bet gan haosa-tapšana, haotiska visa tā virpuļošana, kas ir izveidots kristāla, ķīmisku molekulu savstarpējā likumsakarībā. Matērija dīgļšūnā netiek saveidota augstākā likumsakarībā, bet gan nospiesta lejā haosā, un tur no atbilstošās matērijas, no haotiskas kļuvušas matērijas, veidojas tas, kas var uzņemt sevī lejā laižošos: no garīgajām pasaulēm nākošo pārjuteklisko cilvēku. Un tikai tad cilvēki apjēgs, kas tur veidojas kā fizisks cilvēks, kad fiziskie pētījumi nonāks līdz punktam, kurā varēs saskatīt, kā fiziskais cilvēka dīgļis tieši caur to, ka matērija atkal tiek novesta haosā, kļūst spējīgs uzņemt to, kas nāk lejā kā garīgi-dvēselisks dīgļis no pirms-eksistences. Tikai tā apjēdz, kā ieņemšanā un līdz piedzimšanai saistās tas, kas laižas lejā no garīgi dvēseliskajām pasaulēm, ar to, kas ir atmaterilizējies dīgļī, sākoties embrionālajai augšanai. Katrs, kurš jēgpilni apskata embrija veidošanos, jau no embrija fiziskā veidojuma var nolasīt to, ko es jums šodien esmu attēlojis, kamēr embrionālā attīstība vienmēr paliek noslēpums, ja to nespēj apskatīt šādā veidā.

Tomēr ja patiešām grib izzināt cilvēka būtību, tad pārjutekliskos pētījumos jātiek iegūtam tam, kas arī pieder pie cilvēka. Piemēram, es jau iepriekš pie izdevības esmu norādījis uz to, kā zemāko valstību zinātnē visur par muļķībām tiktu uzskatītas lietas, kuras cilvēka pētījumos uzskata kā gudrību. Pieņemiet, ka kāda priekšā ir magnētadata: tā ar vienu galu norāda uz ziemeļiem, ar otru uz dienvidiem. Nevienam cilvēkam neienāktu prātā sacīt: tikai šajā magnētadatā, tajā telpā, ko aizņem šīs magnēdatas matērija, ir tie spēki, kas norāda debespuses. – Pašu Zemi uzskata par lielu magnētu, kas iedarbojas uz katru atsevišķo magnētadatu un nosaka šo virzienu. Atsevišķā magnētadata tiek iekļauta visā Zemes organismā. Tāadā iesāk ar atsevišķo būtību, lai izzinātu visu lielo, aptverošo veselumu, arī lai izzinātu tā mijiedarbību ar atsevišķo būtību. Tikai attiecībā uz cilvēku, ar mikroskopu izsekojot dīgļšūnas attīstībai, tikai no tā, kas ir ieslēgts cilvēka ādā, grib izzināt, kas rada cilvēku. Nekad – tikpat maz kā magnēdatas virziens būtu izskaidrojums tikai no pašas adatas – nevarēs izprast, kas attīstās cilvēkā, ja cilvēku nesasaista ar visu pasauli, un ne tikai

ar telpisko pasauli, bet arī ar laika pasauli, ja neatskatās uz to, ko pārjutekliskā skatījumā attēlotajā veidā atklāj cilvēka pirms-eksistences būtība. To mācās izzināt kā to, ko savukārt, kad cilvēks atkal savu fizisko ķermeni šeit, redz izšķīstam savā ēterķermenī pasaules ēterā, un kas atkal iziet caur nāves vārtiem, lai no jauna dotos šāda cikla aprītē, bet turpmākai dzīves faktu izlīdzināšanai un augstākas pilnības sasniegšanai.

Tā cilvēks, ja apskata viņa būtību pašu par sevi, iesākumā iekļaujas pasaules attīstībā. Un, kas tagad pienāk klāt cilvēkam, viņam nonesot lejā savu garīgi-dvēselisko būtību, tas pieder pasaules attīstībai, tam ir jātiek iekļautam pasaules attīstībā, kuru apskatīsim parīt. Cilvēks kļūs izskaidrojams tikai tad, kad tas, kas šodien ir iztirzāts, vienlaikus tiks iekļauts tā tapšanā un būtībā, un plūdmā, tas ir visā pasaules attīstībā. Jo cilvēks var izzināt pasauli tikai izzinot pašam sevi. Un tas, kas ir pasaule, atspoguļojas Zemes dzīvē, cilvēks to izdzīvo pēc nāves un pirms piedzimšanas. No tās viņš ņem spēkus, ko viņš pats piedzimstot, jeb apaugļošanās mirklī, iekļauj savā fiziskajā ķermenī. Pasaule un cilvēks sader kopā ne tikai ārēji, bet arī iekšēji. Cilvēks nes sevī pasauli, pasaule kā kopums veido cilvēka būtību. Līdz ar to jautājums, kas te tika uzstādīts, šodien būs daļēji atbildēts. Pilna atbilde, ciktāl mūsu dienās zinātnei tas ir iespējams, tiks saņemta nākamajās lekcijās.

Noslēgumā es gribētu vēl pateikt tikai dažus vārdus. Man gribētos, lai patiešām tiktu izprasts, kā tas, ko sniedz garapētnieks, gan balstās noteiktu, parasti dvēselē neapzinātu spēku attīstīšanās, bet arī ka garapētnieks no antropozofiskā viedokļa rīkojas tā, ka viņš parastajās domās, kādas ir ierastas zinātnē, ietērpj to, ko viņam ir jāsniedz no saviem skatījumiem. Viņš visur ņem līdzī savas domas. Jo tām viņa pētījumos ir jāpavada viņu pie katras nošūpošanās, katras svārstības starp pārjuteklisko un maņu pasauli. Viņam nemitīgi kā kritiķim pašam sev ir jāstāv līdzās savai augstākajai būtībai, kurai paveras pārjutekliskie skatījumi. Tādēļ arī tas, kurš nav veicis tādas vingrinājumus, ja patiešām objektīvi paļaujas tikai uz veselo cilvēka saprātu, var domās pārbaudīt visu, ko pasniedz garapētnieks. Un tas īstenībā nav pareizi, ka to, ko pasniedz garapētnieks, varētu pārbaudīt tikai cits garapētnieks. Mūsu laikos tikai ir pārāk pierasts pie ar ārējo materialitāti, ar ārēji dabisko dabas secību saistītās domāšanas, un tad uzskata, ka garapētniekam neesot pierādījumu no šīs domāšanas. Bet kurš saprot visu lietu stāvokli kopumā, tas izprot, kādas ir attiecības starp parasto veselo cilvēka saprātu un metodiski izveidoto zinātnes saprātu, ārējo zinātni. Un kurš pie tā ņemas kritiski un savās domās, bet tikai pietiekami objektīvi, pārbauda visu to, ko stāsta garapētnieks, arī tad, ja viņam pašam nav savu skatījumu, var visu pārbaudīt. Garapētnieks visu sniedz tādā formā, lai viss šādā veidā varētu tikt pārbaudīts. Un kurš tad saka, ka garapētnieks stāstot tikai no saviem skatījumiem, bet tam neesot nekādu pierādījumu, tas līdzinās cilvēkam, kurš ir pieradis, ka viss, ko viņš atrod uz Zemes, stāvēt uz stingra pamata, un tad viņam, skaidrojot par Saules sistēmu, jautā: jā, uz ko tā balstās? Ka tā balstās pati sevī, ka nes sevi ar saviem pašas spēkiem, to viņš varbūt neaptver. Tādam cilvēkam, kurš jautā: uz ko balstās Saules sistēma? – līdzinās tas, kurš parastajā veidā pieprasa pierādījumus, un domā tādas pierādījumus, kādus var prasīt tikai ārējai maņu pasaulei, kur to, kas ir uztverts ar maņām, kas ir uzrādāms ar maņu sniegto, pieņem bez pierādījumiem.

Bet domāšana cilvēkam ir ne tikai tā dēļ. Domāšana var arī pacelties līdz tam, lai uzskatītu par pierādītu ne tikai ar veselo saprātu, ar maņu pieredzi balstīto, bet arī to, kas iekšēji kā garīga planētu sistēma zināmā mērā nes pati sevi. Ja jūs šādi aplūkosiet antropozofiskos garīgos pētījumus, pielietojot tiem to, ko sniedz šāda pašpietiekama, pašapliecinoša domāšana, tad jūs atradīsiet, ka garapētnieka izvirzītais ir tikpat iekšēji drošs pat bez tā sauktajiem ārējiem atbalstiem, kā planētu sistēma brīvi nes sevi pasaules telpā, un tikai tam, kas ir no zemes un smags, ir nepieciešams atbalsts. Bet ir jāpatur prātā, ka arī domāšanai ir jāklūst patiešām brīvai, jāklūst par to, kas var iekšēji nest pati sevi, ja ar veselo cilvēka saprātu grib tikt

pierādīts tas, kas garīgajiem pētījumiem ir sakāms par cilvēka būtību un par pasaules attīstības būtību. To, ka no šī punkta visu var pierādīt, es tagad, pēc diskusijas par cilvēka būtību, atļaušos iztīrīt šeit aizpārīt, nākamajā lekcijā par pasaules attīstības būtību.

V. PASAULES ATTĪSTĪBA ANTROPOZOFIJAS GAISMĀ

Kristiānija (Oslo), 1921. gada 1. decembris

No tiem apskatiem, kurus esmu atļāvis jums te sniegt, varētu būt kļuvis skaidrs, ka pirmām kārtām ar nolūku sasniegt reālas pārjutekliskās zināšanas runa ir par to, ka zināmā mērā ar vingrinājumiem, kā es tos esmu raksturojis, būtu jāatdala abas cilvēka dabas puses, kuras parasti neprecīzi apzīmē kā cilvēka iekšējo un cilvēka ārējo pusi. Gribētos norādīt uz to, ka cilvēks parastajā apziņas stāvoklī, kad runā par ārējo un iekšējo, precīzi to nenodala. Un tas veids, kā bija jāraksturo šīs cilvēka sajūtu un gribas būtības iziešana ārā miega stāvoklī, un kā tālāk bija jāraksturo apzināšanās pārjutekliskajā izziņā ārpus cilvēka ķermeņa, parādīs, ka tieši šajā pārjutekliskajā izziņā ir sasniedzama precīza atšķiršana tam, ko pie parastās apziņas īstenībā tikai nojautās apzīmē kā cilvēka ārējo un iekšējo būtību. Jāsaka, ka ar šo nodalīšanu cilvēka iekšējais kļūst par ārējo, un tas, ko cilvēks parasti uzrunā kā savu ārējo, tas kļūst par iekšējo.

Kas tad tur īstenībā notiek? Gribas un sajūtu veidīgā cilvēka būtība miega stāvoklī iziet ārā no tā, kas ir ticis nosaukts par cilvēka fizisko ķermeni un veidojošo spēku ķermeni jeb cilvēka ēterķermeni, un šī sajūtu-gribas veidīgā cilvēka būtība atskatās uz fizisko ķermeni un ēterķermeni kā uz kādu objektu. Tika parādīts, ka šajā atskatā viss domu saaudums tad arī parādās ārpus cilvēka iekšējās būtības. Tas, kas parastās apziņas stāvoklī mūs pilda kā mūsu domu pasaule, kurā atspoguļojas ār pasaule, tas iemiegot neseko cilvēka īstenajai iekšējai būtībai, tas kā faktiskie ēterķermeņa spēki paliek pie fiziskā ķermeņa. Šādā veidā mēs to esam varējuši uzskatīt par apjēdzamu – jo cilvēks parastajā nomoda stāvoklī, kā par to var viegli pārliecināties pašnovērojumā, visu laiku dzīvo savā domu pasaulē, – ka nomoda stāvoklī cilvēks nevar apzināties tieši to, kas miegā iziet ārā kā parastajai apziņai neapzinātais.

Tā ir neskaidra, krēslaina esība katra cilvēka būtībā, kas iemiegot iziet ārā no fiziskā ķermeņa un ēterķermeņa, un šo cilvēka iekšējo būtību iemācās pazīt tikai, kad to, man gribētos teikt, izgaismo un caursilda pārjutekliskā izziņa, kad šajā iekšējā pasaulē cilvēks kļūst tāpat apzināts, kā parasti jūtas apzināts fiziskajā ķermenī. Bet tad mācās arī saprast, kādēļ parastajā miegā turpina dzīvot neapzināti. Apzinātība parādās tikai tad, kad pamostoties ienirst atpakaļ fiziskajā un ēteriskajā ķermenī. Un līdz ar ieniršanu fiziskajā ķermenī sāk izmantot savas maņas, kas tad sasaista cilvēku ar ār pasauli. Sekas tam ir, ka pamostas maņu pasaule un līdz ar to cilvēks kļūst apzināts šajā maņu pasaulē.

Tāpat nonirst savā ēteriskajā jeb dzīvības ķermenī, tas ir, savā domu pasaulē, un kļūst apzināts domās. Tātad parastā apziņa balstās tajā, ka tā kā instrumentu izmanto savu fizisko ķermeni un izmanto, gribētos teikt, ēteriskā ķermeņa veidojošo spēku saaudumu. Parastajā dzīvē šī īstā cilvēka iekšējā būtība, kas ir noausta no jūtām un gribas, nav spējīga nonākt apziņā, jo tai nav nekādu orgānu. Veicot tos domāšanas un gribas vingrinājumus, par kuriem esmu runājis, dvēseliskais pats tiek aprīkots ar orgāniem. Dvēseliskais, kas iesākumā nenoteikti pastāv parastajā apziņā, tiek plastiski veidots, kā parasti maņām, domāšanas orgāniem plastiski tiek veidots mūsu fiziskais ķermenis un mūsu ēterķermenis. Tātad īstenā cilvēka dvēseliski-garīgā būtība tiek plastiski veidota. Un tādā pašā mērā, cik tā plastiski tiek izveidota, kādā tā zināmā mērā iegūst garīgi-dvēseliskus maņu orgānus – ja drīkst izmantot tādu paradoksālu izteikumu – ap šo cilvēka iekšējo būtību uznirst garīgi-dvēseliskā pasaule. Kas tātad parasti ir neskaidrā, krēslainā stāvoklī un tādēļ vispirms var uztvert tikai vienu pasauli, proti, maņu pasauli, kad izmanto fiziskos un ēteriskos orgānus, tas sāk iegūt plastiskumu, nonāk attiecībās ar pasauli, kura mūs arī parasti vienmēr ir aptvērusi, mums pašiem to nezinot, un kurā mēs dzīvojam,

pirms mēs, aizvakar aprakstītajā veidā, līdz ar piedzimšanu vai apaugļošanās mirkli ievācāmie fiziskajā pasaulē, kurā mēs arī atkal dzīvojam – jo mēs atzīstam to kā sev piederīgu un piedzimšanas un nāves neierobežotu – kad izejam pa nāves vārtiem. Bet ieējot dvēseliski-garīgajā pasaulē, gūst kādu noteiktu pieredzi: tur ir tā, ka šajā gara pasaulē nevar ienākt tādā pašā abstrakti-teorētiskā veidā, kādā var dzīvot jutekliskajā un saprāta jeb domu pasaulē. Jutekliskajā, maņu un prāta pasaulē mēs izmantojam domas, idejas, kuras mūs īstenībā kā tādas, man gribētos teikt, atstāj aukstus, vienaldzīgus. Katrs cilvēks, kurš kaut nedaudz pavēro pats sevi, taču zina, ka, kad viņš paceļas tīrās domāšanas jomā, kad viņš nododas ārējai maņu pasaulei bez īpašas intereses, bez īpašas sasaistīšanās ar kaut ko, īstenībā viņu gan ārējā maņu pasaule, kā arī ideju pasaule atstāj vienaldzīgu. To tikai ar atsevišķiem un īpašiem piemēriem no dzīves ir jāiepazīst, kā tas notiek. Vajag kādreiz salīdzināt, piemēram, kā ar pavisam citādākiem iekšējiem pārdzīvojumiem cilvēks parasti apskata savu dzimteni, nekā kādu viņam vienaldzīgu svešu apvidu. Tad varēs ieraudzīt, kā cilvēkam īpašas attieksmes dēļ ir jāiesaista savas jūtas un griba – kuras tieši tikai pamostoties nonirst fiziskajā pasaulē un no turienes iegūst saikni ar maņu pasauli un prāta pasauli – lai viņam rastos dzīvīga interese par apkārtējo pasauli. Ka mums pret zināmiem cilvēkiem, kurus mēs sastopam fiziskajā pasaulē, mūsu jūtas iekvēlojas mīlestībā, varbūt arī naidā, ka mēs nosliecamies aiz līdzjūtības kaut ko darīt viņu labā: tas viss vispirms prasa, lai mēs piesaistītu savas sajūtas, savas jūtas, visu, kas ir mūsu iekšējā būtība, tam, ko mēs sastopam ārējā fiziskajā pasaulē. Un cik ļoti cilvēks zina, kā ļoti izkalst viņa iekšējā dzīve, kad viņš paceļas jomās, kuras parasti sauc par blāvās, sausās domāšanas, teorētisko studiju jomām.

Vispirms tas, kas no iemigšanas līdz pamošanās brīdim kavējas neskaidrā, krēslainā stāvoklī, zināmā mērā ar iekšēju līdzpārdzīvojumu dienas nomoda laikā ir jāsasaista ar domām un maņu pārdzīvojumiem, lai rastos visa interešu par ārējo pasauli daudzveidība. Un tā mēs saprotam, kā dzīvē jūtas un griba tiek angažētas maņu pasaulei un domu pasaulei. Bet vārda pilnā nozīmē mēs to pieredzam tikai tad, kad ar pārjutekliskām zināšanām, brīvi no fiziskā ķermeņa un brīvi no ēteriskā ķermeņa, ārpus tiem, izjūtam to cilvēka jūtu- un gribas veidīgajā būtībā. Un tad parādās, ka runāt par pasauli ir jāsāk pavisam citādāk nekā runā parastajā dzīvē, ar parasto apziņu. Ir jāsāk to, ko parasti esam pieraduši zinātnē attēlot ar sausām idejām, ar dabas likumiem, kas teorētiski mūs gan interesē, bet iekšēji tomēr atstāj vienaldzīgus, cauraust ar zināmām vārdu niansēm, kas raksturo citādā veidā, nekā parasti ir mēģināts raksturot ārējo pasauli parastajā dzīvē. Ar šīm pārjutekliskajām atziņām iekšējie pārdzīvojumi kļūst būtiski intensīvāki. Tad daudz vairāk nekā parasti dzīvo līdzī ar ārējai pasaulei. Cilvēks nemaz nav spējīgs izziņā iekšējām idejām nodoties vienaldzīgi un auksti. Protams, tas pakļauj cilvēku pārmetumiem, ka zināms iekšējs siltums, kas modina sajūtas, un tas, ka, pamodina subjektīvo izpratni, falsificējot objektivitāti. Tikai šos pārmetumus izsaka vienīgi tie, kuri nezina šīs attiecības.

Tas, ko skatām pārjutekliskajā izziņā, maina to, ka runājam citādi par pārjuteklisko zināšanu objektiem. Tie nekļūst citādāki, tie nekļūst mazāk objektīvi, jo tie vienkārši ir objektīvi. Kad es apskatu kādu talantīgi uzgleznotu gleznu, tad tā nekļūst citādāka tādēļ, ka stāvu tās priekšā pilns uguns un entuziasma. Man vajadzētu būt īstam sausiņam, ja es ar mākslas izpratni stāvētu vienaldzīgs un sauss kādas Rafaela Madonnas vai Leonardo gleznas priekšā. Tāpat tas ir, kad pārjutekliskajā izziņā uznirst garīgās pasaules. Ko tās satur, tas neizmainās no tā, ka man ir jābūt spēcīgi iekšēji līdzdalīgi vairāk saistītam ar šīm pasaulēm, nekā parasti cilvēks ārējā pasaulē ir saistīts ar tās objektiem. Tieši tādēļ dažas lietas, kas tiek stāstītas no šo augstāko pasaulu izziņas, tiek izrunātas citādāk, nekā ir pierasts dzirdēt par lietām parastajā dzīvē. Bet tāpēc jau šī pasaule nekļūst mazāk objektīva. Varētu teikt tieši pretējo: subjektīvais, kas tad izlaužas no fiziskā un ēteriskā ķermeņa pats visos šajos pārdzīvojumos kļūst objektīvāks, pašai izziņai. Un tā tas, ko pieredz vispirms, izejot no sava fiziskā ķermeņa

un tagad apzināti piedzīvojot pašam savu iekšējo būtību, kamēr parasti tā ir tikusi izjosta tikai neapzināti – ir absolūtas vientulības sajūta. Parastajā apziņā nekad nav šāda pārdzīvojuma, ka – lai kas tur arī no viņa nebūtu pasaulē, kavējoties tikai šajā iekšējā būtībā – ka ir tik vientuļš, pilnīgi un galīgi atkarīgs pats no sevis attiecībā pret visu, kam kopš šī brīža ir jāveido dvēseliskais un garīgais saturs.

Tas, kas tikai kā atblāzma – un dažkārt jau pietiekami sāpīgi dažiem cilvēkiem – parādās fiziskajā pasaulē kā vientulības sajūta, tas neizmērojami kāpinās, kad šādā veidā ieiet pārjutekliskajā pasaulē. Bet tad ir jāatskatās atpakaļ uz to, kas kā garīgā vide parādās fiziskā un ēteriskā ķermeņa spogulī, kas ir atstāts aiz muguras. Tad cilvēks apzinās to pilnīgās vientulības sajūtu, vienīgi un tikai caur kuru var uzturēt savu Es šajā pasaulē. Citādi cilvēks izplūstu šajā garu pasaulē, ja tieši tā, kā šeit cilvēkam ir sava Es-sajūta savā ķermenī, sava ķermeņa sajūšanā, garīgajā pasaulē šī Es-sajūta netiktu izjosta kā vientulība. Šai vientulībai ir jāpateicas par Es uzturēšanu garīgajā pasaulē. Tad mācās pazīt šo garīgo pasauli kā to, kas mūs aptver. Bet arī zina, ka to var iepazīt tikai – kā maņu pasaulē redz ar acīm – ar iekšējām dvēseliski-garīgām acīm.

Tā ir arī tad, kad cilvēks – kā es gribu te turpmākajā izklāstā attēlot to, ko pateicu vakar – caur nāves vārtiem ejot pamet savu fizisko ķermeni un savu ēterisko ķermeni. Tā ir taisnība, ka fiziskais ķermenis tad tiek nodots zemes elementiem, ka ēteriskais ķermenis, kā es to esmu jau attēlojis, izplūst vispārējā pasaules ēterā. Bet tas, ko cilvēks ir iemācījies pazīt kā savu fizisko pasauli, tas ir, jūtoši, gribuši ir iemācījies pazīt, kurā viņš ir pārdzīvojis ar parasto apziņu laikā starp piedzimšanu un nāvi, tas cilvēkam paliek. Ar vielu pildītais fiziskais ķermenis, ētera cauraustais veidojošo spēku ķermenis, tie līdz ar nāvi tiek atmesti, bet tas, ko cilvēks tajos ir pieredzējis, tas paliek, turpinot atspoguļoties. No garīgās pasaules cauri nāvei, kam ir iziets cauri, atskatās atpakaļ uz iepriekšējo Zemes dzīvi. Un tieši tādēļ, ka pēc nāves cilvēka priekšā kā cieta pretestība, kurā viss atspoguļojas, ir šī iepriekšējā Zemes dzīve, līdz ar to visā gājumā cauri garīgi-dvēseliskajai pasaulei starp nāvi un jaunu piedzimšanu atspoguļojas tas viss, kas mūs aptver. Un tad tajā, ko šādā veidā pārdzīvo, visu redz uznirstam intensīvākā dzīvē, nekā tas ir iepazīts šeit fiziskajā pasaulē. Un kā garīgi-dvēseliska būtne vispirms ierauga visu to, ar ko ir izveidota zināma saikne saskaņā ar savu likteni, savu karmu šajā pasaulē. Cilvēki, kuri ir bijuši iemīļoti, uznirst tur kā dvēseles. Kas ir pārdzīvots kopā ar viņiem, parādās pārjutekliskā skatījumā.

Kurš iemanto garīgas, pārjutekliskas zināšanas, iemanto tēlainu skatījumu uz tām jau šeit fiziskajā pasaulē caur visu to, ko esmu attēlojis. Tam, kurš iet cauri nāves vārtiem parastajā veidā, arī ir šis skatījums, tomēr nedaudz mainīts attiecībā pret minēto skatījumu. No tā, kas šeit parādās kā atmestais, kā fiziskā ķermeņa un ēteriskā ķermeņa apvalks, uznirst viss, ar ko mēs liktenīgi vai citādi bijām saistīti Zemes dzīvē. Tīkmēr, kamēr tie, kurus mēs atstājam, vēl ir šeit uz Zemes, saikne ar viņiem ir grūtāka. Bet tad, kad viņi ir sekojuši mums brīvajā garīgi-dvēseliskajā dzīvē, uznirst arī būtība kopā ar visu to, ar ko kā cilvēkbūtne ap sevi esi sasaistījies. Tas – gribu izteikties ar parasti redzotajām apziņas vārdiem – ka cilvēki, ciktāl viņi ir pierādījušies kopā saderīgi šeit šajā fiziskajā pasaulē, atkal atrod viens otru garīgi-dvēseliskajā pasaulē pēc tam, kad ir izgājuši pa nāves vārtiem, tā pārjutekliskajai izziņai nav nekāda ticība, kas tiktu pieņemta tumšā nojautā, bet gan ir tikpat noteikti, kā noteikti ir fizikas vai ķīmijas rezultāti. Un tas jau ir tas, ko antropozofiskā garazinātne spēj pievienot tam, kas cilvēkiem jau ir tagadējā civilizācijā. Cilvēks mūsdienās jau ir pieradis noteiktā veidā sasniegt pārliecību tādā veidā, ka arvien vairāk un vairāk populāra kļūst zinātniskā apziņa. Viņš tiecas pēc tā, lai kaut ko uzzinātu par pārjutekliskajām pasaulēm vairs nevis senu nojautu formā, kādas tradicionāli ir saglabājušās ticības atziņas; tagad viņš ir vairāk pieradis un audzināts tai pārliecībai, kādu var piedāvāt ārējā pasaule. Antropozofiskā garazinātne grib pavērt ceļu uz

to, kas atrodas viņpus piedzimšanai un nāvei un piedāvāt par to tādu pašu pārliecību. Tā patiešām to var. Tikai tie, kuri veic ceļu, kuru esmu attēlojis, uz garīgajām pasaulēm, var turpināt tās zināšanas, ko esam ieguvuši fizikā un ķīmijā, līdz pat tām pasaulēm, kurās mēs ieejam, kad izejam cauri nāves vārtiem.

Tomēr ne viss mums parādās šajā veidā, kad mēs ārpus ķermeņa pārjutekliskajā izziņā atskatāmies atpakaļ uz šo ķermeni. Un kaut kas tur parādās īpaši noslēpumaini, mīklaini. Tas, kas tur parādās noslēpumaini, var vislabāk parādīt, ka antropozofiskā garazinātne tās lietas, ko uzņem savās atziņās, nebūt nepārtulko prozaiskā, sausā racionālistiskā. Tā ved cilvēku līdz skatīšanai, vai arī, nododot savas zināšanas, runā par kaut ko, kas var tikt skatīts. Bet pilna godbijība tā priekšā, kādus noslēpumus satur pasaule, ko pasaule satur tieši bijības vērtu, tā nevienam nezūd, kad viņš kā redzošais tiek aizvests tā priekšā, kas citādi paveras augstākais kā nenoteiktas nojautas. Un noslēpumainais, ko es ar to domāju, kas tur parādās, ko tad iepazīst, ir cilvēka attiecības ar Zemi, it īpaši, kādas ir cilvēka attiecības ar fiziski minerālo Zemi.

Es jau esmu no visdažādākajiem skatpunktiem attēlojis, kā ārpus mums, saistīts ar fizisko ķermeni, paliek mūsu domu saaudums, un bez tā, ko es tagad esmu attēlojis, kas atspoguļojas un kas mūs izziņas ceļā ved pie mūžīgā cilvēka būtības kodola, var izziņāt arī to, kāda ir šī spoguļa, kas tad tur ir mūsu priekšā, paša daba. Man gribētos teikt: tāpat kā fiziskajā pasaulē, kad stāvi spoguļa priekšā un redzi tajā visu pasauli kopā pats ar sevi, tā cilvēkam pārjutekliskajā izziņā parādās garīgā pasaule caur šo spoguļi. Bet tieši tāpat, kā fizisko spoguļi ar tā pārklājumu var arī aptaustīt, kā var to izpētīt tā būtībā, tāpat var izpētīt arī šo pārjutekliskā spoguļi, proti, mūsu fizisko un mūsu ēterisko ķermeni, kad cilvēks ar savu īsteno garīgi-dvēselisko būtību ir izlauzies ārpus tiem.

Un tur parādās, ka cilvēks savas Zemes dzīves laikā nemitīgi no ārpasaules savai augšanai, visai savai dzīvei uzņem šīs ārpasaules vielas. Mēs gan uzņemam vielas no dzīvnieku, no augu valstības, bet visas šīs vielas, kuras mēs uzņemam no dzīvnieku, no augu valstības, noteikti satur arī minerālās substances. Augi satur minerālvielas, jo augi ir veidoti no minerālvielām. Piemēram, kad mēs lietojam augu valsts pārtiku, mēs arī paši savu ķermeni tad veidojam no minerālajām substancēm. Un te nu parādās, mums atskatoties no ārpuses uz mūsu fizisko ķermeni, kāda īstenībā ir šo minerālo vielu, kuras mēs uzņemam, nozīme. Jo tas, ko ar parasto apziņu nevar viegli pat nojaust, tas tagad parādās skatījumā: kā valda domāšana. Mēs arī domāšanu esam atstājuši aiz muguras. Domas, gribētos teikt, turpina gailēt fiziskajā ķermenī, kuru mēs valkājam. Tātad tagad mēs varam domu iedarbību fiziskajā ķermenī redzēt no ārpuses kā objektīvu norisi. Un mēs redzam, ka domu iedarbība uz cilvēka fizisko ķermeni ir tā, ka fiziskās substances tiek izšķīdinātas, faktiski sava ziņā sabrūk par neko. Es zinu, ka tagad šķietami runāju pretī spēka (*enerģijas*) saglabāšanās likumam, tikai nav tik daudz laika, lai arī te varētu iztirzāt, kas parāda, ka manis sniegtais ir pilnīgā harmonijā ar šo likumu. Ņemot vērā lietas būtību, man ir jāizsakās nedaudz populārā veidā. Bet tas var būt saprotami, ka faktiski tam, kas tiek iekļauts cilvēkā kā tīri minerālisks, ko viņš nes sevī kā tīri minerālistisku, ka tam ir jābūt viņā, jo tam ir jātiek izšķīdinātam ar domām. Domas nevarētu pastāvēt – jo tas ir to pastāvēšanas nosacījums – ja tās, kā to saka arī agrākās, vairāk nojautu līmeņa garazinātnēs – neizšķīdinātu minerālās, zemes substances. Šī izšķīdināšana, zināmā mērā šī fizisko substanču sabrukšana, tas ir tas, kas ir domāšanas fiziskais starpnieks.

Tad mācās saprast, esot ar savu sajūtu un gribas veidīgo cilvēku, tātad ar īsteno cilvēcisko būtību, savā fiziskajā un savā ēteriskajā ķermenī un esot cauraustam ar domāšanu, ka šī domāšana norit caur to, ka nepārtraukti tiek iznīcināta minerālā, fiziskā substance. Tad mācās saprast, kā īstenībā norit mūsu parastā apziņa. Tā nenorit tādā veidā, ka mūsos valdītu augšanas spēki, kas attīstās pārējā organismā ar pārtikas uzņemšanas palīdzību. Tādā pašā

nozīmē, kā mūsos kļūst rosīgi augšanas spēki, domāšana tieši tiek apslāpēta. Cilvēkam pamostoties domāšanai, man gribētos teikt, ir jāsasniedz brīva darbošanās tajā, lai varētu izšķīdināt fizisko matēriju, izdalīt ārā no fiziskā ķermeņa. Un cilvēka nervu sistēma antropozofiskajai garazinātnei ir tieši tas orgāns, kurš viscaur ķermenī ir starpnieks minerāli-fiziskā izvadīšanai. Un tieši šajā minerāli-fiziskā atdalīšanā attīstās tā domāšana, kuru mēs parasti vienmēr nesam cauri pasaulei.

Jūs tātad redzat, ka caur antropozofisko garazinātņi iepazīst ne tikai mūžīgo, bet iepazīst arī to veidu, kā šis cilvēka mūžīgais darbojas fiziskajā ķermenī, kā, piemēram, domāšana tajā var būt tikai caur to, ka cilvēks arvien turpina un turpina sevī attīstīt minerālisko, tas ir, nedzīvo. Un tā mēs varam teikt: ja mēs šajā veidā iepazīstam cilvēku, tad mācāmies arī iepazīt nāvi vēl vienā citādākā veidā, nekā es to jau esmu attēlojis. Ar nāvi mēs parasti sastopamies kā ar dzīves noslēgumu, kā ar tādu momentu dzīvē, kas ir vienreizējs pārdzīvojums. Ja šādā veidā, es gribētu teikt, izgaismo cilvēka fizisko un ēterisko ķermeni, tad iepazīst lēni aizritošo nāvi, tas ir, minerāli-fiziskās substances atdalīšanu – un nomiršana jau nav nekas cits, kā visas minerāli-fiziskās substances nodalīšana uzreiz – mācās iepazīt nepārtraukti ilgstošo līķveidīgā atdalīšanu mūsos. Mācās atzīt, ka īstenībā cilvēks jau no piedzimšanas daļēji sāk vienmēr mirt, un tikai tad, kad mēs ar visu ķermeni izdarām to pašu, ko parasti mēs darām ar nervu sistēmu nelielā ķermeņa daļā visā dzīves laikā, tad mēs nomirstam.

Tātad mācāmies uzlūkot nāves momentu, izprotot nelielā mērogā domāšanas darbu cilvēka organismā. Un cilvēks visu laiku, kuru viņš izdzīvo pēc nāves, var atskatīties uz savu fizisko ķermeni tādēļ, ka pastāv sekojošais. Vienkārši padomājiet, kad parastajā dzīvē jums uzspīd, uzmirdz kāda doma, tad tam pamatā vienmēr fiziskajā ķermenī ir tas, ka, līdzīgi kā kādā sāls šķīdumā, kad tas tiek nogulsnēts, atdalās fiziskā matērija, tā jūsos atdalās fiziskā matērija. Par domas uzmirdzēšanu jūs zināmā mērā pateicieties šim saduļķojumam, šai fiziskās, minerālās substances nodalīšanai. Jums pametot fizisko ķermeni, salīdzinoši īsā laikā visam ķermenim sasummējas tas, kas jums ir nepārtrauktajā domu dzīvē. Tātad jūsu priekšā parādās tas, ka jūs nāvē it kā uzreiz redzat uzmirdzam to, kas tur ir lēnām kvēlojis, mirdzējis visā jūsu Zemes dzīvē no piedzimšanas līdz nāvei.

Un no šī varenā iespaيدا, domu dzīvei kā varenam zibens spērienam pārstarojot visu dvēseli, cilvēks saņem atmiņas par savu fizisko Zemes dzīvi. Fiziskais ķermenis var atkrist tikai uzreiz pavisam; ēterķermenis var pilnībā izšķīst vispārējā pasaules ēterā. Līdz ar to, ka ir saņemts šis varena, vienreizējais domu iespaids – matemātiķiem es teiktu: šis domāšanas integrālis, pretstatā domāšanas diferenciālim, no piedzimšanas līdz nāvei – līdz ar to, kaut arī ir atmests fiziskais un ēteriskais, visu laiku pēc nāves šī fiziskā Zemes dzīve ir katrā laikā kā atspoguļojums cilvēka priekšā, caur kuru parādās viss, ko tagad pārdzīvo, kad pakāpeniski parādās tās cilvēkbūtnes, ar kurām cilvēks bija liktenīgi saistīts mīlestībā vai naidā, kad uznirst tās garīgās būtnes, kuras ir tur garu pasaulē un kuras nenolaižas uz Zemes, kuru pulkā tad arī tagad nonāk. Garapētnieks to var mierīgi sacīt, jo viņš zina, ka nerunā par kaut kādiem maldu tēliem, bet gan zina, ka šīs lietas pārjutekliskajam skatījumam izriet kā tieši tāda pati realitāte, kad šis pārjutekliskais skatījums iestājas caur fiziskā un ēterķermeņa orgānu, kurš tagad ir ārpusē, viņš zina, ka šīs lietas tiek skatītas tāpat, kā parasti ar fiziskajām acīm tiek skatītas fiziskās krāsas, ar fiziskajām ausīm dzird fiziskās skaņas.

Tā cilvēces attīstība tātad iekļaujas pasaules attīstībā. Ja apskata pasaules attīstību, teiksim, piemēram, minerālisko Zemes dzīvi, tad apjēdz, kāpēc pastāv minerāliskie Zemes likumi. Tie pastāv, lai varētu būt arī mūsos, un domāšana tādēļ ir saistīta ar Zemi. Bet redzot, kā radības, kuru domāšana ir saistīta ar Zemi, iziet ārā no tā, ko izsauc domāšana, mācās arī izprast, kā cilvēks savā īstenajā būtībā paceļas pāri tikai zemes-veidīgajam. Tas ir tas, kas pasaules attīstību piesaista cilvēces attīstībai, sasaista ar to. Mācās izprast cilvēku un līdz ar to mācās

izprast pasauli. Ja mācās izprast cilvēka fizisko ķermeni, kā tas tiek mineralizēts caur domāšanu, tad no cilvēka fiziskā ķermeņa mācās iepazīt arī nedzīvo, mineralizēto Zemi. Ar to ir radīts pamats pasaules attīstības izziņai arī no tās garīgās puses.

Kad šādā veidā iepazīst cilvēka iekšējo būtību, tad ar pasaules attīstību ir tā, kā ir ar parastajiem šīs zemes pārdzīvojumiem, kas ir piedzīvoti kopš savas piedzimšanas. Ja jūs no saviem iespējamajiem atmiņu dārgumiem tagad izceļat kaut ko, ko piedzīvojāt pirms desmit gadiem, tad pagājušais, ko jūs esat piedzīvojuši, parādās jūsu dvēseles priekšā kā bilde, tēls. Jūs precīzi zināt no dzīves kopsakarībām, ka tas parādās kā aina. Bet šī aina jums rada atziņu par to, kas objektīvi notika pirms desmit gadiem. Kā? Jo organismā ir saglabājušās norises, kas tagad jums atsauc atmiņā šo ainu. Jūsu organismā ir palikuši procesi, kas izsauc jūsos šo ainu, un līdz ar to no šīs ainas jūs varat atkal – kā es te vienreiz to jau nosaucu – uzkonstruēt, ko bijāt piedzīvojuši pirms desmit gadiem. Bet ar pārjuteklisko izziņu var iekļūt dziļāk cilvēka iekšējā būtībā. Piemēram mācās saprast, kā domāšanas laikā fiziskais ķermenis mineralizējas, tāpat kā kādu pārdzīvojumu, kas ir noticis kopš dzimšanas, mācās izziņāt caur to, ko nes pats sevī, no pēdām, ko tas ir atstājis cilvēkā.

Tāpat iepazīst Zemes attīstību no cilvēka attīstības. No tā, ko minerālais elements dara cilvēkā, mācās izprast minerālās valstības uzdevumu Zemes attīstībā. Un, ja tādā pašā veidā, kā es jums to tagad esmu attēlojis, mācās izprast – es varu to tikai pieminēt, detalizēts izklāsts aizvestu pārāk tālu – kā ar cilvēku ir saistīta augu valstība, kā ar cilvēku ir saistīta dzīvnieku valstība – jo arī to var izziņāt – tad izejot no cilvēka var iepazīt visas pasaules attīstību. Un no šīs pasaules attīstības tad izriet kaut kas, kas savukārt ir tikpat svarīgs tam, kurš interesējas par mūsdienu civilizāciju, cik svarīgi ir tas, ko es esmu pieminējis īstenai cilvēciskās būtības, cilvēka būtības mūžīgā kodola izziņai.

Mēs taču jaunāko laiku civilizācijā esam piedzīvojuši, ka ir izdevies, vismaz līdz zināmai pakāpei – ja arī attiecīgās teorijas, vai kā daži uzskata, hipotēzes, vēl satur šo to neskaidru, papildināmu, modificējamu – apskatīt cilvēku viņa attiecībās pret pasaules attīstību tā, ka mēs viņu pieslēdzam dzīvnieku attīstībai. Mēs izsekojam tam, kā no visvienkāršākajām organiskajām būtnēm notiek attīstība augšup līdz augstākajiem dzīvniekiem, tad tālāk, un nonākam pie tā, ka noliekam cilvēku dzīvnieku attīstības virsotnē. Viens to dara tā, cits tā, viens vairāk ideālistiskā veidā, cits vairāk ar materiālistisku Darvina evolūcijas teorijas skaidrojumu, bet metodiski mūsdienās gandrīz neviens nenoliegs, ka mēs – kas, starp citu, tiek pieņemts jau ilgāku laiku – kad pētām cilvēku pēc viņa fiziskās dabas ar dabaszinātnisko metodi, tad mums viņu ir jāierindo pie dzīvniekiem. Mums ir jāizpēta, kā ir pārveidota viņa galva attiecībā pret dažādu sugu dzīvnieku galvām, mums ir jāizpēta viņa locekļi un tā tālāk. Tā mēs iegūstam to, ko sauc par salīdzinošo anatomiju, salīdzinošo morfoloģiju, salīdzinošo fizioloģiju, un tad arī iegūstam priekšstatu par to veidu, kā pasaules attīstības gaitā pēc sava fiziskā veidola cilvēks ir izveidojies no zemākām būtnēm. Bet mēs ar to vienmēr paliekam fiziskajā jomā. Mūsdienās antropozofiskajam garapētniekam ņem ļaunā, ka viņš runā par garīgo pasauli tādā veidā, kā es to atļaujos darīt šajā lekcijā. To no daudzām pusēm uzskata par fantazēšanu; kaut arī daži domā, ka tā ir labi domāta fantazēšana, viņi to tomēr uzskata par fantazēšanu.

Kurš kaut vai tikai nedaudz iepazīsies ar to, ko es esmu attēlojis, kurš vispār par to padomās, tas redzēs, ka sagatavošanās tam ir tikpat nopietna, kā, piemēram, sagatavošanās, lai nodarbotos ar matemātiku, ka tādēļ nevar būt ne runas par to, ka ar to ieburā kaut kādā fantastikas jomā. Bet kā kādam no vienas puses tiek ņemts ļaunā, ka viņš runā par garīgo pasauli kā par reālu, apskatāmu pasauli, tā citam no otras puses tiek ņemts ļaunā, ka attiecībā uz cilvēka fizisko attīstību viņš īstenībā vārda pilnā nozīmē piekrīt tam, ka darvinistiskā veidā ļoti disciplinēta dabaszinātne dzīvnieku virkni var izsekot augšup līdz pat cilvēkam. Ir

absolūti svarīgi tajā, kas tiek apskatīts fiziski, neiespekulēt neko sadomātu, tad meklējot visvisādas lietas fiziskajā, kā to mūsdienās atkal dara neo-vitālisms. Tas dziļi spekulē tajā, visu ko izfantazē; senais vitālisms arī darīja to pašu. Apskatot fizisko pasauli, ir jāpaliek tikai pie fiziskā.

Tādēļ antropozofiskais garapētnieks, kurš no vienas puses uzdrošinās noteiktā veidā runāt par apstākļiem pēc nāves un pirms dzimšanas, kā es to te tagad esmu darījis, neapskata to kā pārmetumu, respektīvi, viņš viegli pārcieš šo pārmetumu, kad viņam saka, ka, kad viņš apraksta fizisko pasauli, viņš to darot pilnīgi mūsdienu dabaszinātnieka izpratnē. Viņš neko nepiesapņo klāt tam, kas ir fiziskā pasaule. Kad viņš apraksta fizisko pasauli, tad viņu manis dēļ pat varētu saukt par materiālistu; viņš pieņem šo apsūdzību, jo vēlas visstingrākajā veidā nošķirt garīgo pasauli, kuru var aplūkot tikai ar garīgām metodēm, no fiziski-jutekliskās pasaules, kas jāaplūko ar sakārtotām, disciplinētām mūsdienu dabaszinātņu metodēm. Tādēļ, ja antropozofiskajam garapētniekam bieži pārmet par tiem sekotājiem, kuri bez īpaši dziļām zināšanām dabaszinātnēs dažreiz pasludina par nederīgām šīs dabaszinātnes un kuri ar zināmu augstprātīgu sajūtu tic savām garazinātniskajām atziņām, tad arī negatīvā veidā iedomājas, ka var spriest par to, kas ir zinātniskums, tad nopietnam garapētniekam patiesi sāpīgi jāuztver tas, ka diemžēl daži, kas arī sevi dēvē par sekotājiem, rīkojas šādā amatieriskā, diletantiskā veidā. Bet tas nav antropozofisko garapētījumu dabā. Antropozofisko garapētījumu dabā ir tieši tas, ka tikpat stingri zinātniski jādarbojas ārējā maņu pasaulē, kā jādarbojas pašā garīgajā pasaulē, un otrādi.

Bet tad tomēr, ja tiek pieņemts šis priekšnosacījums, tad antropozofiskais garapētnieks, attiecībā uz pasaules attīstības apskatu, ārēji gan balstās visstingrākajā dabaszinātniskā apskata veidā, bet vienlaikus arī pievērš skatu garīgi-dvēseliskajai pasaulei. Un, tā kā viņš zina, ka cilvēkam kā individuālai būtnei embrionāli rodoties fiziskajā pasaulē – tā nav tikai fiziska norise, bet, ka tur ar cilvēka embriju, ar cilvēka dīgli savienojas garīgi-dvēseliskais, tad viņš arī zina, ka visā pasaules attīstībā, kaut arī tā kā maņu paklājs izplešas fiziskā ķermeņa priekšā, kaut arī tā parādās domu saaudumam, tas ir, ēteriskajam ķermenim savu dabas likumu cēlonībā, dabas likumos, ka šo fizisko pasauli tās attīstībā visur caurauž un vada garīgi spēki, kurus vada garīgas būtības, kuras var tikt iepazītas tādā veidā, kā es to esmu attēlojis. Tā antropozofiskais pētnieks tāpat zina, ka tieši tad, kad viņš visīstākajā nozīmē apskata ārējo fizisko pasauli, viņš nonāk pie pareizās robežas, kur tad drīkst sākt ar saviem gara pētījumiem.

Ja cilvēks nu ir rūpīgi pēc labākās sirdsapziņas izsekojis, kā *Darvins* pats vai citi darvinisti, vai *Hekels* ir izsekojuši dzīvnieku virknei līdz pat cilvēkam, un tad ir apsvēris šīs cilvēka evolūcijas zinātniski pamatotos aspektus, tad viņš var, kad pareizā veidā dabaszinātniski ir nostājies pie robežas, var no šīs robežas garazinātniski turpināt vadīt šo lietu tālāk. Un tad nonāk pie secinājuma, pārjutekliskajā izziņā cauraužoties ar formu apskatu, ka tikai tad var īsti sākt apgūt visu pilno formu nozīmi, kādas tās mums parādās cilvēku valstībā no vienas puses, dzīvnieku valstībā no otras puses. Nonāk pie pilnas formu nozīmes iepazīšanas. Tad, bruņots ar to, ko sniedz pārjuteklisks pētījums, saskata, kā dzīvnieks – tā tas ir vismaz vairumam dzīvnieku, izņēmumi ir izskaidrojami – stāv uz zemes ar savām četrām kājām, kā mugurkauls ir novietots horizontāli, paralēli zemes virsmai, un kā pie šī mugurkaula pavisam citādākā stāvoklī nekā cilvēks nes savu galvu, izveidojas galva dzīvniekam. Tad mācās izprast visu dzīvnieka veidolu, man gribētos teikt, kā iekšēju spēku darbību un arī attiecībā pret visu kosmosu. Un līdz ar to mācās salīdzināt to veidu, cik pārveidoti, metamorfozēti savā veidolā parādās cilvēks, kurš nu stāv tikai uz divām kājām, kurš, man gribētos teikt, stāv taisnā leņķī pret dzīvnieka mugurkaulu, nostāda savu cilvēcisko mugurkaulu perpendikulāri Zemes virsmai, un kurš savu galvu tad izveido atbilstoši šim stāvoklim attiecībā pret mugurkaulu. Tad, iejūtoties dabas radīšanas iekšējā mākslā, iedziļinoties kosmiskajā mākslā, mācās atšķirt

cilvēka veidolu no dzīvnieka veidola. Un tad iekļūst pasaules attīstības izpratnē, paceļoties no tā, kas parasti ir abstraktas, konstruktīvas domas, līdz domām, kuras iekšēji dzīvo, kuras mākslinieciski veidojas garā.

Tas ir tas svarīgais, ka antropozofiskie garapētījumi tajā momentā, kad grib izzināt pasaules attīstību, pārveidojas no abstraktās izziņas, kas parasti pamatoti zinātnē tiek attēlota kā sausā, prozaiskā, sistematizējošā izziņa, kā kombinējošā izziņa, pārveidojas par konkrētāku. Ne jau garīgajai pasaulei, kurā būtu jāielaužas jēdzieniem, kā es to esmu attēlojis, bet gan jutekliskajai pasaulei šī pārjutekliskā izziņa pārveidojas sava veida mākslinieciskā vispirms pasaules veidojumu aptveršanā.

Esot spiestam šādi norādīt, kā zinātne pārveidojas mākslā, dabiski, ka pret to atkal vēršas tie, kuri ir pieraduši domāt tikai mūsdienu jēdzienos: zinātne taču nedrīkst kļūt par mākslu! – Nu, vienmēr var izteikt šādas cilvēciskas prasības. Var teikt: es pavēlu pasaules loģikai, ka tā nedrīkst kļūt par mākslu, jo realitāti mēs izzinām tikai tad, ja domu piesaistām domai un tā tuvojamies reālajam. – Jā, ja pasaule būtu tāda, kādu cilvēks to iedomājas, tad varētu noraidīt pacelšanos līdz mākslai, līdz veidojumu mākslinieciskai aptveršanai. Bet ja pasaule ir tāda, ka to var aptvert tikai mākslinieciskā apjēgšanā, tad nu tieši ir jānonāk līdz mākslinieciskai aptveršanai. Un tā tas ir. Tādēļ tie, kas uztvēra zināšanas nopietni, vēloties aptvert organisko pasaules attīstībā, patiesībā nonāca no iekšēji abstraktas, zinātniski atzītas domāšanas veidošanas, pie mākslinieciskas pasaules izpratnes. Un tajā momentā, kad ar mākslinieciski intuitīvu skatījumu turpina parasto darvinistisko evolūcijas mācību, saprot, ka cilvēks, aptverot viņu kopumā, nevar tikt tā vienkārši ielikts tādā virknē, it kā kādreiz pasaulē iesākumā būtu bijuši tikai zemākie dzīvnieki, tad no tiem būtu attīstījušies augstāki, tad vēl augstāki dzīvnieki un tā tālāk, un tad būtu izcēlies cilvēks.

Faktiski embrioloģija, ja to studē bez aizspriedumiem, jau ir pretrunā ar šādu priekšstatu. Bet, kaut arī jaunākie pētnieki ir uzstādījuši biogēnētisko pamatlikumu un tieši embrioloģiju salīdzina ar filogēniju, un tad, jo nepaceļas līdz šai pasaules veidojuma mākslinieciskai apjēgšanai, to, kas arī cilvēka embrioloģijā ir redzams pat ārēji, skaidro nepareizā nozīmē. Kad cilvēka embrijā ir redzams, kā pie iesākumā, man gribētos teikt, nīkulīgi parādījušamies orgāniem pievienojas locekļi, kā iesākumā viss īstenībā ir galva, tad tur jau ir pirmie elementi tam, kas pilnībā parāda manis domāto māksliniecisko cilvēka veidola apjēgšanu. Nevar visu cilvēku ierindot dzīvnieku virknē. Tā nevar teikt: cilvēks, kāds viņš šobrīd stāv mūsu priekšā, ir visas dzīvnieku virknes pēcnācējs. Nē, tas viņš nav. Tieši tas, kurš ar patiesu zinātnisku sirdsapziņu pilnībā iedzīvosies zinātniskajā darvinismā, kā tas šobrīd attēlo pasaules evolūciju, atklās, ka augstākajā izziņā nevar tā vienkārši cilvēku ielikt dzīvnieku rindas beigās, virsotnē, bet tur viņam ir jāpēta cilvēka galva kā tāda, jāstudē cilvēka galva. Jo tikai šī cilvēka galva ir visas dzīvnieku rindas pēcnācēja. Lai cik dīvaini un paradoksāli tas neizklausītos, tā, ko parasti uzskata par vispilnīgāko cilvēkā, tā ir pārveidota no dzīvnieku virknes.

Paturot prātā šo ideju, ķerieties pie reālas cilvēka galvas studēšanas. Izpētiet no šī sākuma punkta, bet ar noteiktu morfoloģiski-māksliniecisku izjūtu, kā apakšžokļa kauli ir pārveidoti locekļi, kā augšžokļa kauli ir pārveidoti locekļi, kā galvā viss ir pārveidots, paaugstināts, pastiprināts dzīvnieka veidojums, tad jūs atpazīsiet cilvēka galvā, ka augstākā līmenī tajā parādās tas, kas dzīvniekos ir izveidots visdažādākajos veidos. Tad jūs arī sapratīsiet, kāpēc tas tā ir.

Ja jūs uzlūkojat dzīvnieku, tad redzat, ka viņa galva karājas vienā mugurkaula galā un ka īstam dzīvniekam tā pilnībā pakļauta smaguma spēkam. Turpretī paskatieties uz cilvēka galvu cilvēka stāvoklī pret kosmosu. Cilvēka galva ir uzstādīta vertikāli vērsta mugurkaula līnijā.

Cilvēka galva tā balstās uz pārējā cilvēka, ka šis pārējais cilvēks savā ziņā pasargā galvu no pakļaušanās tikai smaguma spēkam. Cilvēka galva patiešām ir kaut kas, kas ir pievienota pārējam cilvēka organismam kā salīdzinoši patstāvīgs veidojums. Un rodas izpratne, lai apjēgtu, ka cilvēka galva, pārējā organisma nestā, īstenībā pārvietojas tā, kā kāds, kurš izmanto karieti, pārvietojas karietē. Pārējais organisms ir tas, kurš nes cilvēka galvu cauri pasaulei. Cilvēka galvai ir savi pārveidoti locekļi, ekstremitātes, kas zināmā mērā ir sarukušas. Tā ir uzlikta uz pārējā organisma. Šis pārējais organisms izturas pret cilvēka galvu tā, kā dzīvniekam visa Zeme ar savu smaguma spēku izturas pret dzīvnieku. Cilvēks ar savu pārējo organismu ir piesaistīts galvai, kā viss dzīvnieks ir piesaistīts Zemei. Tagad no pasaules attīstības sāk saprast cilvēku. Un dodoties tālāk šādā cilvēka veidola izziņā ar izzinoši māksliniecisku apjēgu, nonāk pie tā, lai apjēgtu, kā cilvēka galva ir dzīvnieku virknes turpinājums, bet pārējais organisms ir zināmā mērā tikai vēlāk no Zemes mantota daļa, kas ir pievienota cilvēka galvai. Un tā nonāk līdz tam, lai tikai tagad sāktu apjēgt cilvēces evolūciju.

Atgriežoties agrākos, senākos laikos, mēs cilvēkā šajos mūžsenajos laikos nedrīkstam meklēt neko citu kā tikai to, kas bija pamatā viņa tagadējam galvas veidojumam. Mēs nedrīkstam šajos senajos laikos meklēt viņa locekļus, viņa krūškurvja veidojumu; tie pievienojās tikai vēlāk. Bet ja mēs šajā veidā, kā es to esmu attēlojis, izejot no cilvēka, kā mēs caur atmiņu aplūkojam kādu agrāku pārdzīvojumu, tāpat aplūkojam pasaules evolūciju, tad atklājam, ka cilvēks savu evolūciju pasaulē jau bija piedzīvojis, kad, piemēram, mūsu augstākie dzīvnieki vēl nemaz nebija radušies. Tolaik gan pastāvēja citas dzīvnieku formas, no kurām ir izveidojusies cilvēka galva, bet tie, kas ir mūsdienu augstākie dzīvnieki, tie vēl nemaz nepastāvēja. Tā ka var teikt – ņemsim tagad kādu vēlāku Zemes periodu: cilvēks, turpinot attīstīties, ir izveidojis savu galvu no agrākajiem dzīvniekiem, savas garīgās būtības apdvēseļots. Tādēļ viņš varēja kāpināt galvu attiecībā pret to, kas viņš bija agrāk. Tad viņš pievienoja savas ekstremitātes no likumsakarīgajiem Zemes spēkiem. Dzīvnieki, kuri bija sekojuši vēlāk, varēja izveidoties tikai tiktāl, ciktāl bija izveidojies cilvēks izņemot galvu. Viņi savu attīstību iesāka vēlāk, tādēļ nav nonākuši līdz cilvēciskam galvas veidojumam. Viņi palika saistīti ar Zemi; cilvēks nošķiras no Zemes. Tas parāda, kā tam ir jēga, kad saka: cilvēks pasaules evolūcijā ir iekļauts tā, ka ir gan radniecīgs ar dzīvnieku virkni, bet sava garīgā veidojuma dēļ ir izcelts pāri tai, ka dzīvnieki, kuri ar savu attīstību sekoja tikai vēlāk, varēja vēl attīstīties tikai tiktāl, ciktāl cilvēks bija attīstījis savus locekļus un savu rumpi. Viņu galva palika panīkusi, jo tās attīstības ceļam bija nepieciešams ilgāks attīstības periods, kāds bija cilvēkam, lai nonāktu tik tālu, ka izveidotos īsts galvas veidojums.

Tā caur māksliniecisku pasaules evolūcijas veidojumu apskatu apzinīgi pieņemtā darvinistiskā teorija, ciktāl tā mūsu dienās ir dabaszinātniski pamatota, pārveidojas. Un līdz ar to cilvēks tiek atzīts par iekļautu pasaules attīstībā tā, ka viņam aiz muguras ir daudz ilgāki attīstības pirmlaiki nekā dzīvniekiem, ka dzīvnieki to, ko cilvēks tikai pievieno savai galvai, attīsta kā savu galveno veidolu. Un šāda veidā cilvēks nonāk līdz tam, lai, kamēr dzīvnieki paliek piesaistīti smaguma spēkam, ir pakļauti tam, viņš daļu no savas būtības izceļ ārā no smaguma spēka. Viss, kas ir mūsu galva ar maņu orgāniem, ir atsvabināts no smaguma spēka, tādēļ tas nepievēršas smagajai matērijai, sveramajai matērijai, tas pievēršas ēteram, iekļaujas maņu pasaulē. To galvenokārt dara maņas. Ja mēs varētu tajā iedziļināties vairāk, tad tas noteikti parādītos. Šādā veidā, piemēram, arī cilvēka dzirdes orgāns ir atkarīgs no ēteriskas struktūras, ne tikai no gaisa struktūras.

Caur visu to cilvēks iekļaujas ne tikai smagi materiālajā pasaulē, bet iekļaujas arī ēteriskajā ār pasaulē. Caur ēterpasauli viņš uztver, piemēram, to, ko viņam uzbūvē gaismā kā krāsu pasauli, un tā tālāk. Viņš paceļas ārā no smagās matērijas uz brīvo ēteru jau ar savu ārējo

veidolu, un tādēļ mēs pasaules attīstībā ieskatāmies citādākā veidā, nekā tas ir iespējams, ja mēs nepaceltos līdz garazinātnei caur dabaszinātņi.

Bet mēs arī redzam, ko ar cilvēku dara garīgi-dvēseliskais, redzam, kā mums ir jāpaceļas līdz mākslinieciskajam, ja mēģinām apjēgt cilvēku. Bet mums ir jāpaceļas arī vēl augstāk; piemēram, mums ir jāspēj pateikt: viņa garīgi-dvēseliskajai, emocionālajai, gribas būtībai par vientulību un kopdzīvi ar citiem ir jārunā kā par teorētiskiem jēdzieniem, kā es to šodien esmu attēlojis. Ir jāpaceļas līdz morālajai pasaulei, un galu galā līdz reliģiskajai pasaulei. Šīs pasaules apvienojas vienā veselumā.

Ja mēs aplūkojam cilvēku mūsdienu civilizācijas izpratnē atbilstoši dabaszinātniskā domāšanas veida ieradumiem, tad atklājam sastingušo zinātnisko nepieciešamību, kurā cilvēks ir iekļauts. Bet no otras puses mēs ieraugām, kā cilvēks savu cienību var apzināties tikai tad, ja var teikt: es patiesi esmu cilvēks tikai tad, ja jūtu sevī morāli-reliģiskos impulsus. – Bet, ja godīgi nostājas uz dabaszinātniskā pamata, tad Zemes rašanās un Zemes beigas ir tikai hipotēzes, kuras mums par sākumu stāsta tikai kā par Kanta-Laplasa pasaules miglāju, par beigām kā siltuma nāvi.

Ja mēs to, kas mums intuitīvi atklājas kā morāli-reliģiskā pasaule, aplūkojam tikai mūsdienu civilizācijas izpratnē, kas mums tiek uzlikta kā zinātniska prasība – es to esmu izdarījis savā «Brīvības filozofijā» –, ja mēs uz to paraugāmies, tad jāsaka: patiesībā mēs maldinām sevi ar šo miglāju. Vai tad vēl tomēr var ticēt, ka, kad Zeme piedzīvos siltuma nāvi, tad dabaszinātniskā nozīmē vēl pastāvēs kaut kas cits, izņemot visu ideālu nāvi?

Tad parādās garazinātne, antropozofija un parāda, ka garīgi-dvēseliskais ir realitāte, kā tas strādā ar fizisko, kā tas cilvēka veidolā pasaules attīstībā ir ielicis cilvēku un ka ir jāatskatās pavisam uz citām dzīvnieciskām būtņēm, nekā ir mūsdienu dzīvnieki, ka mūsdienu dabaszinātnes metodi gan var paturēt, bet iegūt citus rezultātus. Ar to antropozofija iekļauj morālo, reliģisko zinātnē. Līdz ar to antropozofija kļūst par morāli-reliģisku izziņu. Tad mēs vairs neskatāmies tikai uz šo Kanta-Laplasa pirmatnējo miglāju, bet mēs vienlaikus skatāmies uz pirmatnēji garīgo, no kura tas, kas garīgi-dvēseliski tiek parādīts antropozofijā, ir attīstījies tieši tāpat, kā ir attīstījies fiziskais no fiziskā Zemes pirmsākuma. Un paskatoties uz Zemes beigām, mēs varam parādīt, jo entropijas likumi ir pilnībā pamatoti, ka Zeme beigsies ar sava veida siltuma nāvi. Bet mēs skatāmies arī uz to tāpat, kā mēs no antropozofiskā viedokļa skatāmies uz atsevišķa cilvēka beigām. Līķis tiek nodots elementiem, cilvēks ieiet garīgajā pasaulē. Tā mēs skatāmies uz Zemes beigām. Zinātniskie rezultāti mūs vairs nemaldina, jo mēs zinām: viss, ko cilvēki ir garīgi-dvēseliski attīstījuši, tas reiz, kad Zeme vairs nepastāvēs, tāpat izies caur Zemes nāves vārtiem uz jaunu pasaules attīstību, kā cilvēks, kad iziet caur savu individuālo nāvi, dodas uz jaunu pasaules attīstību.

Un tāpat tā pārskatot Zemi, vispirms ierauga tās attīstības vidū ieliktu Golgātas notikumu. Tur redz, kā šis Golgātas notikums ir ielikts Zemes attīstības vidū, jo iepriekš šajā Zemes attīstībā bija tikai spēki, kam jau sev vajadzēja novest cilvēku pie viņa spēku paralīzes. Tad mās patiešām izprast – te es to varu pieminēt tikai noslēgumā – ka, tāpat kā augu, tāpat kā dzīvnieku apaugļošanās mirklī iestājas kaut kas īpašs apaugļotajā organismā, tā caur ārpuszemes garākajām pasaulēm ar Golgātas mistēriju Zemes attīstībā ir ienests kaut kas, kas turpina dzīvot, kas pavada dvēseles, līdz tās Zemes beigās pārvērtīsies citās mūsu Zemes esamības pārvērtību formās. Man būtu jārunā ar jums dienām ilgi, ja es gribētu parādīt jums to ceļu, kas ar stingru zinātnisku apzinīgumu ved no tā, ko es jums šodien esmu attēlojis par cilvēces attīstību un pasaules attīstību, uz to, kas ir Golgātas mistērija, kas ir Kristus-būtnes parādīšanās Zemes kopsakarībā.

Bet dažs vārds no evaņģēlijiem tieši caur garazinātnisku iedziļināšanos tad uzspīdētu pavisam citādākā veidā, nekā tas līdz šim ir bijis iespējams Rietumu apziņai. Padomāsim: ja mēs pilnībā nostājamies uz dabaszinātniskā pamata, tad mums ir jāskatās uz Zemes fizisku bojāeju. Un tas, kurš tad seko šim dabaszinātniskajam pamatojumam tālāk, varēs arī izsekot, kā arī tas, kas aptver Zemi kā zvaigžņu pasaule, kā arī tas sabrūk. Viņam būs jāskatās uz nākotni, kad šī Zeme vairs nebūs te lejā, kad zvaigznes tur augšā arī vairs nebūs. Bet no garazinātnes nāk noteikta pārlicība, ka tas, kas katru vakaru iziet ārā no fiziskā un ēterķermeņa, un kas no rīta atkal atgriežas, ka šis mūžīgais turpinās dzīvot, tieši tāpat, kā tas turpina dzīvot, kad sabrūk tā atsevišķais ķermenis. Kad visiem cilvēkdvēseļgariem sabruks visa Zeme, šis mūžīgais turpinās dzīvot jaunās planetārās, jaunu pasaulu attīstības fāzēs.

Un tagad mums no evaņģēlija ļoti brīnumainā veidā atskan Kristus-vārdi: Debess un zeme zudīs, bet Mani vārdi nekad nezudīs. – Un tam pieslēdzas Pāvila vārdi: Nevis es, bet Kristus manī. */bet nu nedzīvoju es, bet manī dzīvo Kristus – Gal. 2:20/*. – Un ja kristietis, tas, kurš tātad iekšēji saprot kristietību, patiešām to izjūt, ja šāds kristietis saka: nevis es, bet Kristus manī – un ja viņš saprot Kristus vārdus: Debess un zeme zudīs, bet Mani vārdi – tas ir tas, kas manī ir mūžīgs – nekad nezudīs –, Tad no šī evaņģēlija īpatnējā veidā atmirdz kaut kas kā godbijību uzburošs vārds, kas tomēr, ja esat godīgs, tāpat vien nevar tikt izprasts.

Ja pie šiem un daudziem citiem šādiem vārdiem, kas nāk mums pretī no pasaules attīstības garīgajām dzīlēm, no Zemes un cilvēces attīstības sākumiem, ķeras klāt ar garazinātņi, kā tā ir domāta antropozofiskā nozīmē, tad tos apmirdz gaisma. Tas ir, it kā gaisma apspīdētu tādus vārdus, kā: Debess un zeme zudīs, bet Mani vārdi nekad nezudīs – kad mēs tos dzirdam atskanam no tā apvidus, kur norisinājās Golgātas mistērija, tikai caur kuru visa Zemes attīstība īstenībā ieguva savu jēgu.

Un tā mēs redzam, kā garazinātne, kā tā ir domāta kā antropozofija, tiecas, protams, rūpīgi pieturoties pie stingrām maņu metodēm, bet arī turpinot šo stingri zinātnisko metodi līdz tām jomām, no kurām mums pretī staro mūsu pašu mūžīgā būtība, bet kurās mums pretī staro arī pasaules attīstības garīgā būtība, kurās mums atmirdz gaisma, kurās mums parādās pati pasaules attīstība ar tās garīgajiem spēkiem un garīgajām būtībām to garīgajā dievišķumā.

Ļaujiet man šo apskatu, kam jūs esat pievērsuši savu interesi – par ko es jums esmu ļoti pateicīgs – noslēgumā pateikt, ka garazinātnisko antropozofiju var pilnībā saprast tāpat, kā jaunāko laiku cilvēce, tieši zinātniski apzinīgā jaunāko laiku cilvēce, ir pieradusi uzskatīt par patiesu un drošu to, kas seko no kauzālas, no dabaszinātniskas izziņas, no ārējiem maņu novērojumiem un no maņu novērojumu intelektuālām kombinācijām. Ar to cilvēki ir iemācījušies drošību, noteiktību. Un vispirms tā iemācoties noteiktību no tā, cilvēki ir iedzīvojušies zināmās sajūtās, kas vispār var būt «noteikts». Līdz šim nav mēģināts tiekties uz to, kas ir pārjuteklisks, tādā pašā veidā, kā mēs esam centušies tiekties uz to, kas ir juteklisks. Tādēļ šī noteiktība vēl nav ienesta pārjutekliskajās pasaulēs. Mūsdienās vēl uzskata, ka attiecībā pret pārjutekliskajām pasaulēm ir jāpaliek tikai pie ticības, pie godbijīgas nojautas, jo citādi zudīšot noslēpums, jo tad pārjutekliskais tikšot racionalizēts. Garazinātne nemēģina racionalizēt šo noslēpumu, nemēģina padzīt cilvēku godbijīgo pietāti pret šiem noslēpumiem. Tā ved cilvēku pie šo noslēpumu skatīšanas. Tā ļauj noslēpumam palikt, bet noliek to tā pasaules attīstības sfērā, kā parasti pasaules attīstības sfērā ir jutekliskais, ar maņām uztveramais.

Un tas ir patiesi, ka cilvēkam ir vajadzīga noteikta pārlicība par to, kas ir pāri tikai dabiskajam. Tādā mērā, kādā cilvēks sajūtīs, ka viņš no garazinātnes, kā tā ir domāta antropozofiskā nozīmē, dzird nevis neskaidru, diletantisku, izplūdušu runāšanu apkārt par nez kādām pasaulēm, bet gan dzirdēs kaut ko, ko caurauž tas pats gars, kas izpaužas jaunāko laiku

zinātnē, tādā pašā mērā cilvēce arī jutīs un sajutīs, ka noteiktība, kādu esam ieguvuši, pie kādas esam pieraduši maņu pasaulē, var tikt pārnesta arī garīgajās pasaulēs. Un cilvēki jutīs: mums gan bija noteiktība, bet tikai par juteklisko pasauli, ko mums šī noteiktība līdzēs, ja jutekliskā pasaule izzudīs? – Cilvēkam ir nepieciešams mūžīgais, jo viņš pats grib sakņoties mūžīgajā. Viņš nevar atteikties no pārliecības, ka noteiktība attiecas tikai uz pārejošo. Viņam ir jāiekaro arī patiesas noteiktības, izziņas noteiktības nepārejošais aspekts.

Vispieticīgākajā mērā – to zina tas, kurš mūsdienās nodarbojas ar antropozofisko garazinātni – tiešo to mūsdienās grib antropozofiskā garazinātne. Tā grib, lai cilvēks pāri dabiskajai noteiktībai nepazaudētu zināšanas par nepārejošo, mūžīgo, pāri noteiktībai par pārejošo nezaudētu noteiktu pārliecību par nepārejošo. Antropozofija grib ienest mūsu civilizācijā noteiktu pārliecību par nepārejošo, līdz ar to noteiktību par dzimšanas un nāves noslēpumu, par nemirstības noslēpumu, par garīgās pasaules attīstības noslēpumu. Un, to darot, tā uzskata, ka var dot ieguldījumu šajā civilizācijā. Jo tādā pašā mērā, kā cilvēks šeit pieņem drosmīgo atziņu, ka ir jātiek iekarotai noteiktībai par nepārejošo, nevis tikai par pārejošo, iznīcīgo, tikpat lielā mērā cilvēks pieradīs uzskatīt antropozofiju ne vairs par fantastisku un veltīgu atsevišķu personu spēli, bet gan par kaut ko tādu, kam tāpat kā pārējām zinātnēm ir jāiekļaujas visā mūsu garīgajā kultūrā un līdz ar to visā mūsu civilizācijā.

VI. KULTŪRAS ATJAUNOŠANAS NEPIECIEŠAMĪBA

Kristiānija (Oslo), 1921. gada 2. decembris

Šim vakaram tika izteikta vēlme, lai es runāju par tēmu «Kultūras atjaunošanas nepieciešamība». Iepriekšējo dienu gaitā es atļāvos runāt par antropozofisko garazinātni. Tā ir joma, par kuru vispār drīkst runāt indivīds, ja tic, ka drīkst saviem līdzcilvēkiem darīt zināmu kādu no saviem īpašajiem pētījumu rezultātiem vai impulsiem. Jo tad runa ir par kāda individuāla impulsa izpaušanu, kaut arī pilnībā ir jābūt viedoklim, ka darīšana ir ar ko tādu, kas no kāda skatpunkta varētu attiekties uz visiem līdzcilvēkiem. Bet attiecībā pret šodienas tēmu es jūtos pilnīgi citādāk. Ja ir jārunā par kultūras atjaunošanas nepieciešamību mūsu laikā, tad šādu tēmu var attaisnot tikai tas, ja patiešām var uztvert, ka šāda tēma atbilst vispārējam viedoklim, un pastāv ticība vai griba tam, ko varētu saukt par kultūras atjaunošanu. Tad indivīdam vairāk vai mazāk ir jāklūst par vispārēji valdoša uzskata interpretētāju. Jo patvaļīgi individuāli viedokļi par šādu jautājumu būtu kaut kas tāds, kas varētu radīt tikai nepieticību un augstprātību. Tādēļ pirmām kārtām rodas jautājums: vai šī tēma atbilst mūsdienās vispārēji valdošai sajūtai, jūtu summai, kas pastāv plašā cilvēku lokā? Tomēr var uzskatīt, ja pārļaiž objektīvu skatu tam, kas pastāv mūsu tagadējo līdzcilvēku sirdīs, dažādos dvēseles noskaņojumos un dvēseles stāvokļos, ka šī tēma par kultūras atjaunošanas nepieciešamību daudzējādā ziņā ir attaisnota. Vai tad mēs neredzam, ka daudzi mūsu laikabiedri visdažādākajās dzīves jomās sajūt, ka kaut kam būtu jāiestājas mūsu garīgajā dzīvē un citās mūsu cilvēciskās līdzāspastāvēšanas nozarēs, kam kaut kādā formā būtu jāatbilst meklējumiem, kas skaidri redzami pastāvam?

Meklējošas dvēseles – tās mēs mūsu dienās atrodam dažādās mākslinieciskās dzīves jomās. Meklējošas dvēseles – kurš gan nebūtu tās pamanījis? – pirmām kārtām ir atrodamas mūsdienu jaunatnē. Tieši mūsdienu jaunatnē mēs saskatām, kā tiek gaidīts kaut kas, ko šī jaunatne nevar atrast tajā, kas tai nāk pretī no vispārējā laika gara. Meklējošas dvēseles mēs pirmām kārtām atrodam ētiski-religiskās dzīves jomā. Neskaitāmi izteikti un vēl vairāk neizteikti, bet tikai sajusti jautājumi ētiski-religiskajā ziņā snauž cilvēku sirdīs. Un, ja mēs apskatām sociālo dzīvi, tad mums pati pasaules gaita, viss, kas notiek, gribētos teikt, visās šajās dzīves jomās, parādās kā viens liels jautājums: no kā varētu nākt sociālās dzīves sava veida kultūras atjaunošanās?

Bet joprojām atsevišķs indivīds, skatoties uz šiem visdažādākajiem jautājumiem, savā atbildībā nedrīkst iet tālāk, kā līdz tam, par ko tic, ka var dot kaut nelielu ieguldījumu vispārējām vajadzībām šajā jomā. Un varbūt tieši tie iztirzājumi, kurus es iepriekšējās dienās dažādās lekcijās esmu sniedzis no antropozofiskajiem garīgajiem pētījumiem, attaisno dažu aspektu sniegšanu attiecībā uz mūsu šodienas tēmu, jo kaut arī antropozofiskā garazinātne zina, ka tā ir spējīga piedāvāt augstākais tikai iedīglus un ierosmes dažām lietām, kas mūsdienās tiek meklētas – šie antropozofiskie pētījumi grib dot tieši šādus iedīglus. Dornahā, Šveicē ir mēģināts izveidot Garazinātnes Brīvo augstskolu, Gēteānumu. Un tāpēc drīkst teikt, ka vismaz tiek mēģināts bagātināt atsevišķās zinātniskās jomas, papildus tam, ko medicīnā, dabaszinātnē, socioloģijā, vēsturē, visdažādākajās citās cilvēku pētniecības jomās var dot ārkārtīgi nozīmīgās jaunāko laiku metodes, pievienojot klāt to, ko var iegūt tiešos pētījumos pašā garīgajā pasaulē. Un tieši šajā ziņā tiek arī mēģināts pedagoģiski-didaktiskā veidā izdarīt kaut ko praktisku ar «valdorfskolu» Štutgartē. Ir pat mēģināts kaut ko paveikt ekonomiskajā ziņā. Tur gan ir jāsaka: mūsu tagadējie apstākļi ir tik grūti, ka vispirms ir jāveic tikai izmēģinājums, vai šie ekonomiskie nodibinājumi var, es negribu teikt, panākt patiesu kultūras atjaunotni, bet gan stimulēt to, ko šodien meklē lielāks skaits cilvēku.

Tātad par šiem meklējumiem ļaujiet man runāt vispirms. Dabiski, ka es šeit nevaru runāt no jūsu tautas piederības viedokļa, te es sevi varu ar visdziļāko apmierinājumu uzskatīt tikai par viesi, es varu izteikties tikai no internacionālā skatpunkta. Bet kā gan tas, kam sirds un prāts, un daba, un atvērta dvēsele ir pievērsta tam, kas mūsu dienās kā ilgas dzīvo nākotnei svarīgākajā cilvēces daļā, kā gan tam, kurš to vēro bez kādiem aizspriedumiem, savu skatu vispirms nepievērst jaunatnes meklējumiem! Mēs atklājam visur, ka tieši mūsu jaunatnē dzīvo ilgas, no kaut kā, man gribētos teikt, iesākumā pilnīgi nenoteikta, sagaidīt kaut ko jaunu. Un ir jāuznirst ļoti nopietnam, nozīmīgam jautājumam: kādēļ tas tā ir ar mūsu jaunatni, ka tā tajā, ko mēs varam tai dot kā vecie, vairs nevar rast pilnīgu apmierinājumu? Un es ticu, ka šie jaunatnes meklējumi ir tieši saistīti ar intīmākajiem, dziļākajiem dvēseles impulsiem, kuri tagadnē izsauc šos cilvēciskos meklējumus. Es uzskatu, ka šajā daļā gan ir ļoti dziļi jāieskatās cilvēka dabā, ja par to, kas gan ir pamanāms virspusē, par saucieni pēc kultūras atjaunošanas, grib spriest atbilstoši tā īstenajiem cēloņiem. Tur noteikti būs jāieskatās daudzos cilvēka dvēseliskās dzīves dziļumos, un tur nedrīkstēs vispirms jautāt tikai par tiešās tagadnes kultūras īpatnībām, bet skatījumā būs jāietver ilgāks laika posms.

Kurš to dara ar atvērtu prātu, tas atklās, ka īpašā tagadnes cilvēces dvēseles konstitūcija internacionālā ziņā ir sagatavojusies pēdējos trīs, četros, piecos gadsimtos, un atklās, ka šie pēdējie trīs, četri, pieci gadsimti attiecībā uz cilvēka dvēseles konstitūciju pamatā uzrāda kaut ko pilnīgi jaunu attiecībā pret to, kas – pilnīgi objektīvam vēsturiskam skatījumam tas ir redzams – vēl bija kā rietumnieku prāta stāvoklis desmitajā, vienpadsmitajā, divpadsmitajā gadsimtā no agrīnākiem laikiem. Atgriežoties šajos agrākajos Rietumu garīgās dzīves laikos, visur atklājams, ka cilvēku dvēseliski-garīgie uzskati un fiziskie uzskati, jutekliskie, maņām tveramie uzskati nebija nošķirti tik stingrā nozīmē, kā tas ir noticis vēlāk un kā tas ir mūsu tiešajā tagadnē. Agrākajos gadsimtos cilvēks, pievēršot savas maņas fiziskajai apkārtējai videi, visur ar maņām uztveramajās lietās nojauta arī kaut ko garīgu. Viņš gan neiztēlojās pasauli garīgi tādā pakāpē, kā varbūt vēl senais ēģiptietis vai pat senais grieķis, kuri zvaigžņu pasaulē saskatīja garīgi-dvēselisku būtņu ārēju iemiesojumu, bet viņam vēl bija nojausma par to, ka garīgais caurauž visu, kas ir viņa fiziskajā apkārtējā vidē. Un atkal, kad šis senāko gadsimtu cilvēks paskatījās pats uz sevi, tad viņš fiziski-miesisko stingri nenošķīra no dvēseliskā, no domāšanas, no jušanas, no gribas. Man gribētos teikt, ka cilvēks tajos laikos, apzinoties sevi savā dvēselē, arī jutās apzināti savos miesas locekļos, savos miesiskajos orgānos, un viņš arī šajos miesas orgānos pats savā organismā redzēja kaut ko dvēseliski-fizisku. Dvēseliski-fizisko viņš sajuta ārā pasaulē, dvēseliski-fizisko pats savā iekšējā pasaulē. Un tā viņš varēja sajūst zināmu radniecību, zināmu uzticamu saikni ar savu apkārtējo pasauli. Viņš varēja sev sacīt: tas, kas dzīvo manī, tas noteiktā nozīmē dzīvo arī pasaulē, kurā mani ir ielikušas kaut kādas dievišķi-garīgas varas, kuras virza un vada pasauli. – Cilvēks jutās radniecīgs un saistīts ar pasauli. Viņš zināmā mērā jutās kā daļa no lielā garīgi dvēseliski-fiziskā pasaules organisma.

Tā ir viena no sajūtām, ko mēs šodien vairs saprotam ļoti maz, jo tieši pēdējos gadsimtos laiki ir kļuvuši pilnīgi citādāki. Un šī kļūšana citādākiem izpaužas ne tikai pie teorētiķiem, pie zinātniekiem, tas, ka tie ir kļuvuši citādāki, izpaužas katra atsevišķa cilvēka krūtīs, katra atsevišķa cilvēka dvēselē. Tas izpaužas ne tikai tajā, kā mēs mūsu dienās zinātniski apskatām pasauli, tas izpaužas arī tajā, kā mēs mākslinieciskajā radīšanā un mākslas baudīšanā iemiesojam fiziskās matērijas garu. Tas izpaužas tajā, kā mēs sociālajā kopdzīvē attiecamies pret katru savu līdzcilvēku, kā mēs viņu saprotam, ko mēs no viņa pieprasām. Galu galā tas izpaužas arī tajā, kā mēs izjūtam paši savus morāli-religiskos impulsus, kā mēs izjūtam dievišķo paši savā sirdī, savā dvēselē, kā mēs attiecamies pret to, kas Zemei visdziļākajā nozīmē ir atšķetinājis Zemes esamības garu: kā mēs attiecamies pret dziļāko iekšējo kristietības jēgu.

Tā nu var sacīt: kas visplašākajās aprindās tiek meklēts, tas kaut kādā veidā, iespējams, būs saistīts ar šo kļūšanu citādākam. Un kāda ir šī citādība? – Nu, pēdējos gadsimtos ir izcēlies laikmets, ko tik bieži sauc par intelektuālisma laikmetu. Tas nebija intelektuālisms, tā nebija abstrakta saprāta izmantošana, kas kādreiz agrākajos gadsimtos cilvēkiem padarīja apkārtējo pasauli tik saprotamu un radniecīgu, kā es tikko to mēģināju ieskicējoši raksturot. Jaunākais cilvēks tikai cilvēces attīstības gaitā ir tā īsti iemācījies pasaules apskatīšanā, pat pasaules izjušanā pilnībā uzticēties intelektam, saprātam.

Bet no tā cilvēka dzīvei izriet divi kopīgi nosacījumi: iekšēji intelektuālisms, uzticēšanās saprāta autoritātei, un ārēji ticība dabas parādībām, apjēga par dabas parādību novērošanu. Iekšēji jaunāko laiku cilvēkā radās tieksme visu pakļaut racionāla, saprātīga, intelektuāla apskata varai. Un no tā pats par sevi izrietēja, ka šī iekšējā spēja galvenokārt ir pielietojama dabas parādībām, visam, kas var tikt novērots ar maņām un kas tad var tikt analizēts un kombinēts jēdzienos. Šīs divas lietas, man gribētos teikt – nevainojama dabas novērošana un intelektuālisma attīstīšana – bija abi lielie, nozīmīgie audzināšanas līdzekļi pēdējos gadsimtos, audzināšanas līdzekļi, kas ar savu vislielāko spēku ietekmēja cilvēces kultūras attīstību 19. gadsimtā, un arī ir ienesuši savus augļus 20. gadsimtā.

Bet ir tāda īpatnība, ka, nododoties saprāta lietošanai, cilvēks savā ziņā kļūst vientuļš iekšējos pārdzīvojumos. Saprāta lietošanai piemīt kaut kas – tas skaidri izpaužas jau tā tēlainajā raksturā – kas savā ziņā kļūst svešs tiešajām sajūtām, kas pieņem tādu aukstu, prozaisku dzīves niansi un kas savukārt faktiski īstajā nozīmē var attīstīties tikai no ārējās dabas, no visa, kas aptver cilvēku. Un ar šādu attieksmi, ar šādām cilvēka attiecībām pret ārējo pasauli gan var rast dziļi apmierinošus dabisko norišu izskaidrojumus, bet vairs nav tādā veidā kā agrāk iespējas zināmā mērā atrast pašam sevi ārējā dabā. Kas agrāko laikmetu cilvēkam garīgi-dvēseliski mirdzēja pretī no krāsainās, skanošās, no siltās un aukstās pasaules, no gadalaikiem, to viņš izjuta, pārdzīvoja kā kaut ko sev radniecīgu, kas dzīvo iekšā arī viņā pašā. To, ko mēs pieredzam ar intelektu, visa ārēji-dabiskā eksistence, man gribētos teikt, visu, ko mēs ar intelektuāliem pētījumiem atklājam fizikā, ķīmijā, bioloģijā, mēs nevaram nepastarpināti ienest mūsu sajūtās, mūsu pašu cilvēciskumā. Protams, mēs varam censties izpētīt iekšējo cilvēka organisko struktūru bioloģiski, mēs varam iet tik tāl, ka gribam pat izpētīt cilvēka organisma ķīmiju. Bet tā mēs nekad neatklāsim, ka tas, ko mēs tā, izpētot ārējo dabu, ienesam mūsu pašu cilvēciskuma izpratnē, pārņemtu mūsu sajūtas, ka tas apkopotos reliģiskā, ētiskā sajūtā attiecībā pret pasauli, ka tas galu galā apkopotos sajūtā: es esmu šīs pasaules daļa, tā ir garīgi-dvēseliska, es esmu garīgi-dvēselisks.

Šī sajūta neuzmirdz no tā, ko mēs tik lieliskā veidā pēdējos gadsimtos esam varējuši iemācīties no dabaszinātņu attīstīšanas. Un tā ir nonācis pie tā, ka tieši tas, kas cilvēkam ir nesis lielākos, nozīmīgākos augļus, kas ir pārveidojis visu moderno esamību, ka tas cilvēku pašu ir atsvešinājis. Ka cilvēks tā stāv pasaulē un ar apbrīnu var uzlūkot savus matemātiskos spriedumus par telpisko pasauli, par zvaigznēm un to kustībām, ka viņš ar zināmu zinātnisku godbijību var pamatot to, kas dzīvo augos, dzīvniekos un tā tālāk, tam piemīt, neskatoties uz visām neatrisinātajām problēmām, kaut kas apmierinošs, kā cilvēks no vienas puses šādā veidā var atšķetināt dabas noslēpumus pielietojot tieši šo dabisko zinātni, pielietojot savu intelektu, savu saprātu, sava saprāta izmantošanu. Bet pie kā cilvēks pa šādu ceļu nevarēja nonākt, tā ir sevis paša izzīņa. Tā zinātne, kas mums ir par zvaigznēm, tā zinātne, kas mums ir kā fizika un kā ķīmija, tā zinātne, kas mums ir kā bioloģija, jaunākajos laikos arī pat vēstures zinātne, cilvēkam nepasaka neko viņa dziļākajām ilgām attiecībā uz savu pašu cilvēcisko esamību. Un tā rezultātā arvien vairāk un vairāk radās meklējumi.

Un šie meklējumi nav nekas cits, kā modernā cilvēka meklējumi pēc cilvēka paša. Neatkarīgi no tā, cik daudz pūļu jūs pieliekat, lai apkopotu, kas ir šie meklējumi visdažādākajās jomās,

visur atklājas: cilvēki īstenībā meklē pašiem savas esamības mīklas risinājumu, kā izpētīt cilvēka noslēpumu. Un tas nav tikai kaut kas tāds, kas interesētu tikai teorētiķus, tas ir kas tāds, kas iesniedzas dziļi visā cilvēka dvēseles konstitūcijā. Protams, katram, kurš interesējas par šādām lietām, tās dzemdē ilgas visaugstākajā pakāpē, kad viņš dabas pētījumos saņem tiešu norādi uz to, kas ir apslēpts ārpus dabas esamības plašumiem: cilvēks ar savu būtību, kas tomēr tālu pārsniedz to, kas var tikt uzzināts dabas ārējās valstībās. Bet es gribētu teikt: tikai tur īstenībā sākas lielais noslēpuma jautājums.

Otra lieta ir iekļauta tajā, ka mēs esam savas sajūtas, visu mūsu audzināšanu ļāvuši ietekmēt tam, kas šajā veidā ir uzaudzis jaunākajos gadsimtos. Un ārējā dzīve pilnībā ir tā atspoguļojums. Vairāk nekā iedomājas ārējā dzīvē atspoguļojas tas, kas tieši attēlotajā veidā ir izrietējis jaunāko laiku cilvēces attīstības garīgajā dzīvē.

Mēs ne tikai teorētiski veltīgi jautājam pēc cilvēka būtības, o nē, mēs šodien ejam kā cilvēks cilvēkam viens otram garām un savas jaunāko laiku audzināšanas ietekmē neesam sasnieguši spēju iekšēji izprast savus līdzcilvēkus, spējas ar sava veida gaišredzīgu līdzjūtību, kāda pastāvēja daudzās senākajās kultūrās, ieskatīties tajā, kas dzīvo cilvēka dvēselē. Mēs izvirzām daudzas prasības dzīvei, bet visbiežāk ejam garām cilvēks cilvēkam. Mēs minēto iemeslu dēļ esam zaudējuši ne tikai teorētisku cilvēka izpratni, mēs esam zaudējuši arī emocionālu cilvēka izpratni katrā dienas stundā, kurā mēs dzīvojam savu līdzcilvēku vidū. Un varbūt nekas vairāk, kā tieši sociālā jautājuma uzniiršana mūsdienu formā, var pievērst mūsu uzmanību tam, kā mēs esam pazaudējuši šo izpratni par saviem līdzcilvēkiem. Kādēļ īstenībā tik spēcīgi izskan aicinājums uz sociālām reformām, uz sociālu atjaunošanos? Tas izskan tā iemesla dēļ, ka mēs īstenībā esam kļuvuši par tiešām nesociāliem cilvēkiem. Pamatā cilvēks visvairāk pieprasa tieši to, kā viņam visvairāk trūkst, un skaļajā aicinājumā uz sociālismu ausīm, kuras spēj objektīvi klausīties, faktiski piesakās tas, ka mēs esam kļuvuši tik nesociāli cilvēki, ka vairs nesaprotam viens otru, ka mēs nespējam izveidot nekādu sociālu organismu un ka tādēļ no mūsu saprāta, kas ir piedzīvojis tik augstu uzplaukumu, no intelektuālisma ceram, ka tie mūs tomēr aizvedīs atpakaļ pie šāda sociālā organisma.

Tieši sociālais jautājums pats ir tas, kas mums parāda, cik sveši mēs faktiski kā cilvēki esam kļuvuši viens otram. Reliģiskais jautājums, tas mums tagadnē un jau visos jaunākajos laikos nostājas priekšā tā iemesla dēļ, ka cilvēks ir zaudējis to tiešo iekšējo pārdzīvojumu, kas ļauj izjust tiešu saistību ar pasaules dievišķo būtības kodolu, piedzīvot to, kā tas, kas runā cilvēkā pašā iekšēji, ir dievišķi-garīgā izpausme. Un atkal aicinājums pēc reliģiskas atjaunotnes izceļas no šāda trūkuma.

Ja mēs no šādiem izejas punktiem tagad ieskatāmies dziļāk dzīvē, mūsu šodienas meklējošajā dzīvē, tad tomēr atklājam, ka intelektuālā kultūra, intelektuālie uzskati, pat cilvēciskās jūtas ir pakāpeniski izbalējušas, pamatā ņemot, ir kas tāds, kas ir saistīts ar vienu noteiktu cilvēka dzīves vecumu. Mēs nedrīkstam ļauties nekādiem maldiem, nekādām ilūzijām: atsevišķais individuālais cilvēks pamostas intelektam pamatā tikai sasniedzot dzimumbriedumu, jaunieša vecumā. Viņš pamostas intelektuālismam tajā savas dzīves laikā, kad viņam būtu jādodas dzīvē, lai strādātu. Bet intelektuālismā nav nekā no tā, kas var būt mūsu, kas var aizraut mūsu dvēseli, kad esam bērni vai kad tieši pēc bērnības sasniedzam skolas vecumu. Šajā jaunības posmā prāta stāvoklim jābūt citādam, nekā tas var būt vēlāk. Un intelektuālisms, kas ir lietojams mūsdienu cilvēcē, nevar izdzīvoties, pat nedrīkst izdzīvoties jaunības laikā, jo tad tam jāiedarbojas saldējoši, nāvējoši, paralizējoši uz jaunatnes spēkiem. Un tā nu īstenībā ir noticis tas – ir tikai jāieskatās dzīves intīmākās detaļās, ja grib saprast meklējošo tagadni – ka mēs ieaugam kultūrā, kas mums, lai cik paradoksāli tas neskanētu, nobriedušā dzīves vecumā nes visskaistākās atmiņas par mūsu bērnību.

Kad mēs atmiņās atskatāmies uz to, ko mēs varējām piedzīvot bērnībā, tad to, kas tur bieži sēž lejā neapzinātajā, kas var ataust tikai neskaidrās nojautās, atmiņās, dažkārt tikai domu un atmiņu niansēs, mēs nevaram to atcerēties ar nepieciešamo intensitāti, ar nepieciešamo siltumu. Mēs nonākam pie tā, ka vairs pilnībā nesaprotam paši sevi. Mēs atskatāmies uz dzīvi savā bērnībā kā uz mīklu. Mēs vairs neprotam no mūsu pilna cilvēka būtības runāt un ielikt tajā valodā, kādu mēs lietojam kā pieaugušie, tās nianses, kas ļautu caur šo pieaugušā valodu izskanēt tam, ko piedzīvo bērns savā dzīvīgajā gudrībā, kad viņš skatās pasaulē ar savām nevainīgajām acīm, kad viņš attīsta savu gribu pirmajos savas esības gados.

Vēsturi pa īstam nestudē tas, kurš caur vēsturi neiemācās pamanīt, kā senākajā cilvēcē visur ir runājusi līdzī bērnības attīstība, kad izskanēja nobrieduša cilvēka valoda. Mēs bērnību pavadām neapzināti, bet mēs pavadām to tā, ka šajā neapzinātajā dvēseles dzīvē vēl intensīvi pastāv tas, ko mēs līdz ar piedzimšanu, ar savienošanos ar fizisko miesiskumu, atnesam līdzī no garīgi-dvēseliskās dzīves, no iepriekšējās dzīves.

Kurš spēj novērot bērnu, kuram ir dvēsele un apjēga šādam novērojumam, tam atklājas liels noslēpums, kad viņš redz, kā bērnā nedēļu pēc nedēļas parādās tas, ko cilvēks atnes sev līdzī no garīgi-dvēseliskās esamības uz šo zemes-fizisko pasauli. Tas, kas tur neapzināti iemiesojas un iepulsē cilvēka locekļos, visā cilvēciskajā organizācijā, ir cēlonis iekšējai cauraustībai ar garīgi-dvēselisko, bet vēlāk tam trāpa it kā sasaldējoša viela, kad pāri pārklājas tas, kas ir paredzēts tikai šīs zemes darīšanām, kad tam pārklājas pāri intelekts.

Tas, kurš mūsdienās spēj pietiekami ieskatīties pats sevī šajās intīmajās lietās, tas zina, kā it kā viegla migla pārklājas pāri tam, kas no mūsu bērnības gribētu ielauzties mūsu nobriedušajā apziņā, tas zina, kā mēs savos novecojošajos vārdos vairs nespējam ienest to, kas tik dzīvīgi mājā bērnā, jo viņā tas iedarbojas garīgi-dvēseliski, pamatā ņemot, dzīvo daudz garīgi-dvēseliskāk bērnā, nekā vēlāk tas spēj dzīvot intelektuālistībā.

Kāds atjautīgs 18. un 19. gadsimta rakstnieks ir teicis: cilvēks savas dzīves pirmajos trīs gados iemācās vairāk nekā trīs akadēmiskos gados. – Es noteikti negribu nemaz labot akadēmiķus, jo es viņus augsti vērtēju; tomēr es arī uzskatu, ka visa mūsu cilvēciskuma ziņā mēs pirmajos trīs dzīves gados, kad vēl paši veidojam savu organismu no savas zemapaizņas gudrības, iemācāmies vairāk, nekā mēs varam iemācīties vispār jebkad vēlāk. Vienīgi mēs savā tagadējā kultūrā esam ļoti koncentrējušies uz to, lai faktiski aizmirstu šos trīs svarīgākos dzīves gadus, vai vismaz nepadarītu tos atbilstošā veidā dzīvīgus tajā, kas tad vēlāk izpaužas kā mūsu nobriedušās kultūras izteiksme. Bet tam ir dziļa ietekme uz visu mūsu kultūras dzīvi. Ja mēs neesam spējīgi mūsu nobriedušo valodu, mūsu nobriedušās dzīves domas niansēt, atdzīvināt, cauraust ar garīgo no tā, kas plūst no mūsu pašu bērnības, jo intelekts gan dod mums bildes, garīgu tēlu pasauli, bet neuzņem garīgo dzīvi pašu, ja mēs nespējam to, tad arī nevaram dzīvīgā, intensīvā veidā runāt ar jaunatni. Tad mēs ar dzīvīgo jaunatni, kas ir ap mums, runājam no pazaudētas jaunības. Un tas ir tas, kas atklājas kā mūsdienu jaunatnes sajūta, kā tās jūtas, ko jaunatne grib izteikt savos meklējumos un ko var raksturot apmēram tā: jūs vecie runājat mums nesaprotamā valodā. Ko jūs vecie sakāt, tam nav nekādas atbalss, nekādas atskaņas mūsu sirdīs, mūsu dvēselēs. – Tādēļ šāds aicinājums kultūras atjaunotnei ir pamanāms tieši mūsu jaunatnes meklējumos, un mums ir jābūt pilnīgi skaidram, ka atgriežoties pie garīgā aptveršanas, mums arī atkal ir jāiemācās pareizā veidā runāt ar jaunatni, faktiski jau ar bērnību.

Tas, kurš savu iekšējo būtību caurauž ar to, ko antropozofiskie gara pētījumi grib aptvert nevis ar abstraktiem jēdzieniem, bet gan dzīvīgā dvēseliskā būtībā, tas tieši aptver to, kas nenoveco, tas aptver kaut ko, kas arī nobriedušā vecumā nenolaupa bērnības spēkus, un zināmā veidā jūt bērnības, jaunības garīgumu iesniedzamies savā nobriedušajā dzīvē. Tad viņš

arī atrod vārdus, lai runātu ar jaunatni, darbus, lai būtu ar jaunatni. Un tas arī, pamanot jaunatnes meklējumus, ir novedis pie tā, ka Štutgartes valdorfskolā tieši tiek mēģināts tiekties uz skolu reformu vispirms ar tādu skolotāju kolektīvu, kuri atrod iespēju caur garīgu atjaunošanos vēlākajā vecumā atkal runāt ar bērniem kā ar īstiem draugiem. Jo kurš tiešām ir apguvis kaut ko no īsta garīguma dzīvē, tam katrs bērns ir atklāsme, un viņš zina, ka jaunāks un nobriedušāks bērns viņam katrā ziņā vēl dod vairāk – ja viņam ir tam atvērta apjēga – nekā viņš var dot bērnam. Lai cik paradoksāli tas skanētu, tad tomēr tieši šī ir tā nianse, kas var tieši šajā jomā mūs vadīt uz sava veida kultūras atjaunotni.

Un, ja mēs zināmā mērā ļaujam sevi apgaismot šādai gaismai neatkarīgi no tā, ar ko mēs vēl sastopamies dzīvē, tad mums ir jāsaka: ja mēs tā pavisam skaidri redzam, ka cilvēks meklē cilvēku un viņam ir jāmeklē, proti, cilvēks, kuru intelektuālisms ir padarījis vienpusēju, meklē visu, pilnīgo cilvēku, tad mums tas ļoti skaidri parādās arī dažā labā citā jomā.

Mēs redzam, kad atskatāmies tieši uz to laiku, kad ir parādījušies lielie, pietiekami pat nenovērtējamie jaunāko laiku kultūras sasniegumi, ka šī kultūra varēja tikt sasniegta tikai tā, ka cilvēks atteicās no daļas sava pilnā cilvēciskuma. Cilvēks palūkojās ārā pasaules telpā. Viņš varēja izgatavot instrumentus, ar kuriem viņam atklājās zvaigznes to būtībā un kustībā. Tikai kopš gadu simtiem tas, kas cilvēkam tur atklājās, pamatā ņemot kļuva tāds, ka ir devis viņam matemātiski-fizikālu pasaules ainu. Mūsu dienās vairs nav nekādas izjūtas par to, kā kādreiz cilvēks paskatījās ārā un zvaigžņu kustībā redzēja garīguma atklāsni tāpat, kā mūsu dienās viņš redz garīgā, dvēseliskā atklāsni cilvēku fizionomijās. Tagad mums kosmosā parādās sausas, vecas, kaut arī pietiekami vien nenovērtējamās matemātiski-mehāniskas lietas. Mēs skatāmies augšup un, pamatā ņemot, redzam lielu pasaules mehānismu. Arvien vairāk un vairāk par ideālu ir kļuvis visur mūsu pasaules apskatos redzēt šo lielo pasaules mehānismu. Un kas no tā mūsdienās ir iznācis?

Varbūt dažam labam laikabiedram tas vēl šķitīs paradoksāli, tomēr es uzskatu, ka bezaizspriedumainiem novērojumiem visur pārliecinoši parādās: mūsu dienās uz to atbild no cilvēku sociālās dzīves nākošais, kas mūs visur aptver, kas ir mūsu tagadējā kultūra, uzskats par pasaules mehānismu. Jo mūsu dienās mūsu sociālā, mūsu ētiskā, mūsu juridiskā dzīve, zināmā pakāpē, kā es tūdaļ vēlāk parādīšu, pat mūsu reliģiskā dzīve ir kļuvusi mehāniska.

Mēs redzam, kā miljonos un miljonos cilvēku dzīvo uzskats, ka cilvēces vēsturiskajā tapšanā darbojoties nevis garīgi spēki, bet gan tikai ekonomiskie spēki, un tas, kas turpina dzīvot mākslā, reliģijā, paražās, zinātnē, tiesībās un tā tālāk, tā zināmā mērā esot tikai tāda migla, kas kāpjot no tā, kas norisinās vienīgajā vēsturiskajā realitātē, saimnieciskajā dzīvē. Ekonomiskās formas esot tas reālais, un ekonomiskajās formās uz cilvēku iedarbojoties tas – tā daži saka, un sirds dziļumos var sajust šo izteikumu traģiskumu – rodoties tas, ko cilvēki attīsta kā tiesības, paražas, reliģiju, mākslu un tā tālāk, un tā ir ideoloģija. Šādā veidā mēs esam iekuģojuši virzienā, kas gan ir mums nesis lielas lietas Rietumu garīgajā dzīvē, bet kas šodien ir nonācis pie pretējā pola tam, kas reiz senos, labākos laikos – mūsu dienās jau arī Austrumu kultūra ir pilnībā nonākusi dekadencē – pastāvēja Austrumu kultūrā. Tur vienpusība, bet tagad arī pie mums vienpusība.

Atcerēsimies taču, ka kādreiz Zemes dzīvē, galvenokārt tur pāri – Austrumos, bija cilvēce, kura ārējo maņu pasauli apzīmēja kā *maja*, kā lielo ilūziju, kā tikai šķietamo pasauli, un to, kas ierosinās cilvēkā iekšēji, ko viņš domā, ko viņš sajūt, kas dzīvo viņa gribas impulsos, uzskatīja par vienīgo patieso realitāti. Kādreiz pastāvēja šī otra vienpusība, ka, kad cilvēks palūkojās sevī, viņš savā domu, jūtu un sajūtu pasaulē redzēja patiesību, patieso esamību, un viss ārējais bija *maja*, liela ilūzija. Mēs mūsu dienās esam nonākuši pie pretējā vienpusējā apskata. Mēs no mūsu tagadnes kultūras skatpunkta visapkārt sev redzam materiālo maņu

pasauli un to saucam par patieso esamību. Un miljoniem cilvēku saskata patieso esamību tikai ekonomisko procesu norisē un to, kas dzīvo cilvēkā iekšēji, kā arī to, kam cilvēks ļauj izcelties no savas iekšējās būtības kā kultūras attīstību, sauc par ideoloģiju. Pamatā ņemot tas ir tas pats, ko kādreiz austrumnieki sauca par *maja*, par ilūziju, ko šodien miljoni un miljoni cilvēku sauc par ideoloģiju, tikai cits vārds, protams, ka arī lietots pretējā nozīmē. Austrumnieki par ideoloģiju būtu varējuši nosaukt ārpasauli, par realitāti savu iekšējo būtību. Mēs savā kultūrā esam nonākuši pie tā, ka neskaitāmi cilvēki to izsaka pretējā vienpusībā.

Un tā mēs redzam tieši mūsu sociālajā dzīvē izpaužamies to, par ko varam teikt: zinātnei tas ir nesis lielu, nozīmīgu triumfu, cilvēka domu dzīvei, ētiskajai, sociālajai dzīvei tas ir nesis grūtības. Bet tas, kas tur ir mūsu priekšā, šī dzīves mehanizēšana, dzīvo ne tikai miljonu idejās, tā pastāv arī realitātē. Mūsu ārējā dzīve ir mehanizējusies, un mūsu dienās mēs ar savu kultūru stāvam laikmetā, kas sniedz cilvēcisku atbildi sociālajā, ētiskajā, reliģiskajā dzīvē. Kas lielajā Galileo, Kopernika, Džordāno Bruno laikmetā vispirms ir ticis iedibināts kā uzskats par pasauli kopumā, tomēr prasa, lai tas tiktu caurausts ar cilvēciskumu citādākā veidā, nekā tas varēja tikt caurausts līdz šim. Jo mūsu cilvēciskās dzīves mehānisms zināmā mērā ir kulturālā atbilde uz mūsu domājošās, mūsu intelektuālās un saimnieciskās dzīves mehānismu.

Un mēs to redzam visās detaļās. Mēs šajā laikā studējam dabaszinātni. Mēs studējam dzīvnieku rindu no vizzemākajiem, vienkāršajiem, nepilnīgākajiem līdz pat cilvēkam. Tad mēs noliekam, vadoties no ļoti atzīstamas zinātnes, šīs organismu virknes beigās cilvēku. Ko mēs ar to zinām par viņu? Ar to mēs mācāmies atzīt, ka viņš ir augstākais dzīvnieks. Protams, tas savā ziņā ir nozīmīgi, bet tā mēs mācāmies viņu iepazīt tikai viņa attiecībās pret pārējām būtnēm, mēs nemācāmies viņu izzināt tā, kā viņš kā cilvēks piedzīvo pats sevi. Mēs uzzinām, ko cilvēks attīsta attiecībā pret citām būtnēm, bet ne to, kas viņš ir attiecībā pret sevi pašu. Cilvēks pazaudē pats sevi, tā jaunākajā veidā apskatot ārējo pasauli tik lieliskā veidā. Tādēļ rodas šie cilvēka meklējumi, jo cilvēks tieši dēļ lielākajiem jaunāko laiku sasniegumiem zināmā veidā pazaudē sevi. Un, ja mēs tad paskatāmies uz cilvēku līdzāspastāvēšanu sociālajā organismā, tad atklājam, ka šajā sociālajā organismā cilvēkiem ir jādzīvo kopā ar to, ko viņi savstarpēji var viens otram sniegt. Attiecībā uz šo nepieciešamību jaunākie laiki ir tikuši ļoti tālu. Ir iestājusies darba dalīšana visdažādākajās sociālās dzīves jomās. Attiecībā uz ārējo, mehanizēto dzīvi mums nu ir jāstrādā tā, lai būtu spēkā: visi par vienu, viens par visiem! – Mums ir bijis jāiemācās strādāt vienam otra labā attiecībā uz mūsu ārējo dzīvi.

Tikai te mums savukārt atkal parādās, kā tiem, kuri nesaglabā senās tradīcijas, bet gan ir iesaistīti tieši modernākajā dzīves formā, šī cilvēciskā strādāšana ir pilnīgi atraisījusies no cilvēka, kā mūsu izziņa mums īstenībā sniedz tikai ārējā cilvēka dabu. Tā mūsu uztvere, mūsu izjūta par cilvēcisko darbu, ar kuru mēs palīdzam saviem līdzcilvēkiem, kurā mums ir jāsadarbojas ar saviem līdzcilvēkiem, ir kļuvusi ātrišķīga. Mēs neskatāmies uz to, kā cilvēka sniegums attīstās no viņa dvēseliski-jutekliski-garīgās esamības, kā darbs atdalās no cilvēka, kuram esam emocionāli tuvi, kurš ir būtne, līdzīga mums pašiem, mēs neskatāmies izjūtoši uz to, kā viņš veic darbu mūsu labā. Nē, mēs mūsu dienās skatāmies uz produktu, mēs redzam, cik daudz no cilvēka darba tajā ir ieguldīts, un spriežam par cilvēka darbu pēc tā, cik tāl mēs to atrodam produktā. Tas ir tā iesakņojies, ka kāpinot šos jaunāko laiku lielos maldus *Kārlis Markss* vispār visu, kas cirkulē kā cilvēka veikums precēs un labumos un kam ir jātiek radītam cilvēku lietošanai un patēriņam, sauc par kristalizētu, koagulētu darbu. Mēs spriežam par darbu izolēti no cilvēka, tāpat kā esam ieguvuši spējas novērot dabu galvenokārt izolēti no cilvēka. Mēs patiešām esam tikuši inficēti mūsu spriedumos par cilvēka veikumu ar to, ko mēs zinām un esam iemācījušies par cilvēku kā par dabas būtni. Mēs aizkļūstam tikai līdz

dabiskajam cilvēkā, zināmā mērā tikai līdz tam, ka cilvēks ir augstākais dzīvnieks, mēs neaizklūstam līdz cilvēka dziļākajai iekšējai būtībai.

Arī kad mēs redzam cilvēku viņa darbā, mēs neredzam, kā šis darbs izplūst no viņa, bet gan gaidām, līdz ir gatavs produkts, ražojums, un tad meklējam darbu tikai tajā, kas ir atdalījies no cilvēka. Un tad cilvēks kā sociāla būtne stāv mūsu vidū, zinot, ka viņam ir jāiegulda darbā sava cilvēciskā būtība, bieži arī cilvēka cieņa, un redz, ka novērtēta tiek nevis šī cilvēciskā cieņa, nevis veids, kā darbs izplūst no cilvēka, bet gan, ka šis darbs tiek novērtēts tikai pēc tā, cik no tā ir ieplūdis ārējā veikumā, kas tad nonāk tirgū, kur darbs kā kaut kas, kas nogrimis precē, zināmā mērā ir kļuvis nopērkams. Tā mēs redzam, kā cilvēks ir pazaudējis sevi arī šajā ziņā, kā cilvēks zināmā mērā pazaudē daļu no savas būtības, sava darba mūsdienu kultūras mehānismā.

To mēs redzam vispirms sociālā organisma juridiskajā daļā. Kad mēs skatāmies uz to, kā mūsu vidū valda garīgā dzīve, tad atklājam, ka gars pastāv tikai abstraktās domās, ka mēs uzticamies tikai šīm abstraktajām idejām, ka mēs esam noklīduši no tā, ka gars varētu dzīvot mūsu vidū tieši, ka gars ienāk, mums ar to nodarbojoties, ka mūsu dvēseli pilda ne tikai domas, bet ka mūsu dvēsele patiešām ir gara caurausta, kad mēs nododamies kādai garīgai nodarbei. Šo saistību ar garu cilvēce ir pazaudējusi, kļūstot lieliem tās uzskatiem par dabu. – Tas attiecībā uz garīgo dzīvi.

Attiecībā uz mūsu tiesisko un sociālo, uz mūsu valstisko kopsakarību, mēs piemērā ar darbu redzam, kā no cilvēciskās būtības ir atraisīties tas, kas ir saistīts ar šo cilvēcisko būtību. Mums stāvēt pretī cilvēka dvēselei cilvēku savstarpējā saskarsmē, mēs neredzam, kā uzmirdz un iesilst jūtas, kad cilvēks ierauga otra cilvēka darbu. No strādājošā cilvēka neizplūst nekāds siltums. Mēs neredzam cilvēkā darbu, kas attīstās, nē, mēs redzam to, pret ko līdzī jušana vairs nevar iesilt un iedegties, mēs redzam darbu pēc tam, kad tas ir pametis cilvēku un kļuvis par produktu. Tā mēs pazaudējam cilvēku arī šajā jomā, juridiskās līdzaspastāvēšanas jomā.

Un paskatīsimies apkārt saimnieciski ekonomiskajā dzīvē. Ekonomiskās dzīves jomā cilvēkam taču ir jānodrošina sevi ar to, kas viņam ir nepieciešamas savam patēriņam. Kas cilvēkam ir nepieciešams patēriņam, nav nekas cits, kā tas, kam viņš attīsta savas spējas. Cilvēks varēs jo labāk saimniekot citiem cilvēkiem, pats sev, radīt visai cilvēku sabiedrībai, jo vairāk viņš var attīstīt savas spējas. Spēju attīstīšana ir galvenais ekonomiskajā dzīvē. Tas, kurš ir darba ņēmējs, pret to, kurš ir darba devējs, ja runa ir par šiem ļaudīm, skatīties tā, ka saskatīs priekšrocības čaķlā, spējīgā darba devējā. Tas var tikt pilnībā sasniegts, jo tas, kuram fiziski un garīgi ir jāveic darbs, ļoti drīz redz, ka viņš plaukst labāk pie spējīgā nekā pie nekompetentā. Bet vai mūsdienu ekonomiskie centieni ir vērsti uz to, lai vispirms skatītos uz cilvēci, kas saimnieko, un tad visur jautātu: kur ir lielākās spējas? – Skatīšanās uz šo dzīvīgo cilvēkā, uz šo tīri cilvēcisko, un pieņemt darbā cilvēkus pēc viņu spējām saimnieciskajā dzīvē, lai viņš varētu paveikt labāko saviem līdzcilvēkiem, tas būtu uzskats tādas kultūras izcīnīšanai, kura var atrast cilvēku cilvēkā. Bet tieši tas ir tas īpatnējais, ka mūsu kultūra tieši nespēj atrast cilvēku cilvēkā, ka mēs pakāpeniski – tas atklājas bezaizspriedumainam skatījumam – esam pazaudējuši iespēju pareizi spriest par cilvēku pēc viņa spējām.

Protams, tā sistēma, kurai būtu jāparāda šīs cilvēciskās spējas, pārbaudījumu, eksāmenu sistēma, ir kļuvusi liela mūsu jaunākajā kultūrā. Bet pats galvenais arī nav jautājums par to, lai tiešām pamatotu, kādā veidā cilvēks vislabāk var darboties dzīvē, jo dzīve, kas ir kļuvusi mehāniska, vispirms prasa kaut ko citu. Mūsu dienās daudz kārt skaļš kļūst aicinājums, iecelt labākos cilvēkus pareizajā amatā atbilstoši viņa vajadzībām. Bet pagaidām tā paliek svētbijīga vēlme, un mēs redzam, ka ekonomiskā dzīve galvenokārt – tieši tāpat, kā citās jomās, kā garīgā dzīve un tiesiskā dzīve – atdalās no cilvēka. Mēs galvenokārt skatāmies nevis uz

cilvēku, uz viņa dzīvīgo iekļaušanos saimnieciskajā dzīvē, bet gan skatāties uz to, kā viņš vislabāk varētu ar sevi sasaistīt kaut ko, kas īstenībā nav cilvēcisks. Mēs arī saimniecisko dzīvi redzam atraisāties no cilvēka. Tā ka nav nekāds brīnums, ka aicinājums uz mūsu tagadnes kultūras atjaunošanu īstenībā visās dzīves jomās izceļas no cilvēka meklēšanas.

Un noslēgumā arī mākslā nav citādi. Kad mēs atskatāties uz seno Grieķiju, tad mums mūsdienās grieķu traģēdiju autori šķiet tādi, ka viņi būtu sacerējuši savas drāmas tajā pašā veidā, kā tas notiek vēl šodien. Bet grieķu dzīves uztvere bija pilnībā ne tāda, kāda tās ir mūsdienās. Grieķis runāja par katarsi, par attīrīšanos, par šķīstīšanos, kam jānotiek caur drāmu. Un ko viņš saprata ar šo katarsi, ar šo šķīstīšanos? Viņš saprata to, ka cilvēks, kurš piedalījās šādas traģēdijas vai cita tāda uzveduma attēlošanā, kaut ko pārdzīvo savā dvēselē, izcieš iedomātas ciešanas. Tā piedzīvošana iedarbojas šķīstījoši, attīroši un līdz ar to atveseļojoši līdz pat fiziskajam organismam, bet galvenokārt uz dvēseli. Un svarīgākais grieķu drāmā bija kaut kas, kas bija gan augstāk garīgais, gan arī, man gribētos teikt, medicīniskais impulss. Grieķis saskatīja sava veida dziedināšanas procesu tajā, ko viņš tieši savā augstajā mākslas pilnībā gribēja dot saviem līdzcilvēkiem. Pats par sevi saprotams, ka mēs nevaram kļūt atkal par grieķiem. Tam tikai jākalpo kā paskaidrojumam, ka mēs patiešām esam nonākuši dzīves mehanizēšanā, kas zināmā veidā noliedz cilvēku, un, kā ir izskaidrojamas šīs dziļās ilgas, kas kā cilvēka meklējumi iet cauri mūsdienu pasaulei.

Pēc nekā cita, kā kalpot šiem meklējumiem, no antropozofiskās garazinātnes tiecas tas, ko sauc par «sociālā organisma trīsdalījumu». Tas bieži tiek pārprasts. Bet tas nemeklē neko citu, kā ceļus, kas varētu vest pie tā, lai garīgajā dzīvē varētu atrast ne tikai abstraktu garu, augstākais pārdomas par garu, ne tikai bālu domu pasauli, bet pašu dzīvīgo garu; lai tiesiskivalstiskajā kopdzīvē atkal varētu tikt atrasts ne tikai tas, kas, piemēram, kā darbs ieplūst produktā, bet cilvēka darba novērtējums, cienīšana, tā cieņa pret cilvēcisko darbu, kas izriet cilvēku kopdzīvē, kad cilvēks kā cilvēks stāv pretī otram savā tīrajā cilvēciskumā. Un ekonomikas sfērā šis sociālā organisma trīsdalījums meklē tādas asociācijas, kurās cilvēki apvienojas kā patērētāji, kā ražotāji tādā veidā, lai viņi arī varētu asociatīvi vadīt ekonomisko dzīvi, balstoties uz savām dažādajām, cilvēciski atzītajām interesēm.

Mēs spriežam par saimniecisko pieprasījumu tikai pēc tirgus mehānisma. Asociācijām vajadzētu apvienot dzīvus cilvēkus, kuri atzīst pieprasījumu, vajadzētu būt organismam, kas no cilvēciskās kopdzīves un šīs kopdzīves nepieciešamību izpratnes var regulēt producēšanas nosacījumus. Un tā šis sociālā organisma trīsdalījums meklē, kā šīs trīs daļas – garīgo dzīvi, tiesisko dzīvi un saimniecisko dzīvi – sasaistīt tādās attiecībās, tādos apstākļos sociālajā organismā, lai visur atkal varētu tikt atrasts cilvēciskais brīvā garīgajā dzīvē, kam nebūtu jākalpo ekonomiskajām interesēm vai nebūtu jāizriet no tām, kas vispār nekalpo valstiskajām interesēm vai neizriet no tām, bet kam ir jābūt brīvi nostādītām pašām savā ziņā un jākalpo tam, lai attīstītu cilvēciskās spējas vislabākajā veidā. Šī brīvā garīgā dzīve cenšas parādīt cilvēkiem cilvēku: cilvēku cilvēkiem. Tā lai brīvajā garīgajā dzīvē līdz ar to varētu tikt atrasts cilvēks, lai viņš atkal piedzīvotu garu, tā harmoniski attīstītu savas spējas, un ar šādu relatīvi patstāvīgu garīgo dzīvi varētu auglīgi iekļauties valstiskajā dzīvē, saimnieciskajā dzīvē kā cilvēks ar vislabāk attīstītajām spējām. Ja saimnieciskā dzīve, valstiskā dzīve diktē, kādām spējām vajadzētu tikt attīstītām, tad tās pašas nevar plaukt. Ja jūs atstājat garīgajai dzīvei pilnīgu brīvību, lai tā pati no saviem pamatiem pasaulei dod to, ko katrs atsevišķs indivīds ienes esamībā no garīgi dievišķajām pasaulēm, tad arī visas pārējās dzīves jomas varēs tikt apaugļotas visplašākajā nozīmē. Valstiskai dzīvei vajadzētu attīstīt to, kas var attīstīt cilvēkus, viņiem esot kā līdzvērtīgiem vienam pret otru, tiesiskuma jūtas, morālo konstitūciju. Saimnieciskajai dzīvei būtu caur atbilstošām asociācijām jāatrod cilvēkus pēc viņu vajadzībām un pēc viņu spējām saimnieciskajā dzīvē. Sociālā organisma trīsdalījums

nemēģina mehāniski nodalīt šīs trīs jomas, bet gan relatīvu šo trīs daļu patstāvību sasniegt to, lai cilvēks caur šīm trīs dzīves jomām atkal spētu atrast savu pilno cilvēciskumu, kuru, pamatā ņemot, ir pazaudējis un kuru atkal meklē.

Lūk, šādā nozīmē var runāt par kultūras atjaunošanas nepieciešamību, bet kas izriet ļoti īpašā veidā, ja ieskatās vēl dziļāk cilvēka iekšējā būtībā, tajā cilvēka iekšējās būtības vietā, kur cilvēkam, ja viņš grib būt cilvēks pilnā mērā, ja viņš grib pilnībā izjust savu cilvēka cieņu un savu pasaules vērtību kā cilvēks, ir jāpieslēdzas dievišķi-garīgajam, kur viņam ir jāsajūt un jāpārdzīvo sava mūžīgā būtība, kur mēs tāpat ieskatāmies cilvēku reliģiskajā kopdzīvē. Es dabiski gribu tikai pateikt, ka tas atbilst antropozofiskās garazinātnes pārliecībai, es negribu nevienam attiecībā uz šodienas tēmu uzspiest šo speciālo risinājumu. Bet antropozofiskajā garazinātnē tiek mēģināts pirmām kārtām atkal izprast, kā cilvēces šīs dzīves attīstībā iekļaujas kristietība. Ar to, kas var tikt izpētīts garīgajā pasaulē antropozofiskajā veidā, tiek norādīts uz Golgātas mistēriju. Vēsturiskajai attīstībai tiek sekots attiecībā pret šo Golgātas mistēriju.

Cilvēku vēstures garīgam apskatam parādās, ka, kaut arī cilvēcei senlaikos piemita sava veida pirmatnējas atklāsmes, sava veida pirmatnēja gudrība – bet instinktīva –, ka šī gudrība pamazām arvien vairāk un vairāk zuda, palika bālāka, un ka šī izbalēšana arvien vairāk pastiprinājās. Un mūsu dienās, ja nebūtu nācis kaut kas cits, mēs jau būtu nonākuši līdz bālai, nesaprātīgai garīgajai dzīvei, kam nebūtu nekāda sakara ar mūsu dvēseliskās dzīves siltumu, ja šīs dzīves noteiktā laika momentā nebūtu tikusi apaugļota ar kaut ko no ārpuszemes. Garazinātne antropozofiskā nozīmē atkal var norādīt uz cilvēku Jēzu, kurš mūsu laika skaitīšanas sākumā staigāja pa Palestīnas zemi. Mēs redzam, kā mūsdienu ārējā kristietība arvien vairāk un vairāk apskata Viņu kā tikai cilvēku, kamēr senākie laiki šajā Jēzus cilvēkā saskatīja būtni, kura no garīgām, ārpuszemes pasaulēm bija sasaistījusies ar šo cilvēku Jēzu, un līdz ar to viņš kļuva par Jēzu Kristu. Garazinātne, gribot garīgos apskatos izpētīt to, kas nāca no ārpuszemes, cenšas atkal norādīt ne tikai uz šo cilvēku Jēzu, bet arī uz Kristu, kurš kā ārpuszemes princips nolaidās Zemes cilvēka dzīvē no debesu augstumiem Golgātas mistērijā. Un Zemes cilvēces attīstība kopš Golgātas mistērijas kļuva citādāka, nekā tā bija pirms tam. Iestājās apaugļošana no debesu pasaulēm.

Mūsdienu cilvēkam savā šodienas kultūrā arvien vairāk un vairāk skatoties uz Jēzu kā tikai uz cilvēku, viņš pamatā ņemot zaudē to, kas vienīgais var viņu apmierināt kā reliģiska nosliece, kad viņš skatās uz Jēzu Kristu. Apskatot Jēzu kā tikai cilvēku, viņš pamatā ņemot zaudē arī to, kas varētu būt viņam īpaši vērtīgs Jēzu kā cilvēkā. Jo cilvēks ir pazaudējis cilvēku. Viņš arī Jēzu no Nācaretes vairs neprot pareizajā veidā meklēt cilvēku. Bet antropozofiskajai garazinātnei padziļinot garīgi-reliģisko dzīvi, lai atkal pavērtos reliģiskās dievbijības avots, tas ir, ļaujot atrast cilvēka dievišķo būtību cilvēkā, šī antropozofiskā garazinātne arī cilvēkā Jēzus atkal atrod pārjuteklisko Kristu, un izlaužas līdz Jēzum Kristum patiesajā nozīmē. Tā nav Golgātas mistērijas noniecināšana, ja tā saka: tas, kas iepriekš bija ārpuszemes, tagad ir nolaidies uz Zemes. Un ko cilvēks piedzīvo ar šādiem centieniem mūsdienu kultūras laikmetā?

Nu, tieši šai antropozofiskās garazinātnes nosliecei uz ārpuszemes apskatu ir atbildēts: šī antropozofija neesot nekāda kristietība, nevar būt kristietība, jo tā Jēzu Kristu tīri cilvēciskā vietā liek pārjuteklisku būtni, kosmisku būtni. To pat sajūt kā apvainojumu, ka Kristus esot ienācis Jēzu no kosmiskām debesu tālēm. Kādēļ tas tā ir? Tas tā ir tā iemesla dēļ, ka līdz pat reliģijai, līdz reliģiskām sajūtām cilvēks, skatoties debesu tālēs, redz tur tikai matemātiski-mehānisku kosmosu, redz tur zināmā mērā tikai lielo mašīnēriju. Un tā, pat reliģisks cilvēks, pat tas, kurš grib mācīt reliģiskumu, iedomājas, ka, ja Kristu pirms Golgātas mistērijas meklē pasaules tālēs, ar to reliģija tiek mehanizēta. Garazinātne nemehanizē reliģiju, neatņem reliģijai kristietību, bet gan tieši padara kristīgu ārējo dzīvi, parādot: tur kosmosā ir ne tikai

mehānisms, tas nav tikai tas, ko var uzzināt ar matemātiku un dabaszinātņi, tur ir garīgums. – Kamēr mūsdienu teologs bieži iedomājas, ka antropozofija liek Kristus nolaisties pie Jēzus no aukstās pasaules telpas, no Saules, patiesība ir tāda, ka antropozofija tieši grib saskatīt garīgo tajā, kas ir ārpus Zemes, un grib redzēt Zemi aplaimotu ar to, ka uz to no debesīm ir notikusi tāda iedarbība, ka šī būtne, kas deva Zemei jēgu caur Golgātas mistēriju, no debesu augstumiem ir savienojusies ar Zemes cilvēces attīstību.

Tādā veidā garazinātne kā antropozofija patiesībā cenšas atkal padarīt auglīgu reliģisko dzīvi, tiešām caursildīt reliģisko dzīvi, aizvest cilvēku atpakaļ pie dievišķā pirmavota. Un tā mēģina to paveikt tā, ka ieklausās tajā, kas izskan aicinājumā pēc kultūras atjaunošanas.

Mums ir lieliska zinātne, mēs stāvam ar apbrīnu šīs lieliskās jaunāko laiku zinātnes priekšā, kas ir paveikusi tik milzīgas lietas attiecībā uz mūsu tagadējo kultūru. Bet mēs redzam, kā līdzās šai zinātnei parādās aicinājums pēc reliģiskas atjaunotnes, pēc atjaunotas reliģiskas iedziļināšanās. Mums tādā no vienas puses īstenībā vajadzētu zinātņi, kas negrib nekādu saistību ar reliģiju, un līdzās šai zinātnei mēs gribam reliģisku atjaunotni. Tas ir daudzu sapnis. Tas būs veltīgs sapnis. Jo reliģijas saturs nekad nevar rasties no kaut kā cita, kā no tā, ko kāds laikmets uzskata par zināmu. Un, ja mēs atskatāmies laikos, kad reliģija dzīvoja pilnā mērā, tad tieši reliģija vienmēr bija tā, kas attiecīgajam laikmetam vienlaikus kalpoja arī kā zināšanu saturs, bet tikai īpašā veidā, kā godāšana, dievbijīgi ar katru elpas vilcienu, ar atdošanās dvesmu, un parasti – tas ir ārkārtīgi svarīgi – pirmām kārtām ar īpašu reliģiju dibinātāju godināšanu. Tādēļ arī mūsu laikmets, mūsu kultūra nebūs apmierināta ar reliģisku saturu, kas nav saskaņā ar to, ko mūsu laiks var zināt.

Tādēļ antropozofiskā garazinātne nemeklē reliģiju blakus zinātnei, bet gan mēģina zinātņi pašu pacelt tik augstu, lai šī zinātne atkal var kļūt reliģiska. Tā nemeklē zinātņi bez reliģijas un tai līdzās nezinātnisku reliģiju, tā meklē zinātņi, kas var pati no sevis, pati no saviem avotiem nodarboties ar reliģisko dzīvi, jo tā meklē zinātņi, kas nebalstās vienpusīgi tikai intelektā, bet balstās pilnajā cilvēkā, visā, kas dzīvo cilvēkā. Un šāda zinātne neiedarbojas graužīgi uz reliģisko dzīvi, galvenais, tā neiedarbojas graužīgi uz kristīgo dzīvi, bet gan apmirdz to tā, ka tajā, kas ienāca Zemes attīstībā kā Golgātas mistērija, var saskatīt mūžīgo, pārjuteklisko nozīmi, ar kādu šis notikums ir aplaimojis cilvēci. Un tas emocionāli un morāli gribā nāks no Golgātas mistērijas apskata kā reliģisks entuziasms un arī kā iekšējs reliģisks aplaimojums, kas neko negrauj, bet gan var tiks apgaismots pareizajā veidā ar to, kas var tikt skatīts, ko var uzzināt par Jēzus Kristus ienākšanu šīs zemes cilvēces attīstībā.

Tā garazinātne mēģina nākt pretī meklējumiem pēc cilvēka. Kā jau teikts, tam zināmā mērā vajadzētu kalpot tikai tam, lai pienestu kādu mazumiņu kultūras atjaunošanai, pēc kā ilgojas, uz ko cer. Tas bija domāts tikai kā izskaidrojums tam, kā var iztēloties, ka tām ilgām, kas var izpausties tādā jautājumā, kā pēc kultūras atjaunotnes, var būt nozīme, dziļa, iekšēja, cilvēciska nozīme.

Un šie apskati gribēja parādīt arī to, kā, pamatā ņemot, šis aicinājums uz kultūras atjaunotni vienlaikus ir aicinājums izziņai, atjaunotai izjūtai par patiesi cilvēcisko, ka ir pareizi, ka jautājums pēc šīs kultūras atjaunotnes būtības faktiski pastāv, ka mēs meklējam pilnu izjūtu par cilvēku, pēc pilnas cilvēka izjušanas. Un var droši ticēt, ka varētu nonākt pie mūsdienu bieži vien neskaidrā aicinājuma atjaunot kultūras interpretācijas, ja sev teiktu, ka patiesi nozīmīgā veidā ir jāatjauno jautājums par cilvēka meklējumiem, kas mums atskan jau no senās Grieķijas, ir: Cilvēk, izzini pats sevi.

Protams, gadsimti un gadu tūkstoši ir veltījuši viscēlākos centienus atbildei uz šo jautājumu. Bet šodien tas paaugstinātā mērā ir lielākais liktenīgais jautājums. Un, lai kā indivīds – manuprāt, esmu uz to nedaudz norādījis – atbildētu uz jautājumu: kā būtu jāatjauno kultūra? –

atbildei kaut kādā veidā būs jārodas šādā virzienā: kā mēs, no pilnībā cilvēciskiem centieniem, no jauna atklājam pašu cilvēku, lai cilvēks varētu atrast savu morālo, sociālo, kognitīvo un reliģisko piepildījumu citā cilvēkā, kurš var pilnībā veltīt sevi pasaulei un saviem līdzcilvēkiem? – Man šķiet, ka tas ir mūsu kultūras atjaunošanas jautājums.

VII. JĒZUS VAI KRISTUS

Kristiānija (Oslo), 1921. gada 29. novembris

Es šeit Norvēģijā pats par sevi saprotams jūtos kā viesis, un man vispirms ir no visas sirds jāpateicas runātājam, kurš man veltīja tik sirsnīgus vārdus, un jums visiem, kuri esat izrādījuši interesi par dažiem iztirzājumiem, kurus es varēšu sniegt šajā īsajā laikā par iezīmēto problēmu. Es gribētu arī uzreiz pateikt, ka es kā teoloģiskās kustības pārstāvis faktiski jūtos kā viesis dubultā, jo man antropozofiskās kustības ietvaros vienmēr ir bijis jāuzsver, ka antropozofija ne mazākā mērā nevēlas būt kaut kādas jaunas reliģijas dibināšana vai pat kādas sekta veidošana, bet gan īstenībā grib tagadnē izaugt no vispārējās zinātniskās kustības. Tā grib atrast atbilstošās cilvēku vai pasaules dzīves pārjuteklisko faktu pētīšanas metodes. Un tikai tiktāl, ciktāl teoloģiskā joma pieder vispārējai pētniecības jomai, tā zināmā mērā tiek pamudināta, kad tai tiek lūgts papildināt teoloģiskos pētījumus ar to, ko tā uzskata, ko tā var dot šajā virzienā ar pārjutekliskās izpētes metodēm. Tādēļ arī, kad Vācijā pie manis nesen vērās lielāks skaits jaunu teologu, es pateicu: es gribu pakalpot tikai ar to, ko es spēju piedāvāt antropozofiski. Bet kas ir nepieciešams kādai teoloģiski reliģiskai kustībai mūsdienās, to ir jāīsteno tām personībām, kuras ir iesaistītas teoloģiskajā vai reliģiskajā dzīvē.

No šīs dzīves puses tagad tiek īpaši iebilsts pret antropozofiju, ka tā ar savām pētījumu metodēm izzinoši grib pacelties pārjutekliskajās pasaulēs, ka tā grib izveidot zināmus cilvēkā parasti latentus izziņas spēkus, lai pētoši ielauztos pārjutekliskajās pasaulēs. Man tieši no teoloģiskās puses saka, ka tas faktiski esot pret reliģisko noskaņojumu, pret reliģisko dievbijību, tas kristīgajai teoloģijai esot jānoraida pirmām kārtām. Un pēdējā laikā to, kas tā ir domāts, īpaši izpauž tā, ka man saka: reliģijai ir jāstrādā ar iracionālo, ar noslēpumaino, kas nedrīkst tikt racionālisma atsegts. Tai esot jāstrādā ar to, kas negrib tikt apjēgts, bet gan grib tikt godāts kā neaptverams noslēpums dziļā, uzticības pilnā godbijībā. Pat tiek pielietots vārds: kristietībai ir nepieciešams paradokss, lai varētu no tiešas cilvēciskas uzticēšanās pietiekami intīmi izveidot un vadīt patiesi kristīgi-reliģisko dzīvi.

Ja antropozofija būtu vērsta uz to, lai it īpaši Kristus-Jēzus-jautājumā racionalizētu iracionālo, lai novilkto lejā prozaiskā saprātīgumā to, ko satur Golgātas mistērija, tad šiem iebildumiem, kas tiek izteikti šajā virzienā, būtu taisnība. Un šos iebildumus vēl papildina kas cits. Antropozofija, tā kā tā nav Gnosis, nav mistika, nav pirmsvēsturisks orientālisms, skatās pilnībā tikai uz cilvēces attīstību vēsturiskajā tapšanas procesā. Gnosis ir nevēsturisks, mistika ir nevēsturiska, visi orientālie pasaules uzskati savā ziņā ir nevēsturiski. Antropozofija caurcaurēm ir rietumniecisks pasaules uzskats attiecībā uz metodisko nostāju, un tā uzskata vēsturisko attīstību par reālu, kā tas ir pierasts Rietumu zinātniskajā dzīvē. Un tādēļ tā arī pilnībā jūtas spiesta atzīt Jēzu kā personību cilvēces vēsturiskajā dzīvē. Tā zina, ko cilvēcei satur vēsturiskais Jēzus, un tā tikai ir spiesta tādu iemeslu dēļ, kurus es šodien gribētu izskaidrot, pacelties no šīs zemes dzīvē novērojamā cilvēka Jēzus līdz pārjutekliskajai, ārpuszemes, kosmiskajai Kristus-būtnei, kura iemiesojās cilvēkā Jēzus, un patiešām runāt par Jēzu Kristu noteiktā nozīmē kā par dubultu būtni.

Tiek teikts, ka īstenībā tas, kas antropozofijai ir sakāms par kosmisko, pat par telūrisko Kristu, mūsdienu cilvēces sajūtām esot nenožīmīgi, jo mūsdienu cilvēce gribot, kad runa ir vēsturisko attīstību, aprobežot savus uzskatus ar šo zemi un ka kosmiskais Kristus blakus vēsturiskajam Jēzum vienkārši vairs neesot vajadzīgs.

Nu, pirmā lieta, kas man būs jāparāda, būs tā, kā antropozofijai vispār no savas puses ir jārikojas attiecībā pret pasaules faktiem un kā tā ar savām pētījumu metodēm nonāk līdz pavisam īpašai nostājai attiecībā pret Golgātas mistēriju.

Antropozofija vispirms pilnīgi noteiktā, brīvā no ilūzijām un skaidri definētā veidā cenšas aptvert, kas, īpaši kopš 15. gadsimta vidus, ir izveidojies Rietumu cilvēcē kā «priekšmetiskā izzīņa», kā es gribētu to nosaukt. Ar šo priekšmetisko izzīņu daba līdz šim jau ir lieliskā veidā – un dabaszinātņu ideāls saprotamā veidā sniedzas vēl daudz tālāk – tikusi izskaidrota, sistematizēta, ir tikušas izprastas tās likumsakarības, un tā ir tikai krietnas dabaszinātnes blakus parādība, subjektīva paralēla parādība, ka cilvēks attiecībā pret šādu izzīņu kļūst racionāls, es varētu arī teikt, abstrakts. Domu pasaule arvien vairāk un vairāk iegūst tikai tēlainu raksturu. Ja mēs atgriežamies vēl pirms 15. gadsimta, tad visur atklājam, ka domu pasaulei nav šī tēlainā, šī abstraktā rakstura, kas grib tikai apzīmēt realitāti, bet ne saturēt to, kā tā kopš 15. gadsimta vidus, it īpaši Galileo, Džordāno Bruno laikā un tā tālāk ir to pieņēmusi. Mūsu dienās mums idejas nozīmē augstākais realitātes bildi. Ja atgriežamies pirms 15. gadsimta, tad cilvēkiem vēl bija sajūta, ka viņā pašā ienāk īsta garīgā realitāte, kad viņš nododas ideju pasaulei. Cilvēkam ir ne tikai abstraktā ideju pasaule, viņam ir gara piepildīta, garīgas-realitātes caurausta ideju pasaule.

Attiecībā uz racionālismu, attiecībā uz dabaszinībām jaunākie gadsimti ir paveikuši grandiozas lietas. Un mēs arvien vairāk un vairāk redzam, kā arī citas, vēsturiskās zinātnes tiek pārņemtas ar šo noskaņojumu, domāšanas veidu, kas sevi ir tā apliecinājis. Un, kurš izseko pētījumu metožu pārmaiņām pēdējos gadsimtos arī teoloģijā, var redzēt, ka pētniecības attieksme pilnībā tiek dzīta dabaszinātniskajā virzienā, jo arī vēsture tieši jaunākajos laikos ir pilnībā pieņēmusi dabaszinātniskā domāšanas veida iezīmes. Un tā kristoloģija pakāpeniski ir kļuvusi par «Jēzus-dzīves-izpēti». Tas no visas garīgās attīstības gaitas jaunākajos laikos ir pilnībā apjēdzami. Ir jāsaprot, ka tam tā bija jānotiek. Bet ir arī jāsaprot, ka šis virziens, ja tam tiks turpināts sekot, vienlaikus ir piemērots tam, lai kristietībai atņemtu Kristu un arvien vairāk un vairāk tuvotos tam, ko attiecībā pret reliģiju var dot arī neitrāls vēsturnieks, piemēram, *Ranke*, kurš taču Jēzus personību ir ierindojis vēsturiskajā attīstībā gandrīz kā cēlāko būtni, kas jebkad ir staigājusi pa zemes virsu. Teoloģija arvien vairāk un vairāk ir pietuvojusies vēsturiskiem pētījumiem, un mēs mūsdienās jau varam atrast lielu skaitu teologu, kas pēc savas pētījumu attieksmes un pētījumu metodēm gandrīz neatšķiras no vēsturnieka *Ranke*s ranga.

Turpretī antropozofija tagad apgalvo, ka noteikti izzīņas spēki, kuri cilvēkā parastā dzīvē un arī parastajā zinātnē paliek latenti, tādēļ cilvēks tos sevī neapzinās, bet tie pastāv katrā cilvēkā, var tikt pacelti augšā no apziņas, ka šīs atziņas tad izved ārā no vienkāršās maņu pasaules un aizved pie tā, ka cilvēks ar savu izzīņu var aptvert pārjuteklisko pasauli tāpat kā cilvēks ar maņām var aptvert maņu pasauli. Tad ar aplūkošanu, kas vairs nav priekšmetiska, kurā vairs nav nekāda parastā racionālisma, kas drīzāk tuvojas īstam pārdzīvojumam, piekļūst pašai pārjutekliskajai pasaulei.

Bet ļoti bieži pastāv maldi, ka iedomājas, ka izzīņas raksturīgās īpašības, kādas tā pastāv dabaszinātnēs un racionālismā, tās antropozofija tagad gribot pārnest arī uz pārjuteklisko jomu, tāpat tā pati ir racionāla, tā tāpat iznīdē iracionālo, paradoksālo, noslēpumaino un pieprasa loģisku piekrišanu tam, ko tā grib uzskatīt par Golgātas mistēriju, un nevis brīvrātīgu uzticēšanos, kas pamatota godbijībā, kā tam vajagot palikt reliģijā. Bet visa pasaules aina un arī pats cilvēks izmainās pilnībā, kad no dabaszinātniskā, vēsturiskā izzīņas slāņa paceļas augšup šajā pārjutekliskajā izzīņas slānī, ja drīkstu izmantot šādu izteikumu. Ja mēs gribam nosaukt pašu svarīgāko raksturojumu – es gan varu tikai ieskicēt visas šīs lietas – parastajām, priekšmetiskajām, mūsdienās atzītajām zinātniskajām metodēm, tad tas ir tas, ka

tās tam, kurš patiešām godīgi grib novest šo dabaszinātnei un racionālismu līdz galīgajām to konsekvencēm, pasaule sašķeļas divās jomās. Šīm divām jomām ne vienmēr pievērš uzmanību, jo pastāv noteiktas iekšēji neapzinātas bailes no tā, lai izdarītu galīgos secinājumus. Bet, kurš līdzīgi man ir iepazinis cilvēkus, kuri ir izjutuši dziļas ciešanas no šīs, gribētos teikt, cilvēka dabas divdaļības, kuri savā dvēselē, ar savām reliģiskajām sajūtām ir aizgājuši līdz modernās domāšanas galīgajām konsekvencēm, un kurš līdzīgi man ir saskatījis, kādas dvēseliskas sāpes, kāds dvēselisks apjukums tieši attiecībā uz dziļākajām reliģiskajām sajūtām saistās ar šīs modernās racionālās dabaszinātnes duālismu un tās attieksmi pret cilvēku, tas tomēr slieksies kaut ko pārdomāt par to, kā no šī duālisma ir iznākusi izziņa tieši reliģiskā ziņā. Jo dabaszinātnei ir pārāk liela ietekme uz cilvēka raksturu. Cilvēks jūtas vairāk atbildīgs attiecībā pret tās uzskatiem, nekā attiecībā pret citām zinātniskām metodēm, ja tām jābūt drošām, mēģinot atdarināt tieši dabaszinātniski-vēsturiski-reālistisko metodi.

Bet pie kā tad noved šī metode tās galīgajā konsekvencē? Tā noved pie tā, ka rodas dziļš bezdibenis, ārēji priekšmetiskajai izziņai patiešām nepārvarams bezdibenis starp to, ko mums ir jāatzīst kā dabaszinātnisku nepieciešamību, un to, ko mēs aptveram morāli-ētiskajā dzīvē, to, kas mums garantē mūsu īsteno cilvēka cieņu. Un morāli-ētiskā dzīvē, ja tā tiek pareizi izjauta, mums parādās kā tieši nākoša no dievišķā, tāpat ved mūs tieši pie reliģiskas svētībības, pie pašas reliģiozitātes. Bet dziļais bezdibenis starp šo ētiski-reliģisko dzīvi un to, ko mums par fizisko cilvēku atklāj dabas izziņa, var tikt aizsegts cilvēka skatam ar biezu miglu, jo pastāv zināmas iekšēji neapzinātas bailes, bet tiem, kuri pilnīgi godīgi ķeras pie cilvēka dabas izpēti, šis bezdibenis nav pārvarams tikai ar pašu dabaszinātnei. Jo vienā pusē par Zemes rašanos stāv pamatota dabaszinātniska hipotēze, Kanta-Laplasi teorija; mūsdienās tā ir modificēta. Es dabiski to detalizēti tagad neizklāstīšu. Bet, kaut arī tā mūsdienās ir modificēta, tā ir kas tāds, kas pie pasaules rašanās ir vienaldzīga pret cilvēces attīstību, kurā izceļas ētiski-dievišķie ideāli, uz kuriem tad paļaujas, kas dzīvo tikai tēlos. Un ja no dabaszinātniskā viedokļa tad paraugās uz Zemes beigām, tad tur mums pamatota dabaszinātniska hipotēze piedāvā entropijas mācību, kas runā par siltuma nāvi Zemes beigās. Tāpat mēs ar dabaszinātnisku nepieciešamību esam ielikuši cilvēku starp Kanta-Laplasi pasaules miglāju un siltuma nāvi. Tur nu viņš pa vidu dzīvo, nododas saviem ētiski-reliģiskajiem ideāliem, bet galu galā tie tiek atmaskoti kā ilūzija, jo Zemes attīstības beigās tomēr ir tikai siltuma nāve, liels līķis, kas aprobežot ne tikai to, kas Zemes attīstībā eksistē fiziski-ēteriski, bet arī visu to, ko satur ētiskie ideāli.

Patiesi, ne jau no reliģiska racionālisma, bet gan no atziņas, kas man izriet elementāri-kognitīvā veidā, pret to miglu, kas man maldinoši aizsedz to, kas tur tuvojas cilvēkam un var kļūt par vissāpīgākajiem dvēseles pārdzīvojumiem, kādiem vien cilvēks var tikt pakļauts, ir jārēķinās ar to, ka tika meklēta viltīga izeja, kāda vēl nepastāvēja visās senajās reliģijās un nepastāvēja arī kristīgās attīstības sākuma laikos: atdalīt zināšanas no ticības. Jo zināšanas dēļ tās varas, kāda tām ir jāatstāj uz cilvēka raksturu, pakāpeniski tomēr kļūst par *Molohu* (*kaut ko nežēlīgu un neapturamu – tulkot.*), kam pamazām un pakāpeniski ir jāapriņ ticība, ja šī ticība nevar balstīties augstākās, patiešām pārjutekliskās zināšanās, kas tikai no savas puses spēj izlauzties līdz kam tādām, kā Golgātas mistērija.

Un te antropozofijai ir jāpievērš uzmanība tam, kā tas, ko dod stingrā, dabaszinātniskā nepieciešamība, tas pārjutekliskajai izziņai kļūst tikai par fenomenu, parādību, kā pasaule, kuru mēs skatām ar acīm, dzirdam ar ausīm, vienkārši izplūst fenomenālismā. Es šodien par šīm lietām varu tikai vairāk vai mazāk preferēt, bet antropozofija cenšas sniegt pierādījumu, ka tajā, ko mēs redzam, mums nemaz nav darīšana ar materiālo pasauli, bet gan ka mums tur ir darīšana ar fenomenu pasauli. Un pārjutekliskajā izziņā jutekliskā maņu pasaule zināmā mērā zaudē savu stingro blīvumu, bet no otras puses arī ētiski-reliģiskā pasaule zaudē kaut ko

no sava abstraktuma, no savas atrautības no jutekliskas nepieciešamības. Abas pasaules tuvinās. Ētiski-religiskā pasaule kļūst reālāka, jutekliski fiziskā pasaule kļūst fenomenālāka. Un nevis ar kādām spekulācijām, nevis ar kādu abstraktu filozofisku metodi, bet gan caur reālu pieredzi, kā ir veidota pasaule, kas atrodas ārpus pāri mūsu parastajai maņu pasaulei. Un tajā pasaulē, kas tiek meklēta, vairs nav tā pretstata starp ideālo un reālo. Abi ir satuvinājušies. Dabas likumi, man gribētos teikt, kļūst morāli šajā pasaulē, morālie likumi sablīvējas līdz dabiskai norisei. Un pieminot vēl tikai vienu: Zemes beigām arī antropozofija paredz kaut ko līdzīgu siltuma nāvei, bet tajā tas, ko cilvēks nes sevī kā tikumus, reliģiskus ideālus, kļūst par tādu reālu dīgli, kas līdzīgi kā augiem, šī gada dzīvību pārnes nākamajā gadā. Šeit antropozofija pienāk ļoti tuvu paradoksam attiecībā pret jaunāko laiku zinātņi. Es tomēr uzdrošinos to izrunāt, jo ticu, ka teologu lokā tas izraisīs mazāku aizķeršanos nekā stingro dabas pētnieku aprindās, jo antropozofiskā garapētniecība atzīst, ka tā saucamais enerģijas un vielas saglabāšanās likums šajā pasaulē, kas tiek aprakstīta kā pārjutekliskā, vairs nav spēkā, ka šim enerģijas un vielas saglabāšanās likumam ir tikai relatīvs derīgums pasaulē, kura parādās kā dabiskā pasaule un kuru var aptvert racionālisms.

Antropozofija māca mums izzināt tieši cilvēka organismā, ka tur ir ne tikai matērija un ne tikai matērijas pārvērtības, māca mums ievērot ne tikai matērijas metamorfozes. Ārpus cilvēka organisma, pārējā dabā, tur ir spēkā enerģijas un vielas saglabāšanās likums, bet pašā cilvēkā antropozofija mums māca pilnīgu matērijas izzušanu un jaunas matērijas augšāmcelšanos vienkārši no telpas. Un antropozofiskā garazinātne drīkst, ja drīkstu izmantot triviālu salīdzinājumu, norādīt uz to, ka ar parasto priekšstatu par vielu un spēku, enerģiju cilvēka organismā ir tā, ja kāds teiktu apmēram tā, ka viņš ir saskaitījis, cik daudzas banknotes tiek ienestas iekšā bankā un cik daudzas atkal iznes ārā, un, ja to dara pietiekami ilgi, tad tas ir tikpat daudz. Tā rīkojas arī pētot vielas un enerģijas saglabāšanās likumu: redz, ka tikpat daudz enerģijas ieiet vielā, cik iznāk ārā. Bet tāpat kā nedrīkst pieņemt, ka bankā banknotes kā tādas tiek pārveidotas, bet gan drīzāk tur ir jāveic patstāvīgs darbs – banknotes tur pat var tikt pārdrukātas un ārā var iznāk pavisam jaunas – tāpat ir arī cilvēka organismā: notiek vielas un enerģijas iznīcināšana, vielas un enerģijas radīšana.

Tas ir kaut kas tāds, kas nav safantazēts vieglprātīgā veidā, bet gan tiek pilnībā atzīts stingros antropozofiskos pētījumos. Tādēļ tas, kas ārpasaulei ir vielas un enerģijas saglabāšanās likums, gan ir spēkā vidējam attīstības posmam; bet, kad mēs skatāmies uz Zemes beigām un ar zināmu pamatojumu drīkstam pieņemt siltuma nāvi, tad redzam nevis lielu kapsētu, bet gan redzam, ka viss, ko cilvēks ir izveidojis kā tikumiski-ētiskus ideālus, kā dievišķi-garīgas pārliecības, viņā patiešām var apvienoties ar jaunradošos vieliskumu un ka līdz ar to tur ir darīšana ar reālu tālākās attīstības dīgli. Tas, kas rodas tieši cilvēkā, pārvarēs ārējās vielas nāvi.

Mēs antropozofiskajā garazinātnē atrodam kaut ko, kas noteikti parāda, kā ētiski-morālie spēki ir tieši iedarbīgi arī vieliskajā. Cilvēkam iesākumā parastajai apziņai tas paliek zemapzināti. Bet, pateikšu to vēlreiz, ka tā apziņa, kāda tiek sasniegta antropozofiskajos pētījumos, nonāk pilnībā pie tā, lai atzītu, ka ētiski-tikumiski-religiskais tiek sablīvēts līdz realitātei, un tas, kas dzīvo ārēji materiālajā, vienkārši izšķīst fenomenalitātē. Ar to abas šīs pasaules tiek tuvinātas viena otrai. Bet tās tiek tuvinātas viena otrai arī tad, ja skatās uz to veidu, kā tad cilvēks nu izturas šajās augstākajās zināšanās. Mēs esam pieraduši runāt un spriest loģiski, kad pielietojam ārējai dabiskajai pasaulei parasto racionālismu, un šādā veidā vadāmies no loģiskām kategorijām, kas ārēji jutekliskajai pasaulei ir pilnīgi pamatoti. Arī no šī veida vienkārši objektīvas nepieciešamības dēļ antropozofiskā garazinātne atkāpjas. Tai ir jāatkāpjas, jo tā ar savām izziņas metodēm pieredz kaut ko atšķirīgu, novēro kaut ko atšķirīgu. Un it īpaši parādās divi jēdzieni – bez šaubām, ka parādās vēl arī daudzi citi jēdzieni, bet šiem

diviem mums šodien vajadzētu būt īpaši svarīgiem – kurus parasti zina tikai netieši, kā objektus, bet kurus neizmanto tā, kā izmanto loģiskos jēdzienus. Tieši izziņā arī to izpausme, atklāsme, tiek tuvināta realitātei, kaut parasti ir formāla, ideāla.

Šie divi jēdzieni, kas tur parādās, ir par veselo un slimo. Jūs visi man piekritīsiet, ka īstenībā ir neiespējami par loģiskajām kategorijām parastajā maņu pasaulē runāt kā par «veselām» un «slimām», par to, kas ir ne tikai patiesi, bet arī tiek atzīts, jo ir vesels. Mēs organiskajā dabā atzīstam par veselo izaugsmes un attīstības principu, kā slimīgo mēs atzīstam deformāciju, kavēkli normālai attīstībai. Bet mēs runājam, kad izmantojam loģiskas kategorijas, nevis par veselo un slimo. Kad mēs no parastās priekšmetiskās izziņas paceļamies tajā, kuru izmanto antropozofiskā garazinātne, tad mums ir jāsāk runāt par veselo un slimo. Jo novērošana mūs piespiež pārvērtējamajā pasaulē atrast nevis vairs idejas un jēdzienus, bet gan pārdzīvojumus – jo veseli un slimi ir pārdzīvojumi – kuros mēs ieejam. Tam, ko mēs jutekliskajā pasaulē apzīmējam ar vienkāršu abstrakciju «paties», pārvērtējamajā pasaulē ir jābūt kā veselajam. Un ko mēs jutekliskajā pasaulē apzīmējam kā «nepatiesu», «nepareizu», tam pārvērtējamās pasaules pārdzīvojumos ir jābūt slimīgam.

Un te antropozofijai, nevis tādēļ, ka tā gribētu kaut ko pievilkt klāt ar varu, bet gan pilnīgi godīgu, kārtīgu pētījumu procesā, paveras iespēja pielietot tiešus tagadējus pētījumus Jaunajai un Vecajai Derībai. Tad plaša starp pētījumiem un Veco un Jauno Derību patiešām tiek arī pārvarēta. Tur tiek radīts jauns ceļš Golgātas mistērijas izpratnei. Tur parādās kaut kas, kas gan ir tiešām diezgan paradoksāls. Kā jau teikts, es šodien varu jums tikai vairāk vai mazāk to atreferēt, bet tas, ko es jums te tagad izklāstu īsās līnijās, ir tikai gadiem ilgu pētījumu rezultāts, pētījumu, kas nav nākuši no reliģiskiem aizspriedumiem – atļaujiet man to tā piezīmēt. Es pats esmu ieguvis pilnībā dabaszinātnisku izglītību, esmu savā jaunībā uzaudzis tik brīvdomīgs, cik vien iespējams, un tieši no jaunības neesmu atnesis sev līdzī nekādas reliģiskas sajūtas. Tikai no tā, kas ir dabaszinātnisko pētījumu galīgās konsekvences, es esmu ticis piespiests tam, ko es uzskatu, ka drīkstu no antropozofijas puses teikt par reliģisko problēmu rašanos. Tātad te patiešām varat nemeklēt subjektīvus aizspriedumus. Bet ar antropozofiskiem pētījumiem – tieši pētot pilnībā dabaszinātņu stilā un nozīmē, patiešām var precīzāk iepazīt dabu. Kaut arī to dabiski ne vienmēr atzīst un zināmā mērā grib dabaszinātni aizmigt ar visāda veida mistiku, kas ir nepamatota: tā patiešām mācās dziļāk izprast dabu, ne tikai attiecībā uz tās parādībām un likumiem, bet arī caur to, ka var izveidot noteiktus priekšstatus par tās kvalitāti, par to, kas tā ir īstenībā. Un tad jūs sakāt sev: tas, kas tur norisinās ārā dabā, tas turpinās arī iekšā cilvēkā. Tas, kas ir noticis ādai ārpusē, pastāv arī iekšpus cilvēka ādas. Dabas procesus mēs atklājam ārpusē. Dabas procesus mēs atklājam iekšpusē. Bet – tagad seko tas paradoksālais, ko parāda antropozofiskie pētījumi – visiem augšupejošajiem, uz auglību vērstajiem dabas procesiem cilvēkā ir tikai ierobežots derīgums, cilvēkā tie kļūst par noārdīšanās, sagraušanas procesiem. Un šī lielā, varenā tēze patiešām izriet no daudzveidīgiem dabas vērojumiem un daudzveidīgiem cilvēka antropozofiskiem apskatiem: dabai ir atļauts būt dabai ārpus cilvēka ādas; cilvēka ādas iekšpusē tas, kas ir daba, kļūst par to, kas nostājas pretī dabai.

Ja tagad ir izdevies pacelties līdz pārvērtējamajām pētniecības metodēm, tad kļūst redzams, kā cilvēkā graujoši darbojas tie spēki, kas ārējā dabā ir veidojoši spēki, kā šie graujošie spēki cilvēka dabā kļūst par ļaunuma nesējiem. Tā ir tā atšķirība, ka antropozofijai pretstatā vienkāršajam ideālismam, ir jāparāda, ir jāpasaka: dabai ir atļauts palikt dabai; bet cilvēka iekšienei arī ķermeniski nav atļauts palikt dabai. Jo pavisam dabiski tas, kas darbojas cilvēkā kā dabas turpinājums, kļūst par slimīgo un līdz ar to par ļauno. Daba ārpus mums ir neitrāla pret labo un ļauno, mūsos tā ir arī ķermeniski graujoša, padaroša slimu, ļaunu. Un mēs noturamies, to atkal parāda antropozofiskais uzskats, pret to, kas valda mūsos kā ļaunums,

tikai ar to, ka mēs ar ārējo dabu dzīvē starp piedzimšanu un nāvi izveidojam tādas attiecības, ka mēs sevī ļaujam nonākt tikai līdz ārējās dabas spoguļattēlam, ka mēs savā apziņā neaptveram to, kas valda mūsu cilvēciskās būtības dziļumos organiski kā ļaunuma pirmamats. Mēs piepildām savu apziņu, saņemot maņu uztveres no ārpusēs. Mēs saņemam ārējos maņu iespaidus, bet mēs tos aizvadām tikai līdz noteiktam punktam. Dziļāk tiem netiek ļauts nokļūt. Tur šie ārējie dabas iespaidi – tas parādās pārjutekliskajai izziņai – darbotos kā inde. Mēs tos atstarojam atpakaļ. Līdz ar to, starp to, kas cilvēkā ir apziņas orgāni, kuri uzņem ārējo darbu, un to, kur turpinās īstenā daba, kur tā vēl attīsta savus veidojošos spēkus cilvēkā, tiek radīta robeža. Apzinātās norises netiek lejā cauri šai robežai, bet tā vietā tiek atspoguļotas atpakaļ un veido mūsu atmiņu, mūsu atmiņas. Un tas, kas dzīvo mūsu atmiņās, ir atpakaļ atspoguļota ārējā daba, kas dziļāk mūsos neiekļūst. Tāpat kā gaismas stars tiek atspoguļots no spoguļa, tā dabas bilde, nevis daba pati, tiek atsviesta atpakaļ. Jo, ja cilvēka apziņā nonāktu tas, kas paliek ārpus cilvēka iekšējā spoguļa, kas ir tur apakšā, kur daba kļūst viņam ļauna, tad viņš dēļ dabas valdīšanas viņā kļūtu par ļaunu būtni.

Bet līdz pilnai Es-apziņai, līdz sevī noslēgtai pašapziņai mēs nevaram nonākt, tas mums parādās pilnīgi skaidri, ja mēs aprobežojamies tikai ar atspoguļotajiem priekšstatiem, ar atmiņām, tikai ar ārējās dabas atspīdumiem. Ko mēs apkopojam kā pašapziņu, kas atdzīvojas mūsos kā mūsu Es, tas var nākt tikai no mūsu ķermeniskuma, tas izceļas no cilvēka dabas. Tādēļ racionalisms kļūst tikpat neitrāls attiecībā pret labo un ļauno kā dabas likumi. Bet, ja tas, kas konstituē cilvēcisko pašapziņu, izplatītos pārējā cilvēka dvēseliskās dzīves daļā, tad mums cilvēka dzīves tagadējā periodā noteikti līdz ar Es pamošanos rastos nepārvarama tieksme uz ļaunumu, uz to, kas pastāv mūsos kā ārdošie dabas spēki.

Un tagad rodas nozīmīga atziņa, kas mūs pārvada reliģiskajā jomā. Tas cilvēks – to parāda tieši skats uz parasto fizisko pasauli no pārjutekliskā viedokļa – kurš skaidri nododas visam, kas ir dabas darbība, tam, kas kā spēki caurauž dabas parādības, nonāk pie tā, ka saka sev: ateisms ir ne tikai loģiska aplamība, ateisms patiešām ir slimība. Nevis slimība, kuru var konstatēt parastajā veidā, bet antropozofiskā garazinātne var par to runāt, jo tā tieši no sava pārjutekliskā skatpunkta vienkāršajiem jēdzieniem «pareizi vai nepareizi» iegūst jēdzienus «vesels un slimš», ka cilvēka iekšējo šķidrumu, sulu salikumā, kas ārējai fizioloģijai un bioloģijai vairs nav pieejams, ir kaut kas slimīgs, ja cilvēks no savas dabas saka: nav nekāda dieva. Jo vesela cilvēka daba – kaut arī tā var kļūt ļauna, bet ļaunums paliek zemapziņā – saka: Dievs ir.

Bet šajā apziņā: Dievs ir – kas ir reālas cilvēka veselības tieša izpausme, ir tikai tā dieva atzīšana, ko man gribētos saukt par Tēva atzīšanu. Mēs nevaram no iedziļināšanās dabā, no dabas izjušanas pašiem sevī sasniegt neko citu kā Tēva apziņu.

Tādēļ tam, kurš apstājas modernajā dabaszinātnē, nevar notikt nekas cits, kā tas, ka viņš nonāk līdz Tēva apziņai, un Dēla-, Kristus-apziņu īstenībā vairāk vai mazāk pazaudē no dievišķo būtņu rindas, kaut arī to neatzīst. Un *Harnaka* «Kristietības būtības» pamatraksturs ir tas, kas tiek teikts, ka Dēls evaņģēlijos nemaz neiederoties, bet gan tikai Tēvs, un ka Dēls esot tikai tas, kurš ir Tēva mācību caur evaņģēlijiem nodevis pasaulei.

Tomēr šāda uztvere pakāpeniski ved prom no īstās, reālās kristietības. Jo, ja grib paturēt kristietību, tad atsevišķajam Tēva-pārdzīvojumam, ko sasniedz šādā veidā, ja ir patiešām veselīga cilvēka daba, ir jāvar pievienot Dēla-pārdzīvojumu. Bet šī Dēla-pieredze nav nekas cits, kā tas, kas nenāk no dabas pieredzes, bet gan rodas no pārdzīvojuma pašā cilvēkā, kas viņā ir pāri dabai, pārdzīvojums, kas pieder tai jomai, kurai ar dabu nav nekādas darīšanas, attiecībā pret kuru daba izdziest līdz tīrai fenomenalitātei. Un tad rodas iespēja Tēva pārdzīvojumam pievienot Dēla pārdzīvojumu.

Kā Tēva-pārdzīvojums vienkārši ir pilnīgas, harmoniskas veselības pārdzīvojums, tā Dēla-pārdzīvojums ir tas fakts, kas tiek pieredzēts iekšēji, kad cilvēks pamana, ka īstenībā, viņam paceļoties līdz pilnai Es-apziņai, viņam ir jāattīsta šī Es-apziņa Zemes dzīvē, ka šī Es-apziņa pati par sevi ir pilnīgi dabiska. Un ja viņš negrib to atdot ļaunajam, tad šim Es ir jāpamostas Zemes dzīvē cauraustībai ar dievišķi-garīgiem saturiem. Ir jāklūst par patiesību: Nevis es, bet gan Kristus manī.

Tam ir jāklūst par patiesību tādēļ, ka Es, kā tas iesākumā tiek piedzīvots, var palikt stāvam Tēva-pārdzīvojumā, tam ir jātiek pilnībā pārveidotam, metamorfozētam. Cilvēkam nav jāpaliek slimīgam no tā, ko ārējā daba tikai atspoguļo, kur tā pati neienāk apziņā, bet tikai atstarotajos attēlos, refleksijās. Bet cilvēkam būtu jāpaliek slimam attiecībā uz savu patieso cilvēka būtību, ja viņš nevarētu no savas brīvības atrast to pasaules varu, kas izturas ne tikai kā pirmamats tam, kas tur pastāv kā veselīgā daba, bet kas cilvēkā kļūtu par slimu būtību, ja viņš nevarētu pacelties līdz tam, kas tagad atzīst nepieciešamo saslimšanu dēļ Es izcelšanās. Pārējā dvēseliskā dzīve atkarībā no apstākļiem varētu palikt vesela, bet Es-patstāvībai tomēr būtu jāpadara šo dvēselisko dzīvi slimu, ja cilvēks dzīvē, iekšējos, no jutekliskā brīvos pārdzīvojumos nevarētu tikt ar to būtni, kuru var atrast šeit uz Zemes, bet kura nav no šīs Zemes, kura var tikt atrasta tikai brīvā dvēseles darbībā un kuras atrašana ir pilnībā citādāka nekā Tēva atrašana.

Rietumeiropā šī atšķirība starp šiem diviem pārdzīvojumiem, Tēva-pārdzīvojumu un Dēla-pārdzīvojumu tiek ļoti maz uzsvērtā. Ja mūsdienās dodas pāri uz Austrumiem un studē kaut ko tādu kā krievu filozofa Solovjova filozofiju, tad tieši pie viņa var atrast, ka viņš faktiski runā kā pirmo kristīgo gadsimtu cilvēks, bet tikai to, ko ar šādu nostāju saka, viņš ietērpj modernajās filozofiskajās formulās. Viņš runā tā, ka ir skaidri pamanāms: viņam ir nošķirts Tēva un atsevišķs Dēla-pārdzīvojums. Viņam instinktīvi ir tas, kam ir jātiek atkal atzītam modernajos garīgajos pētījumos: ka piedzimst no Tēva, ka tas ir slimīgums – neatzīt Tēvu, bet cilvēkam, kuram ir dots «Es», ir vajadzīgs dziedinošs process, ir jābūt kādam pārdabiskam dziedniekam, un tas ir Kristus. Iekšēji neizjust Tēvu, nozīmē būt iekšēji slimam; neizjust Kristu nozīmē redzēt iestājamies nelaimei savā dzīvē. Tēva jautājums ir izziņas jautājums. Dēla jautājums ir likteņa jautājums, tas ir jautājums par laimi un nelaimi. Un veselīgu priekšstatu par to veidu kā Kristus ienāk mūsu dzīvē, varēja iegūt tikai tie gadsimti, kuri Viņu uzskatīja par ārstu, universālu ārstu. Tas pārjutekliski-antropozofiskajiem pētījumiem nav nekāda frāze, tas nav kas tāds, kam būtu tikai alegoriska un simboliska jēga: Kristus kā ārsts, Kristus kā pestītājs vai dziednieks, tas, kurš atbrīvo «Es» no briesmām, no kurām Tēvs nevar atbrīvot, jo arī veselais var kļūt slim. Līdz ar Es-apziņu veselībai būtu jāzūd. Ko Tēvs nespēja, to viņš uzdeva savam Dēlam. Kristus ienāk cilvēka apziņā atsevišķā pārdzīvojumā līdzās Tēvam.

Un garazinātniskie antropozofiskie pētījumi var šo pārdzīvojumu pamatot pilnīgi zinātniski metodiski. Bet te iesākumā izrietētu kaut kas, ko es gribētu saukt par: mūžīgi klātesošais Kristus. Mēs viņu atrodam, ja vien pietiekami dziļi meklējam savas dvēseles būtībā, mēs viņu atrodam kā būtni, kuru mēs nevaram izcelt paši no savas dvēseles. Mēs viņu atrodam, kā objektīvi atrodam kādu ārēju dabas parādību ārpus mums. Mēs ar viņu satiekamies pēc savas piedzimšanas mūsu cilvēciskās attīstības gaitā. Mums Viņš ir jāizceļ no mūsu morālajām uztverēm. Tur viņš ir mūžīgi klātesošais Kristus.

Bet, ja šis mūžam-klātesošais Kristus ir atrasts, ja antropozofiskie pētījumi to ir pamatojuši, tad arī vēsturiskie pētījumi parādās citādāk, nekā tie bija veikti pirms tam. Jo tas ir tas īpatnējais: kad paceļas līdz augstākajai apziņai, tad vispirms ir atkal jānolaižas līdz parastajai apziņai. Augstākajā apziņā nevar izpētīt maņu pasauli. Tas novestu tikai pie vienkāršas retorikas, plāpāšanas. Tam, kurš attīstītu tikai augstāko apziņu, kurš tāpat zinātu tikai to, kas ir

antropozofija, tam nevajadzētu runāt par dabaszinātņi, jo tam, kurš grib runāt par dabaszinātņi, ir pilnībā arī jāpazīst daba zinātniski tā, kā to pēta dabaszinātne. Tikai tad viņš var to, ko sniedz dabaszinātne cauraust ar pārjutekliskajiem pētījumiem. Lajam, diletantam dabaszinātņēs nav atļauts runāt par dabaszinātņi, lai cik viņš labi pārzinātu pārjutekliskās pasaules. Pārjutekliskajām pasaulēm attiecībā pret jutekliskajām pasaulēm pamatā ņemot ir tieši tāda pati nozīme kā skābeklim, kad tas ir ārpus plaušām. Plaušas ir tas, kas ir daba. Vispirms garazinātnei ir jātiek iepludinātai dabaszinātnei, ja dabaszinātnei vajadzētu tikt apaugļotai.

Tikai tagad izriet vēl viena cita joma, atkal ne jau reliģisku aizspriedumu dēļ. Pie tās iesākumā var nonākt bez vēsturiskiem apskatiem, nemaz neņemot palīgā evaņģēlijus. Tas ir tas, ko man gribētos saukt par cilvēces attīstības laikmetu, kurš mums ārēji tieši sakrīt ar Golgātas mistēriju.

Kad tas, kurš neizlaužas līdz pārjutekliskiem jēdzieniem un idejām, var piekļūt Golgātas mistērijai, tad viņam rodas kārdinājums skatīties uz to arvien vairāk un vairāk tikai ārēji naturāli-vēsturiski un pārveidot Jēzu Kristu vienkārši Jēzus personībā. Tas, kurš paceļas līdz antropozofiskiem garīgajiem pētījumiem, visur atklāj nepieciešamību vispirms izzinot izprast, kas izriet no dabas puses un parastās vēstures viedokļa. Tikai attiecībā pret vēsturisko Golgātas mistēriju viņš to neatrod. Tai ir tieši un bez aizspriedumiem pielietojami augstākie jēdzieni. To, kas ir norisinājies jutekliskajā maņu pasaulē tā, kā tas ir norisinājies, var tieši aptvert ar pārjutekliskajiem pētījumiem. Un tad nonāk pie sekojošā. Tad ierauga, ka tā Es-attīstība, par kuru es te jums runāju, patiešām nebija vienmēr cilvēces attīstības gaitā. Tad, piemēram, pamatoti atklāj, ka, jo tālāk mēs atskatāmies valodas attīstībā, jo vairāk un vairāk Es-apzīmējums tiek iekļauts darbības vārdos, ka Es-apzīmējums pats par sevi parādās tikai vēlāk. Bet tā ir tikai ārējā puse. Kurš pētīs vēsturisko-psiholoģiju, cauraužot to ar pārjutekliskiem uzskatiem, tas atklās, ka Es-izjūta patiešām nepastāvēja apmēram līdz 8., 7. gadsimtam pirms Kristus, ka tā palēnām uznirst tikai pēc tam, ka cilvēces vēstures vēsturiskā attīstība patiešām tiecas uz to, ko ir jāapzīmē «Es» ataušana.

Es uzskatu, ka grieķiskajā dzīvē šī «Es» ataušana tika pilnībā izjusta, ne tikai ar to, ka apzinājās, ka šis Es ceļoties no dabas un tādēļ ir pakļauts dabai, tāpat nonāvē cilvēku, ja attīstās tikai sev pats sevī. Tādēļ jau arī Grieķijā tā jutās, ka labāk esot būt ubagam virszemē nekā karalim ēnu valstībā. Tā bija pilnīgi vaļsirdīga sajūta. Bet to sajūta vēl arī citā veidā. Kurš patiešām studē lielos grieķu dramaturģus, ne jau tik virspusēji, kā tas tik bieži mūsdienās notiek, tas zina, ka viņi vienlaikus gribēja būt ārsti, ka viņi gribēja savu drāmu uzvedumus veidot tā, lai caur katarsi varētu dziedināt cilvēkus. Grieķi sajūta kaut ko dziedinošu mākslā.

Un, ja mēs šajā vēsturiskās attīstības laikmetā pārejam uz romiešu pasauli, tad jūtam, kā cilvēka dvēseliskais saturs reliģiskajā dzīvē, valsts dzīvē un publiskajā dzīvē sastingst abstraktos jēdzienos. Mēs atklājam cilvēcē lielas briesmas saslimt no Es-attīstības. Un mēs jūtam, ko tas īstenībā nozīmēja – es te nespēlējos ar vārdu analogiju, kaut arī tas varbūt tā izskatās, bet tas tomēr ir antropozofisko pētījumu rezultāts – ka Austrumos parādījās «terapeiti», kuri izvīrāja sev uzdevumu patiešām atveseļot saslimstošo cilvēci.

Bet tas, ko mēs redzam iestājamies vēsturiskās attīstības gaitā, ir tas, ka cilvēce nemaz tā neizkalta un nepalika slima, kā būtu bijis jāpieņem, ja patiešām objektīvi skatītos tikai uz turpinājumu tam, kas bija kā impulss cilvēcē pirms 7., 8. un tā tālāk gadsimtā pirms Kristus. Tā nenokalst, tā nepaliek slima, tā uzņem sevī ingredientus, kas darbojas no iekšpuses dziedinoši. Norisinās vēsturiska terapija.

Kuram nav nekādas izjūtas par to, ka Vecā Derība un arī pārējās senās reliģijas caur un cauri norāda uz to, ka cilvēces attīstības process ir saslimšana grēkā, kurš neredz šo saslimšanu

grēkā, tas arī nejūt, kā uzstāro kaut kas, kas nāk no ārpus Zemes, no ārpus telūriskā, un kas dod Zemei jaunu grūdienu, līdzīgi kā augsnei jaunu grūdienu dod tai dotie augļu dīgļi. Tad mācās saprast, kā no tā brīža tiek ielieta apaugļojoša sēkla no pārjutekliskām pasaulēm kā dziedinoša sēkla, jo šīs zemes cilvēce patiešām slīga saslimšanā. Un tad mācās saskatīt, kā Zemes attīstībā iejaucas tas, kas ir kosmisks, kas nav tikai telūrisks. Un tad bruņots ar šo skatījumu, ar skatījumu uz būtni, kura kā lielākais neredzamais terapeits iejaucas vēsturiskajā attīstībā, tad var sekot Jēzus no Nācaretes personībai. Tad tā uznirst, un arī bez evaņģēliju ietekmes, to var atklāt, ja to meklē ar īsto zvaigzni, nevis ar aizspriedumiem, bet ar kaut ko, kas ir iekšējas gaismas uzmirdzēšana.

Tad patiešām dodas pa diviem ceļiem: pa vienu, apkopojot visu zinātni, arī to, kas ir ne tikai vienkārši abstrakti pareiza vai nepareiza, bet kuru arī zina vēsturiskajā tapšanā kā veselu un slīmu, un tad tuvojas Golgātas mistērijai, kā tai ar seno zvaigžņu mācības zinātni tuvojās trīs Austrumu gudrie jeb magi. Bet cilvēki tai tuvojas arī vienkārši no sirds, no cilvēciskas izjūtas.

Kad sastop mūžīgi-klātesošo Kristu, tad atklāj, apgādāts ar to orgānu, kurā mūžīgi-klātesošais Kristus paulīniskā veidā saka: Nevis es, bet Kristus manī padara mani veselu un atdod man no nāves atpakaļ dzīvību, tad cilvēces vēsturē atrod cilvēku Jēzu, kurā patiešām ir dzīvojis Kristus. Tā saplūst kopā pārdabiskā Kristus-būtība, Pestītājs, lielais Terapeits, ar vienkāršo cilvēku no Nācaretes, kuram nebija jābūt nekam citam kā vienkāršam cilvēkam, kurš arī savos ārējos vārdos varēja runāt ar nabagākajiem no nabadzīgajiem, kurš arī varēja runāt savos vārdos ar grēciniekiem – tas nozīmē, ar slimajiem – bet kurš runāja ar viņiem vārdos, kurus pildīja ne tikai tas, kas bija darbojies cilvēcē līdz tam – jo tad tie būtu palikuši tikpat slimi, kādi pakāpeniski bija kļuvuši vārdi Romas laikos, jo tie bija kļuvuši pilnīgi abstraktuma caurausti – kurš runāja ar viņiem mūžīgās dzīvības vārdus, kam nebija jāuzrunā saprāts, kas varēja uzrunāt jūtas, to, kas ir iracionāls.

Tātad tā piekļūst Jēzus no Nācaretes personībai, tā iemācās izprast visas tās brīnumskaistās lappuses, kuras mums ir attēlotas Lūkas evaņģēlijā. Bet tad cilvēks tiek aizvests arī pie visa tā, ko mums attēlo Jāņa evaņģēlijs no iekšējās pieredzes par Pestītāju, par Terapeitu, kurš arī ir dzīvais *logoss*, dziedinošais *logoss*. Sinoptiskos evaņģēlijus iemācās savienot ar Jāņa evaņģēliju tajā pašā momentā, kad tiem ķeras klāt nevis vairs ar racionālajiem formāli pareizā vai nepareizā jēdzieniem, bet gan pieiet vēsturiskajai attīstībai ar augstākajiem veselam un slimam jēdzieniem. Tad «cilvēks Jēzus» nezaudē neko. Jo viņam esot tam, kuru iesākumā izvēlējas no ārpuszemes tā uzņemšanai, kas ir Kristus-dziedinošais impulss, viņam nav vajadzīga visa senatnes gudrība, kas taču ir novedusi attīstību tikai pie saslimšanas procesa tā, ka cilvēce turpmāk varēja atzīt dievišķo nevis caur gudrību, bet varēja caur gudrību slimīgā veidā turpmāk izziņāt tikai ārēji-dabisko. Tad cilvēks mācās atpazīt to, kurš pilnīgi un galīgi caur apaugļošanu no augšas kļūva par to būtni, kura staigāja pa Palestīnas zemi. Tad iemācās lūkoties uz Jēzus personību kā ārējo apvalku ārpuszemes Kristus-būtībai. Mācās atzīt, ka Zeme būtu zaudējusi savu jēgu, tā būtu gājusi zudībā slimībā, ja nebūtu iestājusies lielā atveseļošanās caur Golgātas mistēriju.

Ar to kristietībai netiek atņemts nekas no iracionālā, no paradoksālā, cilvēks tikai īstajā veidā tiek atkal aizvests pie tā, ko nevar apjēgt nekas cits, kā tikai atdzīvināts pārdzīvojums, ko cilvēkam tieši cenšas tuvināt antropozofiskie pētījumi. Pretstatā tiem ir redzams, ka Jēzus-dzīves pētījumi pakāpeniski ir kļuvuši racionāli, ka «vienkāršais vīrs no Nācaretes» ir kļuvis par vienīgo, ka cilvēki vairs nevar atkal atrast Kristu. Tikai Kristu nevar atrast ar vienkāršu loģiku, kaut arī tā būtu vēsturiska loģika. Kristu var atrast tikai, ja spēj izsekot vēsturiskajam procesam ar šajā ziņā augstākiem veselā un slimā jēdzieniem. Tad patiešām var nonākt līdz tam, ka redz: slimībai, kas pakāpeniski būtu nākusi pār cilvēkiem dēļ Es-pamodināšanas, būtu

bijis jānovēd pie gara nāves. Jo cilvēks dēļ Es izplatīšanās, kas nāk tieši no ķermeņa, arvien vairāk un vairāk būtu kļuvis piederīgs dabai. Pāri viņa dvēselei būtu izplūdusi daba. Cilvēks pakāpeniski būtu pakļāvies tam, kas tad būtu viņa šīs zemes nāve un galu galā Zemes siltuma nāve.

Ja saprot Golgātas mistērijas ietekmi, tās grūdienu kā ietekmi, kas dod Zemei jaunu jēgu, tad tieši vēsturiskajā attīstībā caur Jēzu kā cilvēku, caur nāvi pie krusta un augšāmcelšanos atklāj to, kas no jauna ir ticis dots Zemei no debesīm. Tad mācās saprast, ko tas nozīmē, kad atskan balss no debesīm: Šis ir mans mīļais dēls, kurš man šodien ir piedzimis. (*Mateja 3:17 Šis ir Mans mīļais Dēls, uz ko Man labs prāts?*) – Mācās atzīt, ka Zemei sākas patiešām jauns laiks. Mācās atzīt, kā cilvēkiem vispirms ir pamazām un pakāpeniski jātiek audzinātiem izpratnei, kas īstenībā ir ienācis cilvēces attīstībā ar Golgātas mistēriju. Un tad jautā sev: kā šī Golgātas mistērija turpina darboties?

Nu, tajā laikā, kad uz Zemes norisinājās Golgātas mistērija, vēl pastāvēja kaut kas no tā, kas vispār bija uz Zemes senajos laikos: zināma instinktīva izziņa. Tā, Es-attīstībai vēl visu nepārņemot, pastāvēja cilvēkos. Senāko laiku cilvēkam nebija skaidri izteikta «Es», toties viņam bija instinktīvas izziņas spējas. Tās viņam bija instinktīvas, dievišķas inspirācijas dotas. Tās bija tas dziedinošais senajos laikos, tā bija terapeitiskā pirmatklāsme. Šī pirmatklāsme arvien vairāk un vairāk mazinājās. Cilvēks pār savu būtību izpleta «Es». Līdz ar to cilvēks palika slimāks un slimāks. Bet vēl bija saglabājušies senās gaišredzīgās, instinktīvās garīgo pasaulu izziņas pārpalikumi. Šādi seno skatījumu atlikumi piemita apustuļiem, piemita gnostiķiem, dažiem citiem, kaut arī nebija pietiekami pilnīgi. Tādēļ notika tā, ka ar pēdējiem īstas senās gaišredzības mantojumiem Kristus vēl tika atpazīts, vēl zināja, ka Jēzu ir parādījusies ārpuszemes būtne, kura iepriekš uz Zemes nebija.

Pāvilam šis pārdzīvojums bija visspēcīgākais. Kā Sauls viņš bija zināmā veidā iesvētīts visos noslēpumos, kuros varēja tikt iesvētīts no dziestošās senās gudrības gaismas. No šīs dziestošās senās gudrības gaismas viņš cīnījās pret Jēzu Kristu. Tajā momentā, kad no viņa iekšienes pacēlās skatījums, tajā momentā, kad viņam atausa Kristus kā mūžīgi-klātesošais, viņš arī pagriezās pret krustu Golgātā. Iekšējais Kristus-pārdzīvojums aizveda viņu pie ārējā Kristus-pārdzīvojuma. Tā nu viņš drīkstēja līdzās citiem arī sevi saukt par apustuļi, pēdējo no apustuļiem. Kā apustuļi un mācekļi ar no senajiem gaišredzības laikiem saņemto mantojumu vēl spēja pacelties līdz Kristus-pārdzīvojumam, kā viņi varēja saprast augšāmcelšanos, tā arī Pāvils to vēl spēja saprast. Bet līdz ar «Es» izplešanos šāda sapratne arvien vairāk un vairāk atkāpās. Man gribētos teikt: teozofija arvien vairāk un vairāk kļuva par teoloģiju. Loģikas dēļ cilvēks izstājas no dabiskās esamības, toties iestājas sava Es-attīstībā, bet kas galu galā noveda pie tā slimīguma, par kuru te tiek runāts.

Šai attīstībai, ja nevēlas, lai tiktu pazaudēta izpratne par Kristu, ir atkal jāatgriežas pie iespējas atzīt Kristu par pārjuteklisku, pārdabisku būtni, lai Jēzus personība varētu tikt pareizi novērtēta. Tāpēc mēs arī apjēdzam, kas viss norisinājās pēc apustuļu, apustulisko tēvu laikiem. Mēs apjēdzam to cīņu, to dzīvīgo gadsimtiem ilgo cīniņu starp seno zināšanu izkvēlošanu un pakāpenisku Es-apziņas ataušanu, lai tomēr varētu uzlūkot vēsturisko Kristu.

Ne jau dibināt jaunu reliģiju, ne jau kļūt par kādu sektu grib antropozofija, bet, vienkārši ejot pa savu ceļu, un, paceļoties līdz pārjutekliskām atziņām, tā kā Zemes faktu, proti, to, kas vienīgais piešķir Zemei jēgu, sastop Golgātas mistēriju. Un tā māca caur savu skatījumu atkal izzināt to, kam tīras loģikas, saprāta dēļ ir jāiet zudībā. Tā var atkal, ejot pa izziņas ceļu, kas gan nav tīri racionālistisks, pievienot ārēji vēsturiskajai Jēzus personībai iekšējo Kristus dievišķo būtību. Tā var nonākt pie tā, ka Jēzus Kristus jēdziens atkal iegūst pilnu saturu, tikai tādu, kuru cilvēcei ir jāiekaro caur savu brīvību.

Tas var parādīties, gribētos teikt, pa nabadzīgo ganu ceļu, kuri vispirms iekšēji nojauta sevī mūžīgo Kristu un kuri ārēji meklēja viņu Jēzus bērnā. Bet tomēr nevar, kā daudzi iedomājas, pa šo nabadzīgo ganu ceļu nonākt pie Kristus Jēzus, jo tad kā *molohs* izceltos zinātne, kura šo naīvo ticību aprītu. Bet var arī, patiešām attīstot zinātni, atkal atrast to zvaigzni, kura ved uz Betlēmi. Tieši tāpat, kā vienkāršākā cilvēka daba iekšējā pārdzīvojumā var atrast Kristu, ja vien tā paceļas ne tikai līdz saprātam, bet arī līdz sajūtai par iekšējo būšanu slimam, tā arī no šīs slimīguma apziņas, kas būtībā ir reālā grēka apziņas sajūta, var pavisam naivā veidā izveidoties Kristus-pārdzīvojums, tikšanās ar Kristu. Bet zinātne nevar aizvest prom no šī pārdzīvojuma, jo ja šī zinātne paceļas, kā tai to jādara visās jomās, līdz pārjutekliskam skatījumam, tad šī augstākā zinātne tāpat kā vienkāršākā cilvēka daba tieši atrod Kristu Jēzu.

Un to aprakstītājā veidā gribētu paveikt antropozofija. Tā nekādā gadījumā negrib atņemt cilvēkiem šo noslēpumu, ko godbijīgā pašāvēībā meklē vienkāršākā cilvēka daba, jo ceļš, pa kuru iet antropozofija, gan ved augstākajos izziņas reģionos, bet nenoved pie racionālisma. Tai tieši ir jāapkuģo apkārt iracionālā, paradoksālā zemūdens klintij. Tai pat pie abstraktajiem pareizi un nepareizi ir jāpievieno dzīvības pilnos veselā un slimā jēdzienus. Vienkāršajai fiziskajai terapijai tai ir jāpievieno lielā vēsturiskā terapija.

Tad šie antropozofiskie pētījumi, ja pacelsies augšup līdz tai izziņai, līdz kurai tie grib pacelties, novedīs pie tā paša, kas ir sasniedzams kā patiesais noslēpums klusā uzticības pilnā godbijībā pret to, kam ir jāpaliek nezināmam. Jo kāpēc tad runā par šo nezināmo? Ja kādu cilvēku pazīst ne tikai no apraksta, ja ne tikai tic viņa esamībai, bet šis cilvēks tiek atvests acu priekšā, tad nonāk pie skatījuma. Bet tādēļ jau skatījums neklūst racionālistisks. Iracionālais cilvēkā, kura priekšā mēs tiekam atvesti, nekur nepazūd. Šis cilvēks paliek mums noslēpums, jo viņā iekšēji ir kaut kas intensīvi-bezgalīgs. Mēs nevarētu izsmelt viņu ne ar kādu loģiku un saprātu. Tikpat maz antropozofiskās atziņas izsmel Kristus, kaut arī dedzīgi pēc tā ilgojas un mēģina tam piekļūt ar visiem saviem izziņas līdzekļiem, lai skatītu šo Kristu, ne tikai ticētu. Viņš nebeidz turpināt pastāvēt kā būtne, kas ar prātu vien netiek uzsūkta. Un tikpat maz, kā būtu jāatņem kādam cilvēkam no šīs dzīves godāšanas, kādu mēs izjūtam pret katru atsevišķo cilvēku, kurš tomēr paliek kā mistērija arī tad, kad redzam viņu savu acu priekšā, tāpat arī Golgātas mistērija paliek mistērija; antropozofija to nenovelk lejā sausā prozaiskumā un racionālisma loģiskumā. Iracionālajam, paradoksālajam kristietībā nav jātiek izdzēstam ar antropozofijas Kristu Jēzu, bet gan šim iracionālajam, paradoksālajam ir jātiek skatītam. Un pret skatīto var izjust gan bērnišķīgu, gan dziļu, varbūt pat lielāku, bērnišķīgāku godbijību, nekā pret to, kam ir tikai jātic. Tādēļ antropozofija ir nevis ticības nāve, bet gan ticības atdzīvinātāja. Un tas ir īpaši parādās atšķetināšanā, ko antropozofija vēlas sniegt Golgātas mistērijai, Kristus saiknei ar Jēzus personību.

Bet tas viss dabiski ir plašu, gadiem ilgu pētījumu rezultāts, kuri tomēr mūsu dienās ir tikai pašā iesākumā. Un es lūdzu atvainot mani, ja šajā jau pārāk ilgajā lekcijā es varēju jums sniegt tikai dažas vadlīnijas. Bet šīs vadlīnijas var vismaz ieskicēt, ka antropozofija negrib Golgātas mistēriju novilkt lejā parastās izziņas racionālismā, lai tad padarītu to par atsegtu noslēpumu bez godbijības, bet gan grib tai tuvojies ar pilnu godbijību, ar pilnu reliģisku svētbijību, jā, pat ar padziļinātu reliģisku svētbijību, kas tiek padziļināta tādēļ, ka mēs īstās trīsas izjūtam tikai tad, kad tiešā skatījumā stāvam Golgātas krusta priekšā.

Tādējādi antropozofija nevēlas veicināt nekāda veida iznīdēšanu, bet gan atdzimšanu, atdzīvināšanu kristietībai, kas, šķiet, sāpīgi cieš no tā racionālisma, kas ir pilnībā pamatots tikai ārējai dabaszinātnei.

VIII. SAIMNIECISKĀS DZĪVES KARDINĀLAIS JAUTĀJUMS

Kristiānija (Oslo), 1921. gada 30. novembris

Vispirms es pateicos godājamajam priekšsēdētājam par viņa sirsnīgajiem vārdiem un lūdzu jūs pirmām kārtām ņemt vērā, es tikpat sirsnīgi to apliecinu, ka tas man sniedz dziļu apmierinājumu – drīkstēt jums arī šeit izklāstīt dažas vadlīnijas no tiem sociālajiem centieniem, kam es esmu veltījis lielu daļu sava laika. Taču man dabiski uzreiz ir jālūdz jums piedošanu tādēļ, ka mūsu dienās runāt par sociālo jautājumu ir ārkārtīgi grūta lieta. Vienā īsā lekcijā faktiski ir iespējams sniegt tikai dažas vadlīnijas un varbūt kādu ierosmi, un to es jūs lūdzu pilnībā ņemt vērā. Varbūt varētu pastāvēt viedoklis, ka kāds, kurš būtiskajā velta sevi antropozofiskās garazinātnes popularizēšanai un izplatīšanai, ja pievēršas sociālajām jomām, varot klāstīt tikai pasaulei svešas, varbūt izfantazētas vai pat utopiskas lietas. Bet tas, kas par sociālo jautājumu man ir izrietējis tieši no antropozofiskā domāšanas veida, atšķiras no daudz kā, kas šajā virzienā tagadnē tiek runāts, varbūt tomēr tādēļ, ka tas grib pilnībā turēties pie dzīves prakses un faktiski noraida vairāk vai mazāk sociālu teoriju pārrunāšanu.

Es pats gadu desmitu gaitā visdažādāko pamatojumu dēļ esmu iemantojis to uzskatu par sociālo jautājumu, par kuru es šodien gribētu iezīmēt dažas vadlīnijas un, proti, tieši no sociālās dzīves novērojumiem. No tiem es esmu ieguvis uzskatu, ka mūsu sociālais jautājums, sevišķi arī saimnieciskais (ekonomiskais) jautājums pamatā ņemot ir pavisam vispārēji cilvēcisks. Tas piesaka sevi, ja to studē saskaņā ar dzīvi, nevis teorētiski, kā jautājums, kas vispār nesastāv caurcaurēm no saimnieciskiem viedokļiem, bet gan izceļas tagadnē tik vulkāniskā veidā tīri cilvēcisku iemeslu dēļ. Un tādēļ arī ķerties pie šī jautājuma praktiskā nozīmē būs iespējams tikai, ja risinājums tiks meklēts – dabiski, ka runa var būt tikai par mēģinājumu rast daļēju risinājumu – no tīri cilvēciska viedokļa. Un šeit man vispirms būs jāapraksta kaut kas pavisam cits nekā saimnieciskās dzīves kardinālais jautājums, kā parasti tas tiek gaidīts. Jā, es pat nevarēšu – jo dzīve ir bagātāka par teorijām un idejām – spēt atbildēt uz šo saimnieciskās dzīves kardinālo jautājumu vienā īsā teikumā, bet varēšu to tikai parādīt kā kaut ko tādu, kas caurvij manus šodienas apskatus.

Bet, ja es tomēr vispirms no paša sākuma sāktu ar pilnīgi abstraktu viedokli, tad tas ir tas, ka mēs dzīvojam laikā, kurā cilvēks lielā mērā ar to, ko viņš domā, ko viņš veido kā savus principus, atsvešinās gan no dzīves vispār un no saimnieciskās dzīves it īpaši. Šis viedoklis manī ir it īpaši nostiprinājies ar to, ka es gadiem ilgi esmu darbojies kā skolotājs strādnieku šķiras proletāriešu vidū visdažādākajās izziņas un mācību jomās, gan vēsturiskajā jomā, gan ekonomisko jautājumu jomā. Galvenokārt es varēju iepazīt modernā proletariāta dzīvi caur to, ka man bija ļauts gadiem ilgi mācīt un vingrināt strādniekus brīvā publisku runu veidā. Tad cilvēks iepazīst, kā šie ļaudis domā, kā šie ļaudis jūt. Un ja zina, ka saimnieciskais jautājums mūsdienās galvenokārt ir saistīts ar to, lai cilvēces ekonomiskajām vajadzībām atbilstošā veidā proletariātam atkal dotu darbu, tad vispirms lektors ir spiests apskatīt šo saimniecisko jautājumu no šīs cilvēciskās puses. Un tad izrādījās, ka, ja šajā laikā mēģina proletariātā rosināt interesi par šo vai to, tad faktiski konkrētie ekonomiskie jautājumi, izpratne par patiešām praktisko saimniecisko dzīvi proletariātā pamatā ņemot nerod nekādu interesi. Cilvēki ir ļoti tālu no intereses par konkrētiem atsevišķiem ekonomiskiem jautājumiem. Tas, kas šodien pilnībā dzīvo proletariātā – un pie šī proletariāta, par kuru es runāju, internacionālajā dzīvē pieder miljoniem cilvēku – ir tikai saimnieciska, abstrakta teorija, bet tāda abstrakta teorija, kas veido šī proletariāta dzīves saturu. Pamatā ņemot, proletāriskais strādnieks sirdī attiecas pret savu darbu, tas ir, faktiski sava darba saturu, ļoti atsvešināti. Viņam ir vienalga, ko viņš strādā. Viņu interesē tikai tas, kā pret viņu viņa uzņēmumā izturas,

un viņš, kad runā par šo izturēšanos, tomēr pauž ļoti vispārīgi abstraktus viedokļus. Viņu interesē attiecība starp viņa algu un peļņu no produktiem, kuru ražošanā viņš ir iesaistīts, savukārt viņa radīto produktu kvalitāte pilnībā atrodas ārpus viņa interešu loka. Es esmu mēģinājis tieši proletāriešu mācībās, ņemot palīgā vēsturiskos aspektus, ņemot palīgā zinātniskos aspektus, modināt interesi par konkrētām ražošanas un rūpniecības nozarēm. Bet tas viss ir kā tāds, kas proletārieti vispār neinteresē. Viņu interesē šķiru stāvoklis, šķiru cīņa, viņu interesē tas, ko viņš sauc par pievienoto vērtību – kaut kas tāds, ko man šeit nav jāapraksta. Viņu interesē saimnieciskās dzīves attīstība, ciktāl viņš tai piedēvē visus cilvēces vēsturiskās dzīves cēloņus, un faktiski viņš runā par reģionu, kas atrodas krietni virs tā, kurā no rīta līdz vakaram atrodas viņš pats, un tad grib pēc tā formēt realitāti. Un var teikt: ko viņš atzīst kā savu teoriju par saimniecisko dzīvi, tas savukārt ceļas no teorētiskiem apskatiem. Vairums proletāriešu šodien ir vairāk vai mazāk modificēti sākotnējie marksisti, tas ir, piekritēji teorijai, kas īstenībā vispār nenodarbojas ar saimnieciskās dzīves nosacījumiem kā tādiem, bet gan darbojas virzienā, kuru es tikko esmu te raksturojis.

To mūsdienās uzzina plašā proletariāta lokā saskarsmē ar šo proletariātu, darbojoties proletariāta vidū. Bet tas tomēr savā ziņā ir tikai atspīdums tīri cilvēcisko interešu atsvešinātībai, kas izpaužas arvien vairāk un vairāk pēdējos gadsimtos, no praktiskās dzīves interesēm. Gribētos teikt: mūsu saimnieciskās dzīves komplicēšanās ir izsaukusi sava veida apdullumu tā, ka cilvēks vairs nevar ar to, ko ētiski uzskata par labo, ar to, ko uzskata par tiesisko, ienirt atsevišķās saimnieciskās dzīves jomās, kas ir kļuvušas pārāk komplicētas. Bet, ja nerunā no prakses, bet gan vadās no vispārēji-abstraktiem viedokļiem, tad gandrīz nemaz ar to neskar to, kas veido dienas darbu, dienas uzdevumus.

Kā es to varētu jums uzskatāmi parādīt no manas paša dzīves prakses, tāpat tas arī var tikt apstiprināts ar dažādiem piemēriem no vēsturiskās dzīves. Es gribētu minēt vienu grotesku piemēru tam, ko gribu pateikt. Tas bija 1884. gads, kad *Bismarks* Vācijas Reihstāgā, gribot likt pamatus tālākai saimnieciskā jautājuma kardinālai risināšanai, paziņoja, ka viņš atzīstot katra cilvēka tiesības uz darbu. Un tad viņš uzrunāja Reihstāga deputātus tā, ka teica: nodrošiniet katram veselam cilvēkam viņa kopienā darbu, kas viņu baro, nodrošiniet, lai par slimajiem vai vājiem parūpētos viņu kopienās, nodrošiniet rūpēšanos par veciem cilvēkiem, un jūs varat būt pārliecināti, ka proletariāts novērsīsies no saviem proletāriskajiem vadoņiem, ka sociāldemokrātiskās teorijas, kas tiek izplatītas, vairs neatradīs nevienu piekritēju. – Nu, tā runāja *Bismarks*, kurš savos memuāros gan atzina, ja jaunībā viņam ir bijušas republikāniskas noslieces, bet jūs viņu pilnīgi noteikti atzīsi par īstu monarhistu, kuram jūs noteikti nepiedēvētu, ka viņš būtu to atbalstījis, ka kādā proletāriskā sanāksmē tiktu uzsaukts tosts internacionālajai sociāldemokrātijai.

Es gribētu norādīt uz kādu citu personību, kura ir izteikusi to pašu ar gandrīz tiem pašiem vārdiem, un kura tomēr ar visu savu noskaņojumu, ar visām savām cilvēciskajām sajūtām stāvēja pavisam uz cita vispārēji cilvēciska pamata. Tas ir *Robespjērs*. *Robespjērs*, rakstot savas «Cilvēka tiesības» 1793. gadā teica apmēram to pašu, nē, man gribētos teikt, precīzi to pašu, ko *Bismarks* pateica 1884. gadā Vācijas Reihstāgā: tas ir sabiedrības pienākums katram veselam cilvēkam nodrošināt darbu, rūpēties par slimajiem un vājiem, nodrošināt aprūpi vecajiem, kad viņi vairs nevar pastrādāt.

Tie paši teikumi no *Robespjēra*, no *Bismarka*, pilnīgi noteikti, balstoties pilnīgi citās cilvēciskās vērtībās! Un tam pievienojas trešais, ko arī nav neinteresanti te pievienot: *Bismarks* atsaucās, izrunājot savus «Robespjēra vārdus» - kurus viņš pilnīgi noteikti nebija iemācījies no *Robespjēra* – uz to, ka šīs prasības jau esot ierakstītas Prūsijas Zemes tiesībās kopš 1794. gada. No tā gan pilnīgi noteikti nedrīkst secināt, ka Prūsijas Zemes tiesības vienu gadu pēc tam, kad *Robespjērs* bija sacerējis savas «Cilvēka tiesības», būtu uzņēmušas šīs

cilvēka tiesības savā likumu kodeksā, un pilnīgi noteikti pasaulē nedrīkst spriest, ka Prūsijas valsts gandrīz gadsimtu ilgi būtu gribējusi īstenot *Robespjēra* idejas savās Zemes tiesībās, kad Bismarks 1884. gadā no jauna bija izrunājis šīs prasības. Te arī attiecībā uz vēsturiskajiem faktiem rodas jautājums: kā tas īstenībā ir iespējams, ka divi tik dažādi cilvēki kā *Robespjērs* un *Bismarks* burtiski var pateikt vienu un to pašu, un tomēr abi pilnīgi noteikti iztēlojās sociālo vidi, kuru pēc tam gribēja veidot, pilnīgi atšķirīgu?

Es nevaru uz to skatīties citādi, kā tikai tā, ka mēs šodien, runājot par konkrētiem pēdējos gadsimtos tik komplicētas kļuvušas dzīves jautājumiem, runājam tik spēcīgās abstrakcijās, ka īstenībā mēs visi, *Bismarks* no labējiem, no galēji labējiem, *Robespjērs* no galēji kreisajiem, attiecībā uz vispārējiem principiem savstarpēji harmonizējamies. Mēs visi atrodam kopīgu valodu vispārējos principos. Bet dzīvē mēs tūdaļ sākam sašķelties viskrasākajā disharmonijā, jo mūsu vispārējie principi ir ļoti tāli no tā, ar ko mums katram ir jānodarbojas visas dienas laikā. Mums tieši tad, kad runa ir par dzīves praksi, nav nekādas iespējas to, ko mēs domājam vispārīgi, īstenot praktiski atsevišķajā. Visabstraktākais to iemeslu dēļ, ko es mēģinu raksturot, ir tas, kas šodien parādās proletāriskajās teorijās kā ekonomiskās prasības.

Ar šādu situāciju mēs šodien saskaramies. Un ir jāsaka: šāda situācija ir iestājusies visas jaunāko laiku attīstības dēļ. Mēs redzam, kā saimnieciskās dzīves daļa, kuru mēs pārskatām kā ražošanas procesu, tehniskās dzīves komplicētības dēļ ir kļuvusi arvien daudzveidīgāka. Un, ja es gribu to apzīmēt ar vienu vārdu, kas jau ir kļuvis par lozungu – taču šādi vārdi ir jālieto – tad jāsaka: mēs redzam, ka ražošana ir kļuvusi arvien kolektīvāka.

Ko, pamatā ņemot, atsevišķs indivīds mūsdienās var paveikt mūsu sociālā organisma ražošanas dzīvē? Viņš visur ir iejūgts tajā, kam ir jātiek izdarītam kopībā ar citiem. Mūsu ražošanas veids ir kļuvis tik komplicēts, ka atsevišķais indivīds ir kā iesprostots lielā ražošanas mehānismā. Ražošana ir kļuvusi kolektīva. Tieši uz to proletārietis arī skatās, un apsola sava ekonomiski fatālā uzskata veidā, ka kolektīvisms kļūs arvien spēcīgāks un spēcīgāks, ka arvien vairāk un vairāk ražošanas nozares saslēgsies kopā, un ka pienāks laiks, kad internacionālais proletariāts pats varēs pārņemt šo ražošanu. To gaida proletārietis. Tātad viņš nododas lielajiem maldiem, ka ražošanas kolektīvisms ir dabiski nepieciešamais – jo viņš sajūt ekonomiski nepieciešamo gandrīz kā dabisku nepieciešamību – un ka šo kolektīvismu ir jāturpina attīstīt, ka proletariāts galvenokārt tam tieši esot aicināts reiz apsēsties uz tiem krēsliem, uz kuriem šodien sēž mūsdienu ražotāji un ka kolektīvi saražotais kopš tā brīža tikšot kolektīvi pārvaldīts. Cik spēcīgi proletariāts savu ekonomisko interešu dēļ ir pieķēries šādai idejai, mēs redzam no Austrumu ekonomiskā eksperimenta bēdīgajiem rezultātiem – jo tur, tā sacīt – gan ne tā, kā to sapņoja proletāriskie teorētiķi, bet gan kara apstākļu spiesti – tika veikts mēģinājums veidot ekonomisko dzīvi šādā veidā. Var redzēt jau šodien, un tas būs redzams arvien vairāk un vairāk: šis mēģinājums – pilnīgi neatkarīgi no tā ētiskajām vai citām vērtībām, simpātijām vai antipātijām, ko var pret to izjust – savu iekšējo graužošo spēku dēļ piedzīvos nožēlojamu neveiksmi un nesīs cilvēcei neizsakāmu nelaimi.

Ražošanas dzīvei pretī stāv patēriņa dzīve. Bet patēriņš nekad nevar pats no sevis kļūt kolektīvs. Patēriņā katrs indivīds, pamatā ņemot, dabas nepieciešamības dēļ stāv kā individualitāte. Kopējās patēriņa vajadzības izriet no atsevišķu cilvēku personības, no cilvēdu individualitātes. Tādēļ līdzās kolektīvajai ražošanai turpināja pastāvēt individuālais patēriņš. Un tā bezdibenis starp uz kolektīvismu tiecošos ražošanu un starp arvien spēkā pieņemošos, tieši kontrasta dēļ arvien spēcīgākām kļūstošām patēriņa interesēm, kļuva arvien stāvāks un stāvāks, plaša kļuva arvien dziļāka un dziļāka. Tam, kurš spēj ar objektīvu skatu paraudzīties uz šodienas dzīvi, tā nav abstrakcija, bet gan briesmīgas disharmonijas, kurās mēs esam nonākuši, kas balstās tieši uz nelīdzsvarotību, kas mūsdienās ir izveidojusies starp ražošanas impulsiem un patēriņa vajadzībām, kā norāda iepriekš minētais.

Tomēr visu to postu, kas šajā ziņā šodien valda līdz pat dziļākajai cilvēka dabai, var pārskatīt tikai tad, ja nevis studijās, bet gadu desmitiem ilgā dzīves praksē iedziļinās tajā, no kā atsevišķajās dzīves jomās ir izrietējusi šī disharmonija. Un patiešām nevis no kādiem principiem, nevis no teorētiskiem apsvērumiem, bet gan no dzīves pieredzes ir radies tas, ko es esmu izklāstījis savā grāmatā «Sociālā jautājuma centrālie punkti». Man nebija nekāda nodoma no šīs dzīves prakses mēģināt rast kaut kādu utopisku sociālā jautājuma risinājumu. Tomēr man nācās pieredzēt, ka cilvēku šodienas domāšana pavisam neviļus sliecas uz utopisko pusi. Protams, man bija jāapkopo tas, ko es biju iemācījies no dzīves lielās daudzveidības, ko es labprātāk būtu izskaidrojis ar atsevišķiem konkrētiem piemēriem, bet man tas bija jāapkopo vispārējās tēzēs, kuras tad savukārt ir apvienotas frāzē «sociālā organisma trīsdalīgums». Bet, kas tajā ir ietverts, tam taču bija jātiek vismaz ilustrētam ar dažām vadlīnijām. Bija jāpasaka, ka cilvēks domā, ka lietas būtu jāņem savās rokās. Tādēļ es minēju dažus piemērus, kā varētu turpināties kapitālisma attīstība, kā būtu regulējams darba jautājums un tā tālāk. Es mēģināju sniegt konkrētus, atsevišķus mājienus. Tagad esmu piedalījies daudzās diskusijās par šiem «Sociālā jautājuma centrālajiem punktiem» un vienmēr esmu atklājis, ka cilvēki ar savu šodienas utopisko viedokli vienmēr jautā: jā, kā tad nākotnē būs šis vai tas? – Viņi tad vienmēr balstās tajos mājienos, kurus es esmu sniedzis par atsevišķām lietām, bet ko es nekad nebiju domājis citādi, kā tikai kā piemēru. Visā konkrētajā dzīvē taču ir tā, ka kaut ko, ko dara, ko veic ar vislabākajiem nodomiem, gribot kaut kādā veidā to padarīt par realitāti, ir pats par sevi saprotams, ka to varēja darīt arī citādāk. Realitāte nav tāda, ka tai derētu tikai atsevišķas teorijas. Pats par sevi saprotams, ka varēja darīt arī citādi. Bet utopists grib, lai viss būtu precīzi vispārējās frāzēs raksturots līdz pat sīkākajām detaļām. Un tādēļ šie «Sociālā jautājuma centrālie punkti» bieži citu vidū tiek skaidroti utopiskā nozīmē. Tie bieži ir tikuši pārveidoti utopijās, kaut gan ne mazākajā mērā nebija domāti kā utopija, bet gan bija nākuši no apskata par to, kas ražošanas procesā ir izrietējis kā kolektīvisms, no uzskata, kā patiešām no ražošanas puses pastāv zināma nepieciešamība ieburāt šajā kolektīvismā, bet kā savukārt no otras puses viss ražošanas spēks ir atkarīgs no cilvēcisko indivīdu spējām.

Tā tieši no modernās ražošanas apskata ar biedējošu intensitāti dvēseles priekšā parādījās tas, ka īsteno pamatimpulsu, kam ir jābūt visas ražošanas pamatā – personiskās prasmes, zināmā mērā absorbē šis kolektīvisms, kas ir radies pašu ekonomisko spēku rezultātā un turpina to darīt. No vienas puses parādījās tas, uz ko sliecas saimnieciskā dzīve, un no otras puses nāk pašsaprotamā prasība tieši saimnieciskās dzīves ietvarā ļaut izpausties atsevišķu cilvēku personību individuālajiem spēkiem. Un katram ir pienākums pārdomāt par sociālo organismu tā, kā šī ekonomiskā progresa pamatprasība: individuālo spēju kopšana – var pastāvēt ražošanas procesā, kas kļūst arvien komplicētāks tīri tehnisku apstākļu dēļ. Tas ir no vienas puses, kas tik dzīvīgi parādās dvēseles priekšā: reālais ekonomiskais progress un nepieciešamās prasības, kādas ir jāuzstāda saimnieciskajai dzīvei, lai tā varētu uzplaukt.

No otras puses viss, ko mēs saucam par šodienas sociālo jautājumu, pamatā ņemot, praktiski nemaz nenāk no ražošanas interesēm. Kad ražošanas jomā tiek meklēts kolektīvisms, tad tas faktiski izriet no saimnieciskās dzīves tehniskajām iespējām, arī no tehniskajām nepieciešamībām. Ko parasti sauc par sociālo jautājumu, to īstenībā pilnīgi un galīgi rada patēriņa intereses, kas savukārt var balstīties tikai cilvēka individualitātē. Un atklājas šis īpatnējais fakts, ka – kaut arī šķietami notiek kaut kas cits – ka aicinājums uz socializēšanos skan cauri pasaulei tīri patēriņa interešu dēļ. Tas ir arī redzams, ja praktiski seko diskusijām un dzīvei. Es to esmu redzējis savās lekcijās, kuras es sāku noturēt 1919. gada aprīlī un kuras tika lasītas atkal un atkal, un tām sekojošajās diskusijās, cik īstenībā nesimpātiski tiek aizskarti tie, kuri ir iesaistīti ekonomiskajā dzīvē kā ražotāji un uzņēmēji, diskusijās par to, ko sauc par sociālo jautājumu tādā nozīmē, kā tiek sprediķots no patērētāju interešu viedokļa.

Turpretī redzams, kā būtībā visur, kur parādās aicinājums uz sociālismu, uzmanība tiek pievērsta tikai patērētāju interesēm. Tā ka šeit tieši sociālisma ideālos darbojas individuālisma gribas impulss. Būtībā visi tie, kuri ir sociālistiski noskaņoti, tiecas pēc sociālisma pilnīgi individuālu emociju vadīti. Un tiekšanās pēc sociālisma būtībā ir tikai teorija, kas aizpeld pāri tam, kas ir individuālās emocijas. Bet no otras puses no ļoti nopietna apskata par to, kas arvien vairāk un vairāk kopš gadu simtiem ir attīstīties mūsu saimnieciskajā dzīvē, izriet pilnā nozīme tam, ko vispārpieņemti nacionālajā ekonomikā, tautsaimniecībā apkopo vārdos «darba dalīšana».

Es esmu pārliecināts par to, ka par šo darba dalīšanu ir sarakstītas un izteiktas ārkārtīgi daudz atjautīgas lietas, bet nedomāju, ka tās pilnā nozīme praktiskajai saimnieciskajai dzīvei līdz pēdējām konsekvencēm jau būtu tikusi pilnībā pārdomāta. Es tā nedomāju tā iemesla dēļ, jo pretējā gadījumā būtu jāatzīst, ka būtībā no darba dalīšanas principa vispār kā konsekvence seko, ka tādā sociālajā organismā, kurā valda pilna darba dalīšana, īstenībā neviens vairs nevar producēt pats sev – es pat saku – nevar. Mēs taču šodien vēl redzam pēdējos pašražošanas atlikumus, proti, paskatoties uz mazajām lauku saimniecībām. Tur mēs redzam, ka faktiski tas, kurš ražo, patur to, kas ir nepieciešams paša un ģimenes vajadzībām. Un ko tas nozīmē, ka viņš tā sacīt vēl var būt pats sava patēriņa nodrošinātājs? Tas nozīmē, ka viņš faktiski ražo pilnīgi nepareizā veidā tādā sociālajā organismā, kas citādi balstās uz darba dalīšanu. Ikviens, kurš mūsdienās pats sev izgatavo apģērbu vai nodrošina sevi ar pārtiku, kas audzēta uz paša zemes, patiesībā nodrošina sevi pārāk dārgi, jo darba dalīšanas dēļ katrs produkts var tikt ražots lētāk, nekā tas var būt, ja to ražo pats sev. Pietiek vien padomāt par šo faktu, un kā šī fakta galīgās sekas būs jāpieņem, ka mūsdienās būtībā neviens nevar pats ražot tā, lai viņa darbs kaut kādā veidā ieplūstu ražojamajā produktā, gatavajā produktā. Un tomēr pastāv dīvainība, ka, piemēram, *Kārlis Markss* produktu apskata kā kristalizētu darbu. Bet tāds tas mūsdienās ir vismazākajā mērā. Ražošanas produktu šodien attiecībā uz tā vērtību – un tikai tā tiek ņemta vērā saimnieciskajā dzīvē – sākotnēji vismazāk nosaka darbs. To nosaka lietojamība, tas ir, patēriņa intereses, lietojamība, ar kādu tas iekļaujas darba dalīšanā balstītā sociālā organismā.

Tas viss ekonomiskajā jomā uzdod lielos tagadnes jautājumus. Un no šiem jautājumiem man ir izrietējis, ka mēs mūsu dienās šajā cilvēces attīstības punktā stāvam nepieciešamības priekšā veidot sociālo organismu tā, lai tas arvien vairāk un vairāk parādītu savas trīs dabiskās daļas. Un par vienu no šīm trīs daļām man vispirms ir jāatzīst garīgā dzīve, kas būtiskajā balstās cilvēciskajās spējās. Runājot par sociālā organisma trīsdaļīgumu, es tajā ieskaitu ne tikai to vairāk vai mazāk abstrakto garīgo jeb spirituālo dzīvi garīgajā jomā, bet gan pieskaitu garīgajai jomai visu to, kas balstās cilvēka garīgajās vai fiziskajās spējās. Tas man ir jāuzsver ļoti skaidri, citādi garīgās jomas robežas trīsdaļīgajā sociālajā organismā varētu tikt pilnīgi pārprastas. Arī tam, kurš nodarbojas tikai ar roku darbu, ir vajadzīga zināma izveicība šim roku darbam, viņam ir vajadzīgas vēl arī dažādas citas spējas, kas atsevišķam cilvēkam šajā ziņā neliek parādīties kā tīri ekonomiskās dzīves piederīgajam, bet gan kā garīgās dzīves piederīgajam.

Otra sociālā organisma joma ir tīri saimnieciskā darbošanās. Tīrajā saimniekošanā ir darīšana tikai ar ražošanu (producēšanu), patēriņu un cirkulāciju (apriti) starp ražošanu un patēriņu. Bet tas nenozīmē neko citu, kā tikai: tīri ekonomiskajā dzīvē darīšana ir tikai saražoto labumu apriti, kuri, tiem cirkulējot, kļūst par precēm, darīšana ir ar preču apriti. Manta, labums, kas sociālajā organismā līdz ar to, ka tiek patērēts, iegūst noteiktu vērtību, kas tad ietekmē tā cenu, šāds labums tieši tajā nozīmē, kādā tas jāuztver, ir prece.

Bet no tā tagad izriet tālākais. Pats par sevi saprotams, ka šīs lietas, par kurām es gribu iezīmēt tikai vadlīnijas, varu ieskicēt tikai aforistiski, citādi šie izklāsti kļūtu daudz par garu.

Tātad no tā izriet, ka visam, kas ir prece, var būt reāla objektīva vērtība kopsakarībā ne tikai ar ekonomisko dzīvi, bet arī ar visu sociālo dzīvi. Vienkārši ar to, ko kāds produkts, ražojums nozīmē patēriņam, tas iegūst noteiktu vērtību, kurai ir pavisam objektīva nozīme. Man tagad tikai ir jāiztīrā, ko es domāju ar vārdiem «objektīva nozīme».

Ar «objektīva nozīme» es nedomāju, ka šo kādas preces vērtību, par ko es tagad runāju, varētu tieši noteikt ar statistiku vai kaut ko tamlīdzīgu. Tam šie apstākļi, no kuriem kāda prece iegūst savu vērtību, ir pārāk komplicēti, pārāk daudzveidīgi. Bet, neskatoties uz to, ko par to sākotnēji var zināt, ārpus mūsu zināšanas katrai precei ir pilnīgi noteikta vērtība. Kad kādai precei tirgū ir noteikta cena, tad šī cena var būt, vai nu pārāk augsta pret šo patiešām objektīvo vērtību, vai pārāk zema, vai arī var saskanēt ar to. Bet, lai cik maznozīmīga ir cena, kuru mēs redzam ārēji – jo dažādu citu apstākļu dēļ tā var būt neīsta – tad tikpat patiesi ir no otras puses, ja vien mēs būtu spējīgi ievērot visus tos tūkstošus un tūkstošus nosacījumus, pēc kuriem tiek ražots un patērēts, ka tad mēs varētu noteikt preces objektīvo vērtību. No tā seko, ka tas, kas ir prece, ir iekļauta saimnieciskajā dzīvē ļoti īpašā veidā. To, ko es saucu par objektīvo ekonomisko vērtību, var attiecināt tikai uz precī; to nevar attiecināt uz neko citu, kas mūsdienās mūsu ekonomiskajā dzīvē ir klātesošs līdzīgā nozīmē kā prece. Proti, to nevar attiecināt uz zemes īpašumu un to nevar attiecināt uz kapitālu.

Es negribētu tikt pārprasts, piemēram, jūs nekad no manis nedzirdēsiet kapitālisma raksturojumu, ko mūsu dienās tik bieži var dzirdēt un kas nāk no dažādiem modes vārdiem. Tas taču ir tik pašsaprotami, ka nemaz nav tālāk jāiztīrā, ka mūsdienu ekonomikā bez kapitāla nekas nav pasākams un ka plosīšanās pret kapitalismu ir tikai ekonomisks diletantisms. Tātad ne jau tas, ko mūsu dienās tik bieži var dzirdēt, ir tajā, kas man tagad ir pasākams par kapitālu un par zemes īpašumu, bet gan tomēr kaut kas cits. Ja par katru precī var uzdot, ka tās cena pārsniedz vai ir zem kaut kādas vidējās vērtības, kas gan nav vienkārši nosakāma, bet tomēr objektīvi pastāv, un, kas ir vienīgais glābjošais, kaut arī sākumā tā nav nosakāma, tad to nevar uzdot kaut kam, ar ko mūsu dienās apietas līdzīgi kā ar precī: zemes īpašumam. Zemes cena, zemes vērtība šodien pilnībā pakļaujas tam, ko var saukt par cilvēcisku spekulāciju, ko var saukt par visu ko citu, tikai ne par sociāliem impulsiem. Un ekonomiskā nozīmē nav nekādas objektivitātes cenas noteikšanai vai vērtības noteikšanai zemes īpašumam. Tā tas ir tā iemesla dēļ, ka kāda prece, pēc tam kad tā ir radusies – vienalga, vai tā ir laba vai slikta, tā ir laba, jo ir labi lietojama, tā ir slikta, ja tā ir slikti lietojama – pati var noteikt savu objektīvo vērtību pēc tā veida un intensitātes, kāds pēc tās ir pieprasījums.

Tas nevar tikt teikts par zemi, nevar arī tikt teikts par kapitālu. Attiecībā uz zemi un kapitālu veids, kā tie tiek izmantoti, kā tie integrējas kopējā sociālajā un ekonomiskajā kontekstā, ir pilnībā atkarīgs no cilvēka spējām. Tie nekad nav kaut kas gatavs. Ja man ir jāpārvalda kāds zemes īpašums, tad es to varu pārvaldīt tikai pēc savām spējām, un tā vērtība tādēļ ir kaut kas ļoti mainīgs. Tāpat tas ir attiecībā uz kapitālu, kas man ir jāpārvalda. Tam, kurš šo faktu praktiski studē tā pilnajā nozīmē, būs jāsaka: šī radikālā atšķirība starp precī no vienas puses, zemi un kapitālu no otras puses noteikti pastāv. – Un no tā izriet, ka noteikti simptomi, kas parādās mūsu saimnieciskajā dzīvē un kas mums skaidri izpaužas kā sociālā organisma slimības simptomi, ka tos ir jādomā kaut kādā kopsakarībā ar to, kas ekonomiskajā dzīvē izriet no tā, ka praktiski ar to pašu naudu, tas ir, ar to pašu vērtības novērtēšanu apietas ar to, kas faktiski nemaz nav patērējams, ka tātad samet kopā un pa apkārtni caur naudu savstarpēji maina vienu pret otru, izraisot ekonomisku mijiedarbību, to, kas pēc savas iekšējās būtības ir pilnīgi atšķirīgs, tātad ar to arī būtu atšķirīgi jāapietas saimnieciskajā dzīvē.

Un, ja tagad turpina praktiski studēt to, kā īstenībā mūsu sociālajā organismā ir ienākusi vienāda apiešanās, tā sacīt, maksāšana ar to pašu naudu gan par precēm, tātad par patēriņa labumiem, gan arī par zemi un par kapitālu, kuri būtībā arī ir kļuvuši par tirdzniecības

priekšmetiem, kā to zina katrs, kurš orientējas saimnieciskajā dzīvē, ja tāad jautā, kā tas īstenībā ir noticis un izseko cilvēces vēsturiskajai attīstībai, tad redz, ka mūsu dienās mūsu sociālajā organismā dzīves trīs jomas, kas būtībā ceļas no pilnīgi atšķirīgām saknēm un starp kurām sakars sociālajā dzīvē ir tikai caur individuāliem cilvēkiem, mijiedarbojas neorganiski. Tās ir, pirmkārt, garīgā joma, tā joma, kurā darbojas cilvēciskās spējas, kuras īstenībā cilvēks atnes uz Zemi no citām pasaulēm, kuras ir tikai iedīgli, kuras pastāv tajā, ko no šiem iedīgliem var iemācīties, kas ir pilnībā individuālas, kuras tiek attīstītas jo intensīvāk, jo vairāk cilvēka atsevišķā individualitāte var izpausties sociālajā dzīvē. Cilvēks var būt materiālists vai kas cits, bet ir jāsaka: kas darbojas šajā jomā, to cilvēks piedzimstot ienes šajā pasaulē, tas ir kaut kas, sākot no fiziskas amatnieka roku izveicības līdz augstākajām izpausmēm un izgudrošanas spēka atklāsmēm, kas pilnībā ir atkarīgs no cilvēka atsevišķas individualitātes, ja tam ir jāuzplaukst.

Atšķirīga ir situācija saimnieciskajā dzīvē. Ko es gribu par to pateikt, es gribētu izskaidrot ar vienu faktu. Jūs taču visi ziniet, ka noteiktā laikā 19. gadsimtā šur un tur ir radies vienota zelta standarta ideāls. Kurš izseko, ko tajā laikā, kad radās centieni pēc zelta standarta, ir teikuši praktiskie ekonomisti, ekonomikas teorētiķi, parlamentārieši – es to pilnīgi noteikti saku bez kādas ironijas – tas bija ārkārtīgi atjautīgi. Cilvēks bieži var justies aizrauts ar tām atjautīgajām lietām, kas tiek izrunātas parlamentos, tirdzniecības kamerās, citās tādās kopībās, kas ir tikušas uzrakstītas par zelta standartu un tā svētību ekonomikai. Viens, kas ir ticis pateikts un ko uzsver tieši nozīmīgākie cilvēki, ko uzsver vismaz daudzi no nozīmīgākajiem cilvēkiem, ir tas, ka zelta standarts novedīšot pie tā, ka visur uzplauks ekonomiski svētīgā brīvā tirdzniecība, ka savu ekonomisko nozīmi zaudēs ekonomiski kaitīgās politiskās robežas. Un pamatojumi, pierādījumi, kas tiek minēti šādiem apgalvojumiem, ir ārkārtīgi asprātīgi. Un kas ir iestājies realitātē? Proti, īstenībā ir iestājies tas, ka tieši tajās jomās, kur tika sagaidīts, ka zelta standarta dēļ ekonomiskās robežas kritīs, tās tomēr ir izrādījušās nepieciešamas, vai vismaz tiek daudzu uzsvērtas, kā nepieciešamas. Reālajā ekonomikā ir izrietējis tieši pretējais tam, kas tika paredzēts tieši no gudrāko cilvēku teorētiskajiem apsvērumiem.

Tas ir ļoti svarīgs vēsturisks fakts, kas nav pārāk sens, ko kura tikai būtu jāizdara nepieciešamie secinājumi. Un kādi ir šie nepieciešamie secinājumi, konsekvences? Tās ir tādas, kas vienmēr izriet, ja ieskatās reālajā uzņēmējdarbības praksē: ka reālās saimnieciskās dzīves praksē, kas sastāv no preču ražošanas, preču aprites, preču patēriņa – ļaujiet man izrunāt šo paradoksus, es to uzskatu par patiesību, kas patiešām izriet no objektīva apskata – atsevišķa indivīda saprātīgums vispār neko nelīdz. Neatkarīgi no tā, cik gudrs cilvēks ir, cik gudri pārdomā par saimniecisko dzīvi, visi pierādījumi var saskanēt bez atlikuma, bet saimnieciskajā dzīvē nekas no tā neapstiprinās. Kāpēc tā? Jo atsevišķs indivīds ar saviem apsvērumiem vispār nevar aptvert saimniecisko dzīvi, jo saimnieciskajā pieredzē, saimnieciskajā izziņā pie noderīgiem spriedumiem var nonākt tikai dažādos veidos vienojoties saimnieciskajā dzīvē ieinteresētām personām. Indivīds nekad nevar iegūt saistošu spriedumu, arī ne no statistikas, kā būtu jādarbojas ekonomikai, to var tikai vienojoties, teiksim, patērētājiem un ražotājiem, kuri apvienojas sabiedrībās, kur viens pasaka otram, kādas ir vajadzības, bet otrs pasaka pirmajam, kādas ir ražošanas iespējas. Tikai no vienošanās, savstarpējas saprašanās saimnieciskās dzīves kopienās izceļoties kolektīvam spriedumam, var izrietēt ekonomikai noderīgs un spēkā esošs spriedums.

Tomēr šeit mēs pieskaramies kaut kam, kur ārējā ekonomikas izziņa uzduras, man gribētos teikt, ekonomiskajai psiholoģijai. Bet dzīve ir kaut kas vienots, un nevar apiet cilvēku dvēseles, ja patiešām grib runāt par praktisko dzīvi. Tāad tas, par ko šeit ir runa, ka īsts ekonomisks spriedums var sekot tikai no ekonomiskajā dzīvē iesaistīto vienošanās, no atziņām, zināšanām, ko atsevišķi indivīdi iemanto kā parciālas zināšanas, un kuras kļūst par

adekvātiem spriedumiem tikai caur to, ka atsevišķās viena indivīda atziņas pieslīpējas citu cilvēku atziņām. Tikai diskusijas var novest pie derīgiem spriedumiem ekonomiskajā dzīvē. Turklāt tajā mums ir divas radikāli dažādas cilvēka dzīves jomas. Un, jo praktiskāk apskata dzīvi, jo vairāk izriet, ka abas jomas ir atšķirīgas viena no otras, un ka, piemēram, ražošana, kura taču pieprasa, ka jābūt zināšanām, kā ir jārāž, kā tiek pielietotas cilvēciskās spējas, pilnībā liek parādīties cilvēkam kā individualitātei, bet ka viss, kas notiek ar precī, ar labumu, kad tie ir saražoti, producēti, tiek pakļauts kolektīvam spriedumam. Starp abām šīm jomām pa visu stāv trešā, kur vairs nestāv indivīds, lai attīstītu savas spējas, kuras ir atnesis sev līdzī dzīvē piedzimstot, kur viņš arī nevar kaut kā saistīties ar kādiem citiem, lai ar viņiem pieslīpētu savus ekonomiskos spriedumus, lai izveidotu kolektīvo spriedumu, kas varētu derēt ekonomiskās dzīves novērtēšanai praksē, bet gan, kur viņš tā stāv pretī cilvēkam, ka šīs attiecības ir tīri cilvēciskas, attiecības cilvēkam ar cilvēku.

Un šī joma ietver visus tos apstākļus, kuros indivīds stāv tieši pretī indivīdam, nevis kā saimniekojoša persona, bet gan kā cilvēks, kur arī nav runa par tām spējām, kuras kādam ir iedzimtas, vai ieaudzinātas, bet gan kur viņam ir darīšana ar to, ko viņš drīkst darīt, vai kādi ir viņa pienākumi sociālajā organismā, uz ko viņam ir tiesības, ar to, ko tieši viņš nozīmē sociālajā organismā, viņam kā cilvēkam veidojot attiecības ar citu cilvēku tīri cilvēciski, neatkarīgi no viņa spējām, neatkarīgi no viņa ekonomiskās pozīcijas. Tā ir sociālā organisma trešā joma.

Varētu šķist, ka šīs trīs jomas būtu sagudrotas. Tādas tās nav. Šķiet, ka tās nebūtu ņemtas no prakses. Bet tieši tādas tās ir. Jo tas, kas veido to specifiku, ir tas, kas tieši ir efektīvs dzīves praksē. Un, ja šīs trīs sociālā organisma jomas mijiedarbojas nepareizā veidā, tad rodas sociālā organisma kaitējumi. Es savā grāmatā «Sociālā organisma centrālie punkti» – nevis lai kaut ko pierādītu, es ļoti labi zinu, ka ar analogijām nekad neko nevar pierādīt, bet gan lai izskaidrotu kaut ko, kas man bija sakāms – izmantoju analogiju ar cilvēka organismu, kas pilnīgi noteikti ir vienots veselums, bet kurš arī, ja to analizē ar īstu fizioloģiju, tomēr balstās trīsdaļīgumā. Mums cilvēka organismā ir skaidri nošķirts no pārējā nervu-maņu-organisms, kas gan caurauž visu cilvēku, bet galvenokārt ir lokalizēts galvā. Tad mums cilvēkā kā otrs relatīvi patstāvīgs organisms ir elpošanas un cirkulācijas ritms, ritmu-organisms. Un kā trešais organisms mums ir vielmaiņas-locekļu-organisms, viss, kas balstās vai nu vielmaiņas iekšējās funkcijās vai vielmaiņas patēriņā cilvēka ārējā darbībā, kas taču sākas ar cilvēka locekļu sarosīšanos, kas izmanto vielmaiņu.

Kā teikts, cilvēks ir vienots veselums, bet tāds tas ir tieši tādēļ, ka šīs trīs relatīvi patstāvīgās daļas harmoniski savstarpēji mijiedarbojas. Un, ja šīs organismiskās mijiedarbības vietā vēlētos, ka cilvēkam esot jābūt abstraktam veselumam, tad tā būtu muļķīga vēlēšanās. Katrai no šīm daļām ir pašai savas atveres ārpusai, maņas, elpošanas atveres, barošanās atveres: relatīva patstāvība. Un tieši caur šo relatīvo patstāvību šīs daļas pareizajā veidā organismiski harmoniski sadarbojas, katrai daļai attīstot sev piemītošo specifisko spēku, un līdz ar to rodas kaut kas vienots. Kā jau teikts, es zinu, ka ar analogiju neko nevar pierādīt. Es arī negribu ar to neko pierādīt, bet tikai izskaidrot. Jo tas, kurš tikpat objektīvi kā šajā fizioloģijā apskata cilvēka trīsdaļīgumu, objektīvi apskata sociālo organismu, tas atklās, ka no savām visdziļākajām kvalitātēm sociālais organisms prasa patstāvīgu, relatīvi patstāvīgu stāvokli ekonomiskajam organismam, valstiski-politiskajam jeb tiesiskajam organismam un garīgajam organismam tajās robežās, kā es tās esmu ieskicējis.

Šai sociālā organisma trīsdaļībai bieži tiek nepamatoti pārmests, ka, pamatā ņemot, šāda nodalīšana nemaz nevarot notikt, ka, piemēram, saimnieciskajā dzīvē nemitīgi iespējamas tiesiskās attiecības, ka iespējamas arī garīgās spējas un ka tādēļ tas esot absurds, mēģināt sociālajā organismā ieviest šādu iedalījumu šīs trīsvienības nozīmē.

Arī cilvēka dabiskajā organismā šīs trīs daļas strādā kopā vienam veselumam tieši ar to, ka katra no tām var iedarboties savā specifiskajā savdabībā, un tas pilnībā ir tā, ka arī nervu-maņu-organisms tiek barots, ka tam ir savas īpašās barošanās-norises, un ka tam, kas ir nervu-maņu-organisms ir nozīme arī vielmaiņas-organismam. Tas, ka šīs trīs daļas tomēr ir relatīvi neatkarīgas, nodrošina veselīgu fizioloģiju.

No veselīgas sociālās fizioloģijas arī izrietēs, ka tieši no relatīvas šo trīs atsevišķo jomu patstāvības – garīgā joma, kur cilvēks stāv pretī citam vienkārši kā cilvēks, tiesiski-valstiski-politiskā joma un ekonomiskā joma, kurā cilvēkam ir jānonāk līdz asociācijām, kopībām iezīmētajā nozīmē – ka šīs jomas, ja tās attīsta savas visbūtiskākās kvalitātes relatīvi patstāvīgi, tieši tad tās var mijiedarboties vienam veselumam pareizajā nozīmē. Šeit apgalvotais nekādā gadījumā nav senā platoniskā trīsdalījuma sociālās kārtības atdzimšana: skolotāju šķira, militāristu šķira, lauksaimniecības šķira, jo tur cilvēki ir sadalīti trīs šķirās. Par šādu iedalījumu mūsu pašreizējā laika situācijā nevar būt ne runas, bet gan tikai par pārvaldes iedalījumu, attiecībā uz sociālā organisma trīsdalījumu runa ir tikai par dzīves trīs jomu ārējo veidojumu.

Garīgajai jomai ir jātiek pārvaldītai vienīgi pamatojoties tās pašas pamatos. Tiem, kuri, teiksim piemēram, ir skolotāji, viņiem vienlaikus ir jābūt izglītības sistēmas pārvaldītājiem, tā tad tā, lai mums nebūtu no vienas puses pedagoģiski didaktiskā zinātne, un no otras puses politiskā organisma instrukcijas mācībām. Tieši no tā, kas ir pedagoģiski-didaktiskā zinātne, tā tad tieši no garīgā ir jāizceļas visai šīs jomas pārvaldībai. Politiski-valstiskajā jomā viss varēs izcelties no cilvēka vienošanās ar cilvēku atbilstošās pārvaldes un konstitucionālās apvienībās. Ekonomiskajā jomā to iemeslu dēļ, kas izriet jau no maniem šodienas izklāstiem, būs jāveidojas asociācijām, kurās cilvēki būs iesaistīti kā ekonomikas subjekti. Kādam tad galvenokārt jābūt šo ekonomiskās jomas asociāciju uzdevumam?

Nu, attīstot šo uzdevumu, es tieši varu parādīt to specifisko, ko es mēģināju attēlot savā grāmatā «Sociālā jautājuma centrālie punkti». Šajos «Sociālā jautājuma centrālajos punktos» nekur nav teikts, ka sociālajām institūcijām būtu jāveidojas tā vai tā, ka kaut kas viens būtu vislabākais. Tas man nozīmētu jau pieskaršanos utopiskajam. Jo, kurš pazīst tagadējo cilvēka dzīvi, tas zina, ka izdomājot pat labākās teorijas, dzīves prakse ir bezgalīgi tāla no šīm teorijām. Es pat esmu praktiski pārliecināts par sekojošo: sasēdinot kopā divpadsmit, varbūt mazāk, varbūt vairāk cilvēkus, viņiem pat nav jābūt īpaši apdāvinātiem, var saņemt brīnišķīgas programmas par visu, teiksim, piemēram, par tautskolu ierīkošanu, programmas, pret kurām pat nav nekas iebilstams: 1. punkts, 2. punkts, 3. punkts. Ja tas viss būtu realitāte, kas iekļauts 1. punktā, 2. punktā, 3. punktā, tā būtu patiešām ideāla skola. Bet tā nevar kļūt reāla, jo cilvēks gan var izdomāt visideālāko; bet kas ir īstenojams, tas ir atkarīgs no pavisam citiem nosacījumiem.

Mēs esam mēģinājuši, ciktāl tas šajā laikā ir iespējams, ar Štutgartes valdorfskolu nodibināt kaut ko, kas vispār nav veidots pēc kaut kādām programmām, bet kas izplūst tikai no pašas pedagoģijas un didaktikas. Brīvajā valdorfskolā ir noteikts skaits skolotāju. Arī viņi, kaut arī es viņus par to nemaz negribētu slavēt, ja sasētos kopā, varētu izdomāt ideālas skolas programmas. Bet tas mums tiek aiztaupīts. Skolotāji ir cilvēki, dzīvi cilvēki. Un ir jātiek attīstītam labākajam, ko viņi var, ko no viņiem var izgūt. Tiek noraidītas visas ideālās programmas, tiek noraidītas visas instrukcijas, un viss tiek pakļauts individuālās varēšanas tiešajam impulsam. Neviena instrukcija neļauj novirzīties no pedagoģijas un didaktikas tam, kurš – un tieši tas ir individuālā, personiskā cilvēka uzdevums – pēc savām pašā spējām aktīvi darbojas noteiktā garīgās dzīves jomā.

Pats par sevi saprotams, ka šādas lietas mūsdienās var īstenot tikai līdz zināmai pakāpei. Bet praktiskajā dzīvē ideālu nekur nav, iespējams īstenot, ir jādara tas, kas izriet no dzīves iespējām. Līdzīgi manā grāmatā «Sociālā jautājuma centrālie punkti» ir attīstīts arī viss pārējais. Nekur nav izdarīts mēģinājums parādīt, kādām vajadzētu būt atsevišķajām institūcijām. Nevis kā prasība, nevis kā ideāls, bet gan kā novērojums tam, ko cilvēks grib savā šī laika vēsturiskajā tapšanā, uzmanība ir pievērsta tam, ka cilvēki – kaut arī viņi ir tādi, kādi nu ir – ielikti pareizajā vietā, varētu rīkoties citādāk, nekā tas viņiem šodien izdodas. Tādēļ es nesniedzu konkrētus ieteikumus, kādai vajadzētu būt vienai vai otrai institūcijai, bet gan vērsos pie cilvēkiem tieši un saku: ja cilvēki sadarbotos pareizajā veidā un pareizajā veidā atrastu kopējos viedokļus, kā apskatīt sociālo jautājumu, tad rastos labākais, kas vispār var rasties. Un es uzskatu, ka labākais cilvēku sociālā organisma veidojums ir tas, ka katrs atsevišķais cilvēks, man gribētos teikt, nodalītā apvienībā pārdomā, strādā un rīkojas garīgajā jomā, tiesiskajā un valsts jeb politiskajā jomā un ekonomiskajā jomā. Katrs cilvēks – sociālais organisms nav iedalīts pēc šķirām – katrs cilvēks atkarībā no apstākļiem var būt iesaistījies visās trīs jomās, ja viņam ir tam pietiekami spēka. Tas, kas ir galvenais, nav, ka viens vai otrs cilvēks darbojas vienā vai otrā jomā, bet gan, ka šīs trīs dzīves jomas tiek pārvaldītas nošķirti no cilvēka, patstāvīgi pēc jomu pašu pamatnosacījumiem tā, ka cilvēks var būt iesaistīts visās trīs, vai divās, vai vienā, bet to pārvalda attiecīgās jomas principi. Kurš pārdomā, kā līdz ar to no tā izriet šo trīs jomu harmonija, tas sapratīs, ka galvenais šajā trīsdalījumā ir vienotība, nevis atdalīšana, kā maldinoši uzskata kritika un recenzijas.

Un tā it īpaši saimnieciskajā jomā runa ir par to, ka lietām nav jātiek izdomātām pēc kaut kādiem noteikumiem, teiksim, pētot statistiku un tamlīdzīgi, bet gan no tiešās dzīves. Es gribu to sasaistīt ar vienu piemēru. Ir taču taisnība, to zina katrs, ka kāds ražojums, kāda prece ekonomiskajā aprītē kļūst pārāk lēta, ja liels skaits cilvēku producē vienu un to pašu, ja tā tiek saražota pārāk daudz, un katrs cilvēks zina, ka kāda prece kļūst pārāk dārga, ja to ražo pārāk maz cilvēku. Tas dod mums vadlīniju tam, kur objektīvi tomēr ir vidusceļš, par kuru es iepriekš runāju. Šis viss, šī objektīvā vērtība, šī objektīvā cena nevar tikt fiksēta kā tāda. Bet, ja rodas asociācijas, kuras par savu galveno nodarbošanos uzskata praktisku ekonomiskās dzīves iepazīšanu, praktisku tās pētīšanu katrā acumirkļī, katrā tagadnē, tad galvenie novērojumi būtu tādi, kā cenas ceļas, kā cenas krīt. Un ar sarunu palīdzību, ar apvienībām, kas risina šo cenu kāpumu un kritumu, var panākt, lai tiktu izveidota ekonomiska vienotība, lai pietiekami liels cilvēku skaits nodarbotos ar kādu ražošanas nozari, lai savā ziņā sarunu ceļā kādā ražošanas nozarē tiktu iesaistīts pareizais cilvēku skaits. To nav iespējams noteikt teorētiski, to ir iespējams noteikt tikai tā, ka cilvēki tiek nolikti viņu pareizajās vietās, lai šīs lietas tātd noteiktu viņu cilvēciskā pieredze. Tādēļ arī nevar sacīt: šī vai tā ir objektīva vērtība. Bet, ja asociācijas ekonomikā strādātu tajā virzienā, ka padarītu par savu pienākumu uzņēmumus, kuri padara preces pārāk lētas, pēc atbilstošajiem paradumiem pakāpeniski slēgt, toties ierīkot citus, kas ražotu kaut ko citu, tad katrā ražošanas nozarē piedalītos pietiekams skaits cilvēku. Tas var notikt tikai patiesi asociatīvā dzīvē. Un tad tas, kas parādās kā kādas preces cena, tuvotos objektīvajai cenai. Tā ka mēs nekad nevaram teikt: pēc šādiem vai tādiem noteikumiem objektīvajai cenai ir jābūt tādai vai tādai, bet gan varam teikt tikai: ja izveidojas pareizā cilvēku asociācija, tad ar tās darbību sociālā organisma tiešajā dzīvē pakāpeniski var iestāties pareizā cena. – Runa nav par to, lai uzdotu, kādām vajadzētu būt institūcijām, lai notiktu sociāli pareizais, bet gan runa ir par to, lai cilvēkus sociāli sasaistītu tā, lai no šīs cilvēku sadarbības pakāpeniski izceltos sociālā jautājuma risinājums. Jo, kurš pareizi saprot sociālo jautājumu, nevar to uzlūkot nekā citādi, nevis kā tādu, kas reiz ir radies un būtu atrisināms ar kādu utopiju, bet gan, ka sociālais jautājums ir jauno laiku sadarbības rezultāts un tas arvien vairāk turpinās pastāvēt nākotnē. Bet tas, kas ir mūsu pienākums, ir, lai cilvēki no viņu saimnieciskā viedokļa no sociālajiem strāvojumiem izsekotu, un asociācijās,

kurās vienīgajās var rasties ekonomisks spriedums, nevis ar likumiem, bet gan tieši no dzīves tiešā cilvēciskā darbībā ievirzītu ekonomisko dzīvi pareizajās sliedēs. Sociālajai dzīvei ir jābūt praktiski balstītai cilvēciskajā.

Tātad «Sociālā jautājuma centrālie punkti» nav vērsti uz to, lai attēlotu kaut kādu sociālo struktūru, bet gan ir vērsti uz to, kā starp cilvēkiem vajadzētu izveidot tādas attiecības, lai šie cilvēki savā kopdarbībā ik pa laikam darītu to, kas sociālo jautājumu atrisinātu nevis tādā nozīmē, kāda reizēm tiek izsapņota, bet gan lai ievirzītu to pareizajā gultnē. Šīm asociācijām tātad galvenokārt būtu darīšana, kā tas jau no iepriekšējā redzams, ar faktisko ekonomisko dzīvi. Faktiskajā ekonomiskajā dzīvē cirkulē preces. Tādēļ šādām asociācijām sevišķi no tiešās dzīves būtu jāveido tendences uz pareizajām cenām tā, lai katrs patiešām no paša saražotā arī varētu nopirkt to, kas nodrošina viņa dzīvi. Es reiz mēģināju apkopot vienā formulā, kā šāda taisnīga cena izskatītos. Dabiski, ka ar to nav domāts, ka to būtu jānosaka abstrakti. Tā tiek noteikta, kā es to jau norādīju, no reālās dzīves. Bet es sacīju: šāda cena kādam ražojumam sociālajā dzīvē, tātad kādai precei, ir tā, kas dod cilvēkam iespēju nodrošināt sev un savai ģimenei dzīves iztiku un visas savas vajadzības līdz brīdim, kad viņš atkal ir ražojis līdzīgu produktu.

Es to neuzstādu kā kādu dogmu. Es nesaku: tam ir jābūt tā un tā, jo tas nekad nebūtu īstenojams, jo šādas teorijas nevar ievest realitātē, bet gan es saku tikai, ka pareizā cena, kas izriet no asociatīvas sadarbības, tendēs šajā virzienā. Tātad es gribu uzdot rezultātu. Es negribu uzstādīt nekādu dogmu, nekādu ekonomisku dogmu. Un, manuprāt, tieši tas ir svarīgi mūsdienu ekonomiskajā domāšanā: lai tā visur balstītos uz cilvēciskiem pamatiem, lai no jauna atzītu, ka cilvēkam visur jābūt ekonomiskās dzīves virzītājspēkam, lai nedomātu par sociāla organisma radīšanu tikai ar kādu institūciju palīdzību, kas veidotas no idejām un teorijām, bet gan lai mēģinātu noskaidrot, kādai vajadzētu būt cilvēku sadarbībai, lai notiktu pareizais, lai sanāktu pareizais rezultāts.

Es gribētu to vēl izskaidrot ar sekojošu analogiju. Dabas jomā pastāv šis: priekšnosacījumos, cilvēku radītajos apstākļos, gan pastāv kaut kas tāds, kas izriet no cilvēka elementārajām sajūtām, bet kā mērķis nav fiksēt neko tādu, kas veidojas ārpusē sociālajā dzīvē. Proti, pēdējā laikā tiek daudz runāts par to, kā varētu tikt ietekmēta cilvēka embrionālā attīstība, lai savā ziņā pastāvētu patvaļīga izvēle laist pasaulē zēnu vai meiteni. Dabiski, ka es nevēlos šodien teorētiski runāt par šo jautājumu, bet es uzskatītu par laimi, ja šis jautājums netiktu praktiski pilnībā atrisināts, jo lai gan cilvēki pašlaik nevar abstrakti noteikt, kāds būtu labākais sadalījums starp vīrišķo un sievišķo dzimumu pasaulē, tas tomēr apmēram iestājas arī bez kādas cilvēku iespējas to ietekmēt. Pastāv objektīvas likumsakarības, kas rodas tad, kad cilvēks no pavisam citiem nosacījumiem vienkārši dara to, kas atbilst viņa elementārajiem impulsiem. Tāpat arī būtu, ja šādas asociācijas darbotos pareizajā veidā un pēc zināšanām no dzīves, neveidojot neko dogmatiski, ka taisnīgajai cenai esot jābūt tādai vai tādai, bet lai šī cena izceltos asociatīvā darbībā. Es to saucu par asociatīvu darbību, jo asociējoties ir jātiek saglabātai cilvēka individualitātei, tas ir, viena spēka ar citu spēku apvienošanā individualitāte saglabājas. Koalicijās, biedrībās individualitāte pazūd. Tas ir tas, kas pēc manas pārlicības var mūs ievest reālā, nevis dogmatiskā ekonomiskajā domāšanā.

Un var iedomāties arī citus šādu asociāciju uzdevumus. Ja mēs atkal uzmanīgi paskatāmies uz analogiju ar cilvēka organismu, tad varam sacīt: no šī vai tā simptoma mēs pamanām, ka cilvēka organisms ir slims. No simptomu kompleksa mēs varam iegūt uzskatu par slimību, par slimības gaitu. Ļoti līdzīgi tas ir ar sociālo organismu. Mēs šodien redzam skaidrus slimības procesus sociālajā organismā. Asociācijas ir tas, kas atveseļo. Asociācijas iedarbojas uz interešu harmonizēšanu, tā ka producentu un konsumentu intereses sadarbībā asociācijās tiek harmonizētas, ka tiek harmonizētas citas intereses, ka galvenokārt tiek harmonizētas darba

devēju un darba ņēmēju intereses. Mēs mūsu dienās redzam, kā no slima saimnieciskā ķermeņa izceļas asociatīvās dzīves pretstats, mēs redzam, kā rodas pasīva rezistence, lokauts un streiks, sabotāža un pat sacelšanās. Nevienš, kurš domā veselīgi, nevar domāt citādi, kā ka tas viss darbojas pretējā virzienā asociatīvajam principam, un ka tas viss, sabotāža, lokauti, sacelšanās un tā tālāk, ir sociālā organisma saslimšanas simptomi, kuriem ir jātiek pārvarēti ar to, kas iedarbojas harmonizējoši. Bet tam ir vajadzīgs patiešām jēgpilns šī sociālā organisma veidojums, līdzīgi kā jēgpilni veidots ir cilvēka dabiskais, trīsdalīgais organisms.

Un tagad es atgriežos pie tā, ko es jau teicu, ka zemes īpašumi un kapitāls paši par sevi nekādi nav samērojami ar precī, jo to vērtība ir pakļauta cilvēka spējām. Ja mums viss ir abstrakti vienots, kā tas jaunākajos laikos arvien vairāk un vairāk ir attīstījies, bet, kas arī satur attēlotā veida slimības simptomus un vēl citas lietas, tad šī abstraktā vienotība dzen tajā virzienā, ka arī zemes īpašumi, arī kapitāls, galu galā arī darbs, tiek novērtēti tādā pašā veidā kā prece.

Ja mums ir trīsdalīgs sociālais organisms, tad uz garīgās dzīves jomu iedarbojas individualitāte, iedarbojas individualitātes spēki. Tāpēc visam, kam jābūt saistītam ar individualitātes attīstību ekonomiskajā dzīvē, tas ir, visam, kas ir saistīts ar zemi un kapitālu, faktiski ir jēgpilni būt ieintegrētam sociālā organisma garīgajā daļā. Tādēļ es esmu attēlojis, kā kapitāla pārvaldīšanai, kā zemes pārvaldīšanai jānotiek sociālā organisma garīgajā daļā.

Tas, kurš tagad kritizē, ka es saplosīšot šīs trīs jomas, tas vispār nepievērš uzmanību tam, ka – kā es pats to attēloju – garīgais organisms, kuru veido individuālie spēki, pats no sevis pārņem kapitāla pārvaldīšanu, zemes īpašumu pārvaldīšanu, ja cilvēki atrodas pareizajās vietās. Bet tas, kas sociālajā organismā parādās kā darbs, ir veikums, ko cilvēks sniedz cilvēkam, tas ir kaut kas, kas nekad nevar sekmēties, ja aprobežojas tikai ar ekonomisko dzīvi. Tādēļ tas, kas pieder darba regulēšanai, pieder likuma varai, politiskajai valstij. Un tieši tāpēc, ka darba laiks un mērs tiks noteikts no pavisam citiem pamatiem nekā šodien, balstoties uz cilvēku savstarpējām attiecībām, kas ir atdalītas no ekonomiskajiem līgumiem, ko nosaka apvienības, asociācijas saimnieciskajā dzīvē, notiks kaut kas ārkārtīgi svarīgs: ekonomiskā dzīve tiks balstīta uz veselīga pamata, kam no vienas puses ir daba ar tās nosacījumiem, no otras puses cilvēks ar saviem nosacījumiem.

Tas pilnīgi noteikti būtu ļoti dīvaini, ja mēs šodien apsēstos kopā nelielā komitejā un pārdomātu, cik daudz lietainām dienām vajadzētu būt 1922. gadā, lai ekonomiskās darīšanas noritētu vēlāmā veidā. Daba ir jāpieņem, un tikai uz pieņemtās dabas pamata var tikt veidota saimnieciskā dzīve. Tas ir no vienas puses. Trīsdalīgā sociālajā organismā otrā pusē no saimnieciskās dzīves, no sevī pašā balstītās, relatīvi patstāvīgās, līdz pat monetārās sistēmas izveidei relatīvi patstāvīgajām asociācijām stāv cilvēks pretī cilvēkam kā cilvēks, nevis kā ekonomikas subjekts, un kā cilvēks izveido darba likumus. Un tagad cilvēka darbu nevarēs noteikt, balstoties tikai uz ekonomiskiem apsvērumiem, no kuriem jānosaka tikai preču cenas un preču savstarpējās vērtības attiecības, tas ir, tīri ekonomiski apsvērumi, tāpat kā dabas produktivitāti nevar noteikt, balstoties tikai uz ekonomiskiem apstākļiem. Tikai tad ekonomika tiks nostādīta gan uz tīri cilvēciskiem, gan tīri dabiskiem apstākļiem.

Nekāda utopija gan tā nevarēs īstenoties. Ko no tā tikai varētu iegūt, ja gribētu pārdomāt par to, kā cilvēks varētu būt labāk veidots, nekā viņš nu reiz ir? Viņu tomēr var tikai pētīt tādu, kāds viņš ir. Tādēļ var tikt pateikts, ka tas jau var būt ļoti skaisti, runāt par kaut kādām nākotnes pasaulēm, kurās cilvēkam klātos vēlami labi, bet tas ir neauglīgi; jo izdomāt var jebko, kā vajadzētu būt veidotam sociālajam organismam. Bet tas nekad nevar būt jautājums. Jautājums var būt vienīgi šāds: kā tas ir iespējams? Kā vajadzētu mijiedarboties tā daļām, lai

tas nebūtu pats labākais, bet būtu iespējams pats no saviem spēkiem, lai tam būtu pēc iespējas mazāk slimības simptomu iezīmētajā nozīmē, lai tas attīstītos pēc iespējas veselīgākajā veidā?

Varbūt, kā es uzskatu, ka pakāpeniski, īpaši, ja vēlas nonākt pie izpratnes, kas balstīta uz patiesu saprašanos par sociālajiem dzīves apstākļiem, būs iespējams nonākt pie izpratnes par šo ekonomiskās dzīves kardinālo jautājumu, uz kuru esmu norādījis, kas ir bijis klātesošs visos manos skaidrojumos un ko nevēlos formulēt abstraktā, dogmatiskā, formulētā veidā. Tomēr mūsdienās mūsu visbriesmīgākās cīņas, kas nogurdina ekonomisko dzīvi, galu galā izriet no tā, ka ekonomiskā dzīve netiek pētīta ar tādu pašu labu gribu, netiek ievēroti tās apstākļi sociālā organisma ietvaros, kā tas tiek darīts, piemēram, attiecībā uz dabisko organismu. Un tikai tad, kad attiecībā uz sociālo organismu iemācīsies rīkoties tāpat, kā bioloģijā, fizioloģijā un terapijā, tad sapratīs, kādas ir iespējas, un tikai tad jautājumi, kurus mūsdienās sauc par sociāliem, varēs tikt uzdoti pareizajā veidā. Tā tie varēs tikt atgriezti atpakaļ pie cilvēciskā. Tādēļ man šķiet vissvarīgāk, lai pēc iespējas daudzas galvas un prāti tiktu iegūti šādai dabiskai sociālā organisma izpratnei, tādai izpratnei, kas spēj apskatīt sociālo organismu pēc tā veselības un slimībām, kā to mēģina dabaszinātne attiecībā uz cilvēka organismu. Un es uzskatu, ka tagad ir iespējams atzīt, ka patiesībā attiecībā uz ekonomiskās dzīves kardinālo jautājumu ir jāsaka, ka sociālā organisma trīsdaļīgais iedalījums tīrās ekonomiskās dzīves, juridiskās jeb valsts jeb politiskās dzīves un garīgās sfēras jomās var sniegt pareizo skaidrību. Jo šīm trīs jomām ir jātiek nevis atdalītām, bet gan katrai ir jāspēj harmoniski mijiedarboties ar citām caur to, ka tā pati savs spēkus var attīstīt relatīvā patstāvībā.

Un saimnieciskās dzīves kardinālais jautājums ir šis: kā attiecībā uz kapitālu, zemes īpašumiem, cilvēka darba nomērīšanu un novērtēšanu valstij un garīgajai dzīvei ir patstāvīgi jāiedarbojas uz tīro ekonomisko dzīvi, lai ekonomikā caur asociāciju veidošanos tiktu radīta ne jau paradīze zemes virsū, bet gan reāli iespējams sociālais organisms? Un var ticēt, ka, ja jautājums vispirms tiek izskatīts tik dabiskā veidā, tad šādu jautājumu, kas noteikti jāsauc par ekonomiskās dzīves kardinālo jautājumu, var uzdot tikai pareizā, praktiskā un atbilstošā veidā. Un dzīvē visbiežāk ir tā, ka lielākās kļūdas tiek izdarītas nevis tādēļ, ka tiecās pēc nepareiziem risinājumiem – tie parasti kā likums ir utopiski – bet gan ar to, ka jau pats jautājums ir nepareizi uzstādīts, ka jautājums nav izcēlies no reāliem dzīves novērojumiem un reālas dzīves izziņas. Bet man šķiet, ka šis ir vissvarīgākais jautājums mūsdienu ekonomiskajā dzīvē: lai jautājumi tiktu uzdoti pareizi un lai dzīve būtu strukturēta tā, lai nerastos teorētiskas atbildes, bet gan lai pati dzīve, pilnīgā cilvēciskā un vēsturiskā realitāte, sniegtu atbildes uz pareizi uzdotajiem jautājumiem. Jautājumi tiek uzdoti, balstoties uz vēsturisko kontekstu; pašai dzīvei ir jāsniedz tieša un reāla atbilde. Neviena teorija nevar sniegt šo atbildi, bet tikai pilnā, praktiskā dzīves realitāte.

PIEZĪMES

Par šīm lekcijām: Rūdolfs Šteiners, sākot no 1908. gada, ik gadu tika ielūgts uz lekcijām Skandināvijā, it īpaši Norvēģijā. Pēc Pirmā pasaules kara (1914-1918) un tā seku radīta septiņus gadus ilga pārtraukuma, viņš 1921. gadā atkal ieradās Norvēģijā. Pēc dažādu sabiedrisko apvienību lūguma Rūdolfs Šteiners no 1921. gada 23. novembra, līdz 3. decembrim Kristiānijā (Oslo) nolasīja desmit publiskas lekcijas, no kurām pirmās divas, 1921. gada 23. un 24. novembrī, tika nolasītas pēc Pedagoģiskās asociācijas lūguma par izglītības jautājumiem un ir iekļautas sējumā «Audzināšanas un mācību metodes uz antropozofiskiem pamatiem», GA Nr. 304. Astoņas tālākās šajā sējumā apkopotās lekcijas notika dažādām auditorijām:

I. lekcija, kuru sarīkoja studenti publiskai apmeklēšanai, toreiz lielākajā Kristiānijas zālē vairāk nekā 2000 klausītāju priekšā.

II. lekcija studentiem iknedēļas studentu sapulču ietvaros.

III.-VI. lekcijas organizēja Norvēģijas Antropozofiskā biedrība, tās tāpat notika universitātes aulā.

VII. lekcija tika nolasīta pēc Teoloģijas biedrības lūguma.

VIII. lekcija pēc Valsts ekonomikas asociācijas lūguma notika universitātes aulā, un tajā piedalījās gan ekonomikas teorētiķi, gan praktiķi.

Teoloģijas biedrības prezidenta pateicības vārdi un Rūdolfa Šteineru atbilde:

«Jūsu lekcija sniedza mums bagātīgu vielu pārdomām, un izcili prezentēja antropozofisko gribas un pasaules uzskatu. Doktora kungs, jūs esat viens no tiem, kas spēj iedvest apbrīnu ar savu personīgo garīgo spēku. Doktora kungs, izsaku visdziļāko pateicību Jums, kā vienam no Vācijas un garīgās dzīves dižākajiem dēliem.»

Dr. Šteiners: «Es jums no sirds pateicos. Jūs varat būt pārliecināti, ka man bija dziļš gandarījums uzstāties tieši šajā lokā pēc tam, kad kādu laiku esmu vadījis kursus vācu teologiem, un šajā lokā redzējis daudzas dvēseles, kurām ir nepieciešams kaut kas tāds, ko ļoti pieticīgā veidā var piedāvāt antropozofija. Tāpēc man ir dziļa gandarījuma sajūta, ka varēju uzstāties jūsu priekšā tieši šajā brīdī, un ticiet man, esmu no sirds pateicīgs šai biedrībai, arī manis pārstāvētās un ārkārtīgi svarīgās lietas vārdā, par iespēju, ko jūs man esat devuši, apspriest dažas no šīm vadlīnijām šeit, Teoloģijas biedrībā.»

Valsts ekonomikas asociācijas priekšsēdētāja atklāšanas uzruna:

«Dāmas un kungi, vairs nav nepieciešams šajā lokā iepazīstināt ar šī vakara pasākuma lektoru: Dr. Rūdolfu Šteineru! Viņš jau veselu nedēļu ir mūsu pilsētā un ar unikālu enerģiju un lielu oratora talantu publisku lekciju sērijā ir paudis savus uzskatus par svarīgām cilvēka dzīves jomām.

Šodien, sekojot mūsu Valsts ekonomikas asociācijas uzaicinājumam, viņš mūs iepazīstinās ar sociālajām vadlīnijām, ko viņš ir izstrādājis jau 1919. gadā. Kā zināms, viņš tās attīstīja savā labi pazīstamajā darbā «Sociālā jautājuma centrālie punkti dzīves nepieciešamībās tagadnē un nākotnē».

Man ir gods sveikt Dr. Šteineru mūsu vidū, un es pateicos jums, ka ieradāties šeit, lai iepazīstinātu mūs ar jūsu sociālajiem uzskatiem. Varu jums apliecināt, ka arī šeit, Norvēģijā, daudzi ar lielu interesi seko jūsu sociālajiem centieniem laikā, kad virs sociālajām debesīm savelkas tik tumši un draudīgi negaisa mākoņi.

Iespējams, vairāk nekā jebkad agrāk pasaules vēsturē, tagad ir izšķiroši svarīgi, lai visi pozitīvie spēki apvienotos, lai atrisinātu pastāvīgi atkārtojošos sociālos jautājumus. Un katrs nopietns priekšlikums, katrs plāns, katrs garīgs ieguldījums, kas mums tiek piedāvāts šajā virzienā, var pretendēt uz objektīvu un rūpīgu pārbaudi.

Mēs ceram dzirdēt, kā jūs pats attīstīsiet savus uzskatus par ekonomiskās dzīves trīsdaļīgo struktūru, par to, ko jūs uzskatāt par mūsu laika galveno ekonomisko jautājumu. Man ir gods dot jums vārdu.»

Teksta avoti: Lekcijas pierakstīja un vienkāršā tekstā pārrakstīja profesionāla stenogrāfiste *Helēna Finka*, kura Rūdolfa Šteinera lekciju transkripciju veica jau kopš 1916. gada. Šis transkripts veido pamatu iespiestajam izdevumam. Oriģinālie stenogrāfiskie transkripti ir saglabāti, un rediģēšanas procesā tie tika pārskatīti, lai noskaidrotu atsevišķas apšaubāmas vietas.

Lekciju nosaukumi nāk no Rūdolfa Šteinera.

Par sējuma nosaukumu izdevēji izvēlējās pirmās lekcijas nosaukumu.

Rūdolfa Šteinera darbi kopotajos rakstos (GA) piezīmēs ir uzskaitīti ar to bibliogrāfijas numuru. Skatīt arī pārskatu sējuma beigās.

Piezīmes un personu reģistru skatīt oriģinālajā izdevumā [GA 79](#) «Die Wirklichkeit der höheren Welten».

LEKCIJU DETALIZĒTS SATURS

I. Augstāko pasaulu realitāte. Brīva garīgā dzīve un tagadnes garīgā situācija.
Kristiānija (Oslo), 1921. gada 25. novembris

Antropozofija un zinātniskā metode. Spekulatīvā filozofija un misticisms. Maņu pasaule un atmiņu pasaule. Domu spēku stiprināšana ar koncentrēšanās palīdzību. Zināšanu robežu pārvarēšana ar imaginatīvās domāšanas palīdzību. Pašanalīze un dzīves tablo. Tukša apziņa. Iedvesma. Joga. Morālā sagatavošanās. «Es» stiprināšana. Intuīcija. Liktenis un atkārtotas Zemes dzīves. Brīvība un nepieciešamība. Gēteānums. Eiritmija. Ietekme uz sociālo, ētisko un reliģisko dzīvi.

II. Ceļi augstāko pasaulu izzināšanai
Kristiānija, 1921. gada 26. novembris

Domāšanas attīstīšana. Morfoloģiskā domāšana. Imaginatīvā izziņa. Atmiņu tablo. Mākslīga priekšstatu apspiešana. Gēte un metamorfozes ideja. Realitāte ārpus telpas un laika. Cilvēka mūžīgās būtības kodols. Morālo spēku pastiprināšana. Jaunais arhitektūras stils. Eiritmija. Valdorfskola.

III. Antropozofijas pamati
Kristiānija, 1921. gada 28. novembris

Karls Ludvigs Šleihs. Olivers Lodžs un medijs. Kritiski iebildumi pret viņu ziņotajiem gadījumiem. Atcerēšanās process un sensoriskās uztveres process. Vēlme un griba. Svētās

Terēzes un Jāņa Kristītāja misticisms. Pašaudzināšana. Aizmigšana un pamošanās. Apziņas nepārtrauktība. Dzimšana un nāve.

IV. Cilvēks antropozofijas gaismā

Kristiānija, 1921. gada 29. novembris

Telepātija, telekinēze un teleplastika nav saistītas ar cilvēka mūžīgo būtību. Vīzija un halucinācijas. Pirmsdzimšanas vides aplūkošana. Atkārtotu zemes dzīvju izzināšana. Cilvēka emocionālā un gribas būtība iziet caur nāves vārtiem. Sapņu stāvoklis. *Šrenks-Notcings*. Domu, jūtu un gribas pastiprināšana. Tablo. Retrospektīva priekšstatīšanās. Dzīvošana atpakaļ pēc nāves. Liktenis. Morālā fantāzija. Cilvēka iemiesošana.

V. Pasaules attīstība antropozofijas gaismā

Kristiānija, 1921. gada 1. decembris

Iekšējā pieredze kļūst intensīvāka. Vientulības pieredze. Likteņa saistīti cilvēki atkal atrod viens otru. Minerālā izšķīšana caur domām. Domu dzīves uzmirdzēšana pēc nāves un šīs zemes dzīves atcerēšanās. Cilvēka attīstība un Zemes attīstība. Cilvēka veidols un dzīvnieka veidols. Cilvēka galva un dzīvnieku virkne. Morālā un reliģiskā integrācija zinātnē. Golgātas notikums. Pārlicība par neiznīcīgo.

VI. Kultūras atjaunošanas nepieciešamība

Kristiānija, 1921. gada 2. decembris

Meklējošas dvēseles, īpaši jaunībā. Dvēseles konstitūcijas transformācija pēdējos gadsimtos. Intelektualisma uzplaukums. Ticība dabas parādībām. Aicinājums uz sociālo un reliģisko atjaunošanos. Vecums neatrod nekādu atbalsi jauniešu dvēselēs. Dzīves mehanizēšanās. *Kārlis Markss*. Trīsdalīgums. Pilnīga cilvēcība sociālajā sfērā. Reliģiskās dzīves atjaunošana.

VII. Jēzus vai Kristus

Kristiānija, 1921. gada 29. novembris

Pirms 15. gadsimta cilvēkam piemita gara piepildīta ideju pasaule. Kristoloģija kļuva par "Jēzus dzīves izpēti". *Ranke*. Plaša starp dabas izziņu un reliģisko dzīvi. Caur antropozofiju ētiski reliģiskā pasaule kļūst reālāka, fiziskā pasaule – fenomenālāka. Ļaunums. Dievs Tēvs. Ateisms kā slimība. *Harnaks*. Nespēja piedzīvot Kristu kā nelaime. *Solovjovs*. Terapeiti. Jēzus kā Kristus apvalks. Apustuļu vīzija. Pāvila pieredze par Kristu. Kristietības atdzīvināšana.

VIII. Saimnieciskās dzīves kardinālais jautājums

Kristiānija, 1921. gada 30. novembris

Šķiru cīņa un virsvērtība. *Bismarks* un *Robespjērs*. Ražošana kļūst kolektivistiskāka. Patēriņa individuālisms. «Sociālā organisma trīsdalījums». Sociālisms. Darba dalīšana. *Kārlis Markss*. Garīgā dzīve, ekonomiskā dzīve. Prece no vienas puses, zemes īpašums un kapitāls no otras puses. Zelta standarts. Kolektīvs spriedums, veidojot ekonomiskas asociācijas. Tiesību sistēma. Trīsdalīgais cilvēks. Taisnīga cena. Interesu harmonizēšana. Kapitāla pārvaldība, darba regulēšana. Zemes īpašums.